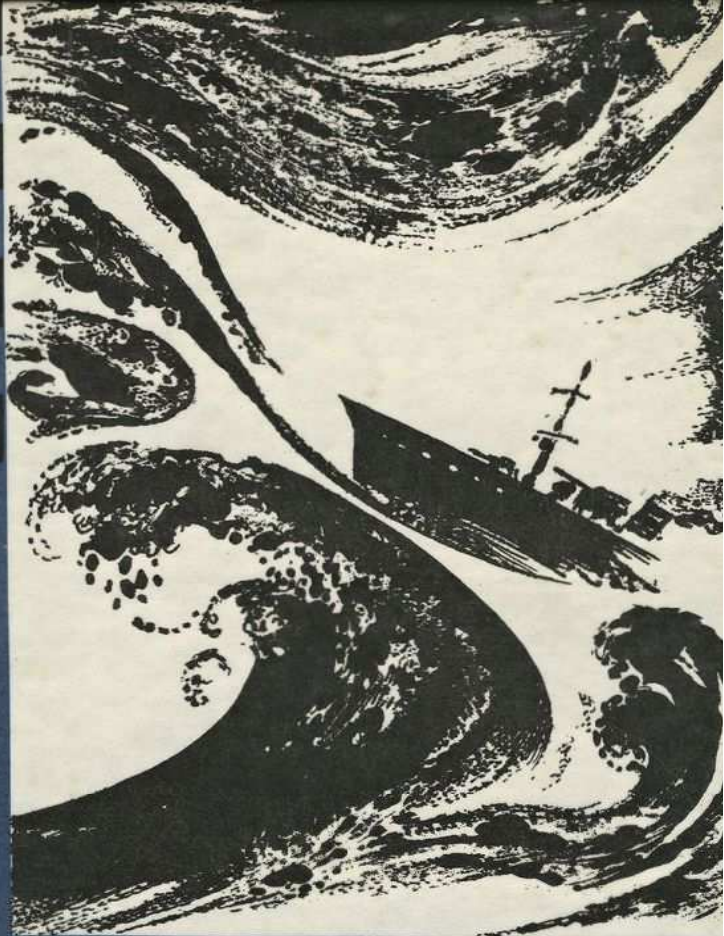

KNIHY ODVAHY

A DOBRODRUŽSTVÍ

SVAZEK 161

Valentin Pikul

ŠKOLA PLAVČÍKŮ

Knížka Valentina Pikula je jedna z těch, které možná neuspokojí povrchního čtenáře, zato však tomu, koho zaujme, přinese četbu plnou dramatické životní pravdy i nejedno cenné poučení — nejen o životě námořníka, ale rozšíří i jeho faktické znalosti z této pro nás poněkud exotické oblasti.

Je to příběh čtrnáctiletého chlapce Savky, syna námořníka, který se po evakuaci z obleženého Leningradu přihlásí do učiliště válečného námořnictva, podstoupí těžký výcvik a projde ještě boji na konci války. Zároveň s jeho životním příběhem zachytil autor pestré osudy celého kolektivu mladých, nezralých a nezkušených lidí, které těžká válečná situace dvaadvacátého a třiačtyřicátého roku uvrhla přímo do nejtvrděších podmínek.

Spisovateli se podařilo podat výstižný obraz životních osudů i duševních pochodů svého hrdiny, chlapce se smyslem pro mravní odpovědnost a čestnost, díky jimž ob stojí v těžkých zkouškách. Zároveň popisuje velice zajímavě a často až detailně celý průběh výuky a výcviku příštích námořních navigátorů, kormidelníků, bocmanů, jimiž se chlapci mají stát. Jestliže se v této části knihy projevuje hluboká znalost moře a námořnického života, je to jen praktický doklad hlubokého autorova proniknutí k celélátce příběhu, tedy i znalosti lidských charakterů. Na Pikulově přístupu k látce je obzvlášť cenná pravdivost, otevřenost a nevyumělkovanost, s níž líčí tvrdý válečný život, v němž se zocelují i lámou charaktery. Je to skutečně knížka, která má všechny předpoklady k tomu, aby zanechala v mladém čtenáři hluboký a trvalý dojem.

M. Pašek: Nesmrtelný kovboj — *F. Flos*: Albatros. Nad Tichým oceánem — *N. Smirnov*: Říše slunce — *N. Čukovskij*: Čtyři kapitáni — *W. Legère*: Sám mezi korzáry — *F. Flos*: Lovci kožešin — *W. Morey*: Zima v kaňonu — *G. R. Rich-ter*: Lvi přicházejí — *J. Pecháček*: Ostrov tisíce vůní — *H. Burtonová*: Bez doprodu bubnů — *M. V. Kratochvíl*: Podivuhodné příběhy a dobrodružství Jana Kornela — *T. V. Olsen*: Léto bubnů — *M. Pašek*: Děvče pro Oklahomu — *J. Alex*: Černé koráby I, II — *S. O'Dell*: Pětina pro krále — *R. Luskáč*: Odkaz lovce tajgy — *R. Šimáček*: Kříž proti kříži — *V. Palman*: Tajemství pytlácké jeskyně — *A. Lomm*: Noční orel — *J. Fabricius*: Tonek z Napoleonovy armády — *V. Šustr*: Dobrodružství malého Indiána — *B. Martensson*: Světy bez hranic — *K. Staňukovič*: Muž přes palubu — *P. Pelot*: Ostrov dravců — *J. Pecháček*: Taliánský marš — *E. Thompson-Seton*: Dva divoši — *V. Pikul*: Škola plavčků

PŘIPRAVUJEME:

13-745-83 14/64
Vázaný výtisk 22 Kčs

A. Semjonov: Za sobolem na kraj světa
N. Szczepeňská: Divoký Anda
H. Friedrich: Ledové moře

Valentin Pikul

ŠKOLA PLAVČÍKŮ

ALBATROS PRAHA

PŘELOŽIL JAROSLAV HULÁK

© Nakladatelství Dětskaja literatura, 1979
Translation © Jaroslav Hulák, 1983
Illustrations © Vladimír Rocman, 1983

*Prožili hodně.
Vykonalí hrdinské činy.
Jejich život byl plný dobrodružství.*

Jack London

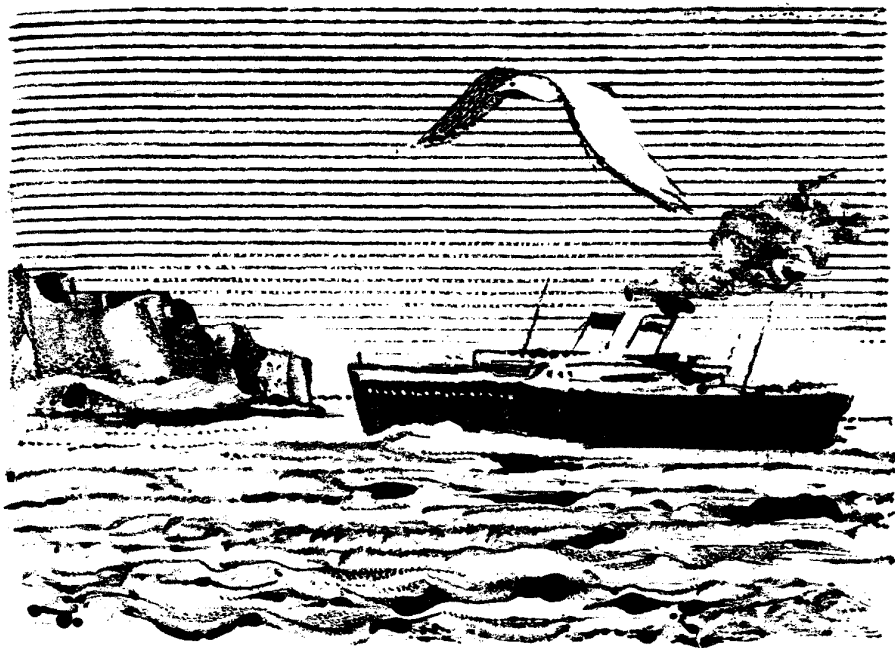
Slovo autora

Mládí... Bylo neklidné jako poryvy větru, prudce vzdouvající plachty. Tomu mládí věnuji tuto knihu. Krušnému mládí generace, k níž jsem měl čest patřit.

Byl to tenkrát tvrdý čas obětí a my byli ochotni oběti přinášet. Mnozí z nás nastoupili na paluby lodí vojenského námořnictva.

Všecko, o čem se píše v této knize, se skutečně událo. Jenom jména hrdinů a některých plavidel jsem záměrně změnil. Případná podobnost je náhodná.

Technické a odborné termíny jsem úmyslně zjednodušil, abych své čtenáře příliš nezatěžoval.

Rozhovor první

Jaktěživ jsem neviděl plavčíka...

Prostudoval jsem čtyři svazky Pedagogické encyklopedie, ale o plavčících jsem nenašel ani nejmenší zmínku. Přitom tu byly svědomitě vypočítány všechny druhy škol v naší zemi – školy pokrokových zkušeností i učňovské – a nebyly opomenuty ani unikátní školy pro špatně slyšící a školy pro postižené vrozenou zrakovou vadou.

Nikde jsem však nenašel ani zmínku o škole plavčíků vojenského námořnictva.

Ponořen do těchto úvah jsem pospíchal do bytu Savvy Jakovleviče Ogurcova.

Neotevřel mi námořník, ale muž v uniformě Aeroflotu.

„Promiňte, ale zřejmě nejsem na správné adrese. Hledám plavčíka Ogurcova... Vlastně,“ opravil jsem se, „bývalého plavčíka Ogurcova.“

„Pojďte dál,“ uslyšel jsem stručnou odpověď.

Ogurcov mě zavedl do své pracovny, kde nic nepřipomínalo jeho minulost.

Velká knihovna prozrazovala zálibu v ruských dějinách. Až mi oči přecházely, když jsem se díval na knihy, o jejichž existenci jsem neměl vůbec tušení. A všiml jsem si také, že na stole byla zmeť věcí, jež rovněž nic neříkaly o náklonnosti k moři.

Vršila se tady hromádka knížek o tropickém lékařství. Z kelímku od smetany čouhal trs povadlé trávy (později jsem se dověděl, že to je tráva z Kulikova pole). Leželo tu i kladívko a hřebíky. A pod lampou se vyhříval velký pěstěný kocour – černý se žlutýma očima.

„Prosím, jsem vám k dispozici,“ zabručel málo přívětivě Ogurcov.

Vyslechl mě a začal zamyšleně hladit kocoura.

„Tak vy chcete napsat o plavčících knížku. Ale to je skoro nemožné. Z jejich učiliště je ruina, žádná literatura o nich neexistuje. Z námořnické kroniky vypadla celá stránka, a nikdo si toho ani nevšiml. Není to smutné?“

„Já totiž doufám, že mi s tím pomůžete,“ začal jsem ho přesvědčovat. „Ožívíte si tu dobu ve vzpomínkách, povíte mi o ní. Věřte, sám už o tom leccos vím.“

Ogurcov pochybovačně zahučel:

„Co asi tak můžete o plavčících vědět? Dnes už je to všechno minulost.“

„A přece vím! Víم například i to, že jste se dostal k torpédoborcům, ačkoliv jste měl ochromenou ruku.“

Ogurcov se zachmuřil:

„Hm, bylo to tak. Ale teď... Podívejte!“

Vzal kladívko a jedinou ranou zarazil do stolu pořádný hřebík až po hlavičku. Až teď jsem si všiml, že to je dost zvláštní stůl. Byl prostě stlučený ze silných prken a připomínal spíš ponk nějakého řemeslníka.

„Praktická věc,“ řekl Ogurcov a odhodil kladívko. „Takovýhle stůl přejedete dvakrát hoblíkem a je čistý. Nesnáším lidi, kteří horujou pro lakovaný nábytek. Za takovými stoly sedí obyčejně zahaleči, kteří nemají na práci ani pomyslení. Místo toho se jenom třesou, aby nekáplli na polituru nebojí nepoškrábali manžetovým knoflíčkem. Ale stůl,“ horlil Ogurcov, „nestojí v bytě pro okrasu, stůl, to je nádherné kolbiště pro pracovní úvahy a plány...“

Rány kladívka se nelíbily kocourovi. Mrzutě vyprskl a shupl ze stolu. Rozevřel jsem zápisník.

„Nepověděl byste mi, Savvo Jakovleviči, něco o svých začátcích?“

Co vás přivedlo na moře? A jak jste se dostal k loďstvu?“

„Zdánlivě nejprostší otázky jsou ty nejsložitější. Těžko bych vám odpověděl dvěma slovy.“ Ogurcov se zamyslel. „Ano, moře a loď jsem měl rád od dětství. Kdo by je neměl rád? Chodil jsem do kroužku mladých námořníků při domě pionýrů. Vzpomínám si, že jsem nosil i takový jasně modrý odznáček. Snil jsem o dalekých plavbách, kdo by o nich nesnil. Nesmíte ale zapomenout, že nenávisť k nepříteli jsem nevyčetl z novin. Takže k té námořnické romantice je třeba přidat toužebné přání bojovat. Jinak to všechno začalo jedním kolem...“

„Jakým kolem?“

„Docela obyčejným kolem nákladního vagónu na seřaďovacím nádraží ve Vologdě. Od tohoto ztraceného kola se datuje můj dospělý život. Od té chvíle už uběhlo třicet let, ale leckdy v noci se na mne to kolo ještě valí...“

„Takže máme název první kapitoly: Kolo.“

Ogurcov rychle přitlumil můj tvůrčí zápal:

„Mám ale jednu podmínku. Každou kapitolu vaší knihy uzavřu svým vlastním dovětkem, jakýmsi epilogem. Námořníci sice píšou špatně, ale zato upřímně.“

Když jsem odcházel, ještě jsem dodal:

„Hrozně rád bych se zeptal na dvě věci...“

„Tuším, na co se chcete zeptat. Předně na ty knížky o tropické medicíně, které mám na stole. Víte, člověk chce hodně znát, a já jsem samouk. A dále byste rád věděl, proč mám na sobě tuhle uniformu. Ne, nejsem pilot. Můj obor jsou kompasy. Pracuji na letišti jako kompasový mistr.“

„A jaké kompasy jsou v letadlech?“

„Princip je dodnes stejný a osvědčený – gyroskopický. A co je to gyroskop, to se ode mě ještě dovíte. V tom se musíte bezpodmínečně vyznat, jinak byste tu svou knížku vůbec nenapsal... Mějte se hezky. Na shledanou.“

Kapitola první

KOLO

*Ó vy, na které čeká
dychtivá náruč otčiny...*

Lomonosov

Už za tmy se transport evakuovaných z Leningradu propletl do bludiště kolejí na seřaďovacím nádraží ve Vologdě. Město už spalo a jenom nádraží ještě žilo životem plným starostí a shonu – životem válečné doby. Přísné grafikony nenadále uváděly do pohybu nehybně čekající transporty a nastavovaly výhybky před mlčenlivými soupravami, které ujížděly do krušného jara dvačtyřicátého roku. Hrdinského roku!

Od někoho jsme se doslechli, že ve Vologdě vydávají jednorázové stravenky. Zdarma a každému. A jídelna je pro leningradské evakuované otevřená celou noc.

Blikavé svítlny nad kolejištěm ozařovaly špinavý, rozdupaný sníh. Vlhká zima lezla do kostí. Savka, zakutaný do babiččina šátku, vysadil maminku na zádech z vagónu na škvárový násep.

Šlo se ztěžka, pod maminkou podklesávaly nohy. Savka ji zvedal, táhl ji dál a ptal se každého z mála lidí, které potkávali:

„Prosím vás, kde je tady jídelna pro evakuované?“

Teprve víc než hodinu po půlnoci vkročili celí utrmácení dlouhým hledáním do útulného tepla baráku, nad jehož vchodem hlásala tabule: „Stravovna č. 3“.

Maminka trochu ožila:

„Ale najdeme náš transport, chlapče?“

Za okny baráku byla tma jako v pytli. Savka maminku chápal, bála se o svoje haraburdí, které zůstalo v dobytčáku. Měla tam dokonce hlavici odšroubovanou z šicího stroje singrovky. To Savkovi nebylo líto ničeho, až na dva velké sešity, které popsal díky svému koníčku. Oprávněně se pokládal za autora dvousvazkového díla o vojenském námořnictvu. Navíc vyzdobil svůj rukopis obrázky a náčrtky.

Přinesli jim hrachovou polévku. Savka jedl jako všichni uprchlíci pomalu, nabíral malá sousta a obdivuhodně šetřil chlebem. Nejdřív si chtěl odjíst ředinu a nakonec si pochutnat na husté usazenině. Ale babka, která roznášela jídlo, ho dobromyslně upozornila:

„Nemusíš si nic šetřit. Ještě bude kaše.“

„Jaká, babi?“

„Jáhlová se škvarkama. Neboj se, u nás hlady neumřeš.“

Ale jeden už u stolu umřel, dřív než dojedl svůj příděl na jednorázovou stravenku, a teď seděl u pohostinného stolu vedle živých tiše jako pěna, nikomu nepřekážel. Na to náhlé a rychlé umírání během cesty už byli zvyklí.

Nazpátek na nádraží se jim šlo mnohem hůř, protože maminka už se neudržela na nohou, a Saška byl na dně sil a jen taktak ji táhl. A ve spleti kolejí a množství transportů na temném nádraží se mu zdálo, že svůj vlak už nikdy nenajdou. Prolézat vysokými brzdaškými budkami neměli sílu a Savka táhl maminku přes koleje pod vagóny.

„Je to náš, nebo ne?“ ptala se pokaždé maminka.

Řady vozů byly stejné jako řádky hlávek na zelném poli.

„Najdeme ho,“ uklidňoval ji Savka. „Bez nás neodjedou.“

Znova se skrčil a vlezl pod těžkou plošinu, na které se třpytil ojíněný tank, výhružně vysunující do noci chobot děla. Savka svíral límeček mamincina kabátu a táhl ji přes koleje. Ale nádraží mělo svůj vlastní čas a řád. Sotva vytáhl maminku na kolejnici, ožil neúprosný grafikon. V řádce se k nim rozběhly zvonivé úderý nárazníků, stále blíž a blíž... NÁRAZ! Souprava se pohnula.

„Mami!“ zaječel Savka.

Obrovité kolo vagónu se jako černý stín sunulo k mamince, která ležela přes kolejnici. Savka, skrčený pod vagónem, se ji snažil stáhnout na pražce. Ale opustily ho poslední síly a mohl se jen s hrůzou dívat, jak se těžké, namazané a začazené kolo pomaloučku roztáčí...

„Slez, mami! Rozmáčkne tě.“

Maminka nemohoucně pozvedla hlavu. Kolo už zachytilo cíp jejího kabátu... Vtom však znova zazvonily nárazníky a Saška až za okamžik pochopil, že se vlak ještě nerozjel, ale jenom nabral rozběh na dalekou cestu. Kolo se otočilo nazpátek a uvolnilo mamincin kabát. Přitiskli se k pražcům a nad nimi stále rychleji přejížděly dobytčáky, plošiny, cisterny.

Savka se díval do úzkého tunelu mezi ubíhajícími koly, naplněného rachotem a svištivým hukotem železa. Potom uviděl průsvit na konci tunelu, pod posledním vozem. Než stačil uhnout, udeřil ho silně do ramene těžký hák spřáhla, který se houpal na samém konci soupravy, a vlekl ho po pražcích...

Jasně zářily hvězdy. Když se Savka probral, bylo kolem ticho a v dálce ještě blikala červená lucerna na konci odjíždějícího transportu. Ucítil bolest v rameni, ale vstal. Sklonil se nad maminkou, která pořád stejně nemohoucně ležela na pražcích:

„Půjdeme...“

Tu noc si jasně uvědomil, že jeho dětství skončilo. Začínalo nové údobí života. Zatím neuměl to údobí pojmenovat, ale věděl, že si v něm musí najít svoje místo...

Na ohromném úseku z Vologdy do Archangelska už se jim cestovalo mnohem veseleji. Ačkoliv z oken vagónu bylo kolem dokola ještě vidět sněhové pláň nedotčené březnovým sluncem, nad lesními palouky už vesele poletovala vraní havěť. Necestovali už také v dobytčáku, ale v opravdickém lůžkovém voze, kde byla dokonce zrcadla. Vojáci Savku počastovali kostkou cukru a on se jim ochotně svěřoval:

„Vezu s sebou maminku. Už tam brzy budeme?“

„V Archangelsku?“

„No.“

„Máte tam příbuzné?“

Savka jim ukázal poslední dopis od tatínka.

„Mám i jeho adresu – číslo polní pošty. Táta není jen tak někdo. Je komisař!“

„No, to už je formát,“ ocenili jeho otce vojáci. „Jenomže, chlapče zlatá, číslo polní pošty není jako číslo domu.“

„Však já ho najdu. Hlavně abychom už byli v Archangelsku... Pak se uvidí.“

Konečně byli u cíle. Nádraží leželo na levém břehu Dviny, město na pravém. Žádný most přes řeku nevedl, cestující museli pěkně pěšky přes měkký led. Ani se nechtělo věřit, že tam někde v ulicích města za lesem lodních stěžňů je otec, který netuší, že už jsou tady, i když na druhém břehu... Savka složil všechny věci na peróně a na ně posadil maminku, která starostlivě ohmatávala modrý ranec:

„Neztratili jsme šicí stroj? Zdá se že ne...“

Savka jí před odchodem přísně nařídil:

„Sed' tady, dokud nepřivedu tatínka. A dej pozor na kufr, mám tam svoje spisy.“

Po cestičce hladce uježděné sáňkami sklouzl z břehu na zamrzlou řeku. Kde má tatínka hledat? Marně ukazoval lidem dopis a vypytał se:

„Kde by tu mohlo být takovéhle číslo?“

„Číslo? To nevím,“ odpovídali mu.

Jeden dokonce chvíli převracel obálku v ruce a potom se zasmál:

„Ty jsi sám číslo, kamaráde!“

Savka zašel na poštu a vystál dlouhou frontu, než mohl položit tutéž otázku. Ale i tady se dočkal krutého zklamání:

„O číslech polní pošty žádné informace nedáváme.“

Div už se nepotácel. Hladem. Zimou. Nevyspáním. Rameno bolelo jako čert a mimoto cítil, že jen s námahou ohýbá prsty na levé ruce.

V liduprázdné spořitelně, kam se zaskočil ohřát, seděly u zasklených okének dvě mladé úřednice. V místnosti žhavě sálala a jiskřila železná kamínka.

„Co tady hledáš?“ zajímaly se úřednice.

„Sem se nesmí?“ odpověděl otázkou Savka.

„Smí. Ale ne abys tady něco ukrad.“

„Co bych u vás mohl ukrást. Já jen tak... chci se ohřát. Jsem z Leningradu, evakuovali nás... Marně hledám...“

Hned s ním začaly mluvit jinak a Savka zas ukazoval obálku a vyprávěl ó tatínkovi, že je námořník, ale ne jen tak někdo, nýbrž komisař.

„Tak to musíš na Solombalu.“

„A co je to Solombala?“ snažil se vštípit si to do paměti Savka.

„Ostrov. Třeba jako v Leningradě Vasilevský. Tam je velitelství. Uvidíš starý čtyřpatrový zděný dům, ukaž jim tam tu svou obálku.“

Savka musel zpátky za řeku. A skutečně objevil velký vysoký dům erárního vzhledu bez záclon v oknech. Před vchodem přecházel ruměný námořník s karabinou. Zřejmě jen z dlouhé chvíle na Savku namířil bodákem:

„Že tě napíchnu na rožeň a udělám z tebe pečení!“

Savka se bodáku nezalekl.

„Koho chceš strašit? Přijel jsem rovnou z Leningradu! Hledám komisaře Ogurcova. Neznáš ho náhodou?“

„A ty jsi kdo? Nač potřebuješ komisaře?“

„Nač? Jsem jeho syn... Savka Ogurcov.“

„Tak chvilku počkej...“ Námořník někam telefonoval.

Za chvilku přiběhl udýchaný dozorčí v prošivané vestě.

„Zaved' tohohle kluka na politické.“

„Provedu!“ srazil podpatky dozorčí.

Zavedl Savku do velké kanceláře ve druhém patře, kde pod plakáty burcujícími k vítězství seděli za stoly čtyři námořní důstojníci a něco psali. Savka v té chvíli pochopil, jak asi vypadá, protože když ho důstojníci uviděli, první se chytil za hlavu, druhý hvízdal, třetí vyjekl a čtvrtý, nejméně, se zeptal:

„Tak co nejdřív? Vykoupat, nebo nakrmit?“

Následovala krátká diskuse, které se Savka skromně nezúčastnil. Jednomyslně bylo rozhodnuto, že nejdřív dostane najíst, ovšem s mírou, aby ho to nezabilo.

„Maž do kuchyně, ale drž se zpátky. Potom si to vynahradíš, ale ze začátku jez opatrně. Tvůj otec je u minolovek. Hned mu zavoláme, bude tu co nevidět.“

Jídelna byla velká jako divadelní sál a byla zaplněná dlouhými řadami stolů prostřených k obědu. Talíře, příbory, ale bez vidliček, ty se u námořnictva nepoužívají. K Savkovi se seběhly číšnice, soucitně vzdychaly, posadily ho k oddělenému stolu a uvelebily se proti němu. Se zkormouceně podepřenými hlavami přihlížely, jak hltá všecko, co mu předložily. Jedna starší připomenula:

„My nejsme skoupé. Rády bychom ti přidaly, ale z politického volali, že to nesmíš přehnat.“

Znova se objevil dozorčí a vesele řekl Savkovi:

„Sejdi dolů po schodech na loď, je to kousek.“

Zavedl Savku na vlečný člun zamrzlý u břehu do ledu. Na člunu byla umývárna. Starý lázeňský se přísně zeptal:

„Má veličenstvo vši?“

„Má,“ přiznal se ostýchavě Savka.

„Tak ze sebe všecko shod', cvrčku.“

Nejdřív vytáhl na Savku strojek na stříhání vlasů.

„Sehni se, vezmu tě dohola.“

Savkovo šatstvo svázal do ranečku a zvedl ho ve dvou prstech.

„Veš je tvor záhadný,“ řekl důtklivě. „Když si člověk žije v teple, štěstí a dostatku, není po ní ani památky. Ale jak se začne válčit, umírat, hladovět, jak přijde člověk do neštěstí, hned na něj vyrukuje, potvo-
ra, a jeden se nestačí drbat... Takže,“ uzavřel svůj projev, „ti nechám na památku na tvou eleganci kabátek, gatě a válenky. Ostatní věci hodím do pece.“

„Klidně hoďte,“ souhlasil Savka. „Žádná škoda.“

Když se mydlil, zjistil, že má levé rameno celé zmodralé od úderu hákem. Na lodi byla i parní lázeň, na policích ležely metly. Lázeňský potom hodil Savkovi čisté námořnické prádlo. Spodky a tílko voněly zvláštní, zřejmě erární vůní.

„Námořník je tvor štědrý,“ chlubil se lázeňský.

Když přijel otec, úsečně se zeptal:

„A maminka?“

„Čeká na nádraží u věcí. Já tě šel hledat.“

Rychle přistavili nákladní auto. Otec nasedl do kabiny k řidiči.

„Počkej tady, hned ji přivezu!“ houkl.

Vrátil se brzy. Vystoupil z kabiny a teprve teď syna políbil. A ukázal na korbu auta:

„Maminka je... *tam*.“

Savka se podíval přes postranici. Maminka ležela strnule natažená na zádech mezi ranci, které už rozpárali nádražní zloději. Široce roz-
vřenýma očima zírala do jasného jarního slunce.

„Pojď,“ řekl otec Savkovi.

Na Solombale byl starý hřbitov s hroby ovinutými řetězy a se zrezi-
vělými kotvami zabořenými do hlíny posledního přístavu nebožtíků.

Otec ubytoval syna v malé světničce, kterou najal v místním dřevě-
ném domku přímo na břehu říčky Kurji. Vzdálené vytrubování, které se
tam každé ráno neslo z nádvoří velitelství, burcovalo k boji. První, co

Savka viděl, když se probudil a vyhlédl z okna plného květináčů s čapími nůsky, byl hustý les stěžňů a lan. Všecko tu připomínalo moře. Jako by Solombala byla předurčena k tomu, aby lákala mladé chlapce do mořských dálek. Odsud, od jejích přístavních hrází, kde se teď ozývá ryk dieselů, začínali své cesty Lazarev a Cičagov, Litke a Rusanov, Šedov a Voronin. Od hrobu námořníka, který zahynul u mysu Touhy, vedla přímá cesta do uliček Solombaly, k domu, kde žijí jeho potomci. Právě tady se rodili a vyrůstali tuláci, kterým je dobře jedině na moři. Na Solombale si i děti, když si do pozdního večera hrají u vody, propěvují svérázné písničky:

*Táto, táto, já chci loď!
Táta řekl, tak sem pojď,
a už sahá po řemeni:
Moře pro tě ještě není!*

Do Archangelska se Savka ani nepodíval. Potuloval se celé dni po ulicích Solombaly, kolem říček a přístavišť, dýchal štiplavý čoud lodních opraven a rád procházel i labyrintem skladiště dřeva, dlouhými řadami vyrovnaných hranic. Solombala je jedna z nejstarších loděnic Ruska a její obyvatelé bydlí v domech postavených na staleté vrstvě pilin a třísek, odpadu při stavbě plavidel, která dávno skončila v moři nebo v zapomenutí.

Proto se domky solombalských řemeslníků propadaly do nepevného podkladu jako tonoucí lodě do moře. Na úrovni vrzajících lávek byly horní rámy oken přízemí a obyvatelé už se přestěhovali do vyššího patra. Přes říčky se jako v Benátkách klenuly hrbaté můstky a břehy byly obsypané veslicemi i motorovými čluny.

S koncem jara zaplavila Solombalu velká voda, ale nijak to nenarušilo běh života. Na motorových člunech se plavily děti do školy, na veslicích se vracely z obchodů babky s nákupními taškami a před vchodem do holírny čekala šňůra člunů mužské části obyvatelů Solombaly.

Začalo léto. Občas se u Savky stavil otec.

„Potřebuješ se spravit,“ říkal.

Po strádání v Leningradě měl Savka pořád hlad jako vlk a byl by jedl od rána do večera. Otec mu nosil svůj „suchý“ důstojnický příděl: tresčí játra, kostky žlutého másla a masové konzervy. Zásoboval ho výtazkem z jehličí v lahvičkách.

„Pij to a neškleb se. Chrání to před kurdějemi.“

Jednou přinesl velkého růžového lososa.

„Nevař ho, ani nepeč,“ radil Savkovi. „Sněž ho, jak jedí ryby tady – syrového. Uřízni si plátek, posol a sněž.“

„To je tvůj vlastní úlovek, tati?“

„Ne. Když stíhače ponorek vrhají na nepřítele podvodní pumy, vyplouvá po výbuchu na hladinu spousta omráčených ryb. Břichem vzhůru, mrskají ocasními ploutvemi... Není to příjemný pohled.“

Léto bylo horké. Archangelsk jako týlové město ještě neznal zatemnění a navečer byly jeho bulváry a nábřeží příjemně osvětlené. Uprostřed Dviny vlály na bachratých dopravních lodích typu Liberty a Victoria vlajky Spojených států, Anglie a Kanady. Břehy lemovali Malajci, čistotní jako mývali, a prali si prádlo, které ještě ani neuschlo po veřejším praní. Vedle nich negerští lodníci, sami špinaví jako čerti, horlivě škrobili běloskvoucí límečky a manžety. A hned vedle se koupali bílí lední medvědi z hostujícího cirkusu. Ta pestrá barvitost v Savkovi probouzela dobrodružné nálady...

Přišel otec a vjel Savkovi dlaní do vlasů:

„Blahopřeju. Dneska je ti čtrnáct.“

„Opravdu? Ani jsem si nevzpomněl.“

Otec řekl, že se Němci blíží k Volze a že byla vytvořena nová fronta – Stalingradská.

„Na dnešek jsme svolali aktiv. Budeme přijímat dobrovolníky k námořní pěchotě.“

V červenci bohatě rozkvetla severní střemcha a docela zakryla solombalské dílny. Jednoho takového dne se Savka z dlouhé chvíle loudal k přívozu a už zdálky zpozoroval, jak se od řeky k velitelství valí nekončící proud chlapců, skoro jeho vrstevníků, snad jen o trochu starších než on. Chlapci nesli vojenské kufříky, na zádech se jim natřásaly batohy. Celý ten halasící a neurovnaný houfec vedli staršinové námořnictva, zchvácení marným úsilím o pořádek.

„Haló, co jste zač?“ houkl Savka.

„Plavčíci!“ uslyšel odpověď.

„Jací plavčíci?“ ztuhl údivem. „Odkud jste?“

Z řad se ozývali jeden přes druhého, že z Moskvy, Karagandy, Irkutsku, od Volhy.

Staršina Savku odstrčil:

„Neplet' se tady. Hovořit s pochodovým proudem není dovoleno.“

To, co následovalo, bylo jako sen. Savka bez dechu doletěl domů, vytáhl z kufru svoje dva sešity a utíkal, co mu nohy stačily, podél řeky Kurji k velitelství. Plavčíci už prošli vraty mezi hranice dřeva na dvoře, ale Savka opovážlivě zalhal strážnému:

„Já patřím k nim! Opozdil jsem se na přívoze.“

Bodák strážného se vychýlil a uvolnil cestu do nového pohádkového světa, který má jméno vojenské námořnictvo. Někdy se stává, že se o osudu člověka rozhoduje v několika málo chvílích. Budiž pochváleny!

Byl červenec, horký červenec dvaadvacátého roku.

Kronika TASS z července 1942

1. 7. Na sevastopolském úseku fronty si německá vojska za cenu těžkých ztrát v bojích muže proti muži vynutila postup.

2. 7. Prudké tankové útoky nepřítele na kurském úseku. Sovětská vojska ustoupila ze Sevastopolu.

8. 7. Sovětská vojska ztratila Starý Oskol. V Barentsově moři torpedovala sovětská ponorka německou bi-

tevní loď Tirpitz.

7. Úporné boje sovětských vojsk s nepřátelským uskupením, jež proniklo do oblasti Voroněže, a těžké boje s útočícím nepřítelem jižně od Bogučaru.

7. Po prudkých bojích padl Bogučar.

19. 7. Sovětská vojska ustoupila z Vorošilovgradu. 21. 7. Nálet sovětského letectva na Königsberg. 23. 7. Jugoslávští partyzáni obsadili během minulých 12 dní sedm měst.

24. 7. Prudké boje v okolí měst Voroneže, Cimljanské, Novočerkassku a Rostova. Sílí partyzánská činnost v Polsku. Denně jsou hlášeny útoky na příslušníky německých policejních jednotek.

27. 7. Britská vojska na egyptské frontě ustoupila na výchozí pozice.

30. 7. Japonská vojska obsadila Aruské, Kajské a Tanimberské ostrovy severně od Austrálie. Na Trafalgarském náměstí v Londýně se konalo shromáždění, jehož 70 tisíc účastníků vydalo výzvu k vládě, aby urychlila otevření druhé fronty.

V tom horkém, úporném červenci se v sovětském loďstvu vynořila nová námořnická hodnost: *plavčík*.

Na chodbách velitelství nebylo k hnutí, všude halasily mladé hlasy. Mládenečkové byli celí vyjevení, a aby získali větší jistotu, drželi se pohromadě podle míst, odkud přišli. V hloučku stáli chlapci od Moskvy, od Volhy, ze Sibíře, od Jaroslavu.

Savka se neměl ke komu přidat.

„Je tu někdo z Leningradu?“ vyptával se.

Ne, z Leningradu tu nebyl nikdo, projevila se blokáda. Savka si připadal jako kůl v plotě. Na chodbě potkal jakéhosi poddůstojníka, který někam spěchal s dlouhým výkazem v rukou. Náhle se zastavil, přitiskl listinu na zeď a honem na ní něco opravoval.

„Kde se tady přijímají plavčíci?“ zeptal se ho Savka.

„Spadls z nebe nebo co?“ zavrčel námořník. „Tady se jenom vybírají schopní k službě na moři a neschopní musí domů. Ale uchazeči se hlásili už tam.“

„Nikoho dalšího už teda nevezmou?“ řekl roztrpčeně Savka.

„Další tady nemají co pohledávat.“

„Ale co když mám moře rád? Co když bez něho nemůžu žít?“

„Tak to budeš muset umřít,“ pospíchal zas dál poddůstojník. „Jenom prosím tě ne tady, maž na ulici.“

Chodbou se přehnal dupající houf kandidátů na plavčíky, jaře máva-
jících doposud prázdnými průvodními listy. Savka se neudržel a rozběhl
se za nimi.

„Kam se tak ženete?“ vyzvídá v běhu.

„Před komisi. K prvnímu pohovoru.“

„K jakému pohovoru?“

„Copak víme? Ptají prý se na všechno možné.“

„Jdu tam s vámi,“ nevzdával se Savka.

„A kde máš průvodku?“

„Jakou?“

„Tuhletu. Pro komisi.“

„Průvodku nemám!“ hnal se dál Savka.

Celí udýchaní se zastavili u dveří kanceláře, kde zasedala komise. Shlukem chlapců se prodíral zamračený kapitán třetího stupně a najednou popadl jednoho chlapce za loket.

„Ukaž ruce! Co to na nich máš?“

Chlapec měl na ruce tetování. Kapitán mu drsně rozhalil halenu a obnažil prsa s vytetovanými rusalkami a kotvami.

„Ukaž průvodku!“ Vytrhl mu ji a roztrhal ji na kousky. „Můžeš jít. Takové na lodích nepotřebujeme.“

„Promiňte!“ úpěl chlapec. „To se dá sundat... přikládat syrové maso... To já tenkrát z hlouposti...“

„Až to sundáš, tak si promluvíme!“ Kapitán otevřel dveře kanceláře. „Vstupujte po jednom. Kdo je první?“

Prvního vyhodili bez okolků za tři minuty.

„Načapali mě, než jsem stačil mrknout,“ koktal celý zpitomělý. „Prý: politické nedochůdče.“

„Další!“ ozvalo se ze dveří.

Někdo ze zadu Savku bolestivě dloubl do zátylku, až vletěl do dveří přímo před hrozného soudce.

„Kde máš průvodku?“ zeptali se od stolu.

Savka rychle vytáhl sešity se svým „spisem“, které měl schované pod košilí.

„Tady je moje průvodka,“ vyhrkl rozpačitě.

Za stolem vznikl rozruch:

„Co to tam má? No ne... no ne...“

Sešity byly pečlivě nadepsané: *Vojenské námořnictvo*. Uvnitř byl

text vyzdobený obrázky s námořními náměty. Proto měl i pohovor vysoce odbornou povahu:

„Jakými světly je opatřeno plavidlo stojící na kotvě?“

„Příd'ovým a zád'ovým kotevním světlem.“

„Co je to steh a co je palubní hák?“

Savka odříkal bez mrknutí slovo od slova všecko, co měl v sešitě.

„Jaké kotevní systémy znáš?“

„Jsou to v abecedním pořádku: Boldův, Hawkinsův, Dennův, Inglewildův, Marellův...“

„Zadrž, nadechni se... Jakou kotvu používáme v našem loďstvu?“

„Hallovu. Je nejspolehlivější. Má nastavitelné kotevní drápy.“

Kapitán třetího stupně si nasadil brýle a přitáhl si Savkovy sešity.

„Jakpak se jmenuje autor?“ řekl a najednou se zeptal. „Nejsi náhodou příbuzný našeho komisaře?“

„Je to můj otec.“

„A průvodní list nemáš?“

„Ne.“

Kapitán vytáhl ze zásuvky čistý formulář, vepsal do něho Savkovo jméno a příjmení a pak se zeptal:

„Rok narození?“

„Devatenáct set dvacet osm.“

„Tak z toho nic nebude. Jsi schopný chlapec, ale... moc mladý. Na plavčíky školíme chlapce, kterým je nejméně patnáct.“

„Mně bude patnáct,“ ujišťoval Savka. „Namouduši!“

„No dobře,“ obměkčil se trochu kapitán. „Ale proč se zbytečně dohadujeme, když máme před nose telefon. Zavoláme tvému otci. A ty jdi na chvíli ven, soudruhu Ogurcove, a nějak se zabav za dveřmi.“

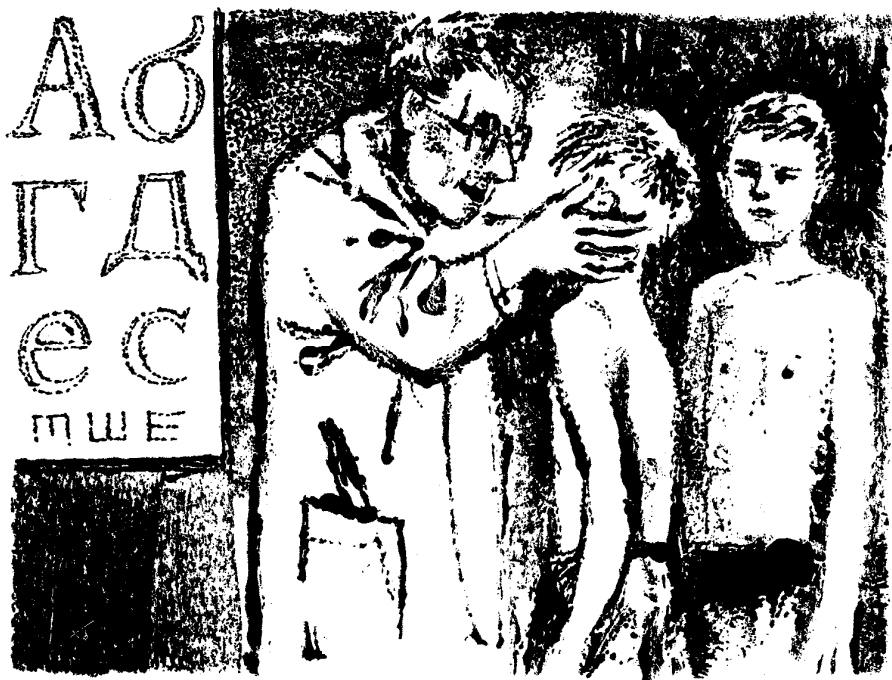
Za chvílku ho zavolali zpátky.

„Otec nemá námitky. My také ne. Tady máš průvodku. První *scho-pen* už na ní máš. Teď nesmíš zklamat před lékařskou komisí. Tam ti nemůžeme nijak pomoci, lékaři to berou přísně.“

Výběr do školy pokračoval dál a nemilosrdně dělil chlapce na schopné a neschopné, na šťastné a nešťastné.

Lékaři pracovali v tělocvičně, nářadí bylo odstavené ke stěnám. Chlapci kalupem putovali od stolu ke stolu. Stydlivě zakrývali svou nahotu průvodními listy, na kterých se objevovalo stále víc záhadných poznámek. Ten spěch nakazil i Savku. I on klusal sálem od jednoho stolu a doktora k druhému.

Šedivý doktor ho proklepal.

„Udělej předklon! Narovnej se. Předpaž. Zavři oči. Roztáhni prsty... Pils někdy vodku?“

„Ne. Co vás napadá!“

„Kouříš?“

„Kdepak.“

„Kdy se chystáš?“

„Co?“

„Kouřit.“

„Zatím nemám chuť.“

„Tak dobře. Jsi hubený jako lunt, to je pravda. Ale při námořnické stravě se vykrmíš. No, přejdi si na náš kolotoč... Další!“

Z otočného křesla šla hrůza. Právě před Savkou to s jedním uchazečem tak zacloumalo, že docela ztratil rovnováhu a narazil čelem do zdi.

Hezká lékařka v námořnické blůze Savkovi přikazovala:

„Posaď se. Ruce a nohy připoutat. Jedeme!“

Všechny tváře se okamžitě slily do jediného pruhu, před očima běže-

la jako pás stěna sálu, okna. Ale pak se přidalo ještě vertikální otáčení. Křeslo dělalo kotrmelce. Souvislý duhový pruh se roztránil na barevné skvrny a Savka už nevěděl, kde je podlaha a kde strop.

Náhle se všechno zastavilo a utichlo.

„Slez,“ dostal příkaz, když ho odpoutali.

Sotva stoupl na podlahu, mrštilo jím to stranou. Udělal krok a skončil hrudníkem v okenním výklenku. Všecko je ztracené, byla jeho první myšlenka. Doktoři však na to zřejmě měli svůj vlastní názor, protože podle pohybu ruky hezké lékařky Savka uhodl, že píše „schopen“.

„Přejdi si k siloměru,“ uslyšel.

Vděčně přijal z lékařčiných rukou průvodku.

„Co se to se mnou dělo?“ zeptal se nejistě.

„Nic hrozného,“ usmála se. „Jak to vypadá, budeš na moři trpět mořskou nemocí. Ale toho se nemusíš bát... Admirál Ušakov a admirál Nelson také trpěli mořskou nemocí.“

Savka se tedy postavil do fronty na siloměr. Zvědavě se zeptal:

„Jak to vypadá tady? Nehledají tu mouchy?“

„Nic to není,“ vysvětlovali. „Každý musí zvednout od podlahy páku, aby přístroj ukázal nejmíň sedmdesát.“

„Čeho sedmdesát?“

„Kilo. Čeho jiného?“

Savka se podíval do svého lejstra. Tak příznivý výsledek sám nečekal. Samé „schopen, schopen, schopen“. Zbývala poslední rubrika: siloměr. Až ji úspěšně vyplní, bude mít moře, které ho odedávna lákalo a vábilo, na dosah ruky.

Jenže sedmdesát kilogramů!

A jako na zlost se ozvala prudká bolest od ramene dolů, prsty jako by se doslova nalily rtutí. A řada postupovala s osudovou neúprosností. Plavčíci zdvihali od podlahy páku přístroje, přesně udávajícího sílu, kterou každý vyvinul. Od siloměru se ozývalo mnohem častěji než od druhých stolů spokojené:

„Dobře! Další!... Můžeš jít. Další!“

Osud se na Savku valil jako to železné kolo vagónu tenkrát v noci, bez účasti a soucitu s jeho mladým životem.

Rozhodnutí se blížilo.

Kolik utáhne? Bude rád, když čtyřicet. Víc ne.

Co teď? Co dělat? Hlavně se nerozbrečet!

Savka vystoupil z řady čekajících.

Sto pětadvacet gramů chleba na den, zima v nevytápěných místnostech, detonace granátů v sousedních domech, záře nočních požárů, to

všecko dohromady ho pořád ještě drželo v poutech kruté fašistické blokády.

Ne, nedokážu to! A vyběhl na chodbu.

Na chodbě postávaly hloučky šťastlivců, kteří už měli zkoušky za sebou. Někdo položil Savkovi zezadu ruku na rameno. Uviděl chlapce s vysedlými lícemi a trochu šikmýma očima, který se na něj sympaticky usmíval.

„Odkudpak jsi?“ zeptal se Savky, zřejmě celý šťastný.

„Já? Z Leningradu, ale teď... podívej, odsud je vidět, kde bydlím.“

„Já se jmenuju Mazgut Nazypov.“

„Asi Uzbek, ne?... Odkud jsi?“

„Tatar z Kasimova. Víš, kde je Kasimov?“

„Nevím.“

„Povím ti to potom... Chceš se mnou kamarádit?“

„To víš, že chci. Už jsi někdy viděl moře?“

„Odkud jsem ho měl vidět? Z Kasimova?“

„Tak proč se tak hrneš na moře?“

„Tys mi číslo. Kdopak by nechtěl na moře? Jen řekni, kolikrát jsi byl na My z Kronštadu?“

„Dvakrát.“

„A já čtyřikrát. A rád hladovíš?“

„To tedy ne.“

„Já taky ne,“ zamračil se Mazgut. „No, a u nás v Kasimově jsme měli hlad. Když jsem odjížděl, neměli jsme doma ani krajíček chleba... Ale už má být brzy oběd. Je to pravda, že tady bývá k obědu kompot?“

Savka se na nového kamaráda živě podíval:

„Mazgute, říkal jsi přece, že spolu budeme kamarádit. Tak mi teď pomoz. Vezmi mou průvodku, jdi tam a vyzdvihni za mě páku na sedmdesát kilo. Uděláš to pro mě?“

„Copak ty to nedokážeš?“

„Právě že ne. Jsem po kurdějích. A mám bolavou ruku.“

Nazypov před ním maličko couvl:

„To ti radši přenechám svůj kompot.“

„Co bych s ním dělal? Potřebuju, abys za mě zatáhl za páku.“

„A co když mě přistihnou? Potom nebude moře ani kompot.“

Savka řekl dotčeně:

„Stejně jsi moře nikdy neviděl. Proč tě tolik láká?“

Rozešli se a Savka se dál rozhlížel, kde by našel pomoc. Přitočil se k skupince odrostlejších chlapců, kteří bezostyšně schovávali v hrstích

cigarety. Nejnápadnější byl pořizek, který se před ostatními páskovsky chvástal:

„Udělalí jsme s klukama z našeho dvora jeden zdejší obchod. Vyneslo nám to gramofon i s deskama a čtyři flašky vodky. Ale načapali nás a já dostal předvolání na milici, vtom se ale po městě rozneslo, že berou starší chlapce k námořnictvu. Tak jsem mazal místo k vyšetřovateli na velitelství. Jsem zdravej jako řípa, a taky mě vzali. Jinak bych teď seděl.“

Přespokojeně zamáčkl cigaretu o těleso ústředního topení a odhodil nedopalek do kouta.

„Tohle je terno!“ dodal. „Jde mi už na sedmnáctej, ještě bych se rok flákal doma, pak by mě stejně povolali a mazal bych do zákopů. To budu radši plavčíkem.“

Savka si počkal na příhodnou chvíli a zatahal siláka za rukáv.

„Jak se jmenuješ?“ zeptal se ho.

Výrostek zesinal zlostí:

„A co jsi ty zač? Snad ne od kriminálky, že zjišťuješ jména?“

„Ne, jen tak se ptám. Hledám někoho silnějšího.“

„A silnější přes hubu bys nechtěl? S chutí ti jednu vrazím.“

„Počkej. Já se jmenuju Savka Ogurcov...“

„A co je mi do toho?“ soptil čahoun.

„Udělej pro mě něco jako kamarád,“ začal žadonit Savka. „Vidím, že bys moh sílu rozdávat. Zachraň mě a zvedni to za mě.“

„Co za tebe mám zvednout?“

„Tu páku. Aspoň na sedmdesát. Podívej, co nás tu je, samí naháči, doktoři už houby vědí, kdo je kdo. Jsi přece kamarád!“

Čahoun zauvažoval. Vzal od Savky formulář.

„To by šlo!“ řekl podnikavě. „Moje jméno si zapamatuješ nadosmrťi – Siňakov... Viťka Siňakov. Jasan?“

Vysvlékl se, zakryl se Savkovým lejtrem a nebojácně vkročil do dveří tělocvičny. Za malou chvíli byl zpátky.

„Nestál jsem frontu a šel jsem hned. Sto pětadvacet. Stačí?“

„Jé, tolik... mně by stačilo sedmdesát. Tak děkuju, moc děkuju. Zachránil jsi mě!“

Viťka Siňakov si čile navlékl nohavice.

„Za tvoje děkuju si nic nekoupím,“ ušklíbl se. „A zapiš si za uši, ty pápěrko, že Viťka Siňakov *zadarmo* pro nikoho nic neudělal a jaktěživ neudělá!“

Budovou zahlaholila trubka.

Rozhodnuto!

A nadešla vytoužená chvíle: přidělování námořnických uniforem. Poprvé se pro ně, včera ještě školáky, výhradně pro jejich uši rozezpívaly píšťalky staršinů jako slavíci:

„Nástup k zásobovatelům. Poklusem na schůdky!“

A třebaže je v budově obyčejné schodiště se zábradlím, odteďka jsou to lodní schůdky, kuchyně je kambuz, záchod galjun, podlahy paluby, stropy podvlaky, prahy roubení palubních průřezů a stěny přepážky. Kdyby ses spletl, ostatní se ti vysmějou.

Přede dveřmi skladů se natáhly dlouhé fronty nedočkavých čekatelů na slušivou námořnickou uniformu. Do skladu pouštěli asi po dvaceti a chlapci obsypali dlouhatánské pulty. Byly už na nich rozložené v hromádkách všechny náležitosti, počínaje opaskem s přezkou a pláštěm konče. Ke které hromádce se kdo postavil, tu vyfasoval, bez jakéhokoliv měření.

Ze všech stran se ozývaly srdcervoucí výkřiky:

„Soudruhu staršino, moje čepice je jako kastrol!“

„Nech si narůst větší palici,“ odsekávali staršinové.

„Já dostal boty čtyřiačtyřicítky.“

„Bud' rád, že jsi rád! Tady nejsi v obchodním domě, aby sis vybíral.“

„A proč nemáme na čepicích stuhu?“ ptali se plavčíci.

Tahle otázka uřícené staršiny nejmíc dopalovala:

„Co je ti? Spad jsi z nebe? Copak ti doma neřekli, že stuhu námořník dostane, až když složí přísahu?“

„Aha-a!“

„Já ti dám aha! Shrábni to a syp.“

Savka s rozechvěním posbíral svoje svršky a utíkal s nimi na schody, kde se chlapi kvapně převlékali. Všude po chodbách se válely kabáty, svetry, košile, trička a mezi tím polobotky, tenisky, holínky (dokonce i láptě). Savka měl štěstí, náhodou dostal stejnokroj na menší postavu a bez dlouhého rozmyšlení si sehnal křidu a začal usilovně cítit přezku na opasku. S leccíms si ještě nevěděli rady, například co s „kravatou“, která se nosí jen k plášti a vatované bundě. Konečně byli všichni převlečení, rozloučili se se svými uzly a kufry a rozstrkali po kapsách uniformy svoje poklady. Potom novopečené plavčíky zavedli do velkého sálu budovy, nařídili, aby sundali čepice, ale sednout si nesměli.

„Asi nám promítnou film,“ mínil někdo.

„Film ne, spíš bude koncert.“

„Kdepak, budou držet řeč,“ dohadovali se další.

Na pódium náhle vystoupil komisař školy.

„Zavřete dveře. Pozor! Vyslechněte rozkaz...“

Byl to proslulý rozkaz Hlavního stanu vrchního velitelství číslo 227, který byl čten pouze vojákům. Ostrými a drsnými slovy se v něm otevřeně říkalo, že situace je vážná. Dále ustupovat není možné. Nyní se rozhoduje o dalším osudu celého sovětského řádu a celého velkého ruského národa. Je nejvyšší čas skoncovat s panikáři. Pozemní vojská i námořnictvo se teď musí řídit jediným heslem: „Ani krok zpátky!“

Všichni poslouchali se zatajeným dechem. Komisař nepřipojil k rozkazu žádný komentář, neřekl za sebe ani slovo. I tak bylo všechno úplně jasné.

„Staršinové! Odved'te mužstvo“

„Čepice nasadit! Seřad'te se!“

V neuspořádaném proudu se vyhnuli do ulic Solombaly. Nějaká stařena před nimi přeběhla na druhou stranu a vyděšené se křížovala:

„Panenko na nebi, válka trvá sotva rok, a už do ní tahají malá děcka. Panebože, smiluj se nad námi!“

Zhasla poslední světla odlehlých okrajových čtvrtí Archangelska.

„Zpívat!“ rozlehl se povel.

V čele proudu zanotoval jasný, zvonivý hlas. Přidalo se k němu dalších tisíc. Chlapci si zpívali do kroku na cestě, která je vedla neznámo kam...

Zřejmě byli u cíle. Vynořily se řady baráků. Tábor byl obehnaný ostnatým drátem a na dvory mezi baráky svítily z vysokých strážních věží reflektory. Viťka Siňakov nahlas informoval:

„Tohle je trestaneckej lág, kámoši. Šoupli nás sem bez soudu a sbohem, naše mládí!“

Nikdo se tomu nezasmál. Z bažinatého lesíka přilétala mračna komárů. Staršinové rozdělili chlapce do baráků a na všechno měli jen jednu odpověď:

„Na kutě, chlapci, na kutě. A pořád se nevyptávat, to si odvykněte!“

Savka si umínil od první chvíle, že bude disciplinovaným námořníkem, a když dostali příkaz spát, hned bez problémů usnul na holém kavalci. A zatímco byl v limbu, neztráceli ti čipernější čas. Soudě podle ruchu na světlici, rozproudila se čilá výměna částí výstroje. Když Savka ráno vstal, plandal mu plášť po zemi. Flanelová blůza se mu sama od sebe protáhla až ke kolenům. Nohavice kalhot se máčely v loužích a pas měl až pod krkem. Čepici mu také vyměnili: teď mu seděla nad ušima a volně se otáčela na ostříhané šešulce. K dovršení všeho se mu nohy

kvedlaly v botách jako měchačky. Takhle vymóděný trochu připomínal nejbědovanější námořníky z filmu *My z Kronštadu*. Rozhodně se nepodobal přelétavému albatrosu ani pyšnému pokořiteli oceánů.

Roztrpčením si tajně v koutku poplakal, aby to nikdo neviděl, a šel si postěžovat veliteli baráku. Staršina, který nevěděl, kde mu hlava stojí, ho odbyl:

„A kdes byl, když tě převlíkali?“

„Spal jsem,“ vysvětlil Savka.

„Námořník nikdy nespí. Námořník odpočívá.“

Nicméně ho potěšil slibem, že až dorazí do místa, kde budou vykonávat službu, všem plavčíkům uniformy upraví. Největší patálie byla s kalhotami. Savka si je přepásal řemenem a dole přehnul až po kolena a všecko, co plandalo nad řemenem, umně podkasal. Pro vznešené ideály se musí přinášet oběti!

Od časného rána je mezi baráky řadili. Staršinové, celí v černém, podobní velkým hladkým kočkám, křepce a neslyšně běhali podél řad, jako by si prohlíželi úlovek, který mají v nejbližších dnech náležitě zkrotit.

„Pozor! Nikdo není oprávněn opouštět prostor tábora. Provinilci budou přísně potrestáni. Domů můžete psát, jak často chcete, ale všechny dopisy budou odeslány až z místa stálé služby. A teď obraťte kapsy naruby!“

Předpoklad byl správný: všem kuřákům se vysypal z kapes tabák.

„Kouření je plavčíkům zakázáno!“ prohlásili staršinové.

Viťka Siňakov se zeptal drsným basem:

„Ale co když kouřím už od jedenácti let? To mám zhebnout?“

„Jestli jsi začal v jedenácti, tak bys zhebnul tak jako tak. Krok vpřed!“

„Já?“

„Proveď rozkaz!“

Siňakov udělal krok vpřed. Jak se dalo očekávat, staršinové u něho našli další zásoby tabáku.

„Za nesplnění rozkazu jedna služba navíc.“

„A za co?“ zaúpěl Siňakov.

„Dvě služby – za odmlouvání. Opakuj rozkaz!“

„Tak teda dvě.“

„Bez tak teda.“

„Provedu: bez tak teda dvě služby... Ale za co-o?“

Po obědě Siňakov přátelsky přisedl k Savkovi:

„Tak jak se ti líbí námořnický živobytíčko?“

„Zatím docela dobře. A tobě?“

„Ujde to,“ mýnil Siňakov. „A jestli za mě ještě umyješ hajzly, budu úplně spokojenej.“

„Já přece žádnou službu nedostal!“ namítl Savka.

„Ale sílu u zkoušek jsi taky nepředváděl ty. Já tě přece upozornil, že Viťka Siňakov nedá zadarmo ani ránu. Jestli ty hajzly nevydrhneš, klidně to na tebe píchnu, žes u komise podváděl. A dostaneš takovej kopanec, že poletíš, ani se neohlídneš.“

„Tak dobře. Udělám to.“

„A ještě u tebe mám deset dávek chleba.“

I ty mu bude muset dát, aby byl zticha.

Společnost se tu sešla opravdu pestrá. Převážně to byly děti městských dělníků a inteligentů. Velice málo bylo kupodivu chlapců z námořnických rodin. Většina byla z míst, kde moře jaktěživi neviděli. Ale jak je známo z ruských dějin, slavní mořeplavci a admirálové spatřili ve většině případů světlo světa uprostřed polí a lesů a dětství prožili na březích tichých zamyšlených říček, v nichž se hemžili malí hrouzci, kterým se o oceánech ani nesnilo.

Byli tu i odvážlivci, kteří přeběhli frontovou čáru, aby nemuseli žít na území obsazeném Němci. Byli tu vážní a praktičtí chlapci z dětských domovů, kteří ztratili rodiče nebo je nikdy nepoznali. Byli tady chlapci bez domova, bezprizorní, které posbírala milice na nádražích, kde chátali v špíně a hladu a byli živi jen z almužen nebo krádeží. Konečně tu byl i jeden chlapec z partyzánského oddílu, který už zakusil válku na vlastním těle, a teprve teď se mu splnil jeho sen o moři.

Dobře živený tu nebyl nikdo a mladý, vyvíjející se organismus dychtil po vydatné stravě. Válka však s sebou přinesla přísné normy a chléb na příděl dostal pro lidi tím větší chuť i cenu. A tak plavčící namlsaní pravidelným a sytým jídlem a vábení vůněmi námořnické kuchyně tady přestali krotit svou nezřízenou chuť k jídlu. Vyskytli se „šakalové“, kteří se od rána do večera ochomýтали kolem kuchyně a nabízeli se kuchařům, že jim vymyjí kotle na polévku, v naději, že jim za to něco kápnou. Hrdější povahy takhle dolézat nedokázaly, ale vynalézaly jiné způsoby, jak se pořádně nacpat.

Mazgut Nazypov první podal Savkovi ruku k usmíření.

„Buď zdrav. Nezlobíš se na mě?“

„Nezlobím. Sehnal jsem si někoho jiného.“

„To je dobře,“ řekl radostně Mazgut. „Mám pro tebe návrh: dnes u večere sníš mou i svou dávku chleba, a zítra zas já tvou a svou... Souhlasíš?“

„Jak by ne, dva krajíce jsou vždycky lepší.“

Jejich úmluvu náhodou vyslechl hezký, urostlý chlapec. Přistoupil k nim a řekl, že se mu to zamlouvá.

„Přiberte do spolku i mě. Sníst tři dávky najednou je ještě lepší než jenom dvě. Ale dřív se seznámíme: Džek Baranov z Moskvy, budoucí námořník ponorkového loďstva.“

„Jak to, že se jmenuješ Džek?“ zeptali se ho.

„Vlastně jsem čistokrevný Žeňa. Ale nepochopím, proč by mělo být Džek horší. Četl jste někdo Jacka Londona?“

„Jistě, to je panečku spisovatel!“

„Jednou budu psát stejně dobře.“

„No ne! Zatím nejsi žádný London, Džeku, ale Londoneček.“

„To by mi stačilo, neurazil bych se. Tak pojďte losovat.“

Ale losovat nebylo čím, neměli mince ani zápalky. Domluvili se tedy, že s hodováním začne Savka. Hned ten večer měl spořádat všechny tři dávky chleba!

U večere chlapcům oznámili, že zítra bude lékařská prohlídka. V Savkovi hrklo: zas budou každého prohmatávat a proklepávat. Co když si všimnou, že nemá levou ruku v pořádku? Ale hned se uklidnil, když staršinové hlásili:

„Všichni budete zítra očkováni. Ne aby se někdo ulil!“

Kolem dlouhých stolů putovaly velké čajníky. Před Savkou ležely tři skrojky chleba. Právě si naléval čaj, aby měl čím zapít, když se k němu zezadu přitočil Viťka Siňakov:

„Á, tak sem ses schoval před trestající rukou zákona!“

Uviděl tři chleby a okamžitě je shrábl.

„Ó, tys toho nahamounil! Ještě jich u tebe mám sedm. Vžij se do mé tragický situace: kouřil bych, až bych plakal, a chleba se přece jen někdy podaří vyměnit za tabák.“ A povzbudivě poplácal Savku po rameni: „Neplač, chlapečku, nemá to smysl. Každěj, kdo tomu jen trochu rozumí, ti řekne, že přejídat se na noc je věc zdraví škodlivá.“

Před večerkou si vzali Džek a Mazgut Savku do parády:

„Hele, jak to, žes dal náš chleba tomu syčákovi?“

Savka se tedy přiznal, že nebýt tohohle svalnatce Siňakova, byl by se s loďstvem dávno rozloučil.

„Navrhuju,“ prohlásil Džek Baranov, „aby se Viťkovi žádný chleba nedával, a abychom mu místo toho společně zvalchovali hřbet.“

„To se ti řekne,“ namítl Mazgut. „Vraziš mu jich pár, a on půjde a píchne to na Savku, že napálil doktory.“

Trojice nakonec uzavřela dohodu, že bude radši několik večerů hla-

dověť, aby se Savka mohl co nejrychleji vyrovnat se svým věžitelem.

„A příště si s ním už nic nezačínej,“ kladli mu na srdce. „Doktorům se zatím vyhýbej. Nejdřív se musíš u loďstva osvědčit, aby si tě považovali. Až se dostaneš na loď, nemusíš už se doktorů bát, tam nejsou takoví puntičkáři jako v týlu. Dají ti ruku do pořádku a bude to... A teď do postele, chlapi.“

Ale uniknout ze spárů Siňakova nebyla snadná věc.

„Už ti ji píchli?“ zeptal se Savky ráno.

„No, a jakou... Tobě taky?“

„Já na to mám moc jemnou náтуру. Udělej to pro mě, a nastav doktorům pozadí místo mě. Vydávej se za mě, jako jsem se tuhle vydával já za tebe. Nebo už jsi zapomněl?“

Savka se tedy postavil do další fronty, odevzdaně popustil kalhoty a dostal druhou injekci. Když mu jehla bolestně vnikala do těla, ujasňoval si důležitou životní pravdu: jedna lež plodí druhou a z každé malé lži vyrůstá velká.

Za další dva dny uzavřel u Siňakova svůj chlebový účet:

„Tak. Jsme vyrovnáni a teď už mě nech na pokoji.“

„Pokud se vyznám v politice,“ řekl na to Viťka šokovaný Savkovou poctivostí, „tak si nadále nepřeješ být mým věrným vazalem.“

„To tedy ne. Mám jiné kamarády.“

Siňakov ukousl naráz půlku krajíce. S plnými ústy zahuhlal:

„Tak si k nim běž. Ještě se uvidí. Mimochodem, co to máš s rukou? V kterých dveřích ti ji skřípli? Nejsi nakonec mrzák?“

Savka utíkal pryč. Je to otrava zatracený!

Až do konce července byli plavčíci zavřeni v barákách a nesměli chodit do města ani psát dopisy. Staršinové je seznamovali s vojenským a disciplinárním řádem. Tyhle předpisy však na ně působily hodně tísnivě. Nadšeni nebyli ani pořadovým výcvikem, nácvikem pochodu a obrátů na prostranství mezi ponurými baráky. Tíživé čekání občas rozptylovaly přednášky komisařů o slávě a hrdinských činech ruského loďstva. Cvičili i s puškou a s granátem, do toho už je nemusel nikdo nutit. Nepromítli jim ale ani jediný film.

Staršinové měli na všechno stejnou odpověď:

„Uč se čekat. Námořník musí být trpělivý.“

Mezi chlapi začaly kolovat všelijaké nesmysly.

„Ať jsem sketa, jestli lžu,“ zaklínal se jeden. „Uvidíte, že náš, než se nadějeme, šoupnou až někam na Zem Františka Josefa.“

„Nesmysl!“ odpovídal mu jiný. „Teď nás každého nenápadně zkou-

mají, a potom nás budou připravovat na výsadek. Budem dobývat nazpátek Sevastopol! A teprve ty, co se vrátí živí, nechají skládat zkoušky.“

„Co zase za zkoušky? Nestačily ty, co jsme skládali ve škole?“

„Nejvíc prý nás budou sekýrovat s matematikou. Ix se rovná ypsilon, tangens, kotangens a podobný galimatyáš.“

Jednoho dne se rozlehl hlas dozorčího:

„Plavčík Ogurcov ke vchodu!“

„Věci s sebou?“ zeptal se Savka.

Ale srdce v prsou se mu div nerozskočilo. Proč ke vchodu? Nedomákli se, že má něco s rukou?

„Bez věcí! Čeká tě tam taťka.“

Kuřáci chytali Savku ve dveřích a žadonili:

„Kouří tvůj taťka? Ať nám přenechá pár retek!“

„Dejte pokoj!“ odbýval je Savka. „To bych to schytl, kdybych chtěl na taťkovi cigarety!“

Tatínek se dal do smíchu, hned když uviděl Sašku přicházet. Byl to skutečně obrázek k popukání: malý človíček v blůze až po kolena, rukávy vyhrnuté, kalhoty vykasané a výstřih odhaluje tílko až k pupku.

„Že tě ale vyšňorili, kamaráde!“ řekl otec, když se dost nasmál. „No to nic. Pojď kousek stranou. Tak jak se máš?“

„Dobře.“

„Říkáš to upřímně?“

„Samozřejmě. Z nejednoho plavčíka už se stal admirál.“

„No, do admirála máš ještě hodně daleko... Já se bojím jedné věci, chlapče. Abys na všechno tohle stačil. Vyrosteš a každý rok bude těžší vyesedávat nad učebnicemi. Znáš to z vlastní zkušenosti.“

Otec začal u Baltského loďstva jako mazač v kotelně. Nestal se z něho ani zpěvák, ačkoliv byl rozený pěvec, ani vědec, ačkoliv byl rozený matematik. Moře si ho zcela získalo, a třebaže měl později ke všemu cestu otevřenou, zůstal u námořnictva a prošel nesnadnou cestu od mazače na torpédoborci až po komisaře.

„Nezazlívám ti, cos udělal, i když ses se mnou neporadil,“ řekl. „Přišel jsem se s tebou dneska rozloučit.“

„Odjíždíš? Vyplováš na moře?“

„Odjíždím. Ale ne na moře – ke Stalingradu.“

„Copak nemáme dost vojáků?“ zeptal se Savka.

Tatínek na to řekl:

„Jestliže jdou moji vojáci jako dobrovolníci, není možné, abych se já, komisař, nepřipojil. Situace na frontě je teď těžká jako nikdy. Válka hned tak neskončí, chlapče... Vzpomeň si na moje slova: i ty budeš muset do boje. A válka na moři je krutá věc. Jsi můj syn a přeju ti všechno nejlepší. Hlavně aby se s tebou nepotápěla loď. To je málo vábná záležitost. Úplně jiná, než jak to ukazují ve filmech.“

„Jaká?“

„Zatím to nepotřebuješ vědět.“ Otec si povytáhl rukáv blůzy a podíval se na hodinky. Pak se začal plácát po kapsách, jako by něco hledal. „Co bych ti tak nechal na památku? Nic nemám ...“

„Copak se už nevidíme, tati?“

„V nejbližší době sotva. Budeme si psát, ale zatím neznám číslo své plní pošty. A ty?“

„Nám ho taky ještě neřekli.“

„Domluvíme se tedy tak,“ rozhodl tatínek, „že budeš psát na naši starou adresu babičce do Leningradu, a já tam napíšu taky.“

„A co když babička... co když už není?“ zeptal se Savka.

Tatínek mu narazil čepici do čela.

„Přestaň. Staří lidé mají tuhý kořínek.“ Znova se podíval na hodinky a zeptal se: „Chceš, abych ti je tu nechal?“

„Není třeba, tati. Ty je na frontě budeš potřebovat víc.“

„Tak tedy sbohem. Pro všechny případy ti dám životní naučení: nevytahuj se, ale za cizí záda se taky neschovávej. A slib mi, že do dvaceti let nebudeš kouřit... Nezapomeň na babičku. Je úplně sama.“

Políbil Savku a vyšel ven. Savka se za ním dlouho díval, ale otec šel rychle a neohlížel se.

V barákách zatím vypukl zmatek. Chlapci chvatně strhávali z věšáků pláště.

„Honem, pospěš si!“ pobízeli Savku. „Nástup s celou výstrojí.“

Na dvoře dostaly řady povel, aby se roztoupily, a každý před sebou musel na zemi rozložit všechny věci z tlumoku, svléct se do půl těla a obrátit tílko naruby. Staršinové procházeli podél řad a pečlivě zkoumali švy na prádle:

„To je kvůli tomu, jestli jste někde nepřišli k nějakým zvířátkům.“

U jednoho je našli. Marně dokazoval:

„To přece nejsou hnidy! Tuhle jsem se posypal cukrem...“

I se všemi věcmi ho zahnali na odvěšivení. Vrátil se čerstvě ostříhaný a voněl lékárnou.

„Zapište si za uši!“ vyhlásili staršinové. „Na plavidlech sovětského námořnictva existuje takovýhle zákon: stačí jediná veš a hlavní štáb už o ní dostává hlášení jako o nejnebezpečnějším nepřátelském diverzantovi!“

Konečně! Před plavčíky se rozevřela dokořán vrata ponurého tábora, opletená ostnatým drátem, a pochodový proud se hnul k neznámému cíli. Ve večerní mlze, která se ploužila nad močály, bylo cítit blízkost širokých vodních prostor. Lesík podél cesty brzy prořídil a chlapci uviděli chatrný přístavací můstek. U něho kotvila velká vojenská transportní loď, nevládná a šedivá, jako by ji někdo posypal popelem. Byla to lazaretní loď *Volchov*, která plula pod vlajkou pomocných služeb vojenského námořnictva. Chlapci se začali nalodovat po vysokých lodních schůdcích nejdříve na palubu a potom dolů do podpalubí. Světlé a prostorné společné kajuty vábily teplem a elektrickým světlem, vesele hučely ventilátory. Těsně před půlnocí transportér odrazil od bahnitého břehu a beze spěchu vplul na plavební dráhu. A když delta Dviny skončila a na obzoru se zatřpytila světlá hladina, vynořily se náhle za písčným mysem dva rychlé čluny, odhalily hlavně děl a převzaly doprovod lazaretní lodi.

Posádku *Volchova* tvořily z poloviny ženy – lékařky a ošetřovatelky v důstojnických a námořnických uniformách. Zbytek byli místní muži povolání ze zálohy.

„Kam jedeme?“ zajímali se chlapci.

„Jezdí koně, my plujeme. A kam, do toho ti nic není.“

Dostali příkaz spát a Savka se dlouho drápal po skobách na svůj kavelec. Žluté světlo zhaslo a kajutu zalilo mrtvé modré světlo nočního osvětlení.

Tak takhle je na moři! přemítal každý vzrušeně.

Savku probudilo houpání – prudká slast, kterou mu působilo. Jak příjemný pocit! Ale sotva zvedl hlavu z polštáře, zvedlo se mu ze žaludku do krku něco lepkavého a nechutného a křečovitě se mu stáhlo hrdlo. Zastyděl se za svou malátnost a přinutil se, aby se zvedl. Slezl po železné kostře palandy. Na podlaze se přesunovala ze strany na stranu změř pozvracených bot, otevřených pouzder na mýdlo, kutálely se hrnky a převalovaly lžice. Ze všech stran pleskaly na zem použité ručníky, které nešťastníci odhazovali. Odněkud z tmavého kouta slyšel Savka tichý nářek:

„Ach mami, proč jsem tě jenom neposlechl? Proč jsi mě sem pouštěl, tatínečku?“

Bezvládně ležel na kavalci i Viťka Siňakov. Zvedl ruku, zatahal Savku za nohavici a úpěl:

„Jsem já to ale kus pitomce... jsem já kus pitomce!“

Vtom se loď prudce naklonila. Savka se překulil na stranu a narazil na jiného chlapce, který ho s nadávkou odstrčil zpátky.

„Proč si tak laješ, Viťko?“ zeptal se Savka.

Siňakov se mu upřímně světil:

„Radši bych dřepěl v lapáku, než se takhle tejrát!“ Nabral si z nádržky do hrnku vodu, ale sotva upil, hned ji vyplivl. „Hnus, jak je teplá. A smrdí železem a olejem... Ochutnals?“

Savka si nabral také. Vypil půl hrnku.

„Voda z lodního odsolovače. Normálka.“

Ale vzápětí z něho ta normální voda vyletěla.

„Aha, ty vejtaho!“ radoval se Viťka. „Taky tě to sebralo!“

Savka se snažil udržet rovnováhu na podlaze, která mu ujížděla pod nohama:

„Nefňukej předčasně! Ještě nás to jinak vytřese...“

Vyšel na vrchní palubu. Schůdky a můstky svítící vycíděným kovem ho vábily vzhůru. Schůdky... a další schůdky... a další. Dveře. Savka

měl pocit, že když je v uniformě, může si chodit, kde chce. Otevřel dveře a do tváře ho uhodil horký lomoz ventilačních agregátů, které vháněly do útroh lodi čerstvý vzduch. Savkovi zahradil tělem cestu lodník, který tam měl službu:

„Co tu hledáš?“

„Já jen tak... chtěl jsem se podívat.“

„Syp odtud. Vlezli by všude... Sem se nesmí!“

Savka se znova octl na palubě; Přes boky lodi stříkala voda a oslepovala ho. Zahlédl Nazypova, promočeného a šťastně se tvářícího. Mazgut nadšeně vykřikoval:

„Jé, to je krása! Podívej ty vlny!“

Savka se podíval dolů na vlny doslova z výšky dvoupatrového domu. Ale vzápětí se loď propadla, jako by sjela do hloubky rychlým výtahem, a vlny se najednou vzdouvaly až u zábradlí. Z té podívané, z toho neustálého kývání a měnění polohy se mu zas udělalo špatně.

„No ne,“ řekl Mazgut. „A to jsi z Leningradu. Já moře v životě neviděl, ale ani to se mnou nehne.“

Obzor už zbělel úsvitem. Opodál bylo vidět oba rychlé čluny. Moře je nemilosrdně bičovalo a vynášelo je na hřebenech vln tak vysoko, že se chvílemi obnažovala jejich černá dna. Občas přeběhl přes palubu námořník v ochranném obleku.

„Pane, to je služba!“ vykřikovali chlapci. „Hele, jak to s nima hází... Tohle nás teda čeká?“

Všem moře neučarovalo. Někteří už proklínali den, kdy se rozhodli, že s ním spojí svůj život. Teď se jim vybavovaly všelijaké vzpomínky. Někomu na dědečkovu tichou zahradu za městem, kde brzy dozraje šťavnatý angrešt. Jinému na školu s třídami a lavicemi, které se nikdy nehoupou. A leckdo si připomínal varovná slova rodičů: „Ještě si to jaksepatří rozmysli. Služba na moři není žádná legrace!“

Loď si lehala na bok, přes palubu stříkaly proudy vody a pěna jako potrhané zelné listy ještě dlouho ulpívala na kovu a hněvivě syčela a bublala. Chlapci by se jistě divili, kdyby jim někdo řekl, že námořní meteorologická služba v těch dnech bouřlivé moře nezaznamenala. „Čerstvý vítr,“ říkala Beaufortova stupnice.

Oběd byl přepychový: rýžová kaše s hrozinkami a kompot ze sušených švestek. Ale námaha lodních kuchařů přišla nazmar, protože všechno putovalo přes palubu a pochutnaly si ryby. Zato se náramně poměli ti, ke kterým se moře zachovalo milosrdně. Se smíchem jedli za deset. Mazali si chleby na prst tlustě máslem. Každý spořádal mísu kompotu a potom se procházel po lodi a pohoršené se šklebil:

„Udělalí tady pěkněj svinčík! Jako by nemohli dát pozor.“

Siňakov kývl na Savku:

„Nevíš, kdy tahle muka skončí?“

Savka mu se škodolibou nadřazeností vysvětlil:

„Už tě napadlo, jak dlouho asi plul na svých karavelách Kolumbus? Přes dva měsíce. A co víš o námořních tulácích, kteří u břehů Patagonie někdy obeplouvali Hornův mys i celý rok?“

„To bych zdechnul!“ zasténal Viťka a se zájmem se na Savku zadíval. „Jsi jak pápěrka a jistě toho máš taky dost. Tak mi pověz, proč ze sebe děláš hrdinu?“

„Nic ze sebe nedělám. Je mi špatně, ale stejně je mi dobře. To ty nikdy nepochopíš. Já jsem totiž na moři z lásky, a ty z vychytralosti!“

Za další den plavby zaskvítila na břehu slabá jiskřička. Potom se vynořil kužel vysoké hory.

Moře se vůčihledě uklidňovalo. Chlapci ožili a vyhrnuli se na vrchní palubu. Jako za dávných dob na Kolumbových karavelách někdo nadšeně vykřikl:

„Země!... Vidím zemi!“

Začali se čistit a upravovat. Drhli podpalubí. V dálce už vyvstal proužek břehu jako vyřezaný ze zeleného malachitu. Doprovodné čluny náhle obrátily zpátky na otevřené moře.

Volchov už ohlašoval sirénou zemi, že se blíží. Pomalu vplouval do pohádkové zátoky, do jejíž azurové modři se příkře nořily omšelé pevnostní hradby postavené z hrubých balvanů. Starobylá děla vyhlížela na návštěvníky z úzkých střílen, jako by se dívala z dávných století.

Chlapci zasypávali posádku *Volchova* netrpělivými otázkami:

„Kde to jsme? Kam nás to zavezli?“

Námořník s připravenými úvaznými lany odpověděl:

„Na Solovky.“

Viťka Siňakov si odplivl přes zábradlí:

„A jsme v rejži! Solovky jsou přece proslulej lapák.“

Viťkovi kumpáni okamžitě zanotovali táhlou píseň:

*Umřu tady, umřu, ubožáček malý,
nikdo nedoví se, kde mé pochovali...*

Hradby pevnosti se tyčily stále výše. Na věžičce meteorologické stanice se otáčel černý kužel. Z pozorovatelný vyzvali *Volchov*, aby udal poznávací značky. Po cestě z lesa hnala bosá babka s prutem velkého čuníka. Za chvíli se na přístavišti objevila postava ve vojenské námořní uniformě.

Ležel tam hrubě otesaný balvan. Kdyby někdo sloupł vrstvu mechu, četl by staroslověnský nápis:

Od ostrova tohoto je:
do matičky Moskvy 1235 verst
do tureckého Cařihradu 4818 verst
do Benátek 3900 verst
do Madridu ve Španělich 5589 verst
do Paříže ve Francii 4096 verst

Nitro ostrova připomíná místa, kam dosud nevkročila lidská noha. Hustým smrkovým lesem stěží pronikají sluneční paprsky, listy osik se zimničně chvějí. Parnými porosty jalovce a vřesu, brusinek a klikvy vedou skryté stezky zvěře, která doposud nezná bázeň před člověkem. V malinových houštinách trhají sobi teplými měkkými pysky sladké plody. Na ostrově žijí i slepé lišky, slepé proto, že jim racci hned v mládí vyklovávají oči, aby jim lišky nekradly vejce z jejich hnízdišť. A

na nejnepřístupnějších místech ostrova se majestátně prostírají desítky jezer podivuhodné krásy! Nad lesy se klene ticho plné staleté velebnosti. Jen moře tu bije o břehy, zahučí vršíčky ryšavých borovic nebo vykřikne racek letící nad jezerem a jeho křik smutně a opuštěně dozní v dálce...

Před půl tisíciletím na Soloveckém souostroví vkročili na břeh první ruští lidé. Připluli z Novgorodu. To oni založili klášter, později tak proslulý. Na ostrovech našli útočiště lidé pronásledovaní vládou a vrchností: „Carové, ochraňující svůj klid, je odváželi sem, do míst zdánlivě zcela ztracených. Avšak oni i tady dál přemýšleli a dál stavěli. V průběhu několika staletí se ovzduší Soloveckých ostrovů nasýtilo nejen asketickou vážností a poustevnickou odříkavostí, ale zároveň i ohromnou tvůrčí energií, která vytvořila zázrak, jehož jméno je Solovecký klášter.“ Tak teď píší naši historikové... V letech mongolského jařma a v dobách bouří ukřývala Rus před nepřáteli v Soloveckém klášteře staré státní listiny a památky národního písemnictví. Tyto zdi chránily pamětihodnosti ducha. Klášter nebyl jen předsunutou výspou ruské kultury v Pomoří, ale změnil se v mohutnou baštu, ochraňující Rusko od severu před jakýmkoli vpádem. Solovecký mnich nosil pod kutnou vojenskou drátěnou košili, v jedné ruce držel modlitební knihu a v druhé meč. A moskevští carové si zvykli neobdarovávat Solovky ikonami a zvony, ale píšťalami se střelným prachem.

Drsná příroda se nesnášela se zahálkou. Solovečtí mnichové se v potu tváře prali s přírodou. Spojovali jednotlivé ostrovy hrázemi, mezi jezery vyhloubili splavné kanály. Soustavy propustí, vodních mlýnů a podzemních tunelů byly obdivuhodné. Na ostrovech byl postaven první ruský „mrakodrap“ – chrám Proměnění Páně, vyšší než Uspenský chrám v Kremlu. Z moře je ho vidět na několik desítek mil. Samorostlí inženýři v kutnách vypracovali takový postup prací v lodních docích, že na Solovky přijíždějí dokonce angličtí inženýři kopírovat ty doky pro Londýn.

Nějakých sto padesát kilometrů od polárního kruhu mnichové pěstovali ve sklenících jedinečné květiny a v pařeništích jim dozrávaly melouny, dýně, okurky, a dokonce broskve.

Z každého kamene tu mluvily dějiny. Na památku potomkům tady uschoval svou šavli kníže Požarskij. Spisovatel a voják Abraham Palicyn tady pracoval a rozvíjel filozofické úvahy o dalších osudech vlasti. Ukřývali se tu před zotročením utečenci, schovávali vzdělaní písmáci, přečkávaly tu pronásledování zbůjné oddíly Štěpána Razina, tady zemřel i poslední ataman Zaporožské Síče Štěpan Kalniševskij. Solo-

vecký klášter odpověděl na útisk moskevských carů hrozným povstáním a mnichové se nepřetržitě osm let bili meči na hradbách kláštera s carovými vojsky. A později, už za krymské války, připlulo pod hradby kláštera anglické loďstvo. Zасыpalo budovy a hradby kláštera granáty, ale Solovky se nevzdaly a vydržely mohutnou nepřátelskou palbu.

Na vrcholu bohatství a moci se Solovecký klášter snažil už jen nalézt na ostrově zlato a zdroj paliva, všeho ostatního byl nadbytek. V klášteře pracovalo pět dílen a řeholníci tam stavěli lodě a tavili ocel. Byli kapitány i mechaniky vlastního loďstva. Obrazy soloveckých malířů visí v Tretjakovské galerii. Měli vlastní sazárny a tiskárny. Byli soukeníci, fotografové, kováři, hrnčíři, klenotníci, zahradníci, sýraři, ševci, architekti, chovatelé dobytka, lovci, řezbáři v kosti... Řemesla, která vzkvétala na Solovkách, se nedají vypočítat! Rusko všech vrstev sem putovalo nejen za svatými místy, ale chtělo se tu i nadchnout plody práce lidských rukou, na vlastní oči popatřit na zázraky, jež ruský člověk dokáže v nejtvrdějších podmínkách, blízko polárního kruhu.

Solovecké ostrovy, to je skutečná oáza ruského severu uprostřed studeného Bílého moře.

A v devatenáctistém dvaachtyřicátém roce tedy sovětská velitelská místa rozhodla, že vhodnější místo pro výcvik plavčků by se nenašlo: je tu zdravé podnebí, vůně borovic a moře naplňuje mysl svěžestí, léčivá voda jezer otužuje tělo.

Volchov přistával v zátocě Klidu. Na břehu už se dal rozeznat každý kámen. V bahně se poklidně cachtaly racčí rodinky.

Transport přišel uvítat starý kapitán třetího stupně. Kdysi také začínal službu u loďstva jako chlapec, a teď prožíval vzrušující chvíle. Z *Volchova* spustili na přístaviště schůdky a plavčíci se vyhrnuli na břeh. Kapitán žertem hartusil:

„Copak jste mrtvolky, hromský dílo! Plavčík musí ze schůdků letět jako čert!“

Byli na místě. Co je tady čeká?

Epilog první

(Z pera Savvy Jakovleviče Ogurcova)

V Zapolárním kraji začalo studené jaro. Jaro roku 1945. Zanedlouho jsem měl dovršit sedmnáct let a navigační důstojník na torpédoborci mi s úsměvem řekl:

„Ogurcove, není už nejvyšší čas, aby ses oholil?“ Přejel jsem si dlaní po pichlavé bradě a začervenal jsem se: „Já to ale nesmím. Ještě nikdy jsem se neholil. Nemohl bych zůstat takhle?“

„Ne, to nejde. Jednou s tím začít musíš.“

V noci dostal oddíl torpédoborců Severního loďstva rozkaz k zvýšení bojové pohotovosti. Byli jsme už dost zkušeni, abychom věděli, co můžeme očekávat. Brzy proti nám svištěl vítr tuhý jako těsto. Hlídková loď ohlásila, že v Kildinském průlivu byly zaměřeny čtyři německé ponorky. Zřejmě se vynořily společně, aby se nadýchaly čerstvého vzduchu a vyvětraly pachy ze sekci.

Kolikrát už jsme takhle spěšně vypluli a kolikrát se před námi rozprostřel oceán! Oddíl plul zdatně a za záděmi torpédoborců se pěnily vlny. Voda se třpytivě perlila, rozvířená lodními šrouby.

Na schůdcích jsem se srazil s navigátorem.

„Tak ses přece neholil?“ poznamenal. „Ale po návratu určitě!“

Před svítáním dostala posádka horký čaj s klikvovým výtažkem, k tomu bílý chléb se salámovou konzervou. Poplach se vyhlašuje, jak jsem si všiml, vždycky v tom nejnevhodnějším okamžiku. I teď, když se ozval zvon, všichni odhodili hrnky, čaj šplouchal na palubu. Zaujal jsem svoje místo mezi hučícími motory a přístroji. Jako stokrát předtím jsem ohlásil navigátorovi do telefonu:

„Stanoviště gyrokompasu – k boji připraven!“

V sousedním úseku kvílivě zahučely výtahy, dodávající dělům střelivo. Slyšel jsem, jak dole ve skladišti staršina křičí:

„Pět hlubinných a dva fugasy... podat!“

Radiolokátory zřejmě zachytily věž nepřátelské ponorky, plující nad hladinou. Uzavřený na svém stanovišti jsem hádal podle zvuků, co se na naší lodi děje. Už je to tady – vrháme pumy.

Vrhaly se v sériích, vždycky pět najednou, a po každém výbuchu ručičky přístrojů nervózně poskakovaly pod skly. Z gardového *Hromobijce* hlásili, že bombardování bylo zdařilé, z moře už nabrali plné vědro německého solarového oleje, který unikl z ponorky. Ráno dostal oddíl od operačních důstojníků rozkaz, aby se vrátil na základnu. V řádce za sebou prorážely přídě sychravé svítání. To jsme ještě netušili, že tahle plavba je naše *poslední* bojová operace.

Osmého května propukl na rejdě přístavu Vajenga, dnešního Severomorska, nezvyklý ruch. Na spojeneckých lodích začali divoce pálit. Rejda se zapestřila množstvím lodiček s plachtami barevnými jako reklamní plakáty. Z doprovodní korvety loďstva svobodného Norska začali bradatí lodníci děkovně vzývat nebesa. A z okýnek americké letadlové loďe co chvíli vyletěla prázdná láhev. Loďky připlouvaly k našim torpédoborcům a spojenci se ptali, proč neoslavujeme. Křičeli, že válka s Hitlerem skončila. My jim na to, že Moskva ještě nic nehlásila.

Bylo pět hodin ráno, když se rozezněly reproduktory v spících kajutách. Radisté pustili zvuk naplno, až tlampače na přepážkách drnčely a

odlupovaly se z nich pláty nátěru, jako z děl při rychlé palbě.

Byla to zvěst o *vítězství!* Polosvlečení jsme vyskakovali z pryčů a beden, objímali jsme se, líbali. Potom promluvil v lodním rozhlase velitel našeho torpédoborce:

„Mám za to, že i když byl dnes budíček o něco časnější, je to ten nejšťastnější budíček v našem životě. Dnes už samozřejmě dál spát nebudeme. Proto, soudruzi, ustelte si kavalce a pustíme se všichni jako jeden muž do úklidu. Připravte se na vítěznou přehlídku!“

Po úklidu jsem zas padl do očí svému navigátorovi.

„Řekni mi, co s tebou mám dělat, Ogurcove? Byls vždycky disciplinovaný plavčík, a najednou... Kdy už se konečně oholíš?“

Polární moře ukazovalo svou tvář a vítr pořádně zesílil. Vanul od břehu a tlačil náš torpédoborec do zálivu. Úvazná lana se napjala jako struny. Před přídí nám kotvila minolovka a za zádí americká korveta, jejíž posádka si nepřestávala přihýbat.

Náš velitel dal rozkaz přidat několik lan. Jako dneska si vzpomínám, že nás u břehu drželo už jedenáct ocelových lan silných jako dětská ruka. Torpédoborec byl připraven vyplout na slavnostní námořní přehlídku v Kolském zálivu. Signál dal pokyn ke krátkému odpočinku a mužstvo unavené slavnostním spěchem se uložilo po truhlách. Využil jsem té chvíle klidu, vypůjčil jsem si u staršiny břitvu, namydlič jsem si tváře a – musel jsem se zasmát. Připomněl jsem si, jaký jsem byl jelimánek, když jsem přišel do Solombaly, a jak jsem se rovnou z dětských kalhotek převlékl do ohromných, širokánských námořnických kalhot, a musel jsem se smát ještě víc...

Otevřel jsem okénko vedle zrcadla. V kruhovém výřezu jsem viděl slizké kůly úvaziště. Než jsem si stačil uvědomit, co se vlastně stalo, začaly ty kůly najednou plout kolem okénka. Potom se shora ozvalo protivné zaprašštění. Odhodil jsem břitvu a vyběhl na přední palubu. Nad hlavou mi zasvištělo přetržené úvazné lano. Podíval jsem se na můstek, ale tam nebyl ani jediný důstojník, jenom tam zmateně poskakoval bezradný signalista a zděšeně křičel:

„Spustili motory... na půl síly vpřed... havárie!“

Až za okamžik jsem si uvědomil celou nebezpečnost situace. Na palubě nebyla živá duše. Loď připoutaná lany ke břehu vyvinula vysokou rychlost. Přídí před sebou postrkovala minolovku, jedno naše úvazné lano zachytilo pod zádí americkou korvetu, a jak se lano napínalo, začalo spojence vyzvedávat z vody. Ze zádové paluby už přibíhal loďmistr, bosý, jak vyskočil z kavalce, a zdálky křičel:

„Odvázat lana! Odvázat lana!“

Rychle jsem začal odmotávat lana z pacholat. Neměl jsem rukavice a lana napjatá k prasknutí mi drásala ruce. Motory pracovaly dál. Lana se trhala s takovou silou, že přetržené konce, dopadající na palubu, nechávaly šrámy i na tvrdém kovu. A zas to zasvištělo, jako když nade mnou přeletěl granát, a těsně nad hlavou mi proletělo přetržené lano, až mi lízlo vlasy. Naštěstí jsem se zlomek okamžiku předtím sehnul, jinak by mi půl hlavy odletělo přes palubu. Spolu s loďmistrem jsme odvázáli přídní lana... Zato americkou korvetu vyzdvihlo lano za záď tak vysoko, že se vynořily její šrouby, a po palubě v panice pobíhali dva podnapilí Američané, jeden s harmonikou a druhý s mandolínou. Na můstek už vyběhl náš velitel, ve spěchu si nestačil navléknout blůzu. Z průlezů a dveří se hrnulo na palubu mužstvo vzburcované poplašným signálem.

Dodatečně vyšlo najevo, že ačkoliv lodní telegraf na můstku byl zakrytý obalem a jeho páky ukazovaly „stop“, ve strojovně se ručičky na stupnici nevysvětlitelným způsobem vychýlily na „střední vpřed“. Strojník v kotelně uposlechl příkaz a pustil do turbín páru. Upoutaná loď se spícím mužstvem se hnula kupředu. Ještě štěstí, že k nehodě nedošlo v bojovém postavení, ale v domácím přístavu. Všechno dobře dopadlo.

Sešel jsem znova do kajuty a dokončil jsem svoje *první* holení v životě.

Lodní rozhlas z můstku hlásil:

„Plavčíku Ogurcovovi vyslovujeme dík a uznání za projevenou iniciativu a za rozhodné jednání v havarijní situaci...“

Bylo to *poslední* poděkování, které jsem u loďstva dostal.

Slavnostní defilé lodí na počest našeho vítězství mi navždy utkvělo v paměti. Nikdy nezapomenu na ohnivou smršť, kterou chrlily věže bitevní lodi *Archangelsk*, ani na černě oblečené posádky ponorek, nastoupené na palubách a vypjaté do pozoru. Náš torpédoborec také pálil z pětipalcových děl. Pod oblaky se vznášely ohnivé girlandy a neslyšitelně padaly do vody. Od Murmanska se nesly zvuky kapely: i tam jásalí vítězové.

Navigátor pálil z automatické pistole a já třímal v ruce signální pistolí podobnou pirátské. Nabíjel jsem do ní barevné signální rakety a vystřeloval je nad hlavu. Vyletovaly do výšky a zářily podivuhodně slavnostním světlem. A já střílel a střílel. A plakal jsem jako děcko. Pálil jsem ránu za ranou. Pif paf! Raketu za raketou! Bylo mi nádherně.

„Hurá! Vítězství!“

Tak jsem se já, plavčík Ogurcov, dočkal konce války...

Rozhovor druhý

Tentokrát jsem místo knížek o tropické medicíně uviděl na Ogurcovově stole hromádku knih o starém ruském malířství.

„Nový koníček?“ zeptal jsem se.

„Já už nebudu jiný... Rád se hrabu v knížkách o věcech, o kterých toho moc nevím nebo které nemohu pochopit. Mám zásadu, že každý den musím přečíst aspoň čtyřicet stránek nového textu. Když neseženu žádné nové knížky, čtu si znova něco, co už znám, ovšem to už ne čtyřicet, ale sto stránek. Té normy se držím.“

„Ale to přece zabere všechny váš volný čas?“

„Podle toho, co rozumíte volným časem,“ namítl Ogurcov. „Volný čas, to přece neznamená něco prázdného. Copak musí být z člověka flákač? Omyl, Karel Marx řekl, že volný čas je prostor pro růst osobnosti.“

Potom jsme se rozhovořili o vztahu řemesla a vzdělání. Ogurcov byl zřejmě hrdý na to, že patří k velkému cechu řemeslníků.

„Vy tedy nemáte žádný diplom?“

„Škola plavčků je jediná škola, kterou mám. Od té doby se učím sám a velice se mi to líbí.“

Zřejmě jsem se dotkl bolavé struny v jeho duši.

„Diplom přece ještě z nikoho neudělá šťastného člověka,“ pokračoval. „Copak je špatné být dobrým klenotníkem, koželuhem nebo sklářem? Člověk přece dokáže zázraky! Já, ačkoliv pracuju u kompasu, se vyznám v ruské historii stejně dobře jako aspirant na univerzitě. Ale o diplom historika nestojím. Leckdo je pět let na krku rodičům a státu, prošoupe si ve škamnách kalhoty, a potom zjistí, že mu jeho povolání nevoní. Prý to byl omyl! Z toho se rodí nespokojenost se životem.“

Poznenáhlu se naše rozmluva stáčela na plavčíky.

„Něco vám ukážu...“ Ogurcov vyšel a vrátil se s námořnickou čepicí titěrnou jako talířek. „Tak to je moje tehdejší čepice. Legrační, co? Vždycky mi připomene, jaký jsem byl tenkrát střízlík. Ale šťastný jsem byl, že se to nedá vypovědět. Solovky nám ovšem daly zabrat. Čekaly nás tam zkoušky, na které leckdo z nás nebyl připravený. Nám se zdálo, že to nejdůležitější je obléct uniformu. Nikdo nikdy se ale ještě nestal námořníkem jen tím, že nosil námořnické tričko a čepici. Pouhopouhá

touha utkat se s nepřítelem nestačí.“

„A co romantika?“ připomněl jsem neobežřetně.

Ogurcov neurčitě zakašlal.

„Romantika je víla něžná a rozmarná. Musí se s ní opatrně. V těch, kdo měli moře skutečně rádi, to jenom posílilo jejich romantické vzněty. Ale z chlapců, které zlákal jen povrchně, to všechnu romantiku vyprášilo jako prach z pytle.“

„Tím jste mě přivedl na jednu myšlenku,“ řekl jsem. „Už vím, jak nazvu příští kapitolu: Bez romantiky.“

„Ale to jste mě špatně pochopil!“ řekl nakvašeně Ogurcov. „Nic takového jsem přece neřekl. Jak bych se mohl já, s tak romantickou duší, zříci romantiky. Ne, romantiky bylo ažaž. Jen cesta k ní vedla přes mnohé překážky. Nebylo to snadné, to nepopírám.“

„Jak tedy nazveme příští kapitolu?“

„Nazvěte ji, jak chcete,“ odbyl mě Ogurcov.

Kapitola druhá

ZÁTOKA KLIDU

Není to žádné tajemství, že na začátku války vrchní velení nasazovalo na nejnebezpečnější úseky fronty „černou smrt“ – námořníky! To tenkrát se začala zpívat furiantská písnička:

*Tam, kde zuří bitva lítá,
tam, kde i sám čert má strach,
pochodují námořníci
v černých halenách.*

*To do boje jdou námořníci,
to jdou moře do boje!*

Tihle námořníci se nikdy nevzdávali a raději umírali, když Vystřelili poslední náboj. Není divu, že se jich po útoku hodně nevrátilo zpátky na svou loď. A tak už v druhém roce války začalo loďstvo trpět citelným nedostatkem dobře vyškolených odborníků. Ti, co padli na souši, byli přece vrhači min, radisté, dělostřelci, školení optici a elektrotechnici...

Mezery po padlých měli zacelit plavčíci. Hodnostně stáli sice niž než řádní příslušníci vojenského námořnictva, jejich učiliště jim však mělo dát výcvik, který se rovnal výcviku staršiny.

Volchov vylodil plavčíky na Solovkách ráno 2. srpna. Prvních pět dní byli ubytovaní v klášteře a byli nadšení. Měli pocit, že ty obrovité kameny navršili pohádkové obří, a ne obyčejní smrtelníci. Jídelnu měli v hodovní síni, která si mohutností klenby a odvážností stavitelského záměru nezařadala před Hranovitou síní v moskevském Kremlu. Byl to zvláštní pocit, probouzet se ve světničkách, v nichž kdysi úpěli děkabristé.

V pevnosti současně prodělával výcvik školní oddíl.

„Vidíš tu hrůzu?“ děsil se Siňakov. „Že jim ale dávají do těla. Jestli si takhle vyšlápnu i na nás, tak vezmu roha.“

„A bude z tebe dezertér,“ řekl Savka.

„Jakej dezertér, když jsem ještě neskládal přísahu. To vím taky, že po přísaze by šlo o kejhák.“

Brzy dostali první část výzbroje – ochranné masky. Samozřejmě jako malí kluci hned rozšroubovali a rozebrali všecko, co se na maskách dalo. Nejednomu se ta zvědavost nevyplatila, protože brzy nato je cvičně nahnali do hermetické komory s chloracetonem. Ti, co měli masku v nepořádku, neviděli do večera na oči, z kterých jim proudem tekly slzy.

Chlapci se seznamovali s vojenským řádem. Mimo jiné museli dobře znát číslování různého druhu oblečení.

„Teď na sobě máte ústroj vzor tři. Při teplotě vzduchu do šesti pod nulou se nosí pláště, to je vzor šest. A když nahradíte čepici za beranici, je to sedmička.“

Ukázalo se, že některé vzory ústroje plavčíci neoblečou, neměli například vatované bundy ani bílé námořnické blůzy. Někteří začali reptat:

„Kdy nám dají taky bundy?“

„Já mám na botech žraloka...“

„Jak to, že nemáme bílé blůzy? Copak nejsme námořníci?“

„Jen klid!“ krotili chlapce důstojníci. „Bílých blůz se nedočkáte, protože u Severního loďstva nejsou zařazené do ústroje. Bundy vám vydáme později. A jestli někdo stačil ani ne za týden služby rozrhat boty, tak to je co říct... takhle bychom daleko nedošli. Podle předpisu se námořníkovi vydává obuv na rok služby. Takže neradím hrát kopanou s kamenem místo s míčem!“

Poučení vtipáلكové záhy vynalezli nový vzor ústroje pro tropické oceány: honili se po kavalcích ve spodním prádle a s maskami na obličej.

Za klášterem bylo hluboké Svaté jezero, a jakmile se chlapci dostali z dohledu velitelů, koupali se v něm, až celí modrali a jektali zuby. Ale Savka vysedával na břehu.

„Ogurcove,“ volali na něj z vody, „pojď se taky vycachtat.“

„Mně se nechce“ odpovídal, ale přitom cítil palčivou závist. „Není ani kdovíjak horko.“

Ale to lhal. Lhal, aby se nepropadl hanbou.

Neuměl totiž plavat! Ano, snil o širém moři, ale nenaučil se plavat ani v malé říčce, blízko které bydleli v létě na chatě. Teď se styděl a trápil, když kamarádi jeden přes druhého vychvalovali přednosti kraulu, znaku či motýlka. Aby si docela nezadal, raději si zalhal:

„Já nejradši prsa.“

Poklidný život v tichém klášteře nenadále skončil. Každému ještě

píchni dvě injekce, že si nemohli sednout, a ozval se povel k nástupu s celou výstrojí. Klášterní brána se otevřela a propustila je na břeh zátoky Klidu.

V pochodovém proudu prošli osadou a vešli do lesa. A zas nikdo nic nevěděl – kam, proč a nač?

Savka se ohlédl a vyjekl překvapením:

„Nevěděl jsem, že je nás tolik!“

Vedle něho pochodoval zrzek s kovovou korunkou v ústech.

„Nabrali nás, máš pravdu,“ přitakal. „Kdyby se do člověka všichni pustili, tak se může loučit se životem.“

A kolem les, nekonečný les, čím dál hustší, tmavší, vlhčí. Kam je vedou?

„Dají nám pěkně do těla,“ prorokovali pesimisté.

Zato optimisté se radovali. Plavčíci, ale ještě čerství měšťáci, se rozhlíželi po krásách kolem cesty se zatajeným dechem.

Těch jezer! Složitý systém starobyklých hrází vybuodovali řeholníci vpravdě umělecky a v dokonalé harmonii s přírodou. Jdeš po hrázi a vpravo se ti pod nohama pleskají v jezeře ryby a vlevo, hluboko pod tebou, prosvěcuje pod kouzelným oparem také malé jezírko.

Jak lidé dokázali jen s motykou a lopatou takové zázraky, nad tím zůstává rozum stát!

Plavčíci pochodovali celý den a zmáhala je únava.

Nad lesem se už vynořoval kuželovitý kopec a na jeho vrcholku kostel, z jehož kopule zářil maják. Byl to ten maják, jehož přivětivá jiskřička je pozdravila při jejich první plavbě. A po úbočí kopce se táhl k cestě zanedbaný ovocný sad.

„Soudruhu staršino, jak daleko ještě pošlapem?“

„Už je to jen kousek. Abyste věděli, tak jsme dnes přešli celé Solovky, od jižního až k severnímu konci. Směřujeme k zálivu Sosnovka.“

„A co je tam? Nebo je to zase tajemství?“

„Rybářský kolchoz. Starodávné místo.“

„Copak budeme v kolchoze?“

„Až k Sosnovce nedojdeme. Už brzy uvidíme naše jezero.“

Mezi majestátními borovicemi se skutečně zalesklo jezero – protáhlé, ponuré, čarodějně. V takovémhle jezeře v noci určitě hospodaří vodníci a cákají se divukrásné rusalky... Ale okouzlení bylo najednou totam – z travnatého ostrůvku seskočila do vody velká černá krysa s dlouhým ocasem. Po ní druhá, třetí a další a další.

„Mažte je!“ spustili povyk chlapci a vybíhali z řady, někdo pro ká-

men, někdo pro klacek.

„Stůjte,“ houkl na ně ostře důstojník, který je doprovázel. „To nejsou krysy, ale kanadské ondatry. Lidem nejsou nebezpečné, naopak, jejich kožešina se vysoce cení na mezinárodním trhu.“

Chlapci zklamaně odhazovali kameny a klacky a zařazovali se zpátky.

Ale už za příští zatáčkou se vynořila kamenná stáj, v jejích dveřích zmoženě odfrkával osamělý kůň. Tam, kde je kůň, musí být i lidé. A skutečně, už bylo vidět i kamennou, také starodávnou lázeň a potom dům, opravdu nečekaný v tak odlehlých místech: patrový, s vyřezávanými okenními římsami a s věžičkou na střeše kvůli rozhledu po okolí. Před domem parčík se záhonky a břízkami. Za parčíkem se však vynořilo ještě jedno stavení, ponuré, s černě zejícími okny a na každém okně mříže jako ve vězení. Těsně u toho stavení se vypínal kostel svaté Odigitrie. Na ponurém domě visel na posledním hřebíku štít se záhadným nápisem: STZU.

„Zastavit stát!“ dali povel staršínové, „Vpravo v bok! Pohov.“

Den už zhasínal, poslední racci odlétali na sever, odkud bylo slyšet šumění blízkého moře.

Před nastoupenými řadami stanul důstojník politické služby s třemi prýmky, měl tedy stejnou hodnost jako Savkův otec. Rozhlédl se po řadách a řekl:

„Blahopřeji vám, soudruzi plavčíci, k příchodu na místo, kde proběhne váš výcvik. Právě tady zakládáme z rozkazu vrchního velení první školu plavčků vojenského námořnictva v Sovětském svazu. Odtud už odejdete, soudruzi, na válečná plavidla.“

Nad lesy se rozhostilo ticho. Od jezerní ostřice se plížila mlha. V tichu se rozlehlo plesknutí záhlavku.

„Co je ti, člověče?“

„Měls tam komára...tady jich je!“

„Soudruzi,“ pokračoval důstojník, „a teď se seznámíme. Já jsem komisař praporu Ščedrovskij, zástupce náčelníka školy. A místo, kde teď jsme, se jmenuje Savvaťjevo, podle Novgorodana Savvatije, který se jako jeden z prvních Rusů před půl tisíciletím vylodil na Solovkách. Ta hora s majákem, kolem které jste prošli, se jmenuje Sekyrná, snad na památku na to, že tam někoho s'ali... Má někdo nějaký dotaz?“ Jeden z chlapců měl zřejmě dotaz přichystaný: „A dostaneme nějakou dovolenou, abychom si zajeli domů?“ „Snad už nejsi unavený?“ zeptal se komisař. „Smí sem tedy aspoň za mnou přijet maminka?“ „Žádné maminky a tatínkové!“ řekl tvrdě Ščedrovskij. „Nejste v mateřské školce.“

Hlásil se zrzek Finikin:

„A jak to bude s jídlem? Nebo dnešní večeři stopí?“ „Co je to za výraz?“ rozhořčil se komisař. „Vaši večeři nikdo *nestopí*, ale jednoduše dneska žádná nebude. Zatím teprve zařizujeme u jezera kuchyni. Dnes se musíte spokojit studenou stravou. Zítra ráno už bude horký čaj. A samozřejmě chleba. I kousek másla. Až se všechno zaběhne, budete dostávat řádný námořnický oběd o třech chodech. Ještě nějaký dotaz?“

Savka se podle řádu nejdřív ohlásil jménem a potom se zeptal:

„Mohl byste nám říct, co znamená ten nápis STZU?“

Komisař se ohlédl na fasádu ponuré budovy.

„Ach tak?“ řekl se smíchem. „Ten rozlušíte docela jednoduše: Solovecký tábor zvláštního určení. V dobách, kdy jste dávno ještě nebyli na světě, tady byla proslulá věznice. Zavírali sem zločince a vrahy, zloděje recidivisty a kasaře. Ale teď už tu nikdo není, tuhle věznicí zrušili už v osmadvacátém roce.“

Právě v tom roce se Savka narodil.

Komisař nařídil staršinům, aby chlapce uložili ke spánku.

Uvnitř bývalého vězení byly dlouhé chodby a velké cely. Žárovky pokryté vrstvou prachu matně svítily.

Staršínové vykřikovali:

„Zmáčkněte se, hoši! Všichni se chtějí uložit!“

„Sem už se nevejde ani noha!“ pištěli chlapci.

„Jen se tam napěchujte. Nebo chcete spát v lese?“

Půl metru tlusté zdi, špehýrky na pozorování vězňů začínaly z chodeb otvůrky velikosti mince, ale do cel se rozšiřovaly do metrového průměru, aby dozorce přehlédl celou místnost. Nějaký neposeda už pobíhal po chodbě a křičel do těch otvorů jako do hlásné trouby:

„Pozor, pozor! Jsme na místě, můžete pozvat maminku!“

Bylo chladno.

Siňakov odstrčil slabší chlapce a roztáhl se na podlaze s tlumokem pod hlavou. Ale tlumok byl skoro prázdný a nemohl nahradit polštář, Viťka si proto položil hlavu na břicho jednoho cvrčka, a ten si to nechal líbit.

„Jsme v pěkný kaši!“ začal nahlas rozumovat Viťka. „Šoupli nás za mříže jako arestanty... Hrome, já bych kouřil...“

Kdosi tlumeně vykřikl. V koutě se chlapci začali hádat.

„Hej, co je to tam? Koukejte spát!“

Někdo rozškrtl sirku a osvětlil na zdi nápis vyškrábaný hřebíkem: „Tady trpěl za svoje zločiny slavnej lupič Vaňka Krhavý voko. Pomoz mi vodsud', Pane Bože!“

Sirka zhasla.

„Milá babičko,

moc a moc Té zdravím. Splnil se můj životní sen, stal se ze mé námořník. Maminka umřela na nádrazí, ani už se nesečkala s tatínkem. Ten odešel na frontu. Za chvíli máme nástup, píšu ve spěchu. Připojuju číslo naší polní pošty. Teď jsem na kouzelném místě, které u nás znají všichni, ale jeho jméno nesmím říct. Snad se dovtípíš, kde asi jsem, když ti řeknu, že se tady jednak modlili, jednak si tu odpykávali trest za všelijaké nepravosti. Je tady moc krásné. Strava je tu dobrá, ale na čerstvém vzduchu mi to stejně nestačí. Jeden doktor řekl, že při tuhém vojenském režimu se zotavím po blokádě líp než na normální potravinový příděl. Mám Té moc rád, milá babičko.“

Další psaní přerušil signál k nástupu. Ščedrovskij vzal od dozorcího plavčíka stříbrnou píšťalku.

„Copak jsi domovník, který vyběhl z průjezdu a píská na milici?“

prohlásil pohoršené. „Staršinové!“ přikázal. „Než přidělíte plavčíkovi službu, proberte s ním námořnické signály.“

Ráno krátce, ale vydatně zapršelo. V mokré koruně stromu zimomřivě zachraptěl reproduktor a Moskva ohlásila na Solovky přehled posledních událostí. Chlapci mlčky poslouchali hlášení o těžkých bojích v stepích u Kotělnikova a v oblasti Armaviru na Kavkaze. Námořní a letecké síly Spojenců zahájily ofenzívu v oblasti Šalomounových ostrovů. V Indii neutuchají nepokoje. Angličané zatkli Gándhího a Néhrúa. O Stalingradu se v hlášení zatím nemluvílo.

Komisař začal promluvu překvapivě:

„Chlapci, kdo z vás rád jezdí s kolečkem?“

Chlapci to pokládali za vtip a Siňakov se skrčil, aby ho velitelé neviděli, a rozpustile zazpíval:

*Rýt se v hlíně
ruce v špíně
kdepak!
To si počkáte!*

„To si tedy nepočkáme!“ řekl komisař. „Tuhle písničku vám napoprvé odpustím, ale teď k věci: kdo chce tahat kolečko, kdo pracovat s motykou, kdo dělat dřevorubce?“

Plavčíci se ve snu nenadali, že jim námořnictvo nabídne takovéhle zaměstnání. Nezdvihla se ani jediná ruka. Komisaře to rozhořčilo:

„Chlapci, já vás opravdu nechápu. Škola plavčíků se sama nepostaví. Nikdo vás sem přece nepřitáhl za límec. Přišli jste sami a dobrovolně, a to vás všechny zavazuje.“

Před řady vystoupil chlapík s přistřiženou bradkou, za opaskem měl ostře nabroušenou sekýru. Byl to místní člověk, polír, který vedl stavební práce, a nechuť chlapců si vyložil jako zlovolné chuligánství. Vpadl komisaři do řeči:

„Proč se s nima babráte, soudruhu náčelníku? Beztoho sem přijeli jenom tropit výtržnosti. Uličnictví jim kouká z očí. Každý pondělí by zasluhovali nářez a v úterý ještě přidat.“

Plavčíci vybuchli smíchem. Komisař se zamračil.

„Jestli si myslíte, že námořnictvo bude žít a šatit zahaleče, tak se moc mýlíte. Dnes není vhodná doba na to, abychom se s vámi mazlili... Staršinové, začněte!“

Staršinové tu byli jiní, zřejmě unavení dlouhým nudným čekáním na příchod plavčíků do Savvaťjeva, a nyní konečně dostali příležitost jak-

sepatří projevit služební horlivost. Brali to bez okolků:

„Tihle budou kopáči – ustupte stranou. Tahle skupina půjde kácet stromy. Třetí trhat mech a třídit konopí. Čtvrtá...“

Ukázalo se, že žádná škola plavčků vlastně neexistuje. Stála tu jen ta bývalá věznice, která poskytla chlapcům přístřeší za svými mřížemi. V lese byl ještě domek zdravotnického oddílu a bývalý hostinec pro poutníky, kde se ubytovali velitelé. Nic víc. Žádná školní budova ani ubytovna. Námořnictvo ukazovalo plavčíkům rub své slávy: místo mohutné přehlídky a třepotajících se vlajek jim nabízelo jako propustku na moře krumpáč a kolečko.

Savka se dostal do skupiny chlapců, kteří měli nacpávat matrace suchou trávou. Na starosti je měl staršina Rosomák, švihácký skeptický třicátník. Odvedl si chlapce hloub do lesa a tam k nim držel únavnou přednášku o tom, jak za svou osmiletou službu zkrotil jinší zatvrzelce. Potom ukázal na Savku:

„Ty, hubeňoure, ty budeš vedoucí skupiny.“

Mezi mohutnými borovicemi se zabyšřtelo moře. Byla to Sosnová zátoka, u jejího ústí bylo vidět domky rybářského kolchozu. Kolem břehu se po skalách a kmenech pobřežních stromů plazily porosty mořského zelí. Chlapci cpali do matrací nejsušší rostliny.

„To se to bude spát! Je to měkčí než seno.“

„A voní to... Čím to tak voní?“

„Jódem. Z tohohle zelí se získává jód.“

„A Japonci ho jedí. Co ho ochutnat?“

Někteří to zkusili. Za chvíli to každý vyplivl:

„Ne, ani zadarmo. Párky chutnají líp.“

Savkovi nebylo vůbec jasné, v čem spočívají jeho povinnosti jako vedoucího skupiny. Spolu s ostatními tahal na bedrech těžké matrace. Když shodil další náklad a chtěl si odpočinout, praštil vedle něho s matrací jiný chlapec, Savkovi připadlo, že je to ten, který se včera ptal komisaře, jestli dostanou dovolenou.

„Pojď, vemem odsud roha,“ navrhl docela vážně Savkovi. „Všecko zajímavé jsme viděli, žádné štěstí nás tu nečeká. Jenom rachota.“

Savka ostře odmítl.

„Copak tobě se nechce domů?“ divil se chlapec.

„Já nemám domov. Nevím, jak jsi na tom ty, ale mně teď nahrazuje mámu i tátu námořnictvo. Radši už mě k ničemu nenaváděj, nebo to povím komisaři.“

„Jestli to na mě píchneš, řeknu to klukům a uvidíš!“

Savka na sebe znova navalil ohromnou matrací, dvakrát větší, než

byl sám, a namáhavě rozhrnoval houšť větví. Když pozdě večer chlapci shodili v Savvaťjevu poslední, přepočítal Rosomák svou, skupinku. Jeden chlapec chyběl.

„Kam se poděl?“ uhodil Rosomák na Savku.

Chyběl zrovna ten, který Savku přemlouval k útěku. Savka o tom pomlčel.

„Jak se jmenuje?“ naléhal Rosomák.

„To nevím. Neptal jsem se ho.“

„Tak co jsi k čertu za vedoucího?“ rozčilil se Rosomák. „Chceš být námořník, nebo převozník?“

Tímhle vtípem zatím pro Savku nepřijemnosti skončily.

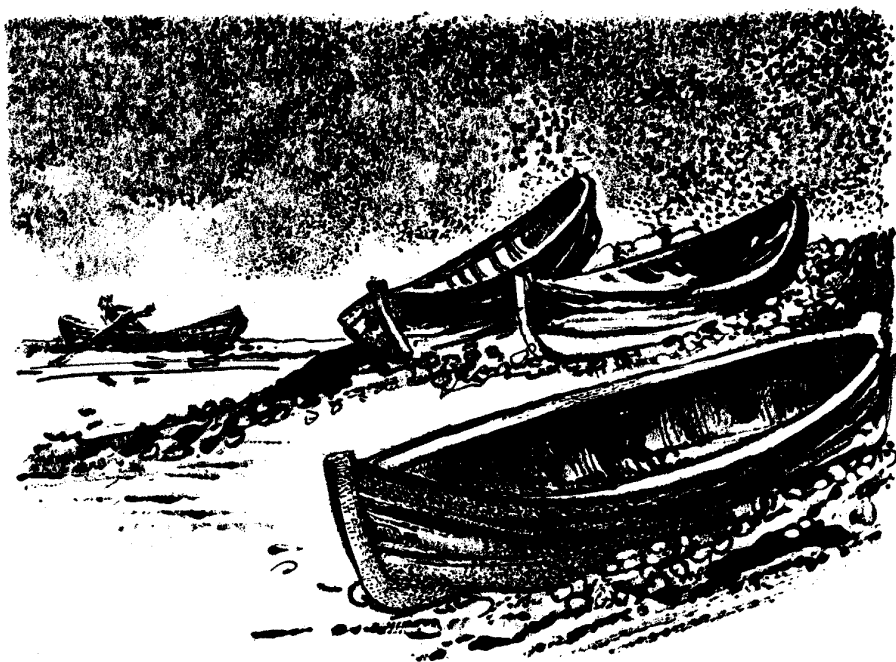
Vydali jim pracovní oděv. U vojenského námořnictva to byly kalhoty a impregnovaná bunda. Tmavomodrý stejnokroj teď směli nosit jen ve sváteční dni nebo když nastupovali do stráže. Jinak museli chodit jen v pracovním, výhradně v pracovním. Polobotky jim také odebrali a místo nich vyfasovali chlapácká keprová bagančata. Když v nich dupali po lese, dávala se zvěř na úprk.

Školu budovali na holém místě holýma rukama.

Velení správně usoudilo, že plavčík musí umět všechno, proto neplatilo žádné „já to neumím“. Jednou ses dal k námořníkům, tak dělej hezky to, co se ti nařídí. Bylo málo lopat a rýčů, kladiv a hřebíků, sekyra měla cenu zlata. Zvláštní skupina chlapců se naučila klučit pařezy – bez traktoru, dokonce bez rukavic. Vyzbrojeni jen chlapeckým elánem vytahovali ze země kořeny, které pamatovaly první Novgorod'any. Za svou těžkou práci dostávali v kuchyni dvojnásobnou porci. Do půdy zbavené kořenů a kamenů se hroužily lopaty další skupiny, která kopala hlubokou stavební jámu budoucí ubytovny. V každé mělo bydlet padesát chlapců. Stavěly se po frontovém způsobu jako zemljanky.

Během práce se poznenáhlu projevíly sklony a nadání chlapců. Ten se vyznal v těsnění, ten dokázal podtít třiceti ranami sekyrou každou borovici, třetí uměl zapřahat koně, čtvrtý odkoukal od dědečka kamnářské řemeslo a pátý, který měl sochařské vlohy, hrozně rád hnětl hlínu a byl bez sebe radostí, když ji bosýma nohama mísil v hloubce výkopu. Práce dostala smysl: nesmočíš se v moři, dokud se nevykoupeš v potu na břehu!

Ustavila se už i komsomolská organizace a na komsomolce kladli zvlášť vysoké nároky. Mnoho chlapců doposud nedosáhlo věku, aby mohli do Komsomolu vstoupit. Patřil k nim i Savka Ogurcov.

Rosomák ho zařadil do pracovní skupiny „bořitelů“. Byla to prácička, po které v noci nyla každá kost v těle. Aby věznice přestala být věznicí, musela změnit tvář, především bylo třeba vytrhnout mříže z oken.

Dva největší siláci strčili sochory mezi mříž a okenní římsu, začali páčit, ale mříž ani nezapraštěla.

„Zatraceně důkladná práce!“ horlili chlapi.

„V tom případě,“ rozhodl Rosomák, „na to musíme jít jako ti v lapáku: musíme mříže upilovat. Sám jsem sice v base neseděl, ale všude jsem četl, že na mříže je pilník.“

První mříž vypadla a do okna nakoukla neporušená krása. Potom zas čekala Savku instalatérská práce. Bylo nutné dát do pořádku záchody. Po té špinavé a nevábně vonící práci bylo pokládání podlah lahůdkou. Při práci se ukázala pravdivost přísloví: strach má velké oči. Když vezmeš jaksepatří za práci, poslouchá tě na slovo.

Jednou večer promluvil k chlapcům komisař Ščedrovskij:

„Soudruzi! Rád bych vám oznámil radostnou věc. Zbývá vyhloubit

už jen čtyři základové jámy a můžeme stavět ubytovny. Svýma rukama přiblížíte den, kdy budete moci zasednout k učení. Zatím jde všechno dobře. Řekl bych výborně! Ale i když je to velice smutné, máme v naší rodině i nehodné syny. Stydím se to říct, ale vyskytl se mezi námi *dezertér*“

Dva námořníci vyvedli z štábní budovy chlapce a Savka v duchu vykřikl: byl to ten, co pohodil matraci v lese a někam zmizel.

Komisař vystavil zběha na odiv všem.

„No tak, prohlédněte si ho! Člun námořní pohraniční strážce ho zadržel na loďce asi tři míle od břehu. Neutekl daleko. Mimoto před sebou máte nedouka. Kdo chce plout na moři, musí mít patřičné vědomosti. Takže náš dezertér musí pohraničnickům ještě poděkovat za to, že ho dopadli. Protože tenhle prostáček si to namířil na východ od Solovek a tamější silné proudění už ho odnášelo na širé moře. Snadno ho to mohlo odnést tam, odkud už není návratu. Navíc člun ukradl rybářskému kolchozu,“ uzavřel komisař.

Uprchlík stál se svěřenou hlavou a otáčel v rukou námořnickou čepici.

„Já už to víckrát neudělám,“ vyhrkl.

„Na to se tě nikdo neptá. Chlapci, tenhle plavčík ještě nesložil přísahu, proto nepodléhá válečnému tribunálu. Naložíme s ním tedy, jak nám velí naše svědomí.“

Dezertér musel svléct uniformu. Na složený plášť položil svou námořnickou čepici tak procítěně, jako by kladl věnec na svůj vlastní hrob. Zůstal jen ve spodkách.

Odněkud už přinesli kabátek, kalhoty, čepici a šálku. Námořníci, kteří ho přivedli, to na uprchlíka rychle navlékli. Až teď se dal do usedavého pláče. Ale už mu vrátili jeho doklady a komisař mu řekl:

„A teď se odsud klid' a víckrát se tu neukazuj!“

Byl konec srpna. Severní léto je krátké a na Solovky přicházel podzim. Začaly deště. Půda se napila vláhou. Ubytovny se stavěly asi dva kilometry od Savvaťjeva mezi jezery Banným, Utinkou a Zavodným hluboko v lese, kde rejdivy po stromech veverka a kde pod nohama lenivě vyskakovali tetřevi a koroptve. Savka pracoval na posledním výkopu. Na dně jámy, zalitém vodou, uviděl Džeka Baranova, opírajícího se o lopatu a hluboce zamyšleného.

„O čem přemýšlíš, Džeku,“ zeptal se ho.

Baranov se jen stěží vytrhl ze svých myšlenek.

„Ale dneska je přece prvního září. Kdybych byl doma, šel bych do školy. A přitom jsem ji měl tak nerad,“ přiznal se. „Teď trčím tady,

myslím jen na jídlo, už kolikátý den se probouzím zimou a... Můj sen je sloužit na ponorce. Jen a jen na ponorce. Proto jsem tady!“

Zarputile zapíchl lopatu do kluzké hlíny. Do práce se obul i Savka. Vždyť tady bude taky škola. Jenomže ne taková, z které se jde na vysokou, tahle je povede přímo na moře. A tam budou mít právo bojovat spolu s dospělými.

Právě toho dne, prvního září 1942, uplynuly tři roky od vypuknutí druhé světové války.

Navečer předali hotový výkop polírovi.

Mládí si sice nepotrpí na smutek, ale byly chvíle (nejčastěji o nedělích), kdy na ně přesto těžce doléhal. Večer smutně šuměl černý podzimní les namoklý dešti a člověk si připadal maličký, ztracený až na konci světa a zapomenutý všemi... *Ostrov!* Ten zeměpisný pojem souše obklopené ze všech stran vodou někdy přece jen ovlivňuje psychické stavy člověka. Velice zřídka a jen ve výjimečných případech byl uváděn do provozu maják na hoře Sekyrné a jeho oslnivé záblesky vysílané na liduprázdné podzimní moře ještě zesilovaly pocit opuštěnosti.

Byl podzim, ale pořád ještě jedli pod širým nebem u stolů na břehu jezera a staršinové, tvrdě dodržující řád, nemilosrdně komandovali:

„Pokrývky hlavy dolů! Znova... Kdo se to tam loudá? Čepice musí být z hlavy naráz. Tak, teď to bylo dobře... Sednout! Zpět... Tomu říkáte sedět? Siňakove, tebe se ten povel netýká? Sednout! Můžete jíst.“

Leckterému chlapci lezly prsty z botek, ale válečná ustanovení byla neúprosná: jsi v týlu, a ne na frontě! Do polévky jim přšelo. Jedli kaši posypanou sněhem. Nad jídelnou se jim honily nízké černé mraky. Jednou přiletěla z pevniny vrána, usadila se na majáku a krákala celý den od rána do večera, jako by věštila neštěstí. Racci se náhle zvedli z hnízdišť a odletěli za oblaky, na oceán. A z pevniny už se snášela na ostrov nespočetná hejna vran, která obydli souostroví až do jara.

Barák zdravotnického oddílu už byl plný nastydých nebo raněných při dřevorubeckých pracích. Chlapce trápily vředy ze zimy a nečistoty, bolesti zubů. Ale všechny vyléčili a vrátili na jejich místo. Najatí mistři tesaři stavěli v lese pro plavčíky klub. V té ztracené končině mezi jezerou vyrůstal ohromný barák schopný pojmout najednou tři sta lidí. Na kraji Savvaťjeva postavili do stáje vyřazený diesel z ponorky. Dlouho odfrkoval do studené noci, potom začaly jeho ventily vystřelovat, jako kdyby zahájil palbu vícehlavňový těžký kulomet a elektrárna učiliště vyrobila první proud. Život se začal dostávat do normálních kolejí, ale konec prací byl ještě v nedohlednu.

Doma u tatínků a u maminek si žili jedna báseň, jako v bavlnce. Za to teď, kamaráde, se musíš o sebe postarat sám. Prádlo si budeš prát na jezeře, a až ti budou tuhnout ruce v ledové vodě, pochopíš, jak nevděčná je práce maminek a babiček. Je třeba udělat dříví na zimu a nikdo už to za tebe neudělá. Tak řež a štípej! A ne jeden kubík, ale sto, dvě stě metrů. Nejsi přece sám, teď jsi člen velké rodiny. Už odzvonilo těm časům, kdy ses měl vykoupat, ale nechtělo se ti a rodiče nakonec mávli rukou. Teď se tě nikdo neptá, na co máš nebo nemáš náladu. „Nástup s ručníkem a mýdlem!“, a už pochoduješ k lázni a mydlíš se jedna radost. V téže lázni, ve které se, jestli pověst nelže, koupal sám car Petr Veliký. Doma ses najedl a nechals talíř na stole, tím to pro tebe končilo...

Služba v kuchyni zvlášť lákala velké jedlíky. Savka ale nenáviděl celodenní poskakování kolem jídla. Skloněný nad ohromným dřezem s horkou vodou od rána hluboko do noci umýval tisíce misek a tisíce lžic. Chlapci našťestí vraceli misky tak, jako by je vylízal pes, jinak by to bylo opravdu k pláči.

Vedle jiných povinností však na chlapce čekala ještě strážní služba a ta se brala zvlášť přísně. Nastupovat do ní museli v bezvadném pořádku. Žehličky neměli, ale na kalhotách museli mít bezvadné puky. A tak se kalhoty dávaly na noc pod matrace a ráno byly puky, jak měly být. Život člověka naučí!

Na začátku září nastoupil do strážní služby i Savka Ogurcov.

Velitelem stráže byl staršina Kolesnik, černý krasavec, Ukrajinec, ještě mladý námořník, který sloužil na černomořských křižnících. Ani na krok se od něho nehnul plavčík Miška Zdybněv, zavalitý a na svůj věk přespříliš vážný chlapec. Velitelé už si ho všimli a určili ho za závodčího. Savka nastupoval do služby s rozechvěním.

Připadlo na něj hlídání muničního skladu.

Kolesnik naposled obešel plavčíky. Leckomu čouhal bodák pušky půl metru nad hlavou.

„Úkol je vám jasný? Vaše povinnosti taky? Má někdo nějaký dotaz?“

„Já mám dotaz,“ přihlásil se jeden zvlášť svědomitý chlapec. „Nějaký záškodník mi vyvrtal vzadu na hlavní díрку, kterou proleze sirka.“

„Soudruzi,“ vysvětlil Kolesnik, „všichni, jak tu stojíte, máte děravé pušky. Neběží ale o žádné záškodnictví. Vyfasovali jste jen cvičné pušky, ze kterých se nedá střílet na ostro. Plyn vzniklý spálením střelného prachu v hlavní unikne tou dírkou do vzduchu a nemá sílu vypudit střelu z hlavně. To je vám snad jasné.“

Zdybněv si zahrál na důležitého:

„Má ještě někdo něco?“

„A střelivo nedostaneme?“ zeptal se staršiny Savka.

„Protože jste ještě nesložili přísahu,“ odpověděl Kolesnik, „máte zbraň jen kvůli pořádku. Do těchhle děravých pušek patrony nepotřebujete, stejně by to nevystřelilo.“

„A co když zaútočí nepřítel?“

„Jaký nepřítel, nemluvíš z cesty? Fronta je daleko a ani se nehne a na ostrově jsou jen samí spolehliví a prověření lidi. Ale přesto konejte strážní službu svědomitě, chlapi. Jako byste byli v bojových podmínkách.“

První směna strážných už stála na stanovištích. O půlnoci, v pohádkovou hodinu lesních kouzel, měl nastoupit Savka na „psí vachtu“, jak námořníci odjakživa říkali nejtěžší službě od půlnoci do čtyř ráno, kdy se chce člověku nejvíc spát.

První stráž v životě a hned „psí vachta“. To na klidu nepřidá.

Ve tři čtvrti na dvanáct jím zatřásl Zdybněv.

„Jdeme!“

Muniční sklad byl v odlehlé zmljance, která kdysi mnichům sloužila jako sklep na mražené ryby. Byl k ní pěkný kus cesty. Vzadu zhasla světla Savvaťjeva, neproniknutelná tma sevřela les hučící ve větru. Závodčí svítil kapesní svítilnou na úzkou pěšinku... Hovořili jen tak, aby se o něčem mluvilo.

„Kolik tříd jsi vychodil?“ zeptal se Zdybněv.

„Pět. S pochvalou.“

„Já šest. Ale bez pochvaly. Zato jsem přišel ze zbrojní továrny. Pobíral jsem přiděl pro dělníky! Půl kila chleba. I sestře jsem z toho dával.“

„A cos v té továrně dělal?“

„Zámečnickou práci. Jako můj táta. Od rána do večera na nohou. To víš, dělali jsme pro frontu. Šestnáct hodin u stroje, to dalo zabrat. Až tady na Solovkách jsem se dospal.“

„A já zas dojedl. Už se na jídlo tolik netřesu.“

„No tak vidíš,“ konstatoval s uspokojením rozšafný Zdybněv.

„Oběma nám přálo štěstí... Poslyš, kouříš, nebo ne?“ „Ne“

„Škoda. Nevíš, jak bych kouřil... Místo tabáku nám dávají čtvrt kila pískového cukru. Ale s kouřením máme utrum! No nic,“ stýskal si dál Miška, „až na strážnici všichni usnou, vymámím na Kolesnikovi ždibec machorky. Nemá to srdce, aby mě nenechal tajně párkrát šluknout.“

„Znáš jednoho – jmenuje se Viťka Siňakov?“

„Toho pořízka? Ten by zabil vola. Co je s ním?“

„Nic. Ale taky kouří.“

„Nejenom to, už i pil. Našemu polírovi prý vyfouk sekuru a potom mu tu jeho vlastní sekuru prodal za chleba. Je to kus darebáka.“

Savka se při tom všedním rozhovoru uklidnil. Přítomnost zkušenějšího a sebevědomého kamaráda mu dodala jistotu. Za chvíli se ze tmy, která svírala les, ozval výkřik strážného: „Stůj! Kdo je?“ Sešli se přede dveřmi do sklepa. Úzký kužel světla z Miškovy ruky osvětlil velký visací zámek a pečetě.

„Všechno je v pořádku,“ řekl Miška. „Zaujmi místo. My jdeme. Ve čtyři nula nula jsem tu se střídáním.“

Kroky odcházejících bylo slyšet ještě dlouho. Potom se rozhostilo ticho, které svíralo duši. Jen v jedné chvíli dolehl od silnice slabý hukot, to nákladák zřejmě přivezl z pekárny čerstvý chléb k snídani. Tomu, kdo se narodil a strávil dětství ve velkoměstě zářícím světly, je samozřejmě úzko, když se octne sám a sám v nočním lese. Navíc nesedí u ohně v pionýrském táboře, ale střeží muniční sklad. Aby si dodal odvahy, obešel Savka s puškou celý sklad. Moc rád by věděl, kolik už si odkroutil. Udělal chybu, že si nevzal ty hodinky. Otec by si opatřil jiné, a jemu by teď přišly vhod. Až vyroste, nepořídí si kapesní, ale náramkové, ať je všichni vidí. Od přemítání o hodinkách se mu myšlenky rozběhly do budoucnosti. Začal sladce snít o blahých chvílích, až skončí válka a on se vrátí domů jako hrdina. Stěží potkal někoho z jeho stejně starých kamarádů takový osud jako jeho. Kolja Petru zůstal v obleženém Leningradě, kdo ví, jestli to přečká... Jaška Grinšpan zas odjel hned na podzim, když v pekařství ještě prodávali housky, a teď sedí někde v Alma-Atě ve školní lavici. A kde je asi Nataša Sosipatrovová? Nebo baculatá Ninočka Pletněvová? Už jí jistě splaskly tvářičky...

Z myšlenek ho vytrhl úděsný zvuk. Úděsný proto, že ve zlomku okamžiku rozehnal všechny jeho vidiny. Jasně bylo jedno: *někomu* zapraštěla pod nohou větvička. Savkovi přeběhl mráz po zádech. Zvedl pušku – děravou maketu bez jediného náboje.

„Stůj! Kdo je?“ vykřikl přesně podle řádu.

Les mlčel. Nezdálo se mu to jenom?

Vtom ale rozeznal za křovím zřetelné kroky.

Lidské kroky.

„Stůj, nebo střelím!“

Savka se vrhl ke křoví, prudce ho rozhrnul dlouhým bodákem. Ale vzápětí si připomněl pečetě na dveřích skladu, skokem se vrátil a přitiskl záda na dveře. Zkusil vetřelce zastrašit křikem:

„Stůj, bídáku, slyšíš!... Nebo tě zastřelím!“

Ale *někdo* neviditelný a zlověstný si dál klidně obcházel sklad. V jeho rozvážných pohybech Savka cítil něco jasně nepřátelského, něco před čím byl bezmocný. A nepřítel si počíнал tak, jako by si byl jist svou nezranitelností.

Netropí si z něho žerty kamarádi?

„Miško! Zdybněve! Jsi to ty?...“ zavolal tlumeně do lesa.

Kroky utichly. Rozhostilo se děsivé ticho.

„Aspoň jednu jedinou patronu...“, mumlal si Savka.

Cítil, že se na něj ze tmy dívají cizí oči.

A pak se stalo něco, čeho se opravdu nenadál. Doslova pět kroků od něho třaskl přitlumený, ale prudký výstřel. Vyšlehl modrý plamen a k nebi přímo nad skladem vyletěla zelená raketa. Když zhasla, bylo slyšet kroky doznívající v dálce...

Konečně zablikala svítilna závodčího. Miška přiváděl směnu. Savka neměl ještě nikdy v životě takovou radost z kamarádů.

„Byla ti zima?“ byla jejich první otázka.

„Spíš jsem se zpotil.“

„Nepovídej! Je pod nulou.“

„Užil jsem si nějakého strachu!“ přiznal se Savka.

„Strachu?“ podivil se Miška. „A proč?“

„Někdo tu obcházel.“

„Hlouposti. Nejspíš kráva, blízko je kolchoz.“

„Krávu bych rozeznal. Tohle zvíře mělo dvě nohy.“

„Nesmysl. Kráva to byla!“

Zdybněv vystřídal strážce a odcházel se Savkou zpátky na strážnici. Savka dlouho nic neříkal, ale potom se ozval:

„Abys věděl, Miško, tak ta kráva vystřelila raketu!“

Po příchodu okamžitě podal hlášení o příhodě při hlídce staršinovi. Rozespalý Kolesnik nevěřil:

„Něco se ti zdálo. Tamhle máš čaj, hřejem ti ho pod polštářem. Napij se a vychrápej se z toho.“

„Zkusím to, ale asi neusnu,“ řekl Savka a rozepínal si plášť. „Říkám, že vystřelil raketu mně přímo před nosem!“

Z Kolesnika spadla ospalost.

„Dooopravdy? Tak dobře. Podám hlášení, komu je třeba.“

Silný dojem z nočního zážitku nevyprchal ani ve dne. Savka ochotně vyprávěl o tom, co všechno prožíval. Všichni měli oči navrch hlavy.

„Stojím podle předpisu a on chodí a chodí...“

„Kdo?“

„No tamten... nejspíš nějaký špión. A najednou vypálil!“

„Na tebe?“

„Kdepak, nad hlavu!“

Kolem čtvrté odpoledne se Savka chystal nastoupit na druhou směnu do osmi večer. Dopadlo to však jinak. Do Savvat'jeva se neočekávaně přihnul zablácený terénní vůz a z něho utrmáceně vystoupil postarší pohraničník se staromódní pistolí u opasku.

„Plavčíku Ogurcove! Přijeli pro tebe.“

Savka předstoupil před pohraničníka.

„Ty jsi Savka Ogurcov narozený devatenáct set dvacet osm?“

„Ano.“

„Tak si nasedni, pojedeme.“

Cestou se Savka dověděl, že z Archangelska přijel pracovník protišpionáže, která má na starosti odhalování záškodníků a panikářů. Pohraničník Savkovi důrazně kladl na srdce:

„Hlavně mluv pravdu. Ne abys, proboha, lhal. Tam nesedí žádní hlupáci, prokouknou tě jedna dvě. Když se ke všemu upřímně přiznáš,

třeba ti to jako nezletilému projde.“

Dojeli ke klášteru. Pohraničník zavedl Savku do poschodí, otevřel dveře potažené černou kůží a uvedl ho do kanceláře, v níž na Ogurcova čekal kapitán v pěchotní blůze a širokých rajtkách. Bez jediného úvodního slova se na Savku rozkřikl:

„Pročpak jsi sem vlastně přijel? Abys nám tu šířil panikařské pověsti? Takový utřinos, a už hraje do ruky nepříteli? S tím koukej přestat! Jaké špióny sis to vymyslel? Nebo se ti o nich zdálo? Takovéhle výmysly si nechávej pro sebe. Já vím, žeš měl strachu plné kalhoty, ale teď chodíš a vykládáš nesmysly.“

Savka poctivě přiznal:

„Měl jsem strach, to nezapírám. Ale nezachoval jsem se zbaběle.“

„Žádní diverzanti nikde nebyli!“ stál na svém kapitán. „A nikdo kolem tebe po lese neobcházel. Vymyslel sis kdovíco. Od čeho bychom tu byli, kdyby se nám nepřítel procházel před nosem?“

„Ale byl tam a obcházel sklad.“

Kapitán zesinal a vyskočil před stůl.

„Neslyšels, co jsem řekl? Opakuj to po mně!“

Savka ze sebe vypravil, ačkoli se dusil slzami:

„Žádní diverzanti tam nebyli a nikdo tam neobcházel...“

„Tak vidíš, to je jiná řeč!“ Kapitán se uklidněně vrátil za stůl.

„Ale vystřelil od muničního skladu raketu...“

„Kdo ji vystřelil?“ vybuchl znovu kapitán.

„Tamten... nevím, kdo to byl.“

„Tak ty s tím panikařením nepřestaneš! Nejspíš padala hvězda a tys v tom ze strachu viděl raketu.“

Za Savkovými zády náhle bouchly dveře. Jeho trýznitel vyskočil a honem na sobě začal upravovat blůzu. Do kanceláře vešel (spíše vpadl!) námořní kapitán třetího stupně. Na Savku se ani nepodíval a obořil se na kapitána:

„Co tady děláte? Proč jste mi nic nehlásili? Za Lapušečným jezerem zrovna dělají zátah na diverzanta. Je ozbrojený a brání se jako čert. Námořníci ho musí dostat živého a dopraví ho sem. Vyjasni ten případ.“

Kapitán se změnil jako šlehnutím kouzelného proutku.

„To zrovna dělám,“ ukázal na Savku. „Soudruh Ogurcov to může potvrdit. Je to ještě chlapec, ale už osvědčil chvályhodnou bdělost při výkonu strážní služby.“

Kapitán třetího stupně se prudce otočil k Savkovi.

„Ty jsi ze Savvaťjeva?“ zeptal se řízně. „Tak je to jasné, ráno mi vo-

lali rybáři, že nějaká babka potkala v lese podezřelého muže. Jsi chlapík!“ pochválil Savku. „Sloužíš dobře, plavčíku! Jestlipak víš, jak se na tohle odpovídá?“

„Sloužím Sovětskému svazu!“

Na kapitána v rajtkách se Savka ani nepodíval.

„Můžeš jít. Udělím ti zvláštní pochvalu.“

Zpátky vezl Savku tentýž pohraničnick a vlídně mu domlouval:

„Tak vidíš, a tos měl strach, když jsi sem jel. A nesnědli tě. Jak vidět, dals na mou radu a mluvil jsi jen čistou pravdu...“

Druhý den četli chlapcům při rozkaze:

„Plavčíku Ogurcovovi se uděluje pochvala za vzorný výkon strážní služby se záznamem do osobní složky.“

Z té první služební pochvaly neměl Savka zvláštní radost. Bylo mu, jako by od někoho slízl pořádný záhlavek a potom ho najednou pohladili. Ale za tím prvním uznáním následovala řada dalších, na které vzpomínal docela jinak a rád...

Tu noc, co Savka napřáhoval na nepřitele svou děravou cvičnou pušku, zjistily ostrovní strážní čluny přelet nepřátelského letadla směrem od Kemi. Nedaleko od Solovek vylovili rybáři z moře odhozený padák německé výroby.

Před nepřátelskou rozvědkou působící na nejbližším úseku fronty samozřejmě nezůstalo utajeno, že druhého srpna se na Solovkách vylodil silný oddíl mladých dobrovolníků námořnictva. Zabránit zřízení učiliště plavčků nepřítel nemohl, i když se potom nejednou pokusil jejich výcvik narušovat.

Ondatry si vyspravily své vodní domečky a byly připravené na příchod zimy. Totéž se nedalo říct o plavčících. Ti měli zpoždění. Nebylo snadné bez potřebné techniky, jen rýči a lopatami vyhloubit ohromné jámy, vybudovat pod zemí z trámů a prken ubytovny, každou pro padesát lidí, pokryt je shora vrstvou drnů, postavit v nich kamna a třípatrové palandy. Chlapci se teď mohli vychloubat svými mozoly:

„Sáhni si, cítíš?“

„To nic není! Koukni se na moje...“

Už hustě chumelil mokrý sníh, když babička poslala Savkovi první tatínekův dopis psaný v srpnu. Byl vojácky stručný a strohý. Otec psal, že hodně jeho námořníků už padlo, že ačkoliv jsou u Volhy, trápí je žízeň. V závěru dopisu jako by se loučil:

„Chlapče, válka je krutá věc, ale tys už dospělý člověk a jistě mě

správně pochopíš. Může se stát i to, že živý se z těchtole zbořeníšť na břehu Volhy nedostanu. Jsem rád, že jsi u námořnictva, kde se člověk nikdy nemůže cítit osamělý.“

Otec byl komisařem i u námořní pěchoty, zanedlouho však přečetli plavčákům rozkaz o zrušení té hodnosti v armádě i námořnictvu a zavedení jediné velitelské pravomoci. Jestliže otec ještě žil, byl teď důstojníkem námořní pěchoty – „černé smrti“!

Savka se jednou zeptal Ščedrovského, který teď měl hodnost zástupce velitele pro politické věci, kdy začne vyučování.

„Už brzy. Zdržuje nás jen ta stavba.“

„A budeme se učit dlouho? Nejradši bychom co nejdřív bojovali.“

„Příští podzim už budeš na lodi.“

„A do Komsomolu ještě pořád nesmím?“

„Jakmile ti bude patnáct, přijď, vezmeme tě.“

Brzy se v Savvaťjevu objevili noví důstojníci. Ponejvíce to byli řadoví námořní důstojníci, uvolnění pro výcvik plavčáků z frontové služby. Mnozí, jak se zdálo, nesli to odsunutí do týlu těžce. Vynikal mezi nimi vysoký, urostlý poručík Kravcov, do té doby velitel stíhacího člunu. Proslýchalo se o něm, že byl za vynikající udatnost navržen na vyznamenání titulem hrdiny, ale potom se dopustil těžkého přestupku a na Solovky přijel už bez jediné medaile. Charakteristickým gestem si poškrabával na ruku rukavicemi a nespokojeně bručel:

„Tohle mi byl čert dlužen. Babrat se tu s děcky.“

Přijelo i několik staršinů, specialistů na jednotlivé obory. Chlapce upoutal zejména Fokin, neduživý, trochu se zakoktavající muž. Fokin přivezl z ponorky M-172 pytlík sušených brambor, věc tehdy nevídanou, a dobrácky vybízěl chlapce, aby ochutnali:

„Jen si berte, neupejpejte se.“

Staršinovo zavazadlo bylo plné nejroztodivnějších podivnůstek.

„Tohle je například lampička z mé lodičky. Vzácná památka!“

Obyčejná žárovka, ale co asi prožila: baňka odtržená od závitu, uvnitř uboze plandaly pavučinky wolframových drátků. Fokin k tomu podával výklad:

„Není to tak dávno... v květnu to na nás Němci sypali tak, že všecko lítalo ve vzduchu. V sekcích stříkal olej. Z paluby se odlamovaly kryty.“

„Proč jste vlastně odešel od ponorek?“ zeptal se Džek Baranov. „Já bych za takové štěstí dal nevím co.“

„Vypověděly mi nervy... Doktoři mě neuznali za schopného další

služby a poslali mě dělat učitele.“

„A co nás budete učit?“

„Důmyslnou věc... signalizaci.“

Jednou v neděli Siňakov se zájmem přihlížel, jak Savka cítí přezku na opasku. Třel ji hadříkem, pokochal se odrazem své tváře na jejím zrcadlově vyleštěném povrchu, znova na ni horce dýchl, aby se zlehka orosila, a znova a znova cídil a leštil...

„To je dojemná péče,“ začal rozumovat Viťka. „Zřejmě si myslíš, že takhle čist'ounkej a hlad'ounkej projdeš celým životem.“

Omyl – stejně se sám zapackáš nebo tě shodí do bláta druhí. To si piš!“

„A proč mi to říkáš?“

„Abys takhle neblbnul. Ty si myslíš, že jsi kdovíjakej námořník, a zatím jsi takhle malinkatá nicka.“

„Zatím jsme tu všichni nicky,“ souhlasil Savka. „Ale uvidíš už za rok.“

„Sníš o tom, že budeš admirál?“

„Pro začátek by mi stačilo, kdybych to dotáhl na loďmistra.“

„Dejme tomu, že by ses stal loďmistrem, ty vejtahe,“ zasmál se Viťka. „Ale co ti bude potom tvoje piš'alka platná v civilu?“

„Ach tak,“ pochopil Savka. „Já přece nepřišel na moře, abych z toho měl nějaké výhody. A o mou budoucnost neměj starost.“

V neděli nečekaně vyvolali plavčičky k nástupu před ubytovny. Od moře ledově čišelo. Chlapci stáli zmoklí na větru. Námořnické čepice jim padaly na uši zrudlé od mrazu. V řadách si šuškali:

„Nač tady stojíme?“

„Stůj a neptej se.“

„Vypadá to na mimořádné shromáždění.“

„Spíš na poplach.“

„Třeba přišly nějaké zprávy z fronty.“

Od štábního domku se k nim v doprovodu důstojníků blížil úplně neznámý člověk v koženém plášti bez prýmků. Poručík Kravcov před něho rázně předstoupil:

„Soudruhu kapitáne prvního stupně, škola plavčičků nastoupila na váš rozkaz, aby se vám představila!“

Kapitán pozdravil a beze stínu úsměvu se blížil dál k řadám. Jeho tvář připomínala dravého mořského orla. Pod huňatým obočím vyčníval jako zobák mohutný nos, ohnutý až k promodralým rtům. Z očí mu šlehal oheň. Savka nevěděl, co prožívají ostatní chlapci, ale jeho z toho člověka mrazilo v zádech. Měl pocit, že bez jediného vlídného slova

vrazí mezi jejich řady a všechny je rozežene...

Všichni ztichli. Před útvár předstoupil Ščedrovskij a oznámil, že před nimi stojí náčelník školy plavčků, kapitán prvního stupně Nikolaj Jurjevič Agramov. Nikdo nevnímal, co jim náčelník řekl na uvítanou. Ale jeho hlas svištěl nad řadami jako čepel šavle, která nemilosrdně srazí všechny lehkomyšlné hlavy. Nakonec zvedl ruku ke štítku a pozdravil mládí.

„... nebude to lehké!“ Tu větu si zapamatovali všichni. „Bude to nemírně těžké, ale copak se nechá ruský plavčík něčím zastrašit?“

„Rozchod!“ zazněl povel a všichni se rozběhli.

Člověk si svůj zevnějšek nevybírá, ale první dojem o něm si lidé dělají právě podle jeho zevnějšku.

„Viděls ty jeho oči? Ty spaluj ou...“

„Děsivý zjev!“ shodovali se všichni.

„Těšte se, kámoši. Ten s náma zatočí!“

„Hledali dlouho, než našli toho pravého!“

„Ten nám dá do těla, panečku!“

„Tiše... jde sem Kravcov, koukejte, jak se kření.“

Poručík, který dokázal i mezi loužemi uchovat skvělý lesk svých polobotek, se zastavil u chlapců a popotáhl si rukavičky.

„No tak, mládenci, s pravdou ven. Nahnal vám strach?“

Ptal se dobrácky a chlapci jeden přes druhého zahalasila:

„Povězte nám o něm něco! Jaký je?“

Kravcov začal vykládat s úctou v hlase:

„Lepšího náčelníka jste si nemohli přát. Z jeho knížek už se učilo několik námořnických generací, mezi nimi i moje maličkost. Agramov je jeden z našich nejlepších námořních praktiků. Uvidíte, že s ním budete spokojení.“

„A kde bojoval?“

„Můžete být klidní. Agramov je stará vojna, ještě jako podporučík bojoval v bitvě u Cušimy a právě z ní si za statečnost přinesl zlatou zbraň s věnováním.“

Chlapci neměli příliš jasnou představu o tom, co to je zlatá zbraň, zato slyšeli dost o bitvě u Cušimy a věděli, že je snadné projevit statečnost, když eskadra vítězí, ale dvojnásob těžké, když pluje vstříc jisté zkáze.

Hned druhý den provedl Agramov obhlídku bývalého vězení, v němž se chlapci přechodně tísnili na matracích rozložených na podlaze. Jako dobrý táta s nimi pohovořil, získal si jejich důvěru, některé pochválil,

jiné pokáral, ale takovým směšným způsobem, že k němu všichni okamžitě přilnuli.

Po jeho příchodu do Savvaťjeva všechno dostalo rychlejší obrátky. Začala se zasklívat okna ubytoven. Jako by přiletěli z nebe, objevili se v Savvaťjevu lodní krejčí a začali na chlapcích nemilosrdně párat a přistříhovat uniformy, aby seděly jaksepatří. A když ti dobře padne plášť a blůza pevně obepíná hrud', hned máš chuť držet bradu trochu výš. Rázem jim bylo veseleji!

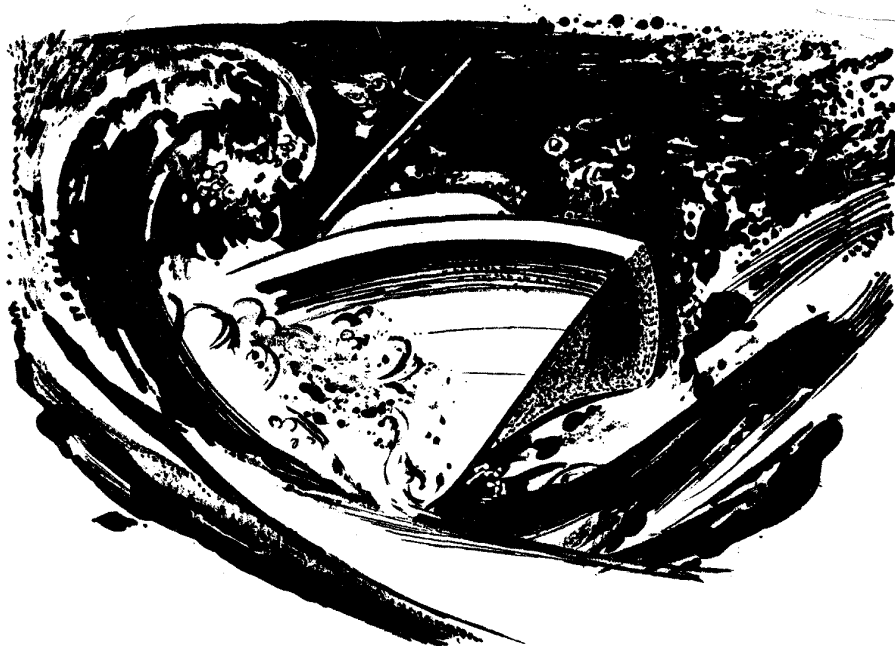
„Pochodovat jen se zpěvem!“ nařídil Agramov.

Díky soloveckým mnichům se pochodovalo dobře, ostrov byl protkaný pevnými a širokými cestami. Bez obtíží proti sobě mohly pochodovat dvě roty. Chlapci zpívali:

*Ať moje milá v dálce nenaříká,
moře je přece osud námořníka!*

Agramov zastavil pochodový proud.

„To už chcete polykat andělíčky?“ zeptal se nespokojeně. „Jestli máte v plánu honem honem se utopit, můžeme školu rovnou zavřít, utopenci nám budou málo platní. Mimoto nikdo z vás ještě žádnou milou nemá... Změňte repertoár!“ Chlapci tedy spustili:

*Kdy tě zas uzřím, země plná něhy?
Větré, co za zádí moře pěníš,
zálet tam na ty rodné břehy,
dones jim ode mne políbení!*

*Po vlnách, po mořích,
dnes tady, zítra tam,
jen s mořem hovoříš,
dnes tady, zítra tam.*

Proti takovým slovům Agramov nic nenamítal.

Zanedlouho přijela do Savvaťjeva lékařská zkušební komise, jejímž členem byl dokonce profesor, ušní, nosní a krční specialista. Předvolaní se ani nemuseli svlékat. Komise kontrolovala jenom sluch a zrak.

Savka se sluchem nehodil za radistu a byl rád, neměl k radiotechnice žádný vztah. Potom ho ukazovátko v lékařově ruce vedlo po tabuli s různě velkými písmeny. Očař začal docela nahoře, ale ukazovátko rychle sjíždělo doleji a doleji... Nakonec sjelo až na nejdolejší okraj a Savka přečetl bez námahy i ta nejtitěrnější písmena. Potom před ním očař rozevřel daltonické album, na jehož stránkách pestře zářily různobarevné kroužky.

„Zrak na jedničku,“ konstatoval očař. „Můžeš jít, chlapče. Ty brejle potřebovat nebudeš. Hodíš se na signalistu.“

Sami lékaři však neměli rozhodující slovo. Byla ustavena ještě jedna komise, která vedla s chlapci pohovory, přičemž brala v potaz výsledky lékařské prohlídky. Ty pohovory probíhaly ve velice přátelském duchu. Důstojníkům šlo zejména o to, aby si udělali představu o duševní bystroti chlapců a o jejich náklonnosti k technice. Savka předložil svoje sešity a komise mu dala na uvážení:

„U nás vyškolíme strojníky, radisty a radarové operátory, loďmistry na torpédových člunech a kormidelníky-signalisty. Na loďmistra se nehodíš, to by pro tebe byla při tvé tělesné konstrukci příliš těžká práce. Sluch také nemáš nijak vynikající. Vyber si tedy sám.“

Všecko bylo jasné. Kdo stojí na můstku? Kdo vidí víc než všichni ostatní?

„Samozřejmě chci být kormidelníkem. A signalistou!“

„Už to píšeme.“

Vyšel celý rozzářený:

„Budu kormidelníkem. Hurá!“

„Zas jeden povozník,“ zasmáli se radisté.

Venku už nastoupilo pětadvacet chlapců, těch nejsilnějších a nejzdravějších, předurčených, aby se stali loďmistry. Savka mezi nimi zahlédl Mišku Zdybněva a Viťku Siňakova.

Kolem Savky proběhl Mazgut Nazypov.

„Ještě se uvidíme!“ houkl v běhu.

Ano, přetrhávaly se dosavadní známosti a přátelství a chlapce teď čekaly nové vztahy, dané zvoleným učebním oborem. Za Savkou se kdosi zastavil a zakryl mu oči rukama.

„To je Džek,“ uhodl Savka.

„Mám tu čest,“ odpověděl Baranov. „Mě zařadili taky jako kormidelníka. Samozřejmě bych se rád dostal na ponorku!“

Opodál nastupovali už s věcmi strojníci. Jejich učiliště bylo v klášterní budově, kde byly učebny vybavené potřebným strojním zařízením a kde věčně hučely diesely... Všude bylo v proudu čilé stěhování. Velení nad rotou kormidelníků bylo svěřeno poručíku Kravcovovi stejně jako nad četou loďmistrů. A prvních dvou tříd Kravcovovy roty se ujali známí staršínové Rosomák a Kolesnik. Všecko šlo jako po drátku. Roty už odcházely do černého lesa, aby se nastěhovaly do svých ubytoven. Chlapci na sebe pokřikovali:

„Kormidelníkům je hej: vlevo na bok, kormidlo vpravo! Radisti to mají horší, samá anoda a katoda, vlasy z toho zešediví.“

„A u dieselů to máš ještě horší. Věda jak na univerzitě. Mechanika, fyzika... A tady kormidelní kolo a praporky. Známe to z kina: stojí, ovívá ho vítr a jen tak jedním prstem točí kormidelním kolem.“

Podél řad proběhl, až mu plášť pohlávil, Kravcov:

„Nechte řečiček! Neznáte řád?“

Ne, ještě nic neznají. Ale brzy poznají.

V lese se rozmístili po rotách. Do ubytoven u Banného jezera se nastěhovali radisté, loďmistři a kormidelníci asi kilometr odtud, hezky daleko od Savvaťjeva. Zato to tady vypadalo jako v pohádce – kouzelný les na svazích pahorků, pod nimi šplouchají jezera a k moři je to skok.

„Tady se to bude lyžovat. Nádhera!“

Při obsazování ubytoven propukaly spory – silnější se snažili vypudit slabší z horních paland, aby si sami užili šplhání a lezení. Z pestré směsice výrostků, kteří se sem sjeli ze všech končin, už se pomalu klubal vojenský kolektiv, zatím ještě nestmelený bojovým kamarádstvím. To je teprve čeká...

Savku také shodili dolů – i s tlumokem.

„Soudruhu staršino,“ postěžoval si Rosomákovi. „Zrzoun mě srazil

dolů a uvelebil se u stropu sám!“

Rosomák ale na něj neměl čas. Rozmísťoval svou třídu na levém „boku“ ubytovny, kdežto Kolesnik rozsuzoval, krotil a usmiřoval svých pětadvacet kormidelníků na pravém boku.

„Cos to chtěl?“ reagoval až za chvíli Rosomák. „Jak se jmenuje ten zrzoun?“

„To nevím. Ten co má tu kovovou plombu.“

Rosomák zvedl hlavu:

„Hej ty tam, jak se jmenuješ? Ukaž se, rudej červánku!“

Nad obrubou palandy zazářila ohnivá kštice, jako by vykoukla přes plot slunečnice.

„To si vyprošuju!“ blýskl z výšky plavčák ocelovou korunkou. „Nejsem pro vás žádný zrzoun ani rudý červánek, ale soudruh Finikin.“

„Jak to, že ubližuješ menším, soudruhu Finikine?“

„Já? Ani nápad. Já jsem sám maličkej.“

I co! Savka si tedy ustlal na dolní palandě, těsně nad „palubou“. S rozkoší se natáhl. Jak je člověku dobře, když má svůj koutek, kam si může ukládat věci a kde může snít... Noční stolky tu nebyly, ale každý měl nad hlavou alespoň poličku a Savka si na ní pečlivě rozložil všechny svoje poklady: dva sešity svých výtvorů, růžové toaletní mýdlo, kartáček na cíďení knoflíků a ručník. Když to rozložil, uvelebil se na matraci a vychutnával nový komfort. Bylo mu dobře i tady dole, tím spíš, že hned vedle, hlava vedle hlavy, se utábořil milý, dobrý kamarád Džek Baranov, budoucí vládce hlubin.

„Zamlouvá se ti to?“ zeptal se Džek. Natřásal si polštář.

„To bych řekl. I číst se tu bude pohodlně.“

Ale Rosomák už pobíhal podél palandy a honil chlapce z lůžek.

„Co tady ležíte jako mrtvoly? Ať už jste na nohou! Válet se ve dne na kavalcích není dovoleno. Jak si to představuješ, člověče! Myslíš, že jsi revmatik, kterého přivezli do lázní?“

Staršinové zahájili výklad, jak stlát kavalce: příkrývku podhrnout z obou stran pod matraci, druhé prostěradlo nechat splývat.

„Finikine, je ti jasné všechno, co říkám?“

„Ano prosím. Říkáte to rusky, tak tomu rozumím.“

„A ustlal sis už?“

„Přesně jak jste předváděl. Do puntíku.“

Finikin myslel, že si staršina rozmyslí šplhat po výškách. Jenže Rosomák se v životě něco naběhal po krkolomných schůdcích a v příštím okamžiku už byl až u stropu. A vzápětí sletěla dolů na „palubu“ Finikina matrace a po ní polštář a příkrývka.

„Proč lžeš?“ řekl klidně staršina. „Myslels, že jsem tak líný? Ustel to znova.“

Finikin musel matraci vytáhnout nahoru v zubech, ruce neměl volné. Savka mu hodil nahoru polštář.

„Patří ti to!“ pomstil se mu aspoň slovy.

Uprostřed „lodě“ stály dvě železné postele staršinů. Vedle stoly, u kterých se studovalo a přednášelo. Kolesnik si pověsil na kavalec plakát: „Rudý námořníku, pomsti se!“ Rosomák heslo: „Nepřítele nepočítej, nepříteli bij!“ Když bylo všechno hotovo, pohrozil Rosomák své třídě kladívkem:

„Já dobře znám ty všelijaké námořnické kousky. První rok jsem taky v noci sypal staršinovi do bot zbytky od večeře. Někdy, když staršina usnul, jsme mu napojili na kavalec elektrické vedení. Vy si ale na mě nepřijdete. Já na vás vyzraju dřív než vy na mě.“

Od dveří se ozvala píšťalka dozorčího.

„Pozor... Náčelník obchází ubytovny.“

Do „lodi“ vešel Agramov. Staršinové mu podali hlášení. Obhlédl všechny pohledem. Párkrát přešlápl na „palubě“, zkoušel, jestli nevrže podlaha. Potom řekl:

„Topte v kamnech celý den, aby dřevo dobře proschlo. Staršinové, určete ke kamnům zvláštní službu.“

Najednou se s potměšilým výrazem skrčil na bobek:

„A teď se podíváme, jestli tu neschováváte tabáček.“

Zašmátral rukou na něčí policiče, vyhekl a vytáhl – knížku.

Kantovu Kritiku čistého rozumu. Zdálo se, že by tak neužasl, ani kdyby u někoho našel chřestýše.

„Kant? Čí je ta knížka?“

Čiperně k němu přikročil prťavý chlapec:

„Nikolaj Poskočin. To čtu já.“

„Poskočin?“ zeptal se Agramov. „Hm, známé jméno z dějin námořnictví... Nepustil ses do Kanta trochu brzy?“

„Na Hegela by bylo brzy, ale Kant mi nedělá potíže.“

A spustil o dedukci kategorií. Agramov pozorně poslouchal a nepřerušoval ho.

Chlapci před palandami ztichli, ohromení tím, že se mezi kormidelníky vyskytl filozof. Rosomák se zmateně díval na Kolesnika a Kolesnik vyjeveně na Rosomáka. Němý výjev ale brzy skončil, protože Agramov položil filozofovi dlaň na jeho ostříhanou hlavu a vlídně ho napomenul:

„Jenom hled', aby ti Kant a Hegel nevadili při učení.“

Vtom si Agramov všiml zlaté hlavy Finikina:

„A co ty? Chodil jsi do školy, nebo už jsi pracoval?“

„Pracoval jsem v továrně v Noginsku.“

„Cos tam dělal?“

„Soustružil jsem gramofonové jehly.“

O Finikina a jeho gramofonové jehly se kapitán dál nezajímal. Jeho pohled už utkvěl na jiném chlapci, který stál trochu stranou a celým svým zjevem vyjadřoval vnitřní vyrovnanost.

„Tys také pracoval?“ kývl na něj Agramov. „Nebo ses učil ve škole?“

„Já... já jsem kradl, soudruhu kapitáne prvního stupně.“

„Proč jsi to dělal?“

„Nevěděl jsem, jak jinak. Tatínek zahynul, maminku odvezli Němci. Neměl jsem kde bydlet. Měl jsem hlad. Byla zima. Naštěstí mě sebrala milice.“

„Jak se jmenuješ?“

„Arťuchov... Fjodor. Po tatínkovi Ivanovič.“

„Krádež se u loďstva trestá zvlášť přísně.“

„O tom vím,“ odpověděl klidně Arťuchov.

Agramov se rázně otočil ke dveřím, až zavrzal jeho kožený plášť. Na prahu se ještě zastavil:

„Abych nezapomněl: chlapci, prosím vás, pište co nejčastěji domů. Vaše maminky, hned jak se dlouho neozvete, se zděšeně dotazují na velitelství, co se stalo s jejich Vládičkem. Ušetřte tedy mému štábu zbytečnou korespondenci. I tak máme dost papírování... Takže: pište domů!“

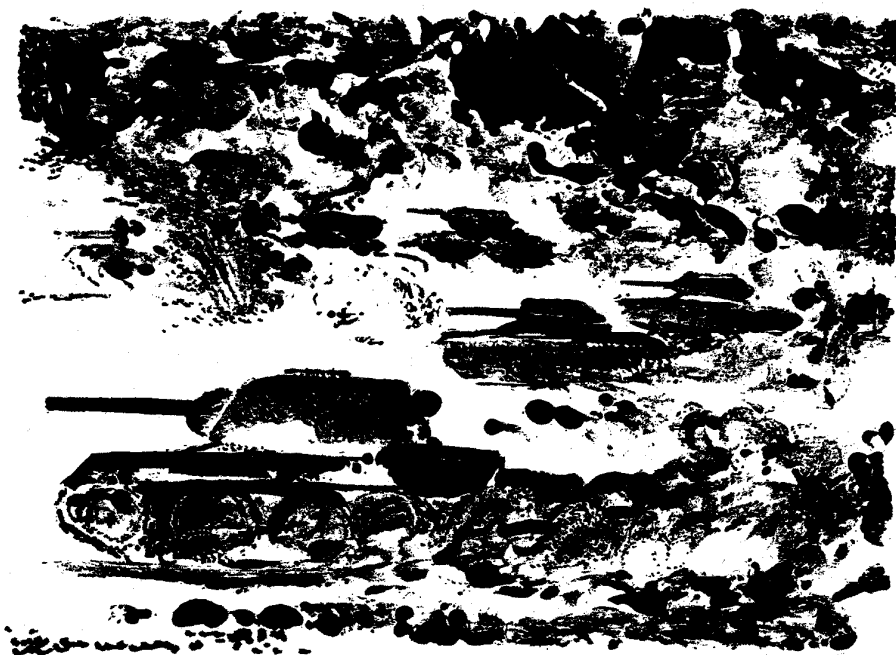
Byl měsíc listopad – významný listopad. V listopadu přešla sovětská vojska u Stalingradu do generální ofenzívy.

Kolem dokola je bílo, lesy leží pod sněhem. Z reproduktoru se v Savvaťjevu ozývaly hlasy daleké Moskvy, zdravice přátel k pětadvacátému výročí Října. Do ticha solovecké zimy zvučela jména Rachmaninov, Čojbalsan, Upton Sinclair, de Gaulle, Theodor Dreiser, Caldwell, Josip Broz Tito, Thomas Mann...

Bylo jasné, že ve válce nastal zlom a že se otevírá cesta k vítězství! A tak měli i plavčíci slavnostní náladu:

„Brzy dostanou všichni fýrerové na frak.“

„Naši pustí Hitlerovi žilou...“

Teď mohli být právem hrdí. Kam se člověk podíval, tam viděl práci vlastních rukou. Co tady bylo předtím? Mezi truchlivými břízami stála zchátralá věznice a hostinec pro poutníky. Teď je v lese vybudovaná celá základna vojenského námořnictva, velký učební komplex. Mají tu všechno, co potřebují, počínajíc jejich miláčkem, koněm Bublou, až po radiostanici z křižníku, kterou včera jen s námahou dovezli do poschodí, do třídy radistů. Posluchárny kormidelníků byly plné navigační techniky. Ušlechtilo se lesklo červené dřevo schránek lodních kompasů, mosaz a ocel přístrojů. Studeně svítla vypuklá skla kompasů.

„A který přístroj je vlastně nejdůležitější pro řízení lodí?“

„*Hlava*“ odpovídali učitelé.

Večer. Rozsvítla se okna v ubytovně radistů, sálala kamna u kormidelníků. Nad lesy to vonělo dýmem.

Před plavčíky se teprve otevíral nový život. Právě v listopadu, když ruští vojáci začali u Stalingradu ničit Paulusovy armády a když byl nepřítel sražen z předhůří Kavkazu, skládali přísahu.

Toho dne stálo nad jezery a lesy věkovitých ruských ostrovů ne-

zvyklé ticho. Neslyšně chumelil hebký sníh. Ani se nechtělo věřit, že tisíce mil odtud hřmotí pásy tanků a zuří ohromná bitva.

Hned po budičku zavládla v „lodi“ slavnostní nálada. Stůl byl pokrytý rudou látkou. Z plakátů se na plavčíky dívali z hlubin slavné minulosti admirálové: Ušakov, Seňavin, Nachimov, Makarov... Všude bylo čisto a uklizeno, místo čaje pili kakao.

Dozorčí zavolal od vchodu:

„U loďmistrů už mají po přísaze... Jdou k nám!“

Chlapci z Kolesnikovy a Rosomákovy třídy stáli nastoupeni před svými palandami. Zvenčí přinesli svazky zasněžených námořnických karabin se zkrácenými hlavněmi. V teple z nich číšel přísný neživý chlad. Čern kalené oceli kolem sebe šířila ponurou vážnost. Savka si vzpomněl na otce: zatím jen jeden dopis, a ve Stalingradě už přešli do útoku. Copak byl ten dopis poslední?

„Pozor!“ napjali se staršinové jako struny.

Do ubytovny vešel kontradmirál Broněvskij, důstojníci z politického oddělení, dále Agramov a Šcedrovskij. Za nimi nesl hbitý písař základny pod paží desky s textem přísahy. Nejdříve plavčíkům poblahopřáli a potom začali vyvolávat jednoho po druhém v abecedním pořádku.

První vykročil ke stolu Feďa Art'uchin. Rozechvění dal najevo jen tím, že odříkával přísahu trochu vypjatým hlasem.

„Tady se mi podepiš,“ vybídl ho písař.

Zvučně a radostně složil přísahu druhý v abecedě – Džek Baranov. Savka trpělivě čekal, až přijde na řadu.

„Ogurcov!“ ozvalo se konečně od stolu.

Zbraň se ještě neohřála a studila do ruky.

„...přisahám, že budu čestný, statečný, ukázněný a bdělý voják,“ odříkával Savka. „Přisahám, že budu svědomitě provádět vojenský výcvik, že budu všemožně šetřit vojenský a národní majetek a zůstanu do posledního dechu oddaný svému lidu.“

Začínala závěrečná pochmurná, avšak pro přísahu nezbytná slova a Savka je přednesl bezděčně ztlumeným hlasem:

„Jestliže zlovolně poruším tuto svou slavnostní přísahu, nechť mě postihne tvrdý trest trest sovětského zákona... nenávisť všech... opovržení pracujícího lidu.“

Potom se pomalu podepsal. Když se vrátil do řady, nemohl se udržet, aby si neprohlédl zbraň, kterou dostal. Byla to skutečná karabina, bez hloupé dírky. Takovou měl mít tehdy v noci, když se na stráži mučil svou bezmocností.

Tím dnem pro ně začínal nový život.

Chlapci doráželi na svého velitele roty:

„Kdy tedy dostaneme pentle na čepice? Předtím jste říkal, že nejdřív musíme složit přísahu. Už jsme ji přece složili!“

Kravcov je oslňoval sněhobílým úsměvem:

„Vy nejste námořníci, ale plavčíci. Velení ještě nerozhodlo, co vám na pentle namalujeme. Podumejte o tom sami.“

Chlapci napínali fantazii. Kolja Poskočin nasadil všemu korunu:

„Ať nám tam napíšíou zlatým písmem: Semnou si nezačíněj!“

Epilog druhý

(Z pera Savvy Jakovleviče Ogurcova)

Pozdě na podzim, skoro na začátku zimy je polární moře děsivé a zmítá loděmi na vysokých vlnách. Na moře už se snáší tma dlouhé noci. Radisté prožívají u svých aparátů hotová muka, protože rádiové depeše ze štábu ruší praštění výbojů polární záře. Jedné takové mrazivé a větrné noci vypluly minonosky z Vajengy, aby poskytly doprovod třem lodím do Kirkenesu. Byly to transportéry naložené dárky, které odesílal Norům Sovětský svaz: obilí, léky, stavební dřevo a jiné věci. V plné rychlosti minonosky dunivě rozstříkovaly svými boky sloupy vody a její kapky mrzly v letu a bubnovaly na skla oken jako déšť střel.

Jedna loď konvoje mi připadala obrysem nějak známá, proto jsem se zeptal signalisty:

„Kdo je to tamhle vpravo od nás?“

„To je Volchov, sanitní loď.“

Vida, stará známá, na téhle lodi jsem plul ze Solombaly na Solovky.

Na moři to ovšem nevypadalo nijak růžově. Nepřítel citelně zvýšil v polárním moři počet svých ponorek. Ty byly přitom na sklonku války značně zdokonalené, pokryté vrstvou plastické izolační hmoty, která ztěžovala jejich odhalování pod hladinou. Měly dýchací choboty a běžně používaly akustická torpéda, která zasahovala strojovny nebo šrouby plavidel.

K ránu jsem se cítil mizerně. Třeštila mi hlava. Nejméně patnáctkrát za noc mě naléhavě volali na můstek, abych odstranil z navigační optiky ledový škráloup. Když vyběhneš z dusného podpalubí na mráz, vrátíš se zpátky mokrý jako myš a jektáš zuby. Onemocnělo nás hodně, zvláště z palubní služby. Ale všichni samozřejmě zůstali na svých místech. Konečně se rozednilo, den byl šedivý, v šedivé mlze se houpaly šedivé stíny lodí. Na chvilku jsem se natáhl, ale vtom se rozlehl výbuch a vzápětí vyhlásili poplach. Nepřátelská ponorka torpédovala *Volchov*, po němž v okamžiku nezůstala ani památka, jen kdesi v dálce poskakovaly na vodě hlavy lidí, jako když někdo nahází do moře míče. Zatímco minonosky pátraly pomocí hydrofonů a zatlačovaly nepřítele pumami do kritické hloubky, náš torpédoborec proplul nad místem katastrofy. Lidé z *Volchova* ještě plavali, na vlnách je držely nafukovací záchranné

vesty, ale přestože nebyli ve vodě víc než pět minut, byli už mrtví. V Barentsově moři až na vzácné výjimky srdce nevydrží prudké ochlazení. Několik trosečníků se podařilo vytáhnout z vody. Skládali je na cementové podlaze v umývárně. Námořníci kolem mne nesli ženu v důstojnické uniformě, zřejmě lékařku. Vlasy jí splývaly z hlavy jako dlouhé rampouchy.

Byla to těžká plavba, která si vyžádala mnoho obětí. Voda spláchla z paluby dva samopalníky. Zachránit je bylo zhora nemožné a torpédo-borce pluly dál...

Když jsme připluli do Kirkenesu, mělo hodně členů posádky chřipku a s přemáháním vykonávalo službu. Minonosky obrátily a plnou rychlostí se vracely domů, dělaly dobrých osmnáct uzlů. Při té rychlosti pěna odletovala ještě výše a mne znova co chvíli volali na můstek. Vzpomínám si, že už jsem nebyl docela při smyslech a že jsem skoro blouznil. Mohl jsem zaskočit na ošetřovnu, ale nejsem přece takový hlupák, abych běhal na záď pro aspirin. Běhání po zledovatělé palubě obvykle špatně končí. Zkrátka a dobře, když jsme se vrátili do Vajengy, na hrázi už čekaly sanitky a odvezly postižené do nemocnice. Nebylo to daleko, jen do Špinavé zátoky, kde se mezi holými kopci tyčila čtyřpatrová nemocniční budova. Byl jsem z toho celý vyjevený. Po dvou letech života na lodi mezi průlezy, poklopy a schůdky bylo hrozně divné zas vidět obyčejné dveře a okna, nestát na plechu, ale na dřevěné podlaze.

Nejdříve mě dali na pokoj pro umírající. Mládí si nepřipouští obavy, že každý život může smutně skončit, a tak jsem zvědavě vkročil do toho světa bolestného sténání a chroptění, syčení kyslíku proudícího z bomb do odumírajících plic a pachu smrtelného potu. Dnes je mi jasné, jaký jsem byl tehdy hlupák, když jsem se mohl radovat, že jsem na pokoji pro umírající, protože tam se nemusela dělat ranní rozcvička. Na vedlejším lůžku ležel mladý letec, docela prostý chlapec. Když ho zakryli bílým prostěradlem a odnesli, vešel do pokoje plačící plukovník námořního letectva, nadzdvihl polštář na jeho lůžku a vzal odtud hvězdu hrdiny Sovětského svazu. Tak jsem poznával život...

U okna ležel mladouneký voják a bylo vidět, že by se mě rád na něco zeptal. Setkali jsme se po válce. Byl to Leňka Těpljakov, který bydlel v domě, kde žila moje babička. Jako děti jsme si společně hráli. A teď jsme leželi na stejném nemocničním pokoji a nepoznali jsme se. Tak dokáže změnit lidi válka!

Šéflékař nemocnice mě brzy převedl mezi rekonvalescenty, a když jsem o tom dostal záznam do svých dokladů, okamžitě jsem utekl zpátky na torpédoborec. Znova se pode mnou houpalo moře. A když válka

skončila, požádal jsem velení, aby mě přeložilo na Balt, blíže k Lenin-gradu, kde žila babička, jediný člověk, který mi zůstal z celého příbuzenstva. Mé prosbě vyhověli a v pětačtyřicátém roce v létě už jsem jel z Vajengy na murmanské nádraží...

Rozhovor třetí

Ten rozhovor jsem začal já:

„A cháпали tehdy plavčíci, že vlast má právo požadovat od nich tak velké oběti, dokonce i jejich životy?“

„Ačkoli jsme byli ještě kluci, bylo nám víc než jasné, pro co jsme se rozhodli. Věděli jsme, že se připravujeme na to, abychom mohli bojovat. Ostatně,“ zamyslel se Ogurcov, „na moři je leccos jinak než na zemi. Existuje tu zvláštní rovnost před smrtí, docela jiná než třeba u pěchoty. Posádka lodi zpravidla buď *celá* zvítězí nebo *celá* zahyne. Proto je pro loďstvo zvlášť případné to známé heslo: Smrt, nebo vítězství!“

„Promiňte mi tu otázku: padlo hodně plavčků?“

„Co bych vám měl promíjet? Vaše otázka je na místě. Válka s fašismem byla nesmírně krutá, a jestliže obětovali životy mladí chlapi v partyzánských oddílech, proč měl osud šetřit nás? Z plavčků vyšlo nemálo opravdových hrdinů. Vezměte si například Sašu Kovaljova, tomu dokonce postavili pomník. Znal jsem ho málo, jako strojník se neučil v Savvatjevě ale v klášteře. Když jeho torpédový člun zaútočil ve Varangerském fjordu, prorazila střepina granátu radiátor motoru. Saša zakryl hrudí trhlínu, ze které stříkal horký benzín. To je totéž, jako zakrýt tělem střílnu bunkru. Saša to zaplatil životem... V učilišti to byl skromný tichý chlapec, ale když to bylo nutné, projevil se jako velký člověk. U nás se obyčejně píše: na jeho místě by tak jednal každý. Ale to je právě to, že *každý* by tak jednat nedokázal. Právě proto říkáme o těch, kdo jsou schopni jednat tak, jak není schopen jednat každý z nás, že to jsou hrdinové.“

Ogurcov se zamyslel a potom pokračoval:

„Vůbec musím říct, že jsem měl z pekla štěstí. Od mládí jsem pořád vedle sebe měl někoho staršího. To je hrozně dobré, když je vedle zeleného mládí zralý člověk. Takového jsem našel na Solovkách a potom i na torpédoborcí. I po válce jsem našel přítele dvakrát staršího, než jsem byl já...“

Když jsem odcházel, na schodišti ke mně ještě dolehl Ogurcovův hlas:

„Radím vám, abyste dal třetí kapitole název Právý poledník!“

„Dost divný název.“

„Ale použijte ho. Čtenář sám pochopí, co to je pravý poledník.“

„Myslíte?“

„Vím to!“ ozvalo se shora a dveře se přibouchly.

Tak skončil náš třetí rozhovor.

Kapitola třetí

PRAVÝ POLEDNÍK

*Veliké propustě do světa
zázraků se rázem otevřely
dokořán.*

H. Melville, Bílá velryba

Solovky už si oblékly teplý zimní kožich, den byl jasný a čistý. Toho dne nastoupila celá škola seřazená po rotách, oborech a podle velikosti a kapitán prvního stupně Agramov uzavřel svůj projev slovy:

„Toho, kdo neprojeví při výuce dostatečnou píli, čeká nezáviděníhodný osud. Naše námořnictvo nepotřebuje zbytečnou přítěž. Nepokládejte proto výuku za školení, ale za bojový výcvik. A zkoušky za boj, v kterém musíte zvítězit. Mějte přítom na paměti, že ti, kdo obstojí v bojové i politické přípravě s významáním, budou mít právo zvolit si kterékoliv loďstvo i kteroukoliv třídu lodí!“

Řady se slabě zavlnily, proběhl jimi šepot: „Slyšels to? *Kterékoliv* loďstvo! *Kteroukoliv* loď!“ To byla povzbuzující a radostná novina a plavčíci dlouho provolávali hurá. Vyučování začalo.

Jednou do měsíce nastával pro chlapce sladký život, nikoliv v přeneseném, ale doslovném smyslu. Toho dne byl totiž vydáván příděl cukru. Čekali na něj se stejnou netrpělivostí, s jakou čeká kormidelník za oblačné noci, kdy se objeví Polárka...

Cukr! Řekli byste hloupost. Ale je na světě něco sladšího? A chlapci, kteří sotva vyrostli z dětských nohavic, nepřestali být nenapravitelní mlsalové, i když v loďmistrovské třídě leckteří už museli vážně pomýšlet na břitvu. Ba i filozof Kolja Poskočin, zasvěcený do přísné dialektiky věcí, ke konci měsíce nesnesitelně trpěl.

Cukr vydávali v rotní kanceláři. Odvažovalo ho tam na kuchyňských vahách energické děvče v námořnické uniformě. Chlapci o ní věděli jen to, že se jmenuje Táňa. A mimoto ještě jednu věc, o které vědět neměli

– že je do téhle Taňky až po uši zamilovaný Rosomák, ale po každé schůzce s ní je zlý jako čert. Taňka chlapcům sypala pískový cukr z vah rovnou do čepice, jiný obal nebyl k sehnání. Opatrně nesli poklad domů a klábosili:

„Je to ale prevít, ta Táňa. Takhle nás šidit!“

„Co chceš, holky rády sladké stejně jako my.“

„I co, nebudem se s ní přece hrdlovat. Ať si klidně sype do čaje tři lžičky. Třeba bude hodnější na našeho staršinu.“

Sladký život neměl dlouhé trvání. Někteří cestou vylízali půl přidělu. Doma všichni zasedli a jedli cukr lžícemi jako kaši. Neuběhla ani hodina a ze všech stran se ozývalo rozpačité:

„Hele, já už jsem na dně. A ty?“

„Já taky. Vyklepu zbytek z čepice a schovám si ho.“

„Na co?“

„Ráno si osladím čaj.“

Ale šetřivost se tady odsuzovala.

„To jsou nápady! Copak nedokážeš vyzunknout čaj jen tak?“

S tak nezvratným argumentem každý ochotně souhlasil:

„Máš pravdu, co se s tím budu schovávat!“

Do večerky zpravidla všechny čepice zely prázdnotou. A jestliže si druhý den ráno přesto někdo sladil čaj, dělal to ostýchavě a provinile pokukoval po ostatních. Jediný Finikin si dokázal přiděl rozdělít na celý měsíc. A nejen to, tenhle rozumbrada si na cukr ušil pytlík a netahal ho v čepici jako ostatní. Zlí jazykové dokonce tvrdili, že Finikin si v noci dává ten pytlík na prsa. Ani drobet se nestyděl pít den co den slazený čaj.

„Ukrad jsem ho snad?“ díval se kamarádům bezostyšně do očí.

Džek Baranov ho několikrát žertem poprosil:

„Nasyp mi taky lžičku do čaje, buď od té dobroty.“

„A kolik jsi nasypal ty mně, když jsi dlabal svůj přiděl? Má ti vystačit na měsíc, tak se to laskavě nauč!“

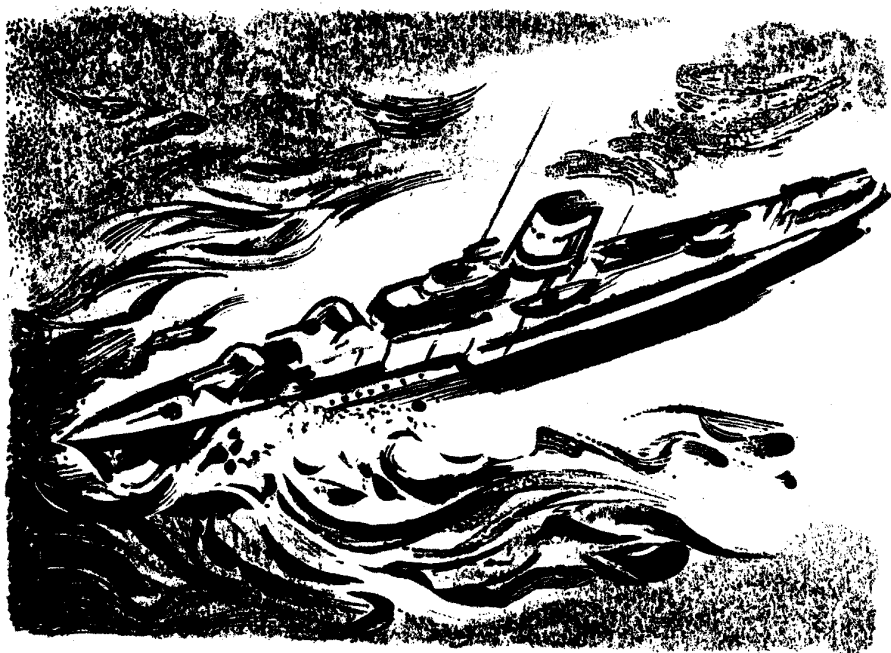
Poskočin upěl na Finikina pohled přes prázdný hrnek:

„A není ti samotnému protivné takhle hamounit? To je merkantilní přístup k životu.“

Finikin mu ale odsekl:

„Hele, s cizími slovíčky si na mě nepřijs!“

Savka stál v útvaru podle velikosti vedle Finikina, a když pochodoval, bylo jeho údělem dívat se na Finikinův zátylek. Namouvěru že neměl toho zrzounka rád.

Jeho kovová korunka ho dráždila svým falešným leskem. „Gramofonová jehla“, jak mu přezdělali, se stranil ostatních chlapců a nemíchal se do žádných sporů, všichni ale cítili, že má za ušima. Zvláště protivný byl v jídelně. Krájel si chleba na malé kostičky, ale chleba se má přece ukusovat z pořádného krajíce! Finikin potom žvýkal celou cestu z jídelny jako kráva. Savkovi se líbilo, jak jí Feda Art'uchov: kousne jednou, kousne po druhé a vyřízeno.

„Já totiž jím,“ tvrdil Finikin, „ale vy se ládujete, jako když ležete benzín do nádrže.“

„Vyjadřovat se o sobě, že jíš, je přečeňování vlastní osoby a prozrazuješ tím jen, jaký jsi buran. Zamysli se nad tím někdy.“

Ohromné čajníky, vyfukující páru, putovaly po stolech a na konci se hromadily studené a prázdné. Z jídelny se chodilo se zpěvem.

Dnes čekaly na chlapce učebny, přes noc tak příjemně vytopené. O té světlé budově, kde všechno vonělo čerstvou barvou a lesklo se kovem školních pomůcek, už nikdo nemohl hanlivě říct „arest“. Jedno se ovšem chlapcům nepodařilo napravit: neodstranili špehýrky na pozoro-

vání zločinců v celách.

Školní rozvrh ohromoval množstvím předmětů. U navigátorů a kormidelníků to bylo: námořní praxe, signalizace, lodní konstrukce, navigace a kormidlování, navigační mapy a cesty, kormidla a manévrovací vlastnosti plavidel, meteorologie, řízení člunu, mořeplavecké pomůcky a elektronavigační přístroje – kolik toho bylo třeba znát!

Maličký Poskočín vzrušeně vypočítával na prstech:

„Podívej! Navíc ještě střelba, házení granátem, lyžařský výcvik, boj zblízka, plavání a potápění, letní plavby na plachetnicích...“

Zazvonění jako v opravdické škole. Začala první vyučovací hodina v Rosomákově třídě: signalizace. Potřebná věc, bez níž by byly lodě slepé a hluché. Specialista na elektronavigační přístroje ještě nedorazil a Rosomák z toho měl dokonce radost:

„Výborně! Já vás zatím v těch volných hodinách okouzím romantičkou pořadového výcviku. Na místě pochodem v chod! A raz a dva, raz a dva! Znáte něco zajímavějšího?“

Do třídy vešel staršina Fokin, chlapci vstali. Signalista z ponorky M-172 nebyl sice školený pedagog, ale velení ho bez obav pověřilo učitelskou funkcí. Fokinovy učební pomůcky byly skrovné – dva praporky svinuté do ruličky. Pod paží svíral sadu signálních praporků ušitých ze speciální praporoviny.

„Bez těchhle praporků si těžko můžete představit signálníka,“ začal Fokin. „Dnes si tedy řekneme něco o vlajkách vůbec. Nejdřív se podíváme do historie. Jaká vlajka se používala ve starém ruském námořnictvu?“

„Ondřejská!“ vyskočil pohotově Savka. „Byl to velký bílý obdélník překřížený dvěma úhlopříčnými modrými pruhy.“

„A kdo z vás mi dovede říct, proč ty dvě barvy převzalo pro svou vlajku i sovětské vojenské námořnictvo?“

To nevěděl nikdo. Ani Savka ne.

„Slyšeli jste už někdy o symbolice barev?“

„Prosím já!“ Kolja Poskočín ze sebe vysypal: „Bílá barva znamená ušlechtilost a vojenskou čest, červená statečnost a pokrevní bratrství, černá moudrost a obezřetnost, modrá bezúhonnost a věrnost povinnosti, žlutá sílu, urozenost a bohatství rodu.“

„Takže,“ navázal Fokin, „základními barvami sovětské námořní vlajky se staly bílá, modrá a červená. Což znamená: vojenská čest, věrnost povinnosti a bratrství. Nyní se na našich lodích objevila další vlajka – gardová s černooranžovou stuhou. Ty barvy představují oheň a

dým bitev, ve kterých si loď vydobyla obzvláštní pocty.“

V Savkovi trochu hrklo. Už si totiž představoval, že bude první ve třídě, a to, co říkal Agramov o právu na volbu loďstva a druhu lodi jenom povzbudilo jeho ctižádost. V Poskočinovi teď vycítil vážného soupeře.

„Vlajka vojenského námořnictva je umístěna na zádi,“ pokračoval Fokin. „Jakmile loď zvedne kotvy, přemístí se vlajka na horní ráhno. Proto se jí nejčastěji říká záďová vlajka. Na přídí se třepetá čelenní vlajka, která se na dobu plavby odstraňuje. Vlajka ohlašuje, že loď je připravena k plavbě i k boji. Velitelská vlajka je vyvěšována ve chvíli, kdy se dotkne paluby noha velitele námořního svazku. Pokaždé, když vstoupíte na loď, je vaší povinností pozdravit vlajku. Zanedbání té povinnosti se trestá. Za urážku lodi se pokládá, vztyčí-li se vlajka obráceně, vzhůru nohama. V prvních námořních předpisech Petra I. se praví: Žádná ruská vojenská loď nesmí před nikým stáhnout vlajky nebo košové plachty, což se tresce smrtí... Ten zákon je svatý dodnes. A teď,“ řekl Fokin, „přejdeme k vlajkám signalizačním. Nejdřív se však, chlapci, musíte naučit abecedu.“

„Tu známe,“ vykřikl Finikin. „Á, bé, cé...“

„Takováhle abeceda se pro nás nehodí,“ řekl staršina. „Na lodním můstku ve vřavě boje nebo v hukotu větru nemůže signalista křičet, že vlajková loď zvedla bé, protože vítr jeho hlas zkreslí, a veliteli se může zdát, že křičeli pé. Tak by se mohlo stát, že vinou chybného příjmu velitel provede obrat vpravo, místo aby zvýšil rychlost. Může to mít za následek i katastrofu lodi.“

„A jde se z toho nějak vykrotit?“ zajímal se Art'uchov.

„Vykrucovat se není nutné. Pro potřebu signalizace byla vypracována zvláštní soustava slov, začínajících příslušnými písmeny abecedy, a vysílají se celá slova.“

Potom Fokin plavčíkům předvedl vlajky obou soustav – sovětské a mezinárodní.

„Například červená vlajka s třásněmi a v poli bílý čtverec znamená: Ne. Nesouhlasím. Nepovoluji!... V mezinárodní soustavě je odpovídající vlajka také s třásněmi, ale ty jsou modré, a bílé pole je u okraje. Hlášení zní: Provádím zkoušku rychlosti. Nebo druhá vlajka. Bílý trojúhelník s červeným kruhem. Znamená: Zvednout kotvu. Plnou rychlostí. A v mezinárodní soustavě: Jsem zaměstnán nakládáním výbušných látek.“

To už chlapci spustili povyk.

„Co je vám?“ zeptal se udiveně Fokin.

„Jak si to máme všechno pamatovat!“

„Ticho!“ okřikl je Fokin. „Zatím jsme s žádnou výukou ještě nezačali. Dnes jsem se s vámi jenom seznámil, ale už vidím, že si na vás budu muset došlápnout. Čeho jste se tak polekali? Uvidíte, že se ani nenadějete, a všechny ty signály se vám uhnízdí v hlavě tak, že je ničím nevypuďte.“

Uklidnil se, posadil se za stůl a mírně se usmál. Chlapci začali žadonit, aby jim pověděl nějakou příhodu z námořnického života.

„Když ponorka manévruje na vyplutí, první vyjde na můstek velitel a hned za ním signalista. Teprve po nich běží dělostřelci k dělu. Podle toho můžete soudit, jaký význam má na lodích signalista. Služba je to ovšem namáhavá a náročná. Signalista je věčně promočený. Zato ví všechno nejdřív. Tlumočí důležitá rozhodnutí velení, zajišťuje spojení a pozorování. Neexistuje pro něj žádné tajemství. Obzor, vzduch a voda, to jsou tři sféry, ve kterých vládne zrak a sluch signalisty. Na moři se nesmí přehlédnout ani nejmenší maličkost. Někdy zpozorujete plovoucí kmen nebo větev vyčnívající z vody. Neostýchejte se hlásit, že na pravém boku, náměr čtyřicet, zjištěn periskop ponorky. Aťsi je to třeba zbytečný poplach, ale zato vyloučíte tragický omyl. Tím spíš, že nepřítel je lstivý a maskuje čočky svého periskopu právě takovými plovoucími dřevy.“

„Jsou na moři i veselé příhody?“ zeptal se Poskočin.

Fokin dal i na to vážnou odpověď:

„Jednou jsem se mohl popukat smíchy, když jsem zčistajasna uviděl kufr. Plaval si na širém moři, kde nebyla živá duše. Pěkný kožený kufr i s držadlem. Kufr jak má být. A tak jsem hlásil kapitánovi, že v tom a tom směru vidím kufr, ale smíchy jsem se přitom stěží držel na nohou... Jindy jsem zas potkal Hitlera. Připlul zrovna při mé službě. Velký fýrerův portrét v dubovém rámu. Pozlaceném. Plaval hezky vztyčené a jako každé jiné smetí se držel nad vodou.“

„To jste ho ani nepotopili?“

„To tak, ještě abychom se s ním zahazovali.“

Zvonek ukončil hodinu. Fokin vstal a posbíral svoje vlaječky.

„Práce signalisty není složitá, obejde se bez logaritmů. Hlavní je snaha a píle. Jsem zvědav, jak budete zpívat, až s vámi začnou probírat elektronavigační přístroje!“

Přestávka. Chlapci vyběhli na vzduch, začaly svištět sněhové koule. K Savkovi se přitočil Mazgut Nazypov.

„Jak to vypadá u vás? U nás je to úplná věda: indukce, frekvence,

sinusoidy...“

„Nás taky straší elektrotechnikou.“

Zdybněv trefil Savku koulí přímo do obličeje.

„Bolelo tě to?“ přiběhl k němu. „Já nechtěl. Tak co, už točíš kormidlem? Jak ti to jde?“

„Tak daleko ještě nejsme... Zatím probíráme signalizaci.“

„To my probírali v první hodině kostru lodi: kýl, žebra, palubnice, výztuhy, podpěry, sekce, průlezy, otvory a poklopy. Zítra budeme mít v druhé hodině laky, barvy, emaily a štětce.“

„Školí vás na natěrače?“ ušklíbl se Mazgut.

„Někdo musí i natírat,“ neurazil se Zdybněv. „Už vím i to, že podle bojového řádu loďmířtři na torpédových člunech sedí ponořeni až po uši v sřtelecké věži a pálí po nepříteli z kulometného dvojčete. Kdo je na torpédových člunech nejvíc ohrožený? Loďmířtři! Kdo zastupuje velitele, když padne? Zas loďmířtři!“

Zazvonění vyprázdnilo dvůr, všichni se rozešli po třídách. Bylo příjemné po vřavě na sněhu otevřít čistý sešit a smočit zbrusu nové pero v kalamáři. Savka měl radost z toho, že se zas učí, vinou blokády ztratil celý školní rok. Pečlivě nadepsal sešit: *Navigace. Přednáší poručík Zajcev. Plavčík S. Ogurcov.* A po krátké úvaze připojil: *Kdo ten sešit ukradne, tomu ruka upadne.*

Igor Moskovskij, staršina třídy, už stál v pohotovosti u dveří a vyhlížel na chodbu:

„Už jde! Pozor... vztyk!“

Vešel elegantní poručík Zajcev a pleskl o stůl třídní knihou. Igor podal hlášení, že třída plavčků je připravena k vyučování.

„O tom ani dost málo nepochybuji,“ odpověděl Zajcev.

Když zapisoval do třídní knihy, vedl samomluvu:

„Věda je mladíkům za potravu a starcům pro zábavu... Jak je to dál? Aha: v štěstí člověka zdobí a v neštěstí... před něčím chrání... Tak tedy,“ řekl a odložil třídní knihu. „Budu vám přednášet navigaci, meteorologii a astronomii v rozsahu, který je nezbytný pro službu na ctihodných nivách mořeplaveckého umění.“

Za okny třídy svítala sněhobílá pustá plocha jezera.

Ohnivě ryšavá hlava Finikina nevolky přitahovala pozornost a Zajcev se na něj obrátil s otázkou:

„Řekni mi hezky... co to je metr?“

„Metr, to je když... to je sto centimetrů.“

„Slabé!“ řekl Zajcev. „Plavčík musí vědět, že metr je čtyřicetimilióntá část pařížského poledníku. Navigace, nauka o vedení plavidel, je

jedna z nejstarších na světě a začíná poznáním zeměkoule. V širším slova smyslu je úkolem navigace dovést loď bezpečnou cestou dejme tomu z bodu A do bodu B. Na navigátora číhají při plavbě nejrůznější nebezpečí – proudy, uragány, mělčiny, ledovce, skaliska a... nepřátelská plavidla! Moderní navigátor je inženýr, který vypočítává pro plavidlo co nejpřesnější kurs a dokáže v kteroukoli chvíli určit jeho polohu na moři. Určit ji podle viditelných orientačních bodů. Podle hloubky. Podle hvězd. Dokonce podle barvy a slanosti vody! A kormidelník loď nejen vede, ale je pravá ruka navigátora. Musí tedy rozumět práci, kterou dělá navigátor. Kormidelník musí znát námořní mapy i kormidelní a navigační přístroje. Musí umět provádět hydrologická a meteorologická pozorování. Vykonává i čestnou službu časoměřiče, na něm záleží přesný chod lodních hodin.“ Plavčíci mimoděk stočili oči k hodinám, zavěšeným ve třídě. Zvykali si na ně těžce. Jejich ciferník měl čtyřiaadvacet dílků a oči plavčků se dívaly ještě suchozemským způsobem. Když je ručička natažená stroze dolů, vypadá to, jako by bylo šest večer. Ve skutečnosti je poledne.

Zajcev energickými tahy pomaloval tabuli. Nejdřív šlo o jednoduché věci – o zeměpisnou délku a šířku, o určování souřadnic, dělení horizontu na stupně, minuty a vteřiny.

„Rozumíte všemu?“ ptal se poručík od tabule.

„Rozumíme!“ odpověděli chlapci jako jedním hlasem.

Potom všecko smazali a tabule se začala pokrývat výpočty. K velké radosti posluchačů to byla holá matematika bez všelijakých iksů a ypsilonů.

„Námořní míle,“ vykládal Zajcev, „je délka jedné minuty oblouku zemského poledníku. U nás představuje tisíc osm set dvaapadesát metrů. Docela přesně ještě plus třicet centimetrů. Stejně dlouhý je i uzel, kterým se udává rychlost plavby lodi. Míle a uzel jsou stejně velké, jenže míle označuje vzdálenost a uzel rychlost. Nemůžeme říct, že jsme pluli rychlostí deset uzlů za hodinu. Tím bychom projevili arcinegramotnost, protože samo slovo uzel vyjadřuje vzdálenost, kterou plavidlo urazí za jednotku času. Námořníci říkají: Dáváme (nebo děláme) deset uzlů. Tak je to správně! Námořní míle se dále dělí na kabelty. Jedna míle jich má deset. Tedy každý měří sto dvaosmdesát metrů. K tomu ještě tři centimetrůky, ale taková prkotinka je zanedbatelná.“

Zajcev se chlapcům líbil. Slušelo mu to před tabulí pokrytou hustou sítí rovnoběžek, objímajících zeměkouli, a poledníků, sbíhajících se k pólům.

Zeměkoule z tabule zmizela a její místo zaujala pestrá růžice kompasových dílců.

„Zítra začneme probírat kursy a zaměřování. Zatím si překreslete do sešitů kompasovou růžici. Můžete zapomenout svoje vlastní jméno, ale názvy všech dvaatřiceti dílků musíte odříkat třeba o půlnoci, když vás vyburcují ze spaní. Není k tomu zapotřebí žádný zvláštní důvtip, stačí si jednoduše zapamatovat ve směru hodinových ručiček: sever, severčárka-východ, severoseverovýchod, severovýchod-čárka-sever, severovýchod a tak dál.“

„Stejně to nezvládnou,“ začal bědovat Finikin. „Tohle moje nebohá makovice nekapíruje.“

Vynikající pedagog Zajcev se skoro urazil:

„Tady přece nejsme na základní škole a nebudeme si sem volat tvé rodiče. Když to nechceš kapírovat, půjdeš k hospodářské četě a budeš tam vybírat shnilé brambory.“

Igor Moskovskij dloubl Finikina loktem do boku:

„Složil jsi přísahu? Složil. Tak sed' a nežvaň.“

„Co s tím má co dělat přísaha?“ zasupěl Finikin.

„To, že v ní jsou slova: přísahám, že budu svědomitě studovat vojenskou nauku... Tak teď koukej šprtati“

Na konci hodiny poručík vstal a řekl:

„Tím jsme teprve na začátku abecedy. Ale počkejte, až začnete probírat elektronavigační přístroje, to spustíte jiný nářek!“

Co je to za nestvůry, ty přístroje, kterými je tak straší?

V poledne odpochovali na oběd. Mrzlo. „Raz a dva! Raz a dva!“ komandoval dobře naladěný Rosomák. „Zvedněte ty nohy! Nohy zvedat hezky nahoru!“

2 hloubi lesa od kuchyně to zavonělo.

„Už zas hrachová polívka,“ určil neomylně Džek Baranov. A všichni najednou zaúpěli, jako by jim někdo ublížil.

Arťuchov řekl:

„Namljali jste se, jak vidím. Mít hlad, tak jste celí šťastní, že se každý den můžete nacpat hrachu a jáhel.“

„To bych řekl,“ souhlasil s ním mrňous Poskočín. „Nechápu, co máte proti hrachu. Ve staré Rusi jedli bohatí hrách dennodenně. Hrách totiž posiluje svaly k boji a dodává člověku sílu a odvahu.“

U jídla se Savka Ogurcov zahloubal do úvah o svém dalším osudu. Byl už pevně rozhodnutý, že si vybere k službě jedině torpédoborce. Ty lodě rychlé jako ohaři, na nich mimochodem začínal jako mazač ve strojovně i jeho otec.

Jen loďstvo si ještě žádné nevybral. Balt je sice nejblíž domova, ale...

Vtom mu staršina Rosomák zaklepal lžící před talířem.

„Ogurcove! Já klidně počkám. Rota taky počká. Dokonce válka je ochotná na tebe počkat. Ale kaše rozhodně nepočká!“

Po sytém obědě padala na všechny ospalost. Řadili se před jídelnou liknavě. Kuřáci hledali po všech koutech nedopalky. Být doma, každý by se natáhl na gauč. Ale tady museli zpátky do tříd. Čekaly je ještě dvě vyučovací hodiny: základy meteorologické služby na moři a konstrukce lodních kormidel. Na ubytovnu se dostali až po večeři. Jejich podzemní dům se jim teď zdál tak milý! Po celém „podpalubí“ si obě třídy kormidelníků vzrušeně sdělovaly své dojmy.

„Že to do nás ale hustili... Div mi hlava nepraskla.“

„Měli jste dneska meteorologii?“

„Ne. Zato vy jste neměli konstrukci kormidel.“

Na sklonku večera se všude začaly ozývat radostné výkřiky:

„Letadlo přivezlo poštu! Už nesou dopisy!“ Savkovi také přišel dopis od babičky. Psala mu, že od tatínka nemá žádné zprávy. Měla starost, aby Savka na moři nenastydl, a důtklivě mu kladla na srdce, aby požádal o větší čepici, která by mu přikryla i uši. Jako docela vyčerpanou prý ji zařadili na středisko intenzivní výživy, kde je v teple a kdykoliv dostane čaj. Včera dostala mimo přiděl kostku cukru, půlku ukousla a druhou si schovala...

Savka si připomněl, jak se cukrem přejídá. Jak si ho nabírá lžící! A hrozně se zastyděl. Jak se bude moci podívat babičce do očí?

Džek Baranov se pochlubil novinou z domova:

„Věř nebo nevěř, ale mám sestřičku!“

„Odkud se vzala?“

„Odkud? Mámě se narodila. A víš kdy? Prvního září, zrovna ten den, když jsme spolu po kolena ve vodě hloubili jámu... Dali jí jméno Klavočka.“

„Jámě?“

„Nepřeskočilo ti? Sestřičce. Až skončí válka, přijedu do Moskvy v elegantních námořnických kalhotách. Klavočka už bude mluvit a zeptá se: Kdo je ten strejda?“

Zamračeně a usilovně něco luštil v dopise od rodičů Finikin. Potom ohlásil Rosomákovi:

„Soudruhu staršino, tady něco nehraje.“

„Co se stalo?“

„Z domova mi píšou, že mi posílají balík. Ale žádný balík nikde nevidím. Asi ho někde stopili. Známe to přece.“

„Já pro tebe nejsem pošta!“ rozčilil se Rosomák. „Letadlo přivezlo jen dopisy, balíky nepobralo. Tady nejsme na pevnině, ale na ostrově. Na Solovkách. Nebo chceš říct, že jsem tvůj balík stopil já?“

Finikin nebyl z těch, kteří toho o sobě mnoho napovídají. Ostatní o něm skoro nic nevěděli. Zřejmě se však u nich v Noginsku neměli špatně, otec nemusel na frontu a podle všeho nebyli odkázáni jenom na to, co dostali na lístky.

Hned druhý den po doručení dopisů vyvolal dozorčí:

„Kde je gramofonová jehla z Noginska? K veliteli!“

Finikin si rychle navlékl plášť a stáhl se opaskem.

„Co jsem komu udělal? Asi si mě s někým spletli.“

Vrátil se od Kravcova s balíkem v náručí. Balík byl těžký a obšitý plátnem.

„Pomůžu ti ho rozbalit, chceš?“ zeptal se Igor Moskovskij.

„To víš! Není třeba,“ odpálil Finikin.

Vzal balík za provázek do zubů jako pes tučnou kost a vyšplhal s ním ke stropu. Chlapcům bylo až nepříjemně, když odtud uslyšeli praštění dřeva. To Finikin páčil víko ze svého pokladu a vytahoval hřebíky. Všichni s okázalou lhostejností předstírali, že se zabývají svými věcmi. Ale nahoře už bylo slyšet mlaskání. Finikin skrčený pod nízkým stropem mlsal ze sklenice domácí zavařeninu. Nikdo k tomu nepoznamenal ani slovo, ale každému bezděky zatrnulo, když si uvědomil, jak je asi *sladká!*

„Poslyš, jakou zavařeninu ti poslali?“ nevydržel to Kolja Poskočin.

„Proč tě to zajímá?“ ozval se Finikin po delší úvaze.

„Jen tak. Já že rád višňovou.“

Z výšky pro Kolju nedosažitelné přišla odpověď:

„Višňová by byla taky, jenomže ne pro hlupáky.“

Chlapci usínali otrávení, jak už dávno nebyli. Mají samozřejmě svou hrdost a nebudou se nikoho doprošovat. Ale stejně jim bylo divně: jak může být kamarád taková sketa!

Kolja Poskočin šeptl usínajícímu Savkovi:

„Aspoň lžičku kdyby dal olíznout.“

„Nech toho!“ zavrčel Savka a otočil se ke zdi, pořád ještě plný palčivé provinilosti před babičkou.

„Až se mi svírá žaludek, jak rád bych něco sladkého.“

„Spi,“ napomenul ho Savka. „Lidi jsou všelijací, s tím musíš počítat.“

„Jenže zrovna tihle lidi,“ namítl Kolja a zřejmě narážel na Finikina, „s námi nikdy nepočítají.“

Savka si v polospánku ještě připomněl dny v obleženém Leningradě. Tenkrát vozil domů na sáňkách ze spáleniště velkoskladu potravin, vybombardovaného fašisty, pytle prsti. Obyčejné černé prsti, do které se vsákl cukr rozteklý při požáru. Maminka vařila tu zem v hrnci. Získala vonnou černou vodu, mírně sladkou, a tu s babičkou celé šťastné pily.

Brzy ráno zašel Savka za velitelem roty kormidelníků. Kravcov stál před zrcadlem a právě se chtěl začít holit.

„Copak máš na srdci?“

„Nevím, jak zařídít jednu věc,“ vysvětlil Savka. „Rád bych poslal babičce do Leningradu svůj příděl cukru.“

„Ze Solovek se nedá nic posílat.“

Savka přešlápl na prahu:

„Vůbec ne? Ani od vás by to nevzali?“

„Ode mě...“ Kravcov k němu otočil namydlené tváře a důtklivě řekl:

„Poslyš, jako starší ti radím, nepouštěj se do těchhle věcí!“

„Proč?“

„Babička je babička, to je pravda. Ale svůj cukr si musíš sníst sám! Tvůj organismus se rychle vyvíjí a nesmíš ho o cukr připravovat. Víš přece, jak na tom všichni jsou. A přece vám, plavčákům, stanovili fantastický příděl. A navíc ještě třicet deka cukru jako nekuřákům. Skoro dvě kila cukru najednou! Viděls někoho, kdo má tolik co vy?“

„Neviděl,“ souhlasil Savka. „Ale já s tím stejně nevyjdu. Tak bude lepší poslat to babičce.“

V poručíkově ruce hrozivě zasvítla břitva. Rozkřikl se na Savku:

„Nevyjdeš? Ale velení nemůže za to, že jste taková sebranka. Zhltnete celý příděl, než řekne švec. A když potom u někoho uvidíte něco sladkého, div nepadnete do mdlob. A jdi, už bude nástup. Jestli se opozdíš, běda ti. Osobně se přesvědčím. Odchod!“

Námořní kapitán Simonov, tělnatý živý brunet, začal, jak je pravidlem, od kompasu. Ve třídě stála vysoká skříňka z červeného dřeva podobná nočnímu stolku a svrchu zakrytá měděnou polokoulí s okén-

kem, připomínala potápěčskou přilbu.

„Máte před sebou magnetický kompas. Skříňka, v níž je uložen, se jmenuje ochranná kapota. Vlastní kompas je tady.“

Simonov sundal poklop a vyzval chlapce, aby přistoupili blíž. Ve spleti prstenců se klidně houpala malá měděná schránka a uvnitř stejně klidně plavala kompasová růžice,

„Takovému zavěšení přístroje na prstencích se říká kardanové a díky jemu si kompas udržuje při sebevětších náklonech plavidla horizontální polohu. I když moře sebevíc lomcuje lodí, kompas se stále staví do vodorovné polohy. Magnetické střelky jsou upevněny pod větrnou růžicí a plavou v lihu, takže růžice se pohybuje v nádrži lehce. Proč neplave na vodě? Voda při nízkých teplotách mrzne... Nerozuměl někdo něčemu?“

„A dá se ten líh z kompasu vypít?“ zeptal se Finikin.

„Vypít se dá všechno,“ dostal odpověď. „Takže i líh z tohoto kompasu. Ale neradím vám, milý kolego, abyste na to byl jen pomýšlel, protože líh v kompase je otrávený... Nuže, pokračujme.“

Jak prostý a spolehlivý byl kompas, který si v létě s sebou brali na výlet! A jak složitý a svéhlavý je tenhle, o kterém se teď podrobněji rozhovořil Simonov.

Plavčíci musí vědět, že střelka magnetu nesměruje k těm pólům, které jsou vyznačeny na mapách a globusech. Ne! Její severní hrot míří k zemskému magnetickému pólu, přibližně k ostrovu Boothia Felix na severu Kanady. Simonov nakreslil na tabuli vswislou přímkou poledníku a vedle přímkou šikmou, která ji protínala. Obě spojil obloučkem a vyznačil úhel.

„Tento úhel mezi zeměpisným poledníkem, kterému říkáme *pravý*, a směrem magnetické střelky je magnetická úchylnka čili deklinace. Tak tedy získáváme první opravu kursu lodi. To ovšem nestačí, protože loď může na širém moři vplout do oblasti zesíleného magnetického pole a v tom případě se deklinace mění. Konečně dochází i k magnetickým bouřím, při nichž se kompas jednoduše zblázní. Deklinace opět může mít směr východní nebo západní – se znaménkem plus nebo minus. Tak si to také poznamenejte.“

Zdálo se, že kapitán se rozhodl udělat všechno možné, jen aby jeho posluchači přestali věřit magnetickému kompasu. Chlapci se dověděli, že deklinace není jediný nedostatek kompasu, ale že jsou ještě jiné a komplikovanější. Lodě se jak známo stavějí z kovu. Ale železo má samozřejmě vliv na střelky lodních kompasů – někdy tak silný, že kompas je schopen ukázat sever na jihu. To je deviace, nebezpečný nepřítel mořeplavců. Simonov přikreslil ke dvěma čarám – k zeměpisnému a

magnetickému poledníku – ještě třetí, šikmou přímkou.

„Vznikl tedy další korekční úhel pro kurs naší lodi. Úkol se zkomplikoval. A teď předpokládejme, že naše loď vychrlila na nepřítele několik tun střeliva. Muniční sklady se vyprázdnily. Účinek kovu na kompas se tedy zmenšil a hodnota deviace se znovu změnila. Nepřítel nás začal pronásledovat. Nebo my jeho. Zvýšeným výkonem strojů se zahřálo potrubí i paluby. Vliv tepla na střelku kompasu zesílil a znovu se odklonila. V sousedství kormidelny začal pracovat motor – hned vzniklo magnetické pole, které nás zavádí, a navigátor už je utýraný neustálým opravováním kursu...“

Simonov uzavřel varováním:

„Proto kormidelník, když nastupuje na směnu, musí zkontrolovat dokonce svoje kapsy, jestli v nich nemá něco kovového. Mezi zakázané věci patří klíče a kapesní nože. Dokonce tenká ocelová výztuž v námořnické čepici.“

Finikin si vyděšeně sáhl na svůj kovový zub.

„Ten si budeš muset dát vytrhnout, kamaráde,“ usmál se Simonov.

„Jakto?“

„Jednoduše. Kleštěmi. A dáš si nasadit dejme tomu zlatý. Zlato patří mezi netečné kovy, které nepůsobí na střelku magnetického kompasu.“

Finikin se zle zakabonil a zahuhlal:

„Zlato... kde ho vzít? Tolik peněz. Proč to neřekli hned, když nás vybírali?“

„Magnetický kurs v mořeplavbě je zkrátka zastaralý!“ zakončil lekci Simonov. „Plavidla se dnes řídí spolehlivým kursem, jehož základem je přímá a přesná čára mezi póly: pravý poledník!“

Po chodbách už běhali dozorčí se zvonci a ohlašovali konec vyučování, ale budoucí kormidelníci s napětím poslouchali závěrečný akord lekce.

„Pravý poledník!“ opakoval Simonov. „Lodě se dnes řídí kursem, který jim poskytuje gyroskopický kompas. Tyto kompasy však spadají do oblasti znalostí techniků elektronavigačních přístrojů. Příprava těchto specialistů je velmi nákladná a je jich nedostatek. Na ponorkách slouží po jednom, na torpédoborcích po dvou. Kolik jich je na bitevní lodi, nevím, na těch jsem nesloužil.“

„A my se budeme gyrokompasu taky učit?“

„Být kormidelníkem a neznat elektrické navigační přístroje není možné. Proto vás seznámíme i s gyroskopickým kompasem, ovšem jen v hlavních rysech, nijak podrobně. Váš vyučující tu ale ještě není. V těchto dnech očekáváme jeho příjezd. Na tenhle předmět si dejte pozor,

at' nespláčete nad výdělkem. Látka je těžká!“

O přestávce se všichni shlukli kolem Finikina.

„Kdy teda půjdeme vytrhnout zub?“

„Třeba hned teď. Ale musí mi zasadit zlatý!“

Feďa Arťuchov zavrčel:

„Že se s ním vůbec bavíte.“

Savkovi byl Arťuchov sympatický a kdoví proč mu ho bylo líto. Jednou se ho tiše zeptal:

„Poslyš Feďo, jaké to je, krást? Hrozné?“

„Co já vím,“ řekl na to Arťuchov. „Ukrást něco sytému hamounovi, když člověk hladoví, není tak hrozné. Ale když okrade hladový hladovýho, to je... A vůbec, dej mi pokoj.“

U roty je čekalo radostné překvapení: přivezli lyže. Chlapci z loďmistrovské se na ně vrhli první a v okamžení si rozebrali ty nejlepší, s nejlepšími holemi. Loďmistři se vůbec hodně vytahovali, byli totiž jediní, kdo měli vyhlídku vést přímý boj s nepřitelem.

U kormidelníků byl shon a vřava. Padesát chlapců v jedné místnosti je schopno nadělat tolik rámusu, že dospělým z toho za pár minut třeští hlava. Rosomák už si stlal kavalec, ale Kolesnik ještě nebyl doma, odešel na taneční zábavu do blízkého kolchozu.

„Ti-cho! Ti-cho!“ okřikoval chlapce Rosomák.

Vřava se trochu utišila a v té náhodné přestávce všichni slyšeli, jak Finikin oslovil staršinu:

„Dovolte mi ohlásit, že mi někdo ukradl sklenici zavařeniny. Ještě včera tam byla, a dneska už tam není.“

Rosomák si znova zapnul knoflíky své flanelové blůzy.

„Ticho! Kdo z vás mu ukradl sklenici zavařeniny?“

V ubytovně v tu ránu všechno ztichlo.

„Nikdo se nepřizná?“ naléhal staršina. „Nebo nevíte, že krádež se u námořnictva trestá zvlášť přísně?“

Všichni mlčeli. Někdo udiveně, někdo zahanbeně.

„Nastupte!“ dal povel Rosomák.

Vlevo se natáhl řad Kolesnikovy třídy, vpravo Rosomákovy. Žárovky skomíraly, kamna sálala. Po stolech a kavalcích byly rozházené učebnice a sešity. Rosomák proběhl sem a tam podél nastoupených řad.

„Ptám se vás ještě jednou: kdo z vás vzal tu zavařeninu?“

Finikin poradil:

„Zeptejte se Arťuchova. At' mi ji vrátí!“

„Arťuchove, nemáš v tom náhodou prsty?“

Arťuchov staršinovi důstojně namítl:

„Proč se ptáte zrovna mne?“

„No ty jsi přece...“, nedopověděl Rosomák.

Z levého řadu někdo vykřikl:

„Tady Serebrjakovovi včera zmizelo z násadky pero. Třeba to udělal stejný mizera.“

Bezradný Rosomák vyvolal z řady Igora Moskovského.

„Staršino, tu věc musíme vyřešit. Začni z téhle strany a já z téhle. Nikdo se nesmí hnout z řady, dokud neprohledáme všechny kavalce.“

Rosomák odhrnul příkrývky na palandě Fedi Arťuchova, nadsdvihl matraci, podíval se na jeho poličku. Nikde nebyla ani kapka zavařeniny. Igor s nechutí přejel rukou po knížkách Kolji Poskočina, odšoupl balíčky mýdla a – vytáhl sklenici.

„Tady je!“ řekl ohromeně.

Ze sklenice čouhala lžice. Půl zavařeniny už bylo snědono.

Finikin se na Poskočina okamžitě obořil:

„Děláš ze sebe filozofa, a zatím... Byla to tvoje zavařenina? Poslali ji tobě? Já ti vrazím takovou...“

Vtom se ostře ozval Arťuchov:

„Nevytahuj se na slabšího. Co ti udělal?“

„Ty se ještě ptáš? Sněd mi zavařeninu!“

„Tak ti ji sněd. To je jeho věc.“

„No tohle! Sněd mi mou zavařeninu a je to jeho věc.“

„Hlupáku!“ řekl Arťuchov. „Ty nemáš o životě ani ponětí!“

„Zato ty... Jeden zloděj zkrátka hájí druhého.“

Arťuchov zbledl a pokročil k Finikinovi:

„Heleď... ty! Za tohle bych ti moh dát takovou, že ti z tý tvý sklenice vyteče všechna zavařenina. Máš pravdu, kradl jsem. Abych nezdechl. Ale od chvíle, kdy jsem u námořnictva, jsem nikomu nevzal ani kopejku.“

„Jen si zkus na mě sáhnout. Staršina tě spořádá!“

„Nechte toho!“ vmísil se do hádky Rosomák. „Nebo vás oba sbalím a šoupnu do basy. Žádné hlouposti. Věc je jasná. Plavčíku Poskočine, proč bereš, co není tvoje?“

Nešťastný „filozof“ se usedavě rozplakal.

„Já sám nevím... měl jsem na ni takovou chuť... neudržel jsem se...“

Rosomák pořád ještě otáčel v rukou olepenou sklenici.

„Tumáš!“ strčil ji Finikinovi. „A je ti známo, Poskočine, že krást se nemá?“

„Je... to se ví,“ vzlykal Kolja.

„Takže jsi to udělal zcela vědomě. Co si o tom máme myslet? Studuješ všelijaké Kanty, ale sám filozoficky nejednáš. ... Proč mlčíš? Odpověz!“

Z večírku se vrátil Kolesnik, zasněžený a rozpálený.

„Co je to tu za mumraj?“ divil se hned ve dveřích.

„Ale... dopadli jsme zloděje,“ vysvětlil zamračeně Rosomák.

Kolesnikova třída se naléhavě dožadovala:

„Podívejte se taky po tom peru. Serebrjakov nemá čím psát!“

Savka zaslechl, jak Rosomák tlumeně říká Kolesnikovi:

„Mně je toho zpropadeného Kanta líto. Proč radši tu sklenici nevylyžal celou a nezahrabal do sněhu.“

Kolesnik mu stejně tiše odpovídal:

„U nás na křižníku by s takovým Finikinem ‚zametli‘ palubu. Poskočin je ještě dítě. A kdo z nás nechodil babičce do kredence na zavařeninu?“

„To se ti řekne. Doma dostane pohlavek a je to v pořádku. Ale tady může taková hloupost skončit kdovíjak.“

Savkovi bylo Kolji hrozně líto. Zanic nebyl s to pochopit, jak mohl krást.

„Koljo,“ zeptal se ho. „Proč jsi to udělal?“

Poskočin k němu zvedl ztrápený a usazený obličej:

„Já přece nejsem zloděj... Ale měl jsem na ni tak: hroznou chuť...“

Rosomák dal povel ke spánku, ale v „lodi“ to ještě dlouho vřelo a v každém koutku se někdo s někým zarputile přel. Rozhořčení se kupodivu soustřeďovalo hlavně proti Finikinovi a jeho zavařeninám.

„Hamoune!“ říkali mu s opovržením. „Kdybys nám nebyl dělal laskominy, nemuselo dojít k tomuhle skandálu. Zrovna zavařeninu ti posílají. Jako by ti nemohli poslat krém na boty nebo zubní pastu!“

„Co si na mně vyléváte zlost? Jsem já snad zloděj?“

„Provokatér jsi!“ prohlásil Igor Moskovskij.

„Já že jsem provokatér?“ hrozil se Finikin.

„Co jiného? Rozložil sis svoje sklenice a začal jsi mlaskat jako zvíře. Malinovou, višňovou a kdovíjakou ještě. Není divu, že se neudržel. Ale kdo jiný ho k tomu dohnal, když ne ty?“

Finikin se bránil:

„Podle vás bych měl častovat všechny, jak tu jste? Půl stovky krků? Na to moji rodiče nemají.“

„Tak se cpi sám,“ slyšel ze všech stran. „Ale dělej rychle, ať nám nekazíš náladu.“

„Dozorčí!“ volal Rosomák. „Zhasni už!“

Jediný Džek Baranov se sporů nezúčastnil.

„A co ty?“ zeptal se ho Savka.

„Já si o tom myslím svoje.“

V sousedních třídách radistů už začala pípat, jako pískle v hníždě, morseovka: tá-tá-ta, ta, ta-ta-tá, tá-ta... Nejdřív pípala nesměle a zají-kavě, ale potom stále častěji přecházela v bravurní trylky. Už vyrostli i mistři, kteří měřili stopkami počet znaků a snažili se být rychlejší a přesnější. Aby si radisté uchovali citlivost v ruce, byli osvobozeni od těžké fyzické práce – kácení dřeva, řezání a podobně.

Morseovka však pronikla i do tříd navigátorů. Jenomže tady ve formě nezvučných zásvitů. Staršina Fokin ji vyfukával na Ratierově klíči a plavčíci podle záblesků svítilny sborem četli slova a později i celé věty:

„Na pra-vém bo-ku mám vleč-nou loď-s pa-li-vem.“ Vlajková signalizace dělala chlapcům větší potíže. Fokin nepospíchal, Nejdříve psal

praporky jednoduché znaky: „chci hovořit“, „rozumím“, „nerozumím“, „opakuji“, „změň stanovisko“, „nemohu přijímat“. Potom přešel k jednoduchým textům.

„Nebojte se toho. Začneme pomaloučku.“

Nejrychleji signalizoval Feďa Arťuchov, šedesát znaků za minutu. Fokin byl potěšen.

„Píšu ti jedničku. První v naší třídě!“ A dodal. „Teď vám prozradím jedno tajemství známé všem námořním signalistům. My nikdy nerozpráhujeme ruce tak široko, jako to dělá nováček ve snaze, aby mu rozuměli. Podívejte se, v čem tkví to tajemství urychleného vysílání znaků.“

Fokin začal signalizovat. Jeho ruce se však přitom nerozletovaly na strany, jak se to kreslí na obrázcích. Jeho ruce kmitaly jen před hrudí. Jejich pohyby byly výbušné a krátké, připomínaly gestikulaci expanzivního člověka při rozhovoru.

„Jedině takhle!“ řekl Fokin, když ukončil signalizaci. „Když máš jistotu, že tě příjemce přečte, můžeš lámat rekordy. Z větší vzdálenosti se tyhle redukované pohyby paží čtou dokonce snáz. Zvláště na pozadí oblohy.“

Další předmět byla konstrukce kormidel, pohyblivost a manévrovací schopnost plavidla. Vyučoval ho inženýr, kapitán třetího stupně Plakidov, člověk zkušený a přísný, který nebral ani nejmenší ohled na to, jestli je ten který žák obeznámený s fyzikou nebo ne. Pokaždé když zjistil, že někdo něčemu nerozumí, udiveně kroutil hlavou:

„Já žasnu! Co vás ve škole učí?“

Náročná hodina začala.

„Nejdříve si zopakujeme, co už jsme probrali,“ řekl Plakidov, a aniž se na někoho podíval, vyvolal: „Plavčíku Ogurcove!“

„Plavčík Ogurcov, zde!“

„Nuže. Vyjmenuj součásti kormidla.“

„Provedu! Plocha kormidla se nazývá kormidelní ploutev, osa kormidelní peň. Peň je spojený s kormidelní pákou a kormidelním převodem, který spojuje kormidlo s kormidelním kolem na můstku. Přední hrana kormidla je uchycena k záďovému vaz.“

„Zapomněl jsi na kokerovou trubku. Zopakuj si to!“

„Provedu!“

Savka se posadil nespokojený sám se sebou.

„Plavčíku Baranove, co víte o *kytaře*?“

„*Kytara* říkají námořníci kormidelnímu zařízení typu Davis.“

„Prosím konstrukci.“

Třída s napětím poslouchala, jak Baranov těžce zápolí s šnekovým diferencíálem. Ale obstál.

„Píšu ti dvojku,“ zhodnotil Plakidov. „A teď plavčík Poskočin!“

Ve škole se rozhostilo tísnivé ticho.

„Poskočin chybí? Dozorčí!“

„Dozorčí zde!“ zvedl se z místa Finikin.

„Proč chybí plavčík Poskočin?“

„Dělá u roty úklid. Dnes nesměl do školy, protože vlastnímu kamarádovi... sklenici višňové...“

Igor Moskovskij ho vši silou zatahal za podolek blůzy a donutil ho, aby přerušil svou vzrušenou obžalovací řeč.

„V tom případě,“ řekl Plakidov, „budete muset za nepřítomného Poskočina odpovědět vy. Nejdříve nám popište děje, probíhající při práci pravotočivého lodního šroubu a jevy při odvrhování vodního proudu. Budete muset kreslit, proto pojděte k tabuli.“

Finikin vzal do ruky křídou, ale k malování se neměl.

„Ano, šroub...,“ zamumlal.

„Správně. Šroub!“ potvrdil ochotně Plakidov, přecházející po třídě.

„Šroub pracuje...“

„Správně. Pracuje.“

„A je pravotočivý. Točí se tímhle směrem...“

„Jakým tímhle?“ vykřikl Plakidov až z nejzazšího kouta třídy. „Námořnická řeč je přesná! Představte si, že pozorujete činnost pravotočivého lodního šroubu ... Co zjišťujete?“

Finikin se zakabonil a mlčel.

„Takže nezjišťujete nic? Ani víření, ani reaktivní síly?“ bědoval Plakidov. „Nač vlastně myslíte?“

„Všecko jsem zapomněl...,“ přiznal se Finikin.

„Sedněte si. Pro oživení paměti vám píšu pětku.“

„Nestačil jsem to. Včera jsem měl jiné starosti.“

Takové omluvy Plakidov nesnášel.

„Jaké starosti může mít plavčík jako vy! Jste snad otec početné rodiny? Máte plnou hlavu toho, jestli mají co jíst a co na sebe?“

A kapitán třetího stupně začal rozvěšovat po stěnách schémata a technické výkresy, které po večerech sám dovedně a svědomitě rýsoval. Z Plakidova přímo vyzařovala jeho velká láska k předmětu, a když vzal do ruky ukazovátka, všichni se mimoděk příkrčili. Teď se na všechna ta technická nedochůdčata začnou sypat jako hrách všelijaké vektory nasávacích proudů.

„Nuže,“ začal Plakidov, „představte si, že stojíte na můstku u kor-

midla. Kormidlo je v nulové poloze. To jest, řečeno námořnickým jazykem, kormidlo je v diametrální rovině lodi. Na vaší lodi je pravotočivý šroub. Motory běží na *střední vpřed*. Kterým směrem popluje vaše loď?“

„Přímým!“ ozvalo se sborově.

„Proč?“

„Protože kormidlo stojí rovně... na nule!“

„A to je nebezpečný omyl!“ triumfoval Plakidov. „Jestliže je kormidlo v nulové poloze a pracuje pravotočivý šroub, začne se záď vašeho plavidla otáčet rovněž doprava. A příd' prudce uhne doleva. Dojde k obratu *na patě*, který je v těsných podmínkách přístavu nebezpečný. Jasně? A teď si blíže všimneme těch záhadných pochodů, které probíhají pod kýlem lodi.“

A Plakidov vyplouvá s plavčíky na moře. Nutí je vést plavidla nejryznější rychlostí. Pod nimi se otáčejí pravotočivé i levotočivé. Na torpédoborcích jsou dva šrouby. Na křižnících tři. Na bitevních lodích až pět. Vzniká divoký vír mohutných vodních proudů. Z plného vpřed přecházejí stroje na plný zpět. Za čtyřicet minut vyučovací hodiny plavčíci způsobí řadu těžkých katastrof. Narážejí záď do jiných lodí. Zaviňují nemožné havárie. Sřetenutí s nebezpečnou setrvačností končí tím, že lodě narážejí na přístavní hráz a ocelové kly předních vazů rozhazují po vodě prosmolené klády...

„Teď konečně chápáte,“ uzavřel hodinu Plakidov, „jak naivně jste se předtím dívali na svět. Určitě jste si představovali kormidelníka na můstku jako operetního hrdinu. Když mu řekli doprava, otočil kormidlem doprava. Když doleva, prosím, to je jednoduché, kormidlo se otočí doleva. Ale řízení lodi, to je věda založená na znalostech, bystrozraku, zkušenosti – i na riziku! Může se vám stát i tak krkolomný případ, že otočíte kormidlo až na doraz vpravo, ale loď vám pluje doleva!“

Plakidov si strčil třídní knihu a ukazovátka pod paži a svým ocelovým prstem na rozloučenou zaťukal Finikinovi na ryšavou makovici:

„Pusťte všechny starosti z hlavy až na jednu: učte se, učte se, učte se. Všecko ostatní je vedlejší!“

Na ubytovně je očekával schlíplý Rosomák. Upřímně řečeno, oč byl veselejší a bezstarostnější Kolesnik, o to ustaranější a otravnější byl Rosomák. Žehlil si přes hadřík námořnické kalhoty a z širokých nohavic se valila pára páchnoucí octem. Jakmile uviděl chlapce, začal naříkat:

„Zasloužili byste, co se do vás vejde! Teď už z té ohavné zavařeniny

nevybředneme, celá naše třída je v ní namočená jako mouchy. Už o tom vědí i velitelé.“

„Žádné strachy,“ dodávali si odvahy chlapci. „My už si to kamarádsky vyřešíme.“

„Vy kamarádsky, ale velení podle řádu. Co když vašeho filozofa vyloučí ze školy? Je nezletilý, ani ho nemusí demobilizovat, jednouše ho vyhodí a bude vyřízeno!“

Zkroušený Poskočin drhl celý den v ubytovnách podlahy, štípal dříví a topil v kamnech. Zdálo se, že je připraven na nejhorší. Kamarádi s ním cítili:

„Nevěš hlavu. My tě nedáme!“

Veřejně přístupná komsomolská schůze se sešla v „podpalubí“ kormidelníků. Zúčastnili se jí i ti chlapci, kteří doposud nemohli vstoupit do Komsomolu pro přílišné mládí. Dostavil se i Ščedrovskij, zasněžený od hlavy po paty, přišel i Kravcov.

„Je to pohoršující případ,“ řekl zástupce velitele pro politické věci. „O zavařeninu samozřejmě nejde, to je maličkost, závažný je sám fakt krádeže. Poskočin teprve nastoupil vojenskou službu, a už se zachoval tak hanebně. Dobře víte, že takové věci se u námořnictva nepromíjejí. Musíme být zásadoví a přísní. Plevel musí z pole pryč.“

Rosomáka vybědli, aby podal charakteristiku Poskočina.

„Nic špatného jsem na něm nikdy nenašel. Celou dobu jsem ho pokládal za slušného, ukázněného chlapce. Zanic nepochopím, jak to mohl udělat.“

Poskočin, který také ještě nebyl komsomolec, plakal a opakoval jedno a to samé:

„Jak to, že to nepochopíte? Byla *sladká*, proto!“

Kravcov tloukl hřbetem ruky o stůl:

„A na to, jak hanebně jednáš, jsi nepomyslel?“

„Ne, nepomyslel. Jak jsem uviděl tak sladkou věc, nedokázal jsem se udržet.“

Savka, který trpěl možná stejně jako Kolja, zvedl ruku:

„Smím něco říct?“

Dostal slovo a řekl krátce, ale zapáleně:

„Já si myslím, že plavčík Poskočin si plně uvědomuje, jak nepěknou věc provedl, a už nikdy nic takového neudělá.“

„Ne, to se hodí tak pro mateřskou školu,“ zasáhl Ščedrovskij. „Kdyby každý námořník, který něco provede, začal ujišťovat, že už to nikdy neudělá, kam bychom to asi dopravovali? O té věci musíme mluvit s plnou vážností.“

Rosomák si odkašlal do hrsti a nerozhodně řekl:

„Opravdu, soudruzi, vážněji...“

Ščedrovskij se otočil k starším chlapcům:

„Řekne k tomu něco také někdo z komsomolců?“

„Já!“

Z místa se zvedl komsomolský vedoucí Džek Baranov. Byl to hezký, urostlý chlapec. Široká volná námořnická blůza mu opravdu slušela a nehyzdila ho, jako ostatní chlapce, dokonce ani dohola ostříhaná hlava. U něho to působilo jako zvláštní účes.

„Mluv!“ vybídl ho Kravcov.

„Já na to mám svůj názor,“ začal Baranov. „Já si myslím, že Kolja Poskočin to s tou hloupou zavařeninou udělal správně!“

Bylo to tak nečekané, že na něj všichni nechápavě vyvalili oči. Ale Džek vzdorovitě pohodil hlavou a pokračoval:

„Sobectví a hamounství je věc, která je námořníkovi cizí. Kolja Poskočin ho za to vytrestal a dobře udělal. Protože na moři platí: co je moje, to je tvoje. A naopak. Představte si na chvíli, že teď nesedíme tady v ubytovně, ale v sekci ponorky. Zítřka se může stát, že se někde na dně všichni udusíme. Budeme tedy jeden před druhým schovávat nějakou sklenici zavařeniny?“

Všichni ztichli.

„Kolja Poskočin,“ pokračoval Džek, „jednal podle zákonů posvátného, námořnického bratrství. Vzal si tvoje, Finikine, jako by to bylo jeho. Ale jestli si ty vezmeš od něho, co budeš chtít, určitě ti to dá a nebude litovat, za to ti ručím.“ Džek se obrátil k Ščedrovskému: „Jenom mě správně pochopte. My si na cizí majetek zálsuk neděláme. Ten balík nepřišel nám a Finikin měl plné právo naložit s ním, jak uzná za vhodné. Ale když už je takový hamoun, mohl vzít aspoň dvě sklenice zavařeniny, postavit je při snídani v jídelně na stůl a říct: Tady máte, chlapci! Bylo by to rozhodně čestnější a slušnější, než si zalézt až pod strop a tam si celý skrčený sobecky pochutnávat... My Poskočina neomlouváme. Ale odsuzujeme i Finikina!“

Igor Moskovskij byl stručný:

„Kolja Poskočin byl vždycky dobrý kamarád, s kterým bych šel do každé patálie, třeba i na smrt. Ale u Finikina bych si vůbec nebyl jistý a musel bych se moc rozmyslet.“

Chlapci horlivě souhlasili:

„Správně! To je přece jasné. Nejde o zavařeninu, ale o to? aby se jednalo lidsky... A Finikin tak rozhodně nejedná!“

Kolja Poskočin šťastně popotáhl, kdežto Finikin zavrčel:

„To jsou řeči. Ale fakt je, že mi snědl zavařeninu!“

Ščedrovskij ho usadil:

„Přestaň s tou svou zavařeninou. Teď řešíme důležitější věci.“

Důstojníci zřejmě pochopili jádro problému. A pochopili ho správně. Všem se ulevilo. Kravcov povzbudivě mrkl na Kolju:

„Nebreč už. Námořníci tě nedají!“

Po schůzi dohnal Savka venku Ščedrovského.

„Vida, Ogurcov. Co máš na srdci?“

Savka pověděl o svých starostech. Že má babičku v Leningradě a otec že v létě odešel s námořní pěchotou ke Stalingradu a od té doby nepíše.

„Pokud ti rozumím, chceš podat dotaz na otce. To je dost složité. Jestli padl, přijde odpověď brzy, ale jestli je nezvěstný, stěží se dočkáš... Kde byl otec naposled?“

„Sloužil u Severního loďstva, měl stejnou hodnost jako vy... byl komisař.“

„No, komisaři teď už nejsou. Dobře, pošleme dotaz, ale rychlou odpověď nečekej. Dobře víš, jaká je to válka. Na papírování není čas.“

Ščedrovskij se podíval na hodinky a pak na oblohu, na níž se rozprostíral paví chvost polární záře. Hučel černý les.

„Komisař Ogurcov... Mám dojem, že jsem ho znal. Ano, poznali jsme se na jedné konferenci.“ Ščedrovskij najednou sundal rukavici a podal Savkovi teplou dlaň. „Utíkej na ubytovnu. Umrznou ti uši.“

Ráno, když se chlapci umyli u děr prosekaných v ledu, shlukli se obyčejně na ubytovně před rozvrhem hodin, ještě rudí od mrazu a udýchaní od běhu závějemi, a dohadovali se, co je ten den čeká.

„První hodina je meteorologie. Zajcev.“

Meteorologie, tajemství živelů... Poručík Zajcev, švihák a trochu jízlivý posměváček, zajímal chlapce už svou osobou, ale i svůj předmět podával zajímavě.

„Co jsme to probírali v sobotu?“ zeptal se, když si sedal ke stolu.

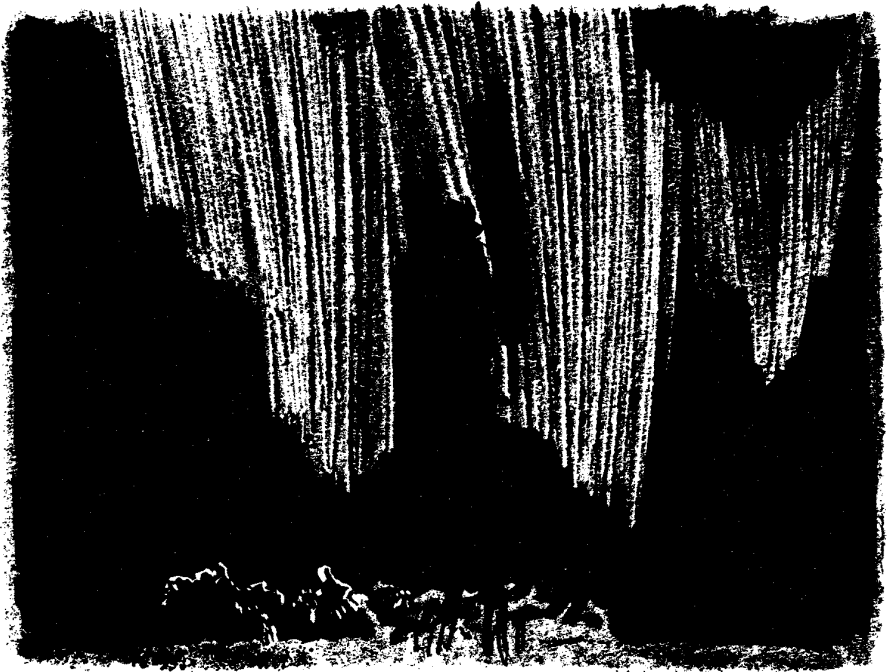
„Atmosférický tlak. Cyklony. Monzuny a pasáty.“

„Aha. O aneroidech a barografech už jsem vykládal?“

„Ano. Došli jsme k vlhkosti vzduchu.“

„Dobrá. Tak půjdeme dál.“

Poručík se začal procházet mezi řadami stolů a šířil kolem sebe v úni kolínské.

„Význam meteorologické služby v současné válce nesmírně vzrostl. Jejím hlášením se řídí operace pozemních vojsk i námořnictva, její činnost má význam pro výsledek bojů na moři i ve vzduchu. Před sebou vidíte hydrograf, přístroj pro automatický zápis vlhkosti vzduchu. Jeho funkce je založena na vlastnosti lidského vlasu reagovat zkrácením nebo prodloužením délky na změny vlhkosti v atmosféře. Navíc vědci zjistili, že nejcitlivěji na vlhkost reaguje zrzavý vlas.“

Třída radostně zahlaholila:

„Tady Finikin je zrzoun. Když se nebude dva roky stříhat, vystačí jeho vlasy pro celé námořnictvo. I do ciziny je můžeme prodávat.“

Zajcevovi ani necuklo v koutcích úst.

„Při všem mém respektu k soudruhu Finikinovi ho musím hned zklat. Vlasy pro přístroje se totiž berou od žen.“

Člověk se učí celý život.

„A proč zrovna od žen, soudruhu poručíku?“

„Ženský vlas je měkčí, pružnější a citlivější. Pojd'te sem ke stolu.“

Ale klidně, netlačte se. Tak tohle je ten přístroj tak důležitý pro námořní meteorologii. Umožňuje i lodím včas odstraňovat nebezpečí výbuchu v důsledku přílišné suchosti nebo vlhkosti v muničních skladech.“

Zajcev plavčákům dovolil nejen si přístroj prohlížet, ale sahat na něj a otáčet válcem. Žádné neštěstí, jestli poškodí učební pomůcku, hlavně když ji dobře poznají.

„Prohlédli si ho všichni? Tak na místa. Otevřete si sešity. Kdo z vás četl Luchmanovovu knihu Slaný vítr?“

Hlásilo se půl třídy.

„Výborně!“ pochválil je Zajcev. Luchmanov, kdysi kapitán plachetnice *Kamarádce* také autorem básně. Ze staletých zkušeností britských mořeplavců vyplynula řada překvapivě spolehlivých pranostických pozorování. Aby se snáz zapamatovaly, Luchmanov je zveršoval:

*Duha ranní – přijde mrak,
duha večer – naopak.*

*Slunce sedlo na vodu –
čkej dobrou pohodu.
Jestli sedlo do mraků,
nedočkáš se zázraků.*

*Když navečer nebe hoří
a ráno je mlha v moři,
dojista den bude jasný
vítr ale moře zvrásní.*

Savka s potěšením zapisoval verše a hodina skončila, ani nevěděl jak.

„Blahopřeju vám,“ řekl na rozloučenou Zajcev. „Do Savvaťjeva přijel poddůstojník Sajgin, zkušený odborník, který vás bude školit v zacházení s elektronavigačními přístroji. Přivítejte ho srdečně.“

„Hurá!“ provolali radostně chlapi a vyskočili za stoly.

„Z čeho máte takovou radost?“ divil se Zajcev. „Sajgin vás prožene.“

„My máme radost z něčeho jiného,“ přiznali se chlapi.

Zazvonilo a do třídy kormidelníků vešel poddůstojník s kufříkem v ruce. Na příchodím nebylo nic zvláštního, jenom byl malé postavy. A na levém rukávě měl našité dva lomené prýmky, označení, že přesluhu-

je už deset let. Jediná nepříjemná věc na Sajginovi byl jeho sladounký úsměv. Ostatně chlapi už poznali, že zevnějšek lidí často klame. Například Agramov je zprvu přímo vyděsil, a teď se v něm všichni vidí.

Sajgin jednal bez jediného slova. Prohrábl svůj kufříček a náhle držel v ruce vlčka. Obyčejnou dětskou hračku. Beze spěchu odložil kufříček pod stůl a – úsměveček! úsměveček! úsměveček! – roztočil vlčka na stolní desce. Chlapi přihlíželi a nechápali zhola nic. Sajgin totiž doposud nepromluvil ani slovo. Zdálo se, že si chce jen trošku pohrát.

Konečně vyrazil:

„Hop!“

A podsekl vlčka pravítkem. Vlček se teď točil na nejzazším konci pravítka a Sajgin s ním obešel celou třídu, pořád se stejným úsměvem na rtech. Pak se znova ozvalo:

„Hop!“

Vlček přeskočil z pravítka na okenní parapet. Tam jeho otáčení ustalo a Sajgin se přestal usmívat.

„Tuhle hračku všichni velice dobře znáte,“ začal svůj výklad.

„Ale veliký Leonhard Euler už se díval na vlčka s velkým respektem. Tušil, že v sobě skrývá nějaké tajemství – ale jaké? Kdyby to byla pouhá hračka, nezačaly by jeho vlastnosti zkoumat takové vědecké veličiny jako Sofja Kovalevská, akademik kníže Golicyn, stavitel lodí Krylov i otec ruské vzduchoplavby Žukovskij. Proto vám radím, zapomeňte, že je vlček hračka!... A teď se před vámi otevře okno do nového světa.“

Sajgin si povytáhl rukávy jako kouzelník na pódiu a znovu strčil nos do svého kouzelného kufříku. Vytáhl odtud přístroj blyštící se niklem. V soustavě kardanových kruhů byl v kuličkových ložiscích uložen masivní vlček.

„Co je to kardanový závěs, už víte. Právě díky jemu se osa vlčka otáčí v libovolném směru a sám vlček přitom jako by visí ve volném prostoru. A to je příčina, proč přestal být hračkou a změnil se v speciální přístroj, který se jmenuje *gyroskop*... Třeba vy tam, to je jedno, kdo z vás, pojdte sem!“

Ke gyroskopu přikročil Artuchov. Sajgin mu přikázal:

„Přitlačte na kterýkoliv konec osy zleva doprava.“

Fed'a jemně strčil do gyroskopu ze strany.

„A teď ho postrčte zdola nahoru... nebojte se!“

Artuchov splnil příkaz.

„Přesvědčil jste se, že se gyroskop lehce poddává vašemu tlaku?“

„Ano, přesvědčil,“ přikývl Fed'a. „Docela jasně.“

„Můžete se zas posadit.“

Sajgin vytáhl z kapsy dlouhý tenký motouz.

„A nyní uvedeme tento gyroskop do chodu.“

Protáhl motouz otvorem v ose gyroskopu a celý ho namotal na osu. Potom sevřel konec motouzu mezi prsty, soustředil se a prudce trhl motouzem k sobě. Gyroskop se tím prudce roztočil a třídou se nesl stejnoměrný kvílivý zvuk. Sajgin strčil motouz do kapsy.

„Gyroskop pracuje,“ oznámil opět se sladkým úsměvem. „Všimněte si, že jeho osa nyní směřuje tamhle do toho kouta třídy. A teď si představte, že se bude otáčet hodinu, dvě, tři, čtyři... Kam bude podle vašeho názoru směřovat osa gyroskopu dejme tomu za pět, šest hodin?“

Nikdo nevěděl. Ozývaly se dohady:

„Pořád tam... do toho kouta.“

„Omyl!“ vykřikl náhle Sajgin. „Za pět až šest hodin nepřetržitého otáčení zaměří gyroskop svou osu tady do toho okna.“

Ozval se svorný udivený vzdech.

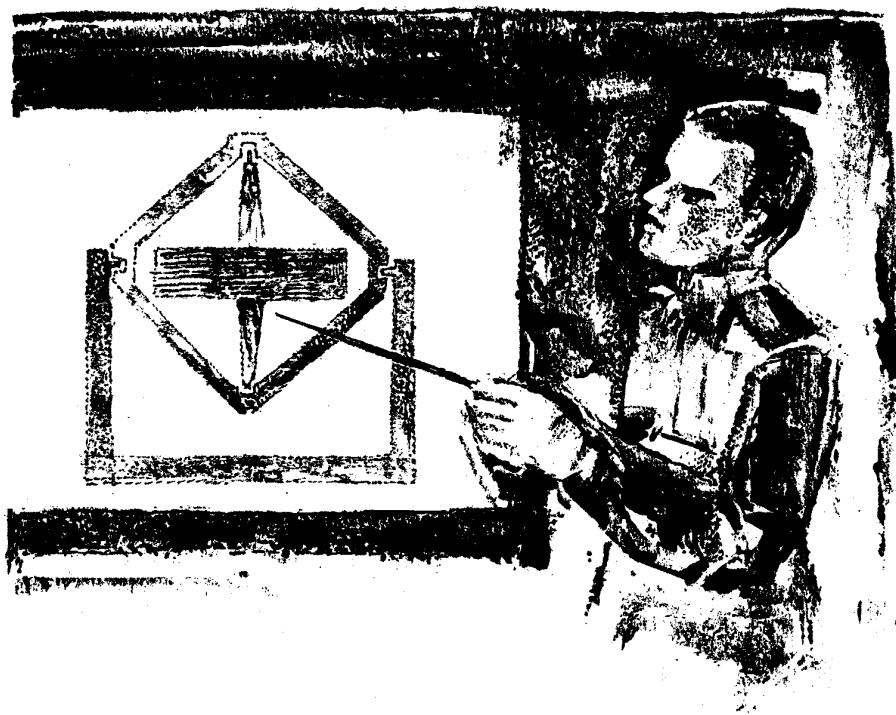
„Vysvětlení je prosté,“ ohromil je Sajgin. „Docela jste totiž zapomněli na Zemi. Gyroskop si udrží polohu v prostoru nezměněnou. Země se však celou tu dobu otáčela. Za čtyřiaadvacet hodin otáčení gyroskop objede svou osou celou místnost a bude mířit opět do stejného bodu tam v koutě... Je vám to jasné?“

Otáčela se planeta a gyroskop se otáčel jakoby nezávisle na ní. Sajgin zastavil rukou jeho pohyb. Rotor okamžitě ožil. Kmitaly blyštivé kardanové kruhy objímající setrvačnick, který už odpočíval po prudkém běhu.

„Otevřte si sešity a запиšte si velkými písmeny, slovo za slovem, jak vám to diktuju: Osa volně zavěšeného gyroskopu si udržuje ve světovém prostoru nezměněnou polohu... Tak to je první a nejdůležitější vlastnost gyroskopu!“

Potom roztočil šňůrkou gyroskop ještě víc.

„Vůbec se nedivím,“ pokračoval ve výkladu Sajgin, „když vidím, jak se kluci projíždějí na kole a nedrží ruce na řídítkách. Kola velocipedu jsou vlastně také gyroskop. Granátu vystřelenému na nepřítele dodávají závity v hlavní otáčivý pohyb – a máte tu další gyroskop! Dráhu torpéda z naší ponorky, které potopilo nacistickou vlajkovou loď Tirpitz, přece řídil přístroj také založený na gyroskopu. Před válkou se u nás prováděly pokusy s jednokolejnou dráhou s vozy na jediném kole. I tady byl základem princip gyroskopu. Velké transoceánské dopravní lodě se nebojí bouře: ohromné rotory setrvačnicků totiž vyrovnávají všechny výchylky.“

V podstatě tedy,“ shrnul na závěr Sajgin, „žijeme my všichni, aniž si to uvědomujeme, obklopeni gyroskopy. Ba co víc, sama naše planeta Země, obydlená myslícími tvory, je gyroskop v soustavě vesmírných gyroskopických galaxií. Není to nádherné?“

Gyroskop před ním se pořád ještě otáčel.

„Ty tam... Jak se jmenuješ?“

Savka se vymrštil z lavice vstříc učiteli, který mu připadal jako kouzelník.

„Pojď sem... Arťuchov už nám dokázal, že ve stavu klidu se osa gyroskopu poslušně podřizuje vnější síle. Teď požádáme plavčíka Ogurcova, aby provedl tutéž zkoušku na gyroskopu, který je v činnosti. Přitlač na osu v kterémkoli směru,“ vyzval Savku Sajgin.

Savka se špičkou tužky lehounce dotkl osy a gyroskop se prudce stočil jiným směrem. Savka usměrnil tlak přesně shora dolů, ale gyroskop se zlostným bzukotem stočil osu horizontálně. Když Savka tlačil

zleva doprava, rotor náhle vrtošivě a nepoddajně zvedl osu kamsi vzhůru.

„Posad' se!“ řekl Sajgin. „Jak vidíte, vlček není jen tak jednoduchá věc. Nepodrobuje se síle, která na něj zvenčí působí. Tak se nám zrodila druhá zákonitost gyroskopu. Zapište si a podtrhněte: Jestliže působíme na osu volného gyroskopu, který je v činnosti, vnější silou, nevychyluje se jeho osa ve směru působení síly, nýbrž ve směru na ni kolmém... Obě tyto pravidla si dobře zapamatujte, jinak nepochopíte nic z další látky.“

Vtom se velice nevhodně ozval zvonek.

„Desetiminutová přestávka,“ ohlásil Sajgin. „Po ní přejdeme k tomu nejdůležitějšímu, bez čeho by dnešní plavidla nebyla schopná boje.“

Chlapci na chodbě živě diskutovali:

„Kdepak! Kormidlo to nemůže být!“

„Já ti řeknu, že to není jen tak,“ domýšlel se vzrušeně Poskočin. „Z toho se něco vyklube. Nějaké tajemství. Vsadím se, že na nás s něčím vyrukuje.“

„Taky si myslím,“ přitakával Džek Baranov. „Nevím, co to bude, ale určitě to bude stát za to.“

Finikin zasáhl svým pádným argumentem:

„Ale řekl přece, že kormidelník to může znát, ale nemusí. Hlavně aby to nevykládal samými cizími slovy.“

Z loďmistrovské třídy se k nim přiloudal Siňakov.

„Zdravím vás, drožkáři!“ A požádal basem. „Hele, nemáte někdo vajgla? Už zas jsem slíznul kuli z takeláže.“

Tabák nikdo neměl.

„Je to bída!“ ulevil si zmučeně Viťka. „Kouřil bych, až bych plakal. Co jsem se dal k námořníkům, spotřebuju půlku času na to, že sháním, kde bych přišel k čoudu.“

Po přestávce přistoupil Sajgin k věci:

„Vlastnost gyroskopu odklánět se vertikálně od směru síly, která na něj působí, má vědecké jméno *precese*. Nyní si představte, že máme gyroskop, který pracuje *nepřetržitě*. A stejně *nepřetržitě* na, něj bude působit vnější síla. Gyroskop je schopen pracovat nepřetržitě, jestliže bude poháněn elektřinou, a ne motouzem, jak jsem to dělal já. Nepřetržitě působící síly máme také víc než dost. Je to zemská přitažlivost!“

To nebylo všem jasné a Sajgin vysvětloval:

„Jestliže ke gyroskopu zavěsíme kyvadlo nebo jednodušeji závaží, pak toto kyvadlo, na něž působí zemská přitažlivost, bude nepřetržitě působit na gyroskop. Nezapomeňte na přitažlivou sílu Země! A teď si

tu přitažlivou sílu dejte do souvislosti s dvěma zákonitostmi gyroskopu, které jsem vám nadiktoval do sešitů... Nuže?“

Třída očarovane mlčela. Sajgin tiše přecházel mezi lavicemi a do-
přával chlapcům čas, aby na to přišli sami.

„Kdo se dovtipil, co se stane?“ zeptal se.

Ne, plavčíci se ještě nedovtipili, ale usilovně přemýšleli.

„Kyvadlo,“ napověděl jim Sajgin, „se přece dá udělat ze dvou spoji-
tých nádob naplněných nějakou těžkou tekutinou... například rtuť. Ta
se přelévá v nádobách, které mají snahu zaujmout polohu závislou na
zemské přitažlivosti. Tíha rtuti přitom nepřetržitě působí na osu gyro-
skopu. Země se otáčí, gyroskop rovněž... Pohyb osy gyroskopu je kol-
mý! Opravdu jste se ještě nedovtipili, co se stane?“

Sajgin nakreslil na tabuli zeměkouli. Zavěsil do prostoru rotory gy-
roskopu. Vyznačil směr zemské přitažlivosti a ke gyroskopům připevnil
pomyslná kyvadla – nádoby s přelévající se rtuť.

Zastavil se před Savkou.

„Přemýšlej!“ řekl a zadíval se mu do očí. „Představ si, co všechno se
tam děje... rozeber si to všechno od začátku.“

Savka přimhouřil oči. Gyroskop se otáčel. Lesklá rtuť se neslyšně
přelévala v nádobách. Osa gyroskopu se bránila té síle, vychylovala se
v kolmém směru stále výš a výš!

V životě každého člověka bývají chvíle jakéhosi prozření a něco po-
dobného teď zažil Savka. Překvapením dokonce vykřikl:

„Už to chápu... už všechno chápu!“

Sajgin zastavil gyroskop a ve třídě se rozhostilo ticho.

„Pověz nám tedy, co jsi pochopil?“

Savka začal vysvětlovat. Gyroskop už se přeměnu v *gyroskopický
kompas*. Trubicemi protékala rtuť, na rtuť působila zemská přitažlivost
a osa gyroskopu, bránící se přitažlivé síle, se začala zdvihát stále výš a
výš – k pólu! A to byl pravý poledník. Gyrokompas přitom nic nerušilo,
nepodléhá přece magnetickým vlivům, nevádí mu kov na lodi. Tím, že
gyrokompas udržuje svou osu ve směru pravého poledníku, udává lo-
dím *pravý kurs*.

„Bez magnetické úchyvky! Bez deviace!“

Třída ožila. Všichni se zavrtěli, zahlasili.

„Chytré, to se musí uznat,“ vykřikoval Kolja Poskočin. „Je to složité
a zároveň tak jednoduché... Skutečně není žádná deviace?“

Sajginovi pomalu mizel úsměv ze rtů:

„U gyrokompasů se určitá deviace vyskytuje také, ale jedině při sil-
ném kymácení lodi, a je skutečně nepatrná. Současná válka na moři je

bez gyroskopických kompasů zcela nemožná. Z přednášek kapitána Simonova už víte, jak vrtošivý je magnetický kompas. Kdežto gyrokompas, dávající plavidlům skutečný kurs, je možno ukrýt před účinky ostřelování ve vnitřku lodi. Stojí tam chráněný pancéřováním a říká se mu *matka* jako včelí královně. Od matky vedou spoje k palubním přístrojům, které na svých opakovačích ukazují skutečný kurs. Počet opakovačů je prakticky neomezený. Ovšem gyrokompas se neustálí na pravém poledníku okamžitě, trvá mu to čtyři hodiny, než jeho osa najde skutečný sever. Magnetický kompas funguje nepřetržitě. Gyrokompas je však odkázán na lodní zdroj elektrického proudu a při jeho selhání je vyřazen. Je hrozné, ztratí-li válečná loď gyrokompas, protože na něm je závislé i palubní dělostřelectvo... V praxi se používá dvou různých systémů gyrokompasů: Sperry a Anschütz, podle jmen jejich tvůrců. Podle toho se vytvořily i dvě různé specializace techniků elektronavigačních přístrojů.“

„A s jakým systémem jste pracoval vy?“ zajímali se chlapci.

„Hlavně s Anschützem, ale dovedu pracovat i s typem Sperry. Zasloužil jsem gyrokompasům šestnáct let svého života a jsem za to námořní službě vděčný. Je to úchvatné povolání!“

Po hodině zašel Savka Ogurcov za Sajginem:

„Nedal byste mi přečíst něco o gyrokompasech?“

„Proč ne? Ale mám strach, abych tě neodradil. Je tam spousta vzorců.“

„Rád bych se s tím trochu víc seznámil... popřemýšlel.“

Saj gin ho zavedl do malého přístavku, kde byly složené bedny s přístroji a pomůckami. Chvilku se přehraboval ve stole a vytáhl knížku.

„Pročti si tady Michajlova, naši námořnickou vědeckou kapacitu.“

„Děkuju. A smím si v knížce podtrhávat?“

„Smíš co chceš. Daruju ti ji. A večer za mnou přijď.“

„Rád. A co budem dělat?“

„Budeme montovat maketu gyroskopu. Uvidíš opravdickou matku. Ale nepřeháněj to, má z tebe být kormidelník.“

Poddůstojník Sajgin tehdy netušil, že jeho žák už je otráven jedem, a to jedem ze všech nejsladším – jedem poznání. Savka spal tu noc špatně. Nad postelí se mu s bzukotem otáčely setrvačnický blyštící se niklem, rtuť se přelévala z nádoby do nádoby a osy gyrokompasů – ty čarodějné osy! – samočinně hledaly a nacházely pravý poledník... Později, už o mnoho let starší, říkal Savka o poddůstojníkovi Sajginovi:

„To byl had pokušitel. Měl i takový ďábelský úsměv, Provedl se mnou pěknou věc: proměnil mi celý svět v setrvačnick!“

Přehled zpráv TASS za prosinec 1942

4. V Magnitogorsku byla zapálena největší vysoká pec v Evropě o objemu 1340 m³.

13. Sovětská informační kancelář o úspěších sovětských vojsk a ztrátách nepřítele u Stalingradu: zajato 72 400 nepřátelských vojáků a důstojníků, počet padlých překročil 94 000.

16. Podle zpráv z Atén zemřelo tam hladem 100 000 lidí. V Řecku bojuje proti okupantům 30 000 partyzánů.

22. Sovětská vojska v oblasti středního Donu dále úspěšně rozvíjejí ofenzívu a pronásledují ve zmatku ustupující zdecimované nepřátelské síly.

27. Anglický král se obrátil v rozhlasovém projevu k anglickému lidu: „Sovětská armáda zasadila nepříteli drtivé údery, jejichž účinek na fyzický a duševní stav Němců je těžko změřitelný.“

28. Sovětská vojska úspěšně pokračovala v ofenzívě jižně od Stalingradu.

Blížil se rok rozhodujících vítězství – rok 1943, v němž už mají plavčíci vstoupit do boje za vlast.

Zimní den na Solovkách je krátký, zato se tak dobře spí pod svitem polární záře! Zima, zima. Ubytovny přikryl sníh až po komíny a pod silnou sněhovou pokrývkou je teplo a útulno. Ráno vyběhneš jen v tílku (co na tom, že jsi skoro na polárním kruhu), proběhneš se tak tři kilometry po silnici a je ti blaze, když se vrátíš pod střechu, která už se ti stala domovem.

Mezi plavčíky vypukl tichý boj o prvenství v prospěchu. Nikdo se nechtěl motat vzadu „na přívěsu“, jak říkají námořníci. Zarputile se bojovalo o každou jedničku. Savka se musel hodně činit, protože soupeři byli nebezpeční: Kolja Poskočin, Džek Baranov, později i Feďa Arťuchov, který se z trojkaře zařadil mezi lepší dvojkaře a šlapal těm nejlepším na paty. Poskočin měl ovšem v učení výchytky. Způsobila to šíře jeho zájmů. Když se zabral do knížek, zapomínal na všechno na světě, i na učení. Nedávno se „zbláznil“ do Rembrandta. Dobrovolně se hlásil na jízdy pro chleba do klášterní pekárny, přestože byly kruté

mrazy, a vozil si z tamnější knihovny knihy, jaké nebyly v Savvaťjevě k sehnání. Skončilo to tím, že si přibil na zeď mezi palandami reprodukci Rembrandtovy Danae. Rosomák se na ni díval nedůvěřivě:

„Co má být? Vždyť je svlečená. To se nestydí?“

„Ve starověku se za nahotu nestyděli.“

„Opravdu? No dobře. Nech ji tam... než to uvidí poručík!“

Poručík Kravcov se o Rembrandtovi vyjádřil s obdivem.

„Ale obrázky nahých žen se na ubytovně vyvěšovat nesmějí.“

„Ona přece není nahá, soudruhu poručíku, jak jste na to přišel?“

„Poskočine, copak nemám oči?“

„Nahé ženy jsou v lázních. Ale v umění, soudruhu poručíku, jsou jenom akty... To je velký rozdíl.“

Kravcov reprodukci strhl a odnesl si ji s sebou.

„A přestaň se hádat,“ řekl Koljovi. „Dejme tomu, že je to akt. Hlavně abychom to neslízli od politického oddělení.“

Kolem vládla zima. Velebné ticho. Mrzlo jen praštělo, v úplném bezvětří se nepohnula ani větvička, ze smrků nepadla ani jiskérka. Dopisy od maminek přilétaly k chlapcům letadlem. Chlapci nelétali nikam. Seděli a dřeli. U radistické roty měli tuleně, ještě mládě, chovali ho v neckách. Praktičtí loďmistři si zas pořídili kocoura a každý večer u nich propukala hádka o to, u koho bude spát. Kormidelníci žádné zvíře nechovali, ale zato byli na prvním místě v čistotě a pořádku. Opravdu, ani doma neměli tak čistou podlahu. Když ti tady upadl kousek chleba, klidnější ho mohl zvednout a jíst – nebylo na něm ani smítko. Ruský námořník vyniká čistotností a paluba na lodi je posvátná věc.

Nové filmy přicházely do Savvaťjeva jen zřídka, plavčíky tu nerozmazlovali. O nesmírném úsilí celé země se dovídali ze zpráv Informační kanceláře a v hodinách politické výchovy: vyžadovala se od nich znalost válečné i politické situace ve světě. Občas vysílala vzdálená Moskva na Solovky krásné koncerty. Nad posvátnými jezery, nad prastarými opuštěnými poustevnami, nad ubytovnamy plavčků zvučela Bizetova bravurní habanera, jásala Glinkova patetická Aragonská jota, geniální Čajkovskij probouzel v duši smutky i radosti. Hudba tady působila zvláštní jímavostí.

V klubu začaly pracovat kroužky lidové tvořivosti, ale zájem byl malý, protože všechen čas se věnoval učení, většinou tam bylo vidět ty, které učení nebavilo, například Viťku Siňakova, z kterého se vyklubal čiperný tanečník. V rotě radistů se dokonce narodil básník – plavčík Vasiljev – a po učilišti hned začaly kolovat poplašné zvěsti, že dostává v jidelně trojnásobné porce.

Začal poslední den dvaadvacátého roku. Učitelé toho dne velkodušně nikomu nevlepili pětku. Ve vzduchu byla slavnostní, veselá nálada. Ale všechno bylo docela jiné než doma. Stromky nezdobili, tady stál na každém kroku stromek ozdobený stříbrným jíním. U večere pili kakao a potom odešli na večírek do klubu. Viťka Siňakov skutečně nelitoval podrážek, jako by chtěl dupotem erárních botek přehlušit svoje čtyřky a pětky. Konferenciéra dělal staršina Kolesnikov, který se rád předváděl. Slavnostně ohlásil:

„A nyní přednese své vlastní verše známý solovecký spisovatel plavčík Vasiljev!“

Radisté předem provolali „opakovat!“. Savka natáhl krk z límce pláště: uvidí prvního spisovatele ve svém životě. Rozhrnula se opona a básník před nimi stál v celé kráse, na vypaseném břiše mu svítila dobře vycíděná přezka. Hlavu měl velkou jako kotel. Hlasitě začal přednášet:

*Moře, ty jsi můj život celý
a vždycky záviděl jsem strašně
těm, co vysoko na můstcích velí.
Toužil jsem psát o tom básně!*

*Básně o bárkách a jachtách,
básně v nichž granáty sviští,
básně o hvězdách a plachtách
v nichž vítr dívoce sviští.*

*Nevím, co osud mi vésti,
vím jen, co duše má cítí:
chci na moři prolít štěstí
a třeba tam skončit žití!*

Nikdo si nevšiml, že ve druhé strofě básník nenašel rým. Kapitán první třídy Agramov ve svém koženém plášti se zvedl ze svého místa a stiskl Vasiljevovi ruku. Takové cti se dostalo málokomu.

Roty vycházely do novoroční noci. Pro mnohé to byla první novoroční noc, kterou stráví mimo domov. Než se rozešli do svých „podpalubí“, poblahopřál jim Kravcov:

„V nadcházejícím roce znásobte svoje úspěchy ve výcviku a disciplíně. A teď se můžete veselit a oslavovat.“

„Jak oslavovat?“ ozval se Siňakov. „Budem si smět něco vypít?“

„Já ti dám vypít!“ odbyl ho poručík. „Udělej si mýdlovou vodu a můžeš pít, co hrdlo ráčí.“

Blížila se půlnoc, ale staršina Rosomák dnes nekřičel, aby koukali jít na kutě. Rádio přenášelo novoroční projev Michaila Kalinina. Savka si vybral v síňce kratší lyže a rovnou z kopečka sjel do nočního lesa. Toužil být sám, zasnít se o tom, co mu život ještě nepřinesl a asi hned tak nepřinese...

Zasnil se až přespříliš a najednou se zarazil o kmen borovice. Ještě se docela nevzpamatoval a vzhlížel k jasným hvězdám, hustě rozsypaným po nebi, když vedle zasvištěly lyže a něčí stín zabodl do hlubokého sněhu hole.

„Vstávej, nemehlo,“ uslyšel Džeka Baranova.

„Tos ty? Co tady děláš?“

„Viděl jsem, že sis vyjel, tak jsem si taky vzal lyže a rozjel se za tebou. Noc, mráz, les – může se leccos stát...“

Tak skončila ta novoroční noc, a když se chlapci vrátili na ubytovnu, rota žila už v novém roce a Rosomák ječel stejně jako v loňském: „Zavřete a zajistěte všechny průlezy a spát! Spát!“

Ráno stahoval Rosomák ze spáčů přikrývky:

„Rozlepte oči, přestaňte chrápat!... No tak – šťastný a veselý!“

Ještě bosý zesílil zvuk v reproduktoru a světlici naplnil hlas moskevského hlasatele. Sovětská informační kancelář ohlašovala ztroskotání Hitlerových plánů u Stalingradu: bylo zcela zničeno už šestatřicet nepřátelských divizí, z toho šest tankových. V závěru zpráv hlasatel mluvil o otevření třetí trasy moskevské podzemní dráhy.

„Bravo!“ radovali se moskevští. „Moskva buduje!“

Savka se při stlaní kavalce zeptal Baranova:

„Děku, toužíš moc po Moskvě?“

„Proč? Až na malou Klavočku tam znám všechno. Moskva mi neutěče. Teď toužím jen po tom, abych už byl na ponorce. Po ničem jiném!“

Rok začínal velkolepě: co den, to nová dobrá zpráva. Druhého ledna byly na nepříteli získány zpět Veliké Luky, třetího Mozdok, čtvrtého Nalčik a pátého Cimljanská a Prochladná...

Ke kormidelníkům vpadl vzrušený Igor Moskovskij:

„Honem se pojdte podívat! U loďmistrů je parádní rvačka!“

Všechno se hrnulo do „podpalubí“ loďmistrů, nad jejichž dveřmi se skvěl nápis: „Nejlepší v udržování pořádku a disciplíny“. Jako by chtěli ten nápis doložit činem, rozdávali si to na ubytovně Miška Zdybněv a Viťka Siňakov. Oba byli pořízkové s pádnými pěstmi, a tak se kolem válely převržené lavice, kavalce staršiny byl pošoupnutý, zkrátka bitva.

Jeden z chlapců držel v náruči kočku, aby v té mele neutrpěla úhonu.

„Proč se perou?“ zeptal se ho Savka.

„Těžko říct. Ale oba kouří, tak asi kvůli tabáku,“ mýnil chlapec a nepřestával hladit kočku.

Oba soupeři jeden druhému nic nedarovali, jejich pěsti pracovaly jako ojnice parního stroje. Bum a prásk! Někdo už je okřikoval:

„Tak dost! To snad stačí. Ještě jste se nevyvztekali?“

Jiní namítali:

„Počkej, nech je! Viťka ještě nemá dost.“

Ale Viťka vzápětí převrhl věšák s kabáty a svalil se na ideálně čistou „palubu“, vonící mýdlem, sodou a chvojím. Zdybněv ucedil:

„No tak? Stačí?“

Přiběhl velitel roty a rvačku ukončil.

„Co jsem se vám toho už namluvil o disciplíně, Zdybněve. Že se nestydíte. Vzorný žák a ještě staršina světlice... Kvůli čemu jsi bil Siňakov“

kova?“

„Však on dobře ví, za co dostal,“ odpověděl Miška.

Siňakov se zvedl z hromady pláštěů a omakával si rozbitý ret.

„Proč ti natloukl Zdybněv?“

„Sám nevím,“ zavrčel Viťka. „Žádné diplomatické nóty jsme si nevyměnili.“

Když přiběhl staršina loďmistrů, Kravcov mu přikázal:

„Připrav doklady... za tohle zasluhujou zavřít.“

„Pro koho doklady?“

„Jeden je lepší než druhý...“

Savka Ogurcov odešel za Miškou, který se myl na jezeře u díry v ledu. Miška na sebe stříkal ledovou vodu a zlostně odplivoval do černého otvoru. Potom se sveřepě utíral třecím ručníkem.

„Je to ale převít!“ ulevil si a díval se někam na druhý břeh.

„Kvůli čemu jsi ho tak zmaloval?“

„To ti neřeknu. Ale ne kvůli sobě, to mi věř. Dostal za jednoho našeho pitomečka.“

Za pár dní, právě když měl Savka noční službu u roty, přitáhla do Savvaťjeva kobyłka sáňky. Od loďmistrů vyvedli chlapce zachouleného do přikrývky a rozpáleného horečkou.

„Co je mu?“ zajímal se Savka. „Nastyd?“

„My tak nastydneme... Dal se tetovat!“

„Tetovat? Jak to?“ nechápal hned Savka.

„No, někdo mu dělal tetování. Prý Siňakov.“

Kobyłka zastříhala ojíněnýmá ušima a vykročila s frajírkiem k zdravotnické četě. Savka teprve teď pochopil, kvůli čemu Viťku, ztloukl ten správný chlapec Zdybněv.

„A co vlastně si dal vytetovat?“ vyptával se dál.

„Ale kormidelní kolo... s držadly.“

Ale chlapci už vyháněli Savku z „podpalubí“, chtěli spát.

„Kormidlo je věc zastaralá,“ řekl Savka při odchodu. „Teď má kormidlo motorový pohon. Chceš pomalý obrat – sklopíš jednu páčku. Chceš prudký – sklopíš dvě.“

„Jdi už, jdi!“ křičeli na něj. „To víme taky.“

V lednu byla prolomena blokáda Leningradu...

Teď už to babička přežije, řekl si Savka.

Čas běžel. Chlapci se učili, rostli, dýchali zhluboka a dělali pokroky ve všech směrech. Námořní pojmy, vesměs přesné a strohé, i mořeplavecká technika, blyštící se kovem a optikou, už jim přešly do krve a

staly se neodmyslitelnou složkou jejich života. Stejně jako se člověk nedíví tomu, že jsou na světě talíře, lžíce a vidličky, i budoucí kormidelníci si už nedovedli představit život bez sextantu, echolotu, anemometru, hodografu, radiogoniometru.

Řeč plavčků se také hodně změnila.

„Tak tedy dnes,“ informoval starší třídy ráno „podpalubí“, „to vypadá tak: vítr severovýchodní, asi tři stupně, víc ne. Na jihu se sbírají tmavé kumulonimby. Tvrdím, že bude sněžit.“

Znalost signalizace také přinášela svoje ovoce. Předtím si chlapci div nestrhali hlasivky, když se chtěli na dálku dorozumět s kamarádem. Teď vzali do každé ruky čepici a mávalo se. Navigátoři se museli vyznat i v astronomii, i když bez vyšší matematiky a bez dalekohledů. Z diamantového nebe nad Savvat'jevem se náhle dalo číst jako podle abecedy. Teď už se nedívali jen tak na zářící oblohu, teď hledali určité hvězdy.

„Vidíš tamhletu, tu pod Honicím psem? To jsou Vlasy Bereniky. A mezi oběma Vozy svítí jako rozsypaná sůl souhvězdí Draka... A kdepak máme...?“

Všichni si uvědomovali, že vyspěli, ani nevěděli jak. Ale odpovědnost přece také přispívá k zrání člověka. Povinnost, čest, přísaha – to nejsou pouhá slova, s takovými slovy se neplýtvá. Savka Ogurcov byl svědomitý chlapec, ale byl pamětliv otcova naučení a nechtěl být šplhoun. A proto před kamarády tajil svoje prudké a překvapující vzplanutí pro gyroskopický kompas. První pohnutkou toho vzplanutí byl zájem, tehdy ještě chlapecký.

Před válkou viděl Savka v Domě techniky pračku, která mu tenkrát připadala jako zázrak dvacátého století. A Anschützův setrvačnickový kompas mu ji zvnějšku něčím připomínal. Ovšem když shora nakoukl do zaskleného okénka, neviděl tam samozřejmě prádlo otáčející se v mýdlové pěně, ale přesnou kompasovou růžici. Vedle Anschütze stál v Sajginově kabinetu i Sperry, ale ten Savku tolik nelákal, zdál se mu primitivní. Byl zklamaný, když mu Sajgin řekl, že rotor „sperryho“ se musí při spouštění postrkovat směrem k pravému poledníku.

Savka, který Sajginovi pomáhal při zařizování školního kabinetu, se nedočkavě ptal:

„Až dáme Anschütz dohromady, spustíme ho?“

„Bohužel nemáme potřebný zdroj energie. Gyrokompas odebírá lodní proud, na vlastním generátoru si ho mění na třífázový a tím napájí matku i všechny ostatní části. Nutný je i přesný rytmus vodního chlazení.“

Savka byl na vrcholu blaha. Dva gyrokompasy typu Anschütz byly umístěné v gyrosféře připomínající planetu – byly na ní vyznačené čepičky pólů, a dokonce rovník rozdělený na stupně. Z učebnice už Savka věděl, že otevřít gyrosféru znamená ji zničit, protože se zhotovuje v nejdokonalejších laboratořích jednou provždycky. Plave v kapalině jako planeta ve vesmírném prostoru a začíná svůj pohyb: doleva, doprava, doleva, doprava.

Tak hledá pravý poledník. Její výkyvy se postupně zmenšují a nakonec ustanou docela: gyrokompas našel pravý sever, začal udávat pravý kurs.

Sajgin, potěšený tím, že objevil u svého žáka takovou náklonnost ke gyrokompasům, Savku ochotně poučoval:

„Je to velice jednoduché! Teplota, při které koule pracuje, odpovídá přibližně teplotě lidského těla. Když termostat ukáže teplotu blízkou jedenačtyřiceti stupňům, signalizuje to, že se mezi koulemi přehřála kapalina. V tom případě by mohla *horečka* gyrokompasu způsobit katastrofu celé lodi a její posádky.“

„A kdybych ten okamžik propásl?“

„Musí tě zachránit automatika. Při přehřátí se rozsvítí výstražné červené světlo.“

„Ale třeba jsem usnul a nevidím ani světlo. Co potom?“

„V tom případě tě vzbudí poplašná siréna. Gyrokompas se bude sám dožadovat, aby se zvýšil přívod vody do čerpadla. Nebezpečná teplota se sníží, výstražné světlo samo zhasne a znova se rozsvítí normální modrá. Studuj Michajlovovu učebnici, číst profesora Kudreviče by bylo předčasné.“

Sajgin držel v ruce malou knížečku se záhadným titulem PNS.

„Půjčíte mi ji?“

„Ne. Čti si ji tady. Mám jenom jednu.“

Savka se vydal do klubu, kde měli plavčíci svou knihovnu. Uviděl tam i Agramova, který s brýlemi na nose chodil mezi regály a hledal vhodné čtení.

„Prosil bych Pravidla navigační strážní služby,“ požádal Savka civilní knihovnici.

Agramovovo huňaté obočí se udiveně vytáhlo nad skly brýlí, neřekl však nic a poslouchal.

„Nemám tu žádná,“ řekla knihovnice. „Přečti si radši Námořní praxi od soudruha Agramova, vašeho náčelníka.“

Tahle neomalená lichotka zřejmě Agramova popudila, protože nakvašeně zakašlal.

„Děkuji,“ řekl zklamaně Savka, „Námořní praxi máme ve třídě, je to naše učebnice. Tak tedy PNS nemáte. To je škoda. Tak mi dejte aspoň nějaké básně. Ale nějaké pěkné.“

Knihovnice se nerozmýšlela ani chvíli:

„Vezmi si tady zpěvník pro kroužky lidové tvořivosti.“

Savka vzal zpěvník a už chtěl odejít. Vtom ale vyšel před pult Agramov a prstem ohnutým jako dravčí spár si Savku přitáhl až k zlatým knoflíkům na své uniformě.

„Neřekl bys mi, prosím tě,“ zeptal se, „nač ta pravidla potřebuješ?“

„Je tam o gyroskopickém kompasu Nový Anschütz sovětské výroby.“

Náčelník učiliště sundal brýle a zastrčil je do kapsy.

„A proč tě zajímá?“ zeptal se přísně.

„Hrozně rád bych se o něm dověděl víc. Moc mě to zajímá. Leckdy ani nemůžu spát... Škoda že na Solovkách nemáme tři fáze.“

Agramot se dal do smíchu:

„Jak to že ne? Snídani, oběd, večeři... A k čemu bys ty, kormidelník, potřeboval třífázový proud?“

„Kdyby naše transformační stanice v Savvaťjevu dávala tři fáze po třech stech třiceti hertzech, mohli bychom ho spustit.“

„Co spustit?“

„Gyroskopický kompas!“

Agramov se zvědavě díval na malého plavčíka.

„A odkud víš, jak se spouští?“

„To je jednoduché. Hodím přepínače do strany, rozsvítí se modrá žárovka. Potom – cvak! To znamená, že relé pracují. Všechno v pořádku, říkám si. Teď dej pozor. Dívám se na ampérmetry. Ručičky ukazují dva až tři ampéry. Jsem spokojený, všecko jde, jak má jít. Tak vlezu pod kavalec a tam... tam...“

„Počkej!“ zastavil Agramov ten příval slov. „Pod jaký kavalec to chceš lézt?“

„To se musí.“

„Ale proč pod kavalec?“

„Já chci totiž za každou cenu sloužit na torpédoborci,“ vysvětloval věčně Savka. „A poddůstojník Sajgin mi říkal, že na torpédoborcích jsou motory vodních čerpadel kvůli úspoře místa umístěny pod kavalcem technika elektronavigačních přístrojů... Takže tam vlezu a zapnu...“

Agramov se rázně otočil ke knihovnici:

„Půjčte mu ta pravidla! Namouduši si to zaslouží.“

„Půjčila bych mu je. Velice ráda. Ale my je v knihovně nemáme. Navigační techniky u nás neškolíme.“

„Škoda,“ řekl s povzdechem Agramov.

Vzal Savkovi z ruky zpěvník a nazdařbůh ho otevřel:

*Harmoniko harmoniko
dnes máš pravé hody
každý večer po naší vsi
cikánečky chodí...*

„Tobě se to líbí?“ zeptal se a zas krátce zakašlal.

Savka mlčel. Při své naivitě si myslel, že všechno vytištěné je dobré už jen proto, že je to vytištěné.

„Neztrácej zbytečně čas, chlapče,“ napomenul ho Agramov a vrátil zpěvník knihovnici. „Dejte mu místo tohohle šmejdu Bloka! A zapamatuj si nadosmrti, plavčíku Ogurcove, že je lepší být docela bez knihy než se špatnou knihou.“

„Provedu!“ vyhrkl Savka.

A pak se to stalo: kapitán prvního stupně Agramov stiskl Savkovi ruku.

Od prvního dubna začnou plavčíci skládat zkoušky za první semestr výuky! Ta zpráva zapůsobila jako šlehnutí bičem a všichni se vrhli na učebnice. Ožil dokonce i pětkář Finikin, přecházel po „podpalubí“ a zarputile odříkával:

„Celá posádka lodi je rozdělena na bojová stanoviště: kormidelnické, dělostřelecké, minové a torpédové, pozorovací, spojařské... Průlezy a průchody jsou označeny...“

Ke kormidelníkům nakoukl Viťka Siňakov:

„Vajgl by se u vás nenašel, drožkáři?“

„My jsme nekuřáci,“ ozval se Kolja Poskočin.

„Není divu, když máte ještě nudle u nosu,“ řekl zklamaně Viťka.

Nejspíš proto, že snil na každém kroku o tom, jak a kde si dát čouda, nemohl soustředit myšlenky na učení.

Brzy se rozkřiklo i to, že ti, kdo se „ulejvali“ při politické výchově, na to těžce doplatí, protože jako zkušební předmět byla zařazena i politická situace doma i v zahraničí a vývoj války na pevnině i na mořích. Německo po porážce u Stalingradu prožívalo smutek, na frontě trvalo krátké údobí klidu. Zákeřný nepřítel však byl pořád ještě silný a byl schopný svou sílu ještě nejednou prokázat. S tím nepřítelem se budou

muset i oni, plavčíci, střetnout!

Poručík Kravcov přicházel za chlapci často. Na pravé ruce měl koženou rukavici, druhou mačkal v levé dlani a jako přísný strážce námořnických tradic bděl hlavně nad čistotou.

„Podívej se na mé nehty! Vidíš? Copak je tak těžké udržet si v pořádku i svoje? Jak chceš sloužit na lodi, když máš špínu pod nehty? Staršino, takhle by to nešlo!“

Rosomák před ním stál v pozoru a „hltal“ ho očima.

„Dbám na to. Ráno jim prohlížím uši. Nutím je, aby si myli nohy.“

Chlapci se poručíka vyptávali na nastávající zkoušky.

„Bude to úplně stejné, jako to znáte ze školy,“ uklidňoval je poručík. „Vytáhnete si lístek s otázkou a kdo umí, odpoví, kdo neumí, dostane kouli.“

Ano, měl pravdu. Bylo to stejné jako ve škole. Lenoši si vyráběli taháky. Obzvlášť v tom vynikal Finikin, který v sobě měl podivnou zálibu pro všechno miniaturní. Dříve, dokud ho to neodnaučili, si krájel chleba na malinkaté kousíčky, jako by chtěl krmit vrabce. Teď si zase psal mikroskopickým písmem taháky a na čele se mu přitom perlily droboulinké kapičky potu... Před večeří se dlouho převaloval na palandě.

„Já bych nejradši k Černomořskému loďstvu!“ prozradil nakonec příčinu svých muk.

„Proč zrovna tam?“ divili se kolem.

„Protože je tam teplo... a ovoce.“

Feďa Art'uchov, který Finikina nesnášel, řekl:

„A co takhle Gofský proud? Ten je taky teplý...“

„Ty jsi číslo, Finikine,“ přisadil si Džek Baranov. „Děláš si laskominy na meruňky, a na Černém moři si naši s nepřitelem div neprokousli hrdlo.“

Finikin shora dotčeně svěsil ryšavou makovici:

„Co za rozumy to tam vykládáš? Ležíš dole, tak tam lež dál. To ovoce mi jen tak vyklouzlo. To vím taky, že musíme dostat Sevastopol!“

„Kde se vzala najednou ta uvědomělost!“ podotkl Kolja Poskočin.

Kolesnik už spal na svém kavalci, hlavu omotanou příkrývkou. Rosomák shodil kalhoty a pleskavě přešel k vypínači:

„Zhasínám! Zavřete všechny poklopy a průlezy!“ Do tmy se někdo ozval změněným hlasem: „Pěknej staršina! Neví, že námořník nezhasíná ani nevypíná. Námořník vykopává!“ Rosomák vklouzl pod příkrývku a teprve potom řekl: „Ty mi něco povídej. Vejce bude učit slepici.“ Kavalec pod ním zavrzal a rozhostilo se ticho. Rudé záblesky z roztopených kamen dlouho blikaly po řadách paland. Nikomu se nechtělo

spát na povel. Brzy začaly ve tmě kvákat žáby, kukat kukačky, mňoukat kočky a bzučet komáři. To začínala každodenní kontrola „bdělosti“ staršínů.

„Ku-ku!... Mňau... Bzzz... kva-kvá...“

Staršinové nereagovali. Spali jako dřeva.

Džek Baranov první shodil nohy z kavalce:

„Vy jste je zas za ten den umožili, bando jedna! Vztyk!“

Ve tmě se vztyčovaly postavy. Bez hluku a obratně jako opice se spouštěly z horních paland na „palubu“ a sesedaly se kolem kamen.

„Konečně si můžeme jakseptří pohovořit.“

K nočnímu sněmu přisedl i Finikin.

„Vědět tak,“ mučil se, „jaké otázky přijdou u zkoušek. Škoda že se nedají sehnat předem. Našprtal bych se.“

Kolja Poskočin zasunul do útroh kamen dlouhé poleno.

„Historie se ráda opakuje,“ řekl. „Kadeti carské námořní školy bývali před zkouškami znepokojeni stejným problémem, s kterým právě přišel soudruh Finikin.“

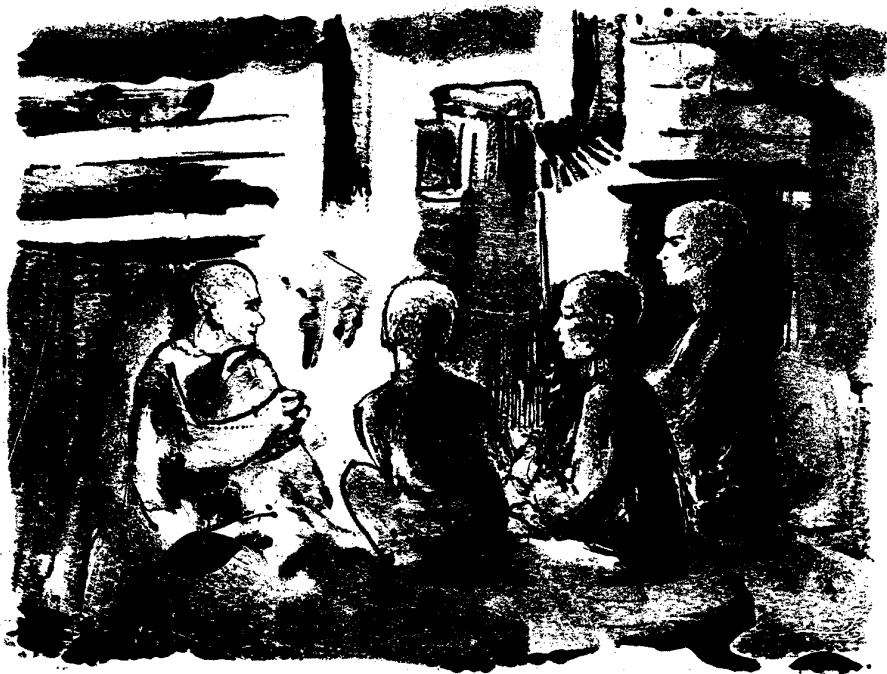
Zamyšleně se zahleděl na plameny olizující syrové dřevo.

„Obyčejně,“ začal Kolja, když viděl, že všichni čekají nějakou příhodu, „se kadeti skládali, z kapesného, které dostávali od rodičů, dali vždycky dohromady slušnou částku. Seznamy otázek ke zkouškám se tiskly v tiskárně Admirality a kadeti měli litografa, který připravoval kámen, z kterého se pořizovaly otisky, dávno spolehlivě koupeného. Ten pořídil několik otisků navíc, dodal je kadetům zavčas před zkouškou a za tu riskantní službu od nich dostával každé jaro pět set rublů... To byly tehdy nějaké peníze!“

Kolja se odmlčel zaujat vzpomínkami, ale posluchači už pobízeli:

„Kde to vážne? Přidej páru!“

„Tak tedy. V admiraltě se domákli, že to se zkouškami v námořní škole není docela v pořádku. I ti nejvyhlášenější flinkové skládali na jaře zkoušky na výbornou. Přišlo se na to, kde dochází k tomuhle poškozování státních zájmů a k typografickému stroji v admiraltě postavili četníky. Ovšem litograf, živitel velké rodiny, potřeboval ten mimořádný výdělek jako sůl. Co teď? S četníky nejsou žerty. Příkaz zněl udělat sto otisků a navíc ani jediný, četníci potom kámen okamžitě rozbijou na kousky. Nebohý tiskař nevěděl kudy kam. Stroj byl v chodu, výtisků už bylo přes padesát a potom plná stovka. A on už dostal od kadetů zálohu. A už ji utratil... Jakmile se tedy četníci jen chvílička nedívali, spustil si litograf rychle kalhoty a přitiskl na litografický kámen s odpuštěním zadnici.“

„A co dál?“

„Otázky se tedy obtiskly na jeho zadní půlky. Načež se vydal za kadety. A povídá jim, pánové, teďka tam zavedli hrozitánskou přísnot. Jeden otisk se mi ale pro vás povedlo udělat. Předtím s dovolením sundám kalhoty... Ale to víte, kadeti: samá modrá krev – šlechtici, hrabata, knížata! Pobouřilo je to: Copak já, kadet Campo de Scipion, jehož kmen sahá až ke královně ze Sáby, copak já budu z tohohle kreténa opisovat otázky? Nikdy! To radši propadnu u zkoušek... Nikdo nechtěl otisk opsat. Tiskař stál před milostpány bez kalhot a čekal, kdy mu vyplatí celých pět set rublů. Nakonec kadeti rozhodli, že určí losem toho, kdo otázky opiše.“

Vyprávění přerušil Džek Baranov.

„Hele, neprášíš? Můj otec pracoval celý život v tiskárně. Pokud vím, tak litografická barva je nesmytelná. Jak potom mohl chodit do veřejných lázní? Každý si na něm mohl přečíst třeba: Co víte o závislosti velikosti paralaxy na vzdálenosti nebeských těles?... Vždyť s tou otáz-

kou na zadnici umřel!“

Kolja chvilku mlčel a potom se tiše přiznal:

„Ne, nepráším... všechno je čistá pravda. Vyprávěl mi to můj dědeček. Na něj totiž tenkrát padl los.“

Savka si všiml, že to Kolja řekl s trochou smutku v očích. A Finikin hned neomaleně poznamenal:

„To se máš čím chlubit!“

Zavrzel kavalec staršiny a Rosomák vyskočil:

„Tak vy si nedáte říct po dobrým, že máte spát? Alou od těch, kamen, Baranove, okamžitě do ponorky! Nebo vás zítra všechny pošlu s lopatou odhazovat sníh!“

Než usnuli, stačil Kolja Poskočin ještě šeptem říci Savkovi:

„Pamatuješ, jak Agramov tehdy říkal, že naše jméno je známé z historie námořnictva? Poskočinové umírali dvě stě let za Rusko na mořích a oceánech. Agramov mi pak řekl, že v jeho náruči skonal v bitvě u Cušimy na palubě křižníku poddůstojník Poskočin... To byl můj strýček.“

U kormidelníků visela mapa Sovětského svazu a k povinnostem služby patřilo posunovat špendlíky s rudými praporky. Za poslední měsíce postoupily daleko na západ, některé až o sedm set kilometrů... Skončil březen a duben začínal sněhovou fujavicí.

„Apríl je zkrátka apríl,“ řekl Rosomák. „Slyšíte to? Parádní meluzína.“ Kolja Poskočin pohotově zadeklamoval aprílovou básničku:

*Povídá car
oko mhouře:
„Petrův pomník
smetla bouře!“*

*„Snad ne?“ dvořan
vykřik v strachu.
Car se zasmál:
„Apríl, brachu!“*

„Kdo to složil?“ zajímali se chlapi.

„Puškin, kdo jiný...“ prozradil Kolja a znova se zahloubal do padesátého paragrafu Učebnice pro kormidelníky (Montáž a demontáž logu).

Zvenčí přišel Feďa Arťuchov. Na límci měl kopec těžkého, vlhkého sněhu.

„Fuj, to to metelí!“ oklepával se. „Agramov prý ráno odjel do pevnosti. U strojníků už začínají zkoušky.“

Savka si zacpal dlaněmi uši a zaryl se do učebnice o ovladatelnosti plavidla. Plakidov je ras a pohrozil plavčíkům, že utrhne hlavu každému, kdo při zkouškách vybuchne. „Podpalubí“ zvučelo mumláním, huhláním, šeptáním. Někdo obracel oči ke stropu a někdo je naopak křečovitě zavíral. V poledne, zrovna když byla vánice nejsilnější, přijela zvláštní komise složená z vysokých důstojníků. Rosomák a Kolesnik až zesinali. Veličiny vešly na ubytovnu a staršiny poslaly za dveře. Ani Kravcov nesměl být přítomen. Třídy nastoupily každá na svém „boku“.

„Přišli jsme vyslechnout vaše stížnosti a stesky. Každý máte právo bez obavy říci, s čím nejste spokojení, ať už se to týká vaší služby nebo vašich velitelů. Ale každý ať hovoří jenom za sebe. Kolektivní stížnosti nebudeme brát v úvahu... Tak tedy prosím! Kdo něco máte?“

Nikdo se neozval. Možná že si leckdo vzpomněl na nějakou tu křivdu – že mu staršina napařil mimořádné čištění záchodů ačkoliv... Ale to všechno nestálo za řeč!

Členem komise byl i kontradmirál Broněvskij.

„Pročpak mlčíte?“ zeptal se. „Copak u vás všechno tak znamenitě klope? Jistě jsou mezi vámi i nespokojení. Někomu možná ukřivdili. Jen mluvte, posloucháme vás.“

Nikdo takový se nenašel.

Vtom se ale přihlásil Poskočin:

„Já mám stížnost!“

Členové komise se zřejmě zaradovali, že neodejdou s prázdnou. Soubor zlatých prýmků a nárameníků se přesunul k malému plavčíkovi dychtivý ho vyslechnout.

„Mám stížnost na velitele naší rotý poručíka Kravcova. Pověsil jsem si nad kavalcem Rembrandtovu Danae, ale on prohlásil, že to není námět vhodný pro ubytovnu. Pokud je mi známo,“ pokračoval kurážně Kolja, „u námořnictva není zakázáno mít nad lůžkem obrázek. Tím spíš, že jsem Danae vystříhl ze sovětského časopisu, který vyšel v těžkém válečném roce. Nemůžu přece za to, že se mi líbí Danae a ne krajinky od Levitana. Co se dá dělat? Někdo má rád holky a jiný vdolky. Proč já nemůžu mít obrázek Danae, ale poručík Kravcov ano? Oba jsme přece rovnoprávní příslušníci námořnictva, s tím jediným rozdílem, že on je poručík, a já zatím jen plavčík!“

Vychrlil to a zmlkl. Členové komise se dorozumívali pohledy.

„Vaši stížnost pošetříme.“

Staršinové na chodbě už byli celí nesví. Co jim tam asi ti kluci na-

kukají? Aby z toho nekoukal vejpec... Komise nakonec odešla s jednou jedinou stížností, do níž byl zapleten veliký Rembrandt. Plavčíci se hlučně rozešli.

„Ty to od poručíka slízneš!“ ujišťovali Kolju.

„Ať... Komise si taky zasloužila nějaký ohled. Takové veličiny se sem trmácely v metelici, aby zjistily, jestli jsme spokojení, a vy na ně koukáte jako bulíci a nic! Tak jsem aspoň já dal jejich cestě nějaký smysl... Ať si s tím poradí!“

K večeru se sněhová bouře utišila, vyšel měsíc a na bílé závěje se natáhly černé stíny stromů. Vůkol bylo tak ticho a tak krásně, že se z toho tajil dech. Chlapci se v příjemné náladě řadili venku k rozkazu. Komise zjistila jen drobné nedostatky a poručík Kravcov, soudě podle častých úsměvů, při nichž svítil bílými zuby, byl spokojený. Počasím, sebou i svými plavčíky.

V závěru rozkazu Kravcov oznámil:

„Zítřka vás očekávají zkoušky 2 prvního předmětu: signalizace... A teď: plavčíku Siňakove, předstupte!“

Viťka vyšel z řady loďmistrů a vytáhl se do pozoru.

„Vaše stížnost na to, že jako kuřák nedostáváte přiděl kuřiva, bude posouzena na příslušných místech. Zatím mi bylo uloženo, abych vás všechny informoval, že od dnešního dne nebude nikdo, koho přistihneme při kouření, kárán nebo trestán.“

Od loďmistrů se Kravcov přesunul pružným krokem ke kormidelníkům. Sníh vrzal pod jeho lakovými polobotkami. Poručík zavelel:

„Plavčíku Poskočine, tři kroky vpřed!“

„No tak,“ postrčil Savka kamaráda. „Teď to schytáš.“

Filozofova hlava dosahovala stěží k poručíkově hrudi.

Kravcov sáhl do kapsy pro náprsní tašku a vytáhl z ní obrázek Danae.

„Komise projednala tvou stížnost. Mám za úkol dát ti na vědomí, že proti Rembrandtovi nejsou žádné námitky. Ale tuhle Danae věšet nesmíš. Sežeň si jinou.“

Po těch slovech obrázek roztrhal. Kolja vzplanul:

„Kde mám na Solovkách sehnat druhou Danae?“

Růžově naladěný Kravcov máčkl prstem v rukavici Poskočinovi na špičku nosu:

„Máš moc řečí... Tři kroky vzad! Služ dál.“

Den nato už plavčíci pochodovali do Savvaťjeva ke zkouškám. Savka šel s pevným přesvědčením, že získá první výbornou. S ničím jiným

by se nesmířil.

Bídně dopadl Feďa Arťuchov. Ze třídy se skoro vypotácel. Kamarádi mu soucitně oprašovali křídou z blůzy.

„Trojka!“ děsil se Feďa. „Přitom jsem všechno věděl. Zaručeně! Ale pak začal Fokin blikat Ratierem... A byl jsem vedle!“

Moskovskij jako staršina třídy prožíval vzrušení za všechny a nabádal:

„První třída nesmí dostat ani jedinou pětku. Kolesnikovci nám zle šlapou na paty. Nepovolte!“

Zavolali Kolju Poskočina. Skrze dveře bylo slyšet, jak čile odpovídá, potom rychle svištěly praporky při vysílání textu, cvakala svítlna. Poskočin vyšel jako od muziky:

„Za jedna!“

Dál šlo všechno jako po másle: jedničky, dvojky, ani jediná trojka. Rosomák se nadouval pýchou a procházel se po chodbě jako oslavenec.

„Finikine, hlavo zrzavá, nesmíš zklamat!“

Pak zavolali Ogurcova, kamarádi ho povzbudivě plácali po ramelech:

„No ty jistě nezklameš. To je hotovka!“

První otázku zodpověděl Savka snadno. Fokin zkoušky přímo prožíval s každým svým žákem. Bylo to pochopitelné: staršina signalista z ponorky se stal řízením osudu pedagogem a jeho práci s plavčíky teď hodnotili vysocí důstojníci. Na druhé otázce (složení můstkového světlometu) Savka poprvé klopýtl.

„Odpovídejte konkrétně. Jakým způsobem vysílá světlomet signály? Jak vznikají světelné tečky a čárky?“

„Zapínáním a vypínáním světlometu,“ odpověděl Savka.

„Tuto otázku jste nezodpověděl. Světlomet je při plavbě trvale napojen na síť. A jeho reflektor je zacloněn žaluziemi. Signalista je pohybem páky otevírá nebo zavírá.“

Signalizaci praporky Savka zvládl a vyslal bez chyby: „Odtáhněte mě do přístavu, mám trhlínu v trupu.“ Potom Fokin poodstoupil od Savky, přitiskl si k hrudi signální svítlnu a Savku udeřil do očí pronikavý světelný paprsek. Pod staršinovými prsty zacvakaly klávesy a záblesky složily slovo „prosím“, ale další signály Savka nestačil sledovat. Požádal o zopakování.

„Přijímej znovu!“ vyzval ho Fokin, rozladěný jeho nezdarem.

Savka čekal, že Fokin bude vysílat stejný text, začínající slovem „prosím“. Ale Fokin větu úplně změnil a Savkovi se všechno pomotalo v hlavě. Svítlna v rukou chudáka staršiny smutně mrkla a zhasla.

„Ach Ogurcove! Zklamal jsi mě. Čekal jsem od tebe...“

„Tři!“ ozvalo se od stolu komise.

Savka by se byl nejraději na místě propadl.

„Všecko jsi nám zkazil!“ vynadal mu Moskovskij.

Vedle pochodoval jeho druh v neštěstí Feďa Art'uchov.

„Úplně mi z toho drkotají zuby!“ přiznal se Savkovi. „A zítra je námořní praxe. Zkoušet bude sám Agramov. Bude ho zvlášť zajímat, co jsme se naučili z jeho učebnic. Propadnu se hanbou, jestli to zpackám.“

Ale tentokrát zabojoval. Získal pro třídu jedničku a hned byl na koni.

„Koukej to skoulet i ty!“ povzbuzoval Savku. „Nic to není.“

V kabinetu námořní praxe shlížely ze stěn podobizny starých ruských admirálů. Voněly tam nátěry a laky, manilské konopí. Na panelu visely vzory složitých námořnických uzlů. Pod skleněnými kryty stály makety minonosek, ponorek i slavných historických fregat. Pod portréty admirálů čekali připraveni odpovídat: Džek Baranov pod Nachimovem, Finikin pod Ušakovem a Savka se svými otázkami se uchýlil pod plnovous admirála Makarova.

„Je už někdo hotov?“ zeptal se Agramov.

„Já. Plavčík Ogurcov!“ předstoupil před stůl Savka.

„Bez přípravy?“

„Bez. Otázka první: Jaké znáte druhy člunů a čím se od sebe liší?“

„Tak, výborně,“ odkašlal si přísně kapitán prvního stupně.

Savka si mimoděk připomněl školu. Když byl zkoušený třeba z Lermontova, neřval se na něj Lermontov, ale učitelka, která sama Lermontova nikdy neviděla. Ale tady před ním seděl podmračený, obávaný i oblíbený autor jeho učebnic. Savka hbitě vyjmenoval všechny barkasy, joly, jednoveslice, bárky, šalupy, dvojveslice, čtyřveslice i pramice. Výčet zakončil populární šestiveslicí.

„Kolik pojme šestka lidí?“

„Při klidném moři až třináct mužů.“

„Druhou otázku!“

„Provedu! Kde je vrchní paluba a kde mezipalubí?“

„Na to nemusíš odpovídat,“ řekl Agramov. „To ví i malé dítě, kde je vrchní paluba a kde mezipalubí. Radši mi pověz, jakým způsobem se může loď zbavit nánosů mořských mikroorganismů, aniž by musela odplout do doku?“

„Stačí vplout s lodí do řeky nebo laguny se sladkou vodou, ve které mořské mikroorganismy samy odumřou.“

„Správně. A třetí otázka?“

„Ta je dětinská,“ odpověděl Savka. „Jakým způsobem je upevněn kotevní řetěz k trupu lodi?“

„Zkus dát na dětinskou otázku nedětinskou odpověď.“

„Ano. Známe výraz: Popustit až k uvolňovací řetězu. To znamená, že s kotvou se spouští na dno celý kotevní řetěz a jeho konec je pomocí zvláštní konstrukce uvolňovače řetězu pevně spojen s páteří kostry lodi.“

„Dobře. A jaký to má všecko účel?“

„Když se plavidlo musí rychle uvolnit a nemá čas vyzvednout kotvu ze dna, dejme tomu při náhlém bombardování, může toto zařízení rychle odpojit řetěz.“

„Jedna. Můžeš jít!“ Agramov se otočil na Finikina a Baranova. „Připraveni?“

Ale Savku čekala ještě meteorologie, kormidlování, manévrovací schopnosti plavidel, povětrnostní a časová služba, politická výchova. Chci jenom jedničky, samé jedničky! umiňoval si.

Se samými jedničkami, bez nejmenšího šokbrnutí vedl ve třídě Kolja Poskočin. Každý večer podával v „podpalubí“ důkazy o své nekočné paměti:

„... Danae byla krásná žena. Její otec byl král Akrisios a tomu králi předpověděla věštírna, že zahyne rukou Danaina syna. Proto ji bídák Akrisios zavřel do věže. Ale o její kráse už se dověděl hromovládny Zeus. Aby se dostal do Danaina vězení, proměnil se v zlatý dešť. Tak se stal otcem Persea, hrdiny, který vykonal řadu slavných činů. Když podlý Akrisios uslyšel pláč novorozeněte, dal dceru i s jejím synem zavřít do truhlice a tu hodit do moře. Ale vlny je zanesly ke břehu a hrdinný Perseus potom usekl hlavu Gorgoně Meduse...“

„No ne!“ žasl staršina Rosomák. „Odkud tohle všecko víš?“

„Prostě mě to zajímá. Čtu knížky pozorně.“

Zanedlouho si nad kavalcem pověsil novou Danae, ale už jinou.

„Co to vidím?“ neušla ostřížimu oku poručíka Kravcova.

„Tiziana!“ odpověděl s povzdechem Kolja Poskočin. „Ačkoliv Rembrandtova Danae se mi líbí víc.“

„Počkej se svým Tizianem. Kde se tady vzala ta dáma?“

„To je zase Danae zasypaná zlatým deštěm. Říkal jste přece, že Rembrandtovu tady mít nesmím, abych si sehnal jinou. Tak jsem si sehnal Tizianovu. Jistě uznáte, soudruhu poručíku, že tady v našich podmínkách to nebylo snadné.“

Kravcov už sahal po obrázku:

„Tahle taky neprojde. Poohlédni se po jiné.“

Kolja řekl, že se tedy poohlédne. Výběr prý má velký: Danae se najde u Bola, Gossaerta, Gorreggia, Bloemaerta, Carracchio, Blancharda, Vierixe, Bruyna... Ale poručík už raději kapituloval:

„Ty jsi ale číslo! Měl bys pracovat v námořním archívu... No dobrá, nech viset tuhle. Nebo ještě najdeš... čtvrtíco.“

A všichni si na Danae zvykli. Co je na ní špatného?

A pak už je Savka sypal jako z rukávu. Jedničky! Jednu za druhou. A byla tu poslední zkouška: elektrické navigační přístroje. Na tu se Savka vypravil jako na slavnost. Teď už neměl ani špetku trémy. Jako labužník vychutnává nové pikantní omáčky, tak Savka s požitkem přijímal nové pojmy: alternátor, bludné proudy, stator, škrticí ventil, klecové vinutí, solenoid, vratné ústrojí...

Život byl krásný! Savka se sám, veden touhou svého srdce, rozhodl, že bude nejen kormidelníkem-signalistou, ale že získá ještě další námořnickou odbornost: technik elektronavigačních přístrojů. Sám ještě netušil, jak významné to bylo rozhodnutí.

Ve zkušební komisi byl poddůstojník Sajgin se svým věčným úsměvem, elegantní poručík Zajcev a – Plakidov, postrach plavčků. Inženýrkapitán třetího stupně byl přísný, a jak se ukázalo, vyznal se v gyroskopických kompasech stejně dobře jako v ovladatelnosti a manévrovacích schopnostech plavidel. Ovšem poddůstojník Sajgin se dopustil, když před komisí stanul Savka, hrubé chyby z hlediska pedagogiky. Sotva si Savka vytáhl otázku, napsal mu do výkazů automaticky jedna plus. Tím způsobil to, že komisi Plakidov se na Savku okamžitě vrhl jako na svého osobního nepřítele.

„Copak?“ zeptal se Sajgina. „Váš miláček? Jakým právem mu píšete předem jedničku a ještě k tomu s plusem? Nebo už odpověděl?“

Savka položil lísteček s otázkami zpátky na stůl a přitom si všiml, jak Sajgin zbledl.

„Ty nedokážeš odpovědět?“ zeptal se překvapeně Zajcev.

„Dokážu. Ale vytáhl jsem si takové dětské otázky. Zeptejte se mě mimo... na něco složitějšího. Tohle je nezajímavé.“

Plakidov se vztyčil a udeřil ukazovátkem do stolu:

„To je skandál! Jak se to chováte? Tady nejsme v cirkuse, ale ve vojenském učilišti. Okamžitě odpovězte na otázky, které jste si vytáhl!“

Ale Savkův lístek už se zamíchal mezi ostatní a Savka si tedy znovu vytáhl první, na který sáhl.

„Provedu!“ odpověděl. „Dovolíte, abych odpovídal?“

„Posaďte se a rozmyslete se!“ nařídil Plakidov.

„Myslet bylo třeba předtím,“ řekl na to Savka.

Poručík Zajcev se smíchy zkroutil nad stolem.

„Mně se to docela líbí,“ podotkl. „Ještě ani neotevřel ústa, a už mu vlepili jedničku s křížem. Teď mu zbývá jen jedno – musí ten kříž nést dokud nepadne.“

Plakidov, který chlapcům příliš nedůvěřoval, vytrhl Savkovi otázky z ruky a beze stínu úsměvu mu přečetl sám:

„První otázka: Precesní pohyb a tlumené kmitání gyroskopů v gyroskopickém kompasu... Račte, maestro!“

Savka vykládal asi deset minut a nikdo ho ani jedinkrát nepřerušil.

„Vida, zná to!“ odfrkl Plakidov. „Druhá otázka: Které přístroje pracují v závislosti na matce gyroskopického kompasu?“

Savka dal v deseti slovech přesnou odpověď.

„Tak dobře,“ zadíval se na Savku Plakidov a odložil lístek. „Jaký je tedy nejpodstatnější nedostatek gyroskopických kompasů?“

„Jejich složitost.“

„A ještě?“

„To, že jako člověk trpí mořskou nemocí.“

„Jedna!“ řekl Plakidov. „Ale bez plusu. Vážení oponenti, chce se někdo toho junáka ještě na něco zeptat?“

Zajcev k Savkovi dobrácky přikročil:

„Vidím, že ses učil i leccos navíc. Já ti teď dám jednu otázku... jen tak. Jestli na ni nedokážeš odpovědět, nic se nestane. Z můstku přišel rozkaz, abys změřil echolotem hloubku pod kýlem. Jak víš, ozvěna vracející se ode dna rozsvítí proti hloubkové rýsce neonovou žárovku. Ale ty vidíš, že na stupnici se nečekaně rozsvítily dvě žárovky. Jedna dává slabý, chvějivý impuls na sto dvaceti metrech, kdežto silně září žárovka na dvou stech čtyřiceti metrech... Kterou hloubku z těch dvou ohlásíš na můstek?“

Savka zašilhal po Sajginovi a ten mu povzbudivě pokývl. Vyprávěl mu už o podobných případech ze své praxe.

„Hloubku dvě stě čtyřicet metrů,“ odpověděl Savka. „A v sto dvaceti metrech pod lodí proplouvá sevřené hejno ryb. Ultrazvuk, který se ztěžka prodírá přehradou rybích těl, vyvolává na štítě zeslabené mihotání žárovky. Zato odražený zvuk po proniknutí hejnem vyvolá silný signál, který udává skutečnou hloubku pod lodí.“

„Také na jedničku,“ řekl Zajcev a vrátil se za stůl. „Ale jestli budeš, Ogurcove, sloužit u Severního loďstva, zjistíš, že tam při vplouvání lodí do Polární zátoky echoloty zpravidla udávají dvojí dno. Zřejmě se tam vytvořila silná vrstva prastarých vodních řas a ultrazvuk ji proráží jen stěží... Tak pozor na to.“

„Provedu,“ odpověděl Savka. „Dám na to pozor. Děkuju za radu.“

Plakidov zahrozil za odcházejícím Savkou prstem.

„Moc se nenaparuj!“ křikl za ním.

Po zkouškách nastoupila celá škola plavčků před školní budovou. Byl přečten rozkaz náčelníka školy Agramova: vyslovovalo se v něm uznání premiantům a všem, kdo úspěšně složili zkoušky. Zvláštní pochvalu dostal v loďmistrovské četě Miška Zdybněv a mezi pochválenými radisty uslyšel Savka jméno svého přítele Mazguta Nazypova. Z kormidelníků dostala pochvalu řada žáků, mimo jiné Kolja Poskočin a Savka Ogurcov. Jeho trojku zřejmě posoudili jako náhodné zakolísání.

„A budou nějaké prázdniny?“ zahrál si někdo na naivku.

„Ve válce prázdniny neexistují,“ odpověděl Agramov. „Vždyť ještě v tomto roce máte vykonávat řádnou službu na operujících plavidlech. Dokud nedovršíte odvodní léta, zůstane vám všem hodnost plavčíka. Od osmnácti let se stanete řádnými námořníky. Další váš osud je závislý jen na vás samých. Avšak já pevně věřím,“ uzavřel náčelník učiliště,

„že mnozí z vás dosáhnou vysoké hodnosti admirála.“

V mrazivém vzduchu se zvučně rozléhaly hlasy velitelů rot. Tmavé útvary na bílém sněhu prováděly obraty a rozcházely se.

Lod'stvo, ten mohutný a složitý organismus řinčící pancéři a řvoucí dmychadly, zpívající turbínami a střílející ventily dieselů, *lod'stvo* bdící přísným rozvrhem služeb a střežící každý pohyb nepřítele přesnými čočkami optických přístrojů, to kouzelné *lod'stvo* už bylo v dohledu!

Epilog třetí

(Z pera Savvy Jakovleviče Ogurcova)

V čtyřiačtyřicátém na podzim jsem se na hlavní murmanské třídě dostal do hádky s hlídkou a velitel města mě zavřel na pět dní do posádkového vězení. Náš torpédoborec tehdy stál v doku a to mi bylo útěchou.

Neodseděl jsem si ale ani celý den, a už mě vyvolali z cely. Na chodbě na mě čekal navigační důstojník.

„Snídals?“

„Na tom nezáleží,“ řekl jsem.

Viděl jsem, že mi strážný přináší opasek a tkaničky od bot. To všechno mi odebrali, než mě zabásli, abych se snad neoběsil. To už jsem tušil, že jsem propuštěn. Navigační důstojník na ulici řekl:

„Volali z malérových lodí. Potřebují naléhavě navigačního technika. Vlastního poslali s konvojem na Island. Utíkej, čekají na tebe!“

Dobrá! Po pražcích a přes koleje jsem se dostal k přístavní hrázi a uviděl u ní poklidně dýmající strážní člun. Sníh na palubě byl na kaši, stroje už se tedy zahřívaly. Tyhle lodě dostaly svou přezdívku proto, že jejich jména nevěstila nic dobrého: *Uragán, Mlha, Tajfun, Smršť, Vichr* a jiné náramně příjemné věci. Navigátor na strážním člunu byl úplně mladíček. Nejspíš proto neprojevil ani nejmenší překvapení, když uviděl, že mu poslali takového kloučka. Jednal se mnou stručně a věcně, ale velice zdvořile:

„Do vyplutí máme k dispozici všehovšudy tři hodiny. Máme úkol ostřelovat v Motce nepřítele. Musíme okamžitě roztočit *kuličku*.“

Všecko mi bylo jasné: za tři hodiny gyroskopický kompas teprve najde skutečný poledník, ale než docela dozní jeho slábnoucí kmitání při hledání severu, bude už člun vyplouvat z Kolského zálivu na oceán. Nesmíme ztratit ani okamžik!

„Snídals? No, najíš se potom...“

Navigátor mi nato podal klíč od navigační kabiny, jako by mi zároveň s tím klíčem vkládal do rukou osud celé lodi. Na mně skutečně záviselo mnohé: kurs, přesnost palby, dokonce spotřeba střeliva. Paluba už se třásla pod nohama. Z torpédoborce jsem byl zvyklý lézt ke kompasu průlezem. Ale tady byly dveře jako k veliteli lodi. Vešel jsem a

vyjekl překvapením: přede mnou nestál Anschütz, ale gyroskopický kompas systému Sperry, nad kterým jsem z hlouposti ohrnoval nos a který jsem znal, nač to zapírat, nevalně a spíš teoreticky.

Ale dal ses na vojnu, musíš bojovat! Odhodil jsem bundu na kavalec. Přetáhl jsem si přes hlavu blůzu. Vedro! Na torpédoborcích jsou kompasu až u dna, v chládku, ale tady bylo parno jako v lázni, dvěma okénky pražilo podzimní slunce. Otevřel jsem jedno okno a hned bylo svěžeji. Pak jsem obešel kompas jako příslovečný kocour horkou kaší. Odkud začít? Připadal mi nějaký pichlavý. Jako pavouk s roztaženými nohama. Kabely šly vrchem. Lehce jsem se dotkl rotoru. Byl zatraceně těžký. Nedá se nic dělat, musím ho rychle spustit. Ale *jak*?

Nalil jsem si plnou sklenici vody a naráz ji do sebe obrátil. I kdybych se rozkrájel, ne a ne si vzpomenout, jak se spouští „sperry“. Není divu, když se třesu rozčilením. A čas letí. Hodiny mám před očima. A tikají, potvory. Jestli se s tímhle pavoukem nevypořádám, vybuchne kvůli mně (a jen a jen kvůli mně!) celá operace. Loď vůbec nevypluje... Ale můj předchůdce, ten, co odplul k Islandu, byl zřejmě pořádný. Objevil jsem plnou poličku knížek. A ne nějakého šmejdu, nýbrž celý komplet PNS. Vyhledal jsem potřebný materiál o „sperry“. Ale řeknu vám, to bylo čtení! Každou stránku jsem si doslova promítal do mozku jako na fotografický film. Hlava mě nenechala na holičkách...

Zazvonění:

„Můstek gyrokompasu: kdy to spustíte?“

„Spouštím,“ ohlásil jsem navigátorovi.

Nejdříve jsem vypnul všechny spínače. Rychle, ale opatrně. Hlavně nic nespálit, aby nevyletěly pojistky. Potom bych se s nimi zapotil. Nad rotorem gyrokompasu jsem nahmatal zarážecí čep. Zkontroloval jsem hladinu oleje v zásobnících hlavních ložisek. Přesvědčil jsem se, že je v komoře rotoru dostatečné vakuum. Nádoby s rtutí už byly předtím naměřované na šedesátý devátý stupeň, na heroickou šířku velké bitvy na sovětském severu. Zbývala poslední věc. Přisedl jsem na bobek, uchopil jsem rotor, a abych usnadnil kompasu práci, posunul jsem ho rukama co nejbliž k pravému poledníku.

Všecko v pořádku! A můžeme to spustit. Spínač se vysunul a pustil do generátoru silný lodní proud. Motory zakvílely. Rotor gyroskopu, vyrobený ze slitiny oceli a niklu, se rozběhl. Jakmile se octl pod proudem, ucítil to, co necítí člověk – sílu zemské přitažlivosti. V nádobách se začala přelévat rtuť. Přede mnou se chvěly a poskakovaly ručičky přístrojů, zaznamenávající vznik života, který jsem já, plavčík Ogurcov, vdechl důmyslnému výtvoru lidí. V mumraji signálních žárovek bylo

něco povzbudivého, jako by na mne přátelsky mrkaly něčí oči: „Ničeho se neboj!“ Generátor už se dostatečně zahřál, proto jsem zapnul dynamo. Znova jsem nahmátl zážecí čep a vysunul ho do strany.

Hotovo! Točí se to! Vytrhl jsem z vidlice sluchátko telefonu.

„Gyrokompas můstku: všechno v pořádku, jsem ve fázi tlumení kmitání. Času není nazbyt, proto jsem to nastavil hned co nejbliž k poledníku – podél Kolského zálivu.“

„Můžeme být klidní?“ zeptal se shora navigátor.

„Absolutně,“ odpověděl jsem.

„Tak si skoč do kuchyně a najez se... Slyšíš?“

„Teď nemám čas. Až pak...“

Zvonění vyhlásilo pohotovost a zdvižení kotvy. Podíval jsem se na hodiny. Za padesát minut dosáhne gyroskop potřebnou rychlost. Od kompasu se linulo příjemné teplo jako od živého tvora... A znova zazvonění:

„Můstek gyrokompasu: zapni opakovače!“

Ano. Pravý kurs může ukazovat jen matka, ale je nutné, aby se její údaje objevily na opakovačích na můstku, na dělostřeleckých stanovištích i u navigátora. Tuto složitou operaci jsem provedl s pomocí navigátora. To už jsme vyplouvali kolem skalnatých břehů na otevřené moře. Pamětliv navigátorovy rady jsem se konečně rozhodl odejít od kompasu a zašel jsem do jídelny.

„Nechali tu někde pro mě oběd?“ zeptal jsem se.

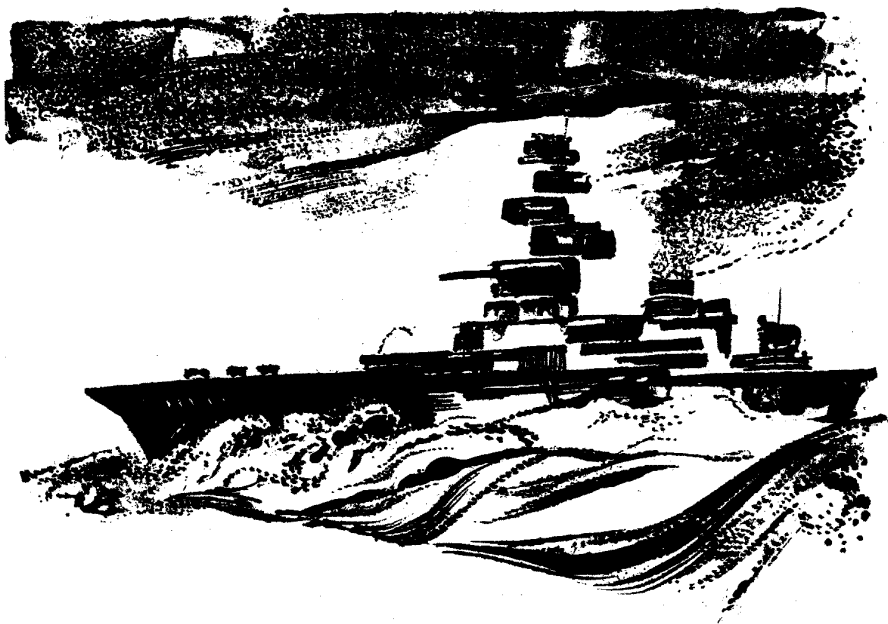
„Posad se, hned to bude,“ řekli kuchtíci.

Sedl jsem si k úzkému stolku, který připomínal stůl v jídelním voze, a nestačil jsem se divit. Námořníci obvykle jedí z bachratých plechových kotlíků, ale tady přede mne postavili talíř s vidličkou a nožem jako v restauraci. Uprostřed opečených brambor se kouřilo z nějaké vábné hovězí pečené.

„Chlapci,“ zneklidněl jsem, „vy si mě asi s někým pletete. Já jsem pouhopouhý plavčík Ogurcov.“

„Nemel pantem a jez,“ oni na to. „Navigátor nařídil, že máš dostat důstojnickou mináž. Jsi přece náš host!“

Musel jsem se smát: ráno jsem pil nějakou břečku v arestě, a teď tohle! Spořádal jsem všechno, co mi předložili, a když jsem vstával od stolku, cítil jsem, že s lodí už houpou oceánské vlny. Rozběhl jsem se na stanoviště a byl nejvyšší čas: do okna, které je na strážním člunu jen kousek nad čarou ponoru, chlístaly vlny rovnou na kavalec. Z torpédo-borce jsem byl zvyklý na svou komůrku u dna, kde nebylo okénko, proto jsem okno jaksepatří nezajistil.

V Motce zahájil strážní člun palbu ze všech hlavních. Ostřeloval křižovatky frontových cest, na nichž se nahromadila nepřátelská technika. Tehdy jsme ještě nevěděli, že to byla dělostřelecká příprava ke generální ofenzívě v Zapolární oblasti. Při palbě se divoce otřásala paluba. Přesnost míření závisela na spolehlivé práci gyroskopického kompasu, takže na úspěšnosti bojové operace jsem se zčásti podílel i já. Potom mi jako účastníku ofenzívy dali pamětní knížečku s rozkazem vrchního velitele a už jsem se nemusel vracet do vězení, abych si odseděl zbytek trestu, který mi napařili za to, že jsem nosil příliš široké námořnické kalhoty.

Na těchhle „malérových“ lodích byli vůbec správní hoši. Nezapomněli na mě, ani když se udělovala vyznamenání. Za účast na té operaci jsem dostal medaili admirála Ušakova s řetězy a kotvou. A teď si po každé, když na někom uvidím tu vzácně se vyskytující medaili, bezděky připomínám pravidla spouštění gyrokompasu systému Sperry. Zvláštní věc: už je to tak dlouho, ale dodnes je umím nazpaměť.

Když jsem ze strážního člunu odcházel, kompas jsem vypnul. Setrvačností však ještě dlouho ukazoval polohu pravého poledníku. Až po

osmi hodinách se jeho rotor přestal otáčet.

Rozhovor čtvrtý

Na Ogurcovově stole ležela hromádka knížek o abstraktním umění. Znovu jsem dal najevo svůj údiv.

„Ano,“ odpověděl mi, „člověk se má snažit poznat všechno, čemu nerozumí. Hudba je přece také abstraktní, a přesto pláceme, když ji posloucháme. Abstraktní jsou reklamy na ulicích i obaly zboží. Přesto nás to nepobuřuje. V některých oblastech života je abstrakce zřejmě nezbytná. Ale Picassovu Guerniku,“ přiznal se Ogurcov, „nechápu a nikdy nepochopím.“

Za okny se stmívalo. Ogurcov přitiskl čelo na sklo a něco venku pozoroval. Ale hovořil dále:

„Dnes už nikdo nezavrhuje jeden z možných způsobů, jak získat vzdělání – totiž sebevzdělávání. Umožnit člověku, aby se sám vzdělával, znamená uznat v něm člověka. O svém životě si myslím, že se vyvinul nesmírně zajímavě. Nikdy jsem ovšem nečekal, až někdo přijde a udělá ho zajímavý za mne. Ale podívejte se tamhle do toho průjezdu naproti: copak to *tihle* chápou? A přitom je jim přibližně zrovna tolik let, jako bylo tenkrát nám.“

V průjezdě jsem uviděl houf výrostků. Zřejmě nevěděli, co s časem, nečinně postávali a pletli se do cesty chodcům.

„Nejdřív se jim objeví mezi zuby cigareta,“ říkal Ogurcov. „Potom začne drnkat kytara, ozvou se oplzlé písně. Následuje vodka. Nakonec se jednoho dne v tom průjezdě zablýskne nůž...“

„A pokusil jste se někdy s nimi promluvit?“ zeptal jsem se.

„Jednou ano.“

„A co jste jim řekl?“

„Že jsou marnotratníci a rozhazovači a že v tomhle průjezdě už promarnili ohromný kapitál. Kapitál si kdoví proč všichni představují ve formě peněz. Já jim ale řekl, že to nejcennější v životě je *čas*! Den co den ztrácejí tímhle okouněním v průjezdě nejméně tři hodiny. Za měsíc to dělá asi čtyři dni a za rok kolem padesáti... Ano, jsou to zabíječi vlastních osudů!“

„Zapůsobilo to na ně?“

„Kdepak, jsou to už nenapravitelní flákači. Koukali na mě jako na blázna. Nikdo mě sice nepraštil, ale odstrčili mě a poradili mi, abych se rychle klidil. Prý mají hodinky taky a vědí sami, kolik je hodin. Někteří v tomhle průjezdě doslova vyrůstají. Nevím, jak je vám, ale mně je hrozně, když pomyslím na jejich ztracené mládí.“

Na stůl vyskočil vypasený kocour, rozkošnický se rozvalil pod lampou a začal tiše příst. Ogurcov ho podrblal na boku.

„Vezměte si například zvířata,“ řekl. „Ta neznají pojem abstrakce. Proto nemají ani pojem o běhu času. Pro ně neexistuje minulost ani budoucnost, celý život je soustředěn do přítomné chvíle. Zvíře je syté, hladové, zakouší slast, cítí nebezpečí... ale my jsme přece lidé! Pravda, ani pro nás není čas něco hmatatelného. Nemůžeme si na něj přece šáhnout. Ani si z něho ukousnout. Čas je tedy také abstrakce, lidský výmysl. Ale výmysl tak vzácný, že ten, kdo nechápe čas, nemůže pochopit ani sám život!“

Znovu pohládl kocoura a já přitom pozoroval jeho ruku. Zachytil můj pohled a několikrát sevřel a rozevřel prsty.

„Ruka je v pořádku,“ pochlubil se. „Mohu třeba drtit ořechy.“

„A tenkrát?“

„Na Solovkách už mě skoro vůbec nebolela. Jenom někdy mi najednou dřevěněly prsty. Ale o tom věděl jenom poddůstojník Sajgin.“

„Víte o něm něco? Co dělá dnes?“

„Bohužel o něm nic nevím. Ale jestli je naživu, rád bych se mu hluboce poklonil. Ten člověk se stal mým admirálem. A samozřejmě, admirál si nemůže pamatovat na všechny své námořníky. Ale námořníci na něho ano. Proto vás prosím, abyste ve svém vyprávění zachoval původní jméno člověka, který zůstane věčně živ v mé paměti. A jestli ještě žije, bude ho těšit, že není zapomenut.“

Slíbil jsem mu to. A Ogurcov při naší rozmluvě ještě vyslovil něco, co mi pevně utkvělo v paměti:

„Pravý poledník je přece také abstrakce, kterou si lidé vymysleli, aby snáz řídili lodě. Ale bez té abstrakce už dnes nevypluje na oceán žádná loď!“

Kapitola čtvrtá

BEZ PRÁZDNIN

*Od mládí jsem byl trvalým
svědkem vaši práce a vaší
připravenosti bez zaváhání
položít život. Sblížili jsme se
dávno – jsem na vás pyšný
od dětství.*

Admirál Nachimov

Tak jako Avačinská hora ohlašuje na moře břehy Kamčatky, ohlašuje zdálky viditelná hora Sekyrná Solovky.

Časně zjara, když lesy ještě pod sněhovým kožichem sní svoje poslední zimní sny, míří už na Solovky ž dalekého Murmanu první racek. Je to racek zvěstovatel a pozná se snadno podle černého náhrdelníčku. Usedne na špičku majáku, který se tyčí na Sekyrné, a po ostrově se celý den rozléhá jeho pronikavý křik. Všechny vrány, které prožily zimu na Solovkách, se najednou se zoufalým rámusem zvednou a černá eskadra odlétá k pevnině. A příští den už přilétají na Solovky racci, aby tu zůstali až do podzimu... Místní rybáři tvrdili plavčíkům, že to jsou racci zvláštního druhu, který má i jméno „solovecký“, ale plavčíci na nich nic zvláštního nepozorovali.

Jaro! Na lesních loukách vpučely první konvalinky.

Z hlubokého zázemí přišly na frontu dopisy. Byla jich celá záplava a skoro vesměs je psaly ženy. Na jaře se některé z těch dopisů nějakým způsobem dostaly na Solovky. Aby se nikdo necítil poškozený, připadlo jich pár i Savvaťjevu.

Rosomák přečetl na jedné obálce:

„Vzornému vojínovi... jméno neuvedeno... Kdo je mezi vámi vzorný vojín?“ Podal psaní Ogurcovovi. „Odepiš ty!“

Savka ještě nikdy nedostal dopis od cizího člověka, tím méně od ne-

známé ženy. Vzrušilo ho to tak, že obálku neotevřel ve třídě, ale zalezl si s dopisem do houští, usadil se tam a začal číst.

Neznámá pisatelka Savkovi navrhovala, aby se setkali v Kostromě v šest večer po válce. Ráda by si dopisovala s hrdinným námořníkem, kterého by její dopisy povzbuzovaly v jeho nelítostném boji s fašisty. Je ještě svobodná, všem se ale líbí. Ať jí neznámý hrdina pošle svou fotografii.

Navečer v „podpalubí“ Savka úzkostlivě schovával své psaní před kamarády a psal odpověď:

Vábená Glafiro Stěpanovno!

Předem Vám oznamuji, že nejsem žádný hrdina, brzy mi bude 15 let, ale vzorný poslouchal námořního učiliště jsem, jak jste si přála. AI se naučím všecko, co mám znát, nastoupím na válečnou loď. Maminku už nemám a tatínek je od Stalingradu nezvěstný, zato mám babičku v Leningradě. Máme tu dost jídla, nemějte strach. Jsme tady všichni nekuřáci, takže dostáváme navíc čtvrt kila pískového cukru. Já rád sladké a sním o tom, jak se po válce najím dortů...

Nad Savkou někdo zahalasil:

„Hele, on tady sepisuje nějaký román!“

Vytrhli mu dopis z ruky a podle námořního zvykového práva ho přečetli nahlas. Všichni byli rozhořčeni:

„Že se nestydíš! Copak někdo píše z fronty takovéhle dopisy?“

„Co je?“ bránil se nesměle Savka. „Mám tam chyby?“

Nejvíc se rozčiloval Igor Moskovskij:

„Tvůj dopis je z morálního hlediska přímo do nebe volající! Komu to píšeš? Ženě, která není zvědavá na nějakého utřinosa, ale chce poznat hrdinu... A ty básníš jako malý harant o sladkostech...“

Z druhého „boku“ se ozval staršina Kolesnik:

„Jestli toužíš po fotce hrdiny, jsem ochoten dát v plen svou... já jsem přece neodolatelný! V Kostromě jsem ještě nebyl, tak proč bych se tam jednou nepodíval?“

Savka byl z toho zveřejnění svého soukromí dočista popletený. Nakonec bylo rozhodnuto, že odepíše Igor Moskovskij, a ten vyplodil:

Drahá přítelkyně v boji! Už pátý den zuří bouře o síle desátého stupně Beauforta. Právě jsme vybojovali krutou bitvu. Nepřítel utrpěl těžkou porážku. V řevu oceánu už se rodí mohutná symfonie našeho vítězství.

Netruchli, moje milá! Čekej mé v šest večer po válce na nádraží. My zvítězíme! Všechny stěhy jsou napjaté k prasknutí, vítr nás bičuje do boku, všude skřípou výztuhy, rámy a palubnice...

Následoval dlouhý výčet lodních dílů.

„Takhle se na ně musí!“ pochvaloval si Igor.

Kolesnik neodbytně strkal do obálky svou fotku – portrét pětadvacetiletého krasavce v námořnické uniformě. Ale Rosomák jeho záměr neschválil a bez obalu se do svých svěřenců pustil:

„Jak dlouho vás poučuju, ale všechno je marné! Nemusím se o vás bát, jenom když chrníte... Jen to uvažte sami! Ta žena žije a pracuje, stojí šestnáct hodin denně u stroje. Pobírá svůj příděl chleba, chodí v prošívané vestě a sní o štěstí, které ji čeká v šest večer po válce. To už je lepší nepsat vůbec, než takhle ohavně lhát! Tím spíš, že jde o svobodnou ženskou. A o tobě, Igore,“ vyčetl Moskovskému, „jsem si nemyslel, žes takový hlupák. Myslels, že ji okouzlíš nějakou palubnicí? Ogurcov samozřejmě psal hlouposti, ale zato čestné hlouposti... Večerka. Končíme. Všichni na kutě!“

Po téhle sprše se všichni schlíple rozlezli po svých palandách jako po komůrkách velkého domu. Dlouho bylo ticho. Potom se zvědavý Kolja Poskočin vyklonil z palandy do tmy:

„Soudruhu staršino... haló, soudruhu staršino!“

„Co chceš?“

„Vy nespíte?“

„Drzoune jeden! Vzbudí mě a ještě se ptá.“

„Promiňte. Zajímalo by mě, jestli si vezmete naši Táňu?“

„Na to se musíš zeptat jí,“ dal diplomatickou odpověď Rosomák.

Džek Baranov se rozhodl oživit rozhovor:

„A co chcete dělat po válce?“

„Přesně to, co jsem dělal před válkou.“

„A čím jste byl?“

„Já?... Kapitánem,“ řekl po krátkém zaváhání Rosomák.

„Jakým kapitánem?“ divili se kolem.

„Mám na to diplom. Velel jsem lodi.“

Všichni ohromeně zmlkli. To je novinka!

„Je to tak,“ pokračoval užívaně staršina. „Absolvoval jsem školu říční dopravy. Na Dněpru. Před válkou jsem dělal v Kyjevě kapitána na říční tramvaji.“

„Podpalubí“ se otrásl hromovým smíchem.

„Kapitán... na tramvaji... říční! Haha!“

Rosomák se ve tmě otočil ke Kolesnikovi:

„Tak se na ně podívej! Řehtají se všemu jako koně... Co je vám na tom k smíchu? Ta moje tramvaj měla šedesát tun výtlaku. Po proudu dělala skoro čtyři uzly.“

Ještě v polospánku bručel:

„Uvidíme, na jaké necky posadí vás!“

Ráno zlostně stahoval z chlapců přikrývky, zřejmě byl uražený:

„Vztyk! Budíček! Na co čekáš?“

Celou cestu až ke škole museli zpívat. Když byl repertoár vyčerpán, Džek Baranov neuváženě spustil: „Byl jednou jeden kapitán, ten s úsměvem...“

To už staršina vybuchl:

„Pozor! Na místě, pochodem... raz a dva, raz a dva... Nohy! Zvedejte pořádně nohy, nestyďte se. Řekl jsem na místě! Raz a dva!“ Mezi počítáním jízlivě poznamenal: „To se ještě našlapete, než dojdete k mému diplomu... Jako na měsíc!“

„My už budeme hodní!“ zaúpěli plavčíci. „Ať žije říční tramvaj a její slavný kapitán Rosomák!“

„Pochodem v chod!“ dovolil staršina.

Vykročili. Každý svíral pod paží učebnice.

Jaro otevíralo před chlapci novou krásu Solovek. Loni na podzim, když tahali trámy a hloubili jámy, když se ještě pořádně neznali a byli na štíru i s disciplínou, neměli možnost tu zdejší krásu plně vychutnat. Teď ale byly Solovky den ode dne krásnější. Nad tajícími místy stoupala lehká pára. Ve slunci se ukázalo bohatství lesa, hýřící pestrostí: borovice a břízy, vrby a jalovce, smrky a modřiny. Bez bázně před lidmi vycházeli z lesa na louky sobi...

Džek Baranov už přečetl všechnu literaturu o ponorkách, kterou v knihovně našel, a o ničem jiném s ním nebyla řeč. Varovali ho:

„Nás tady ale na ponorky nepřipravují. Měj to na paměti!“

„Co na tom? Budu prosit a žadonit.“

Jednou, když se staršina Kolesnik chystal napařovat kalhoty, vykutálela se mu z kapsy desetikopejka. Všechny to tak překvapilo, že mince kolovala z ruky do ruky a prohlíželi si ji jako vzácnost: „Ukaž! A mně taky!“ Docela tady zapomněli, že jsou na světě také peníze. Mimo to, že se oblékali a obouvali na státní účet, dostávali sice ještě patnáct rublů měsíčně, ale protože je na Solovkách neměli absolutně za co utratit, dávali je, aniž je viděli, na válečný Fond obrany. Teď jim ta nicotná desetikopejka připomněla, jak dlouho už slouží...

Ale brzy se všechno rozhodne, už brzy!

Chlapci kuli plány.

„Chci k torpédoborcům,“ horoval Savka. „Mám rád rychlost a obratnost.“

„Bitevní loď, to je kus!“ přesvědčoval všechny Moskovskij. „Když vypálí z nejtěžšího děla, div se nerozsypeš.“

„Křižník je lepší. Já bych nejradši na křižník.“

„Ne, já zas k námořním stíhačům!“ namítal ohnivě Feďa Arťuchov. „To je třída! Malé, rychlé lodičky, které se neleknou ničeho.“

Kolja Poskočin mlčel.

„A co ty? K čemu ty chceš?“ zeptali se ho.

„Nechci říct, že by mi to bylo jedno. Ale budu sloužit kdekoliv. Třeba na vlečné lodi.“

„To mě podrž. Tak nač tedy shrabuješ jedničky?“

„Dobře se učit je moje povinnost. Nezapomínám ani na chvíli, že jsem představitel pokrokového lidstva.“

Všechny tím rozveselil.

„Ty nádivo! Co ty jsi za představitele? K smíchu!“

Poskočin namítl:

„Teď jsem samozřejmě námořnické embryo. Ale všichni jak jsme tady, chceme přece bojovat proti fašismu. A tu nákazu potírá jenom pokrokové lidstvo. Takže vás, kamarádi, s dovolením taky počítám k té lepší, pokrokové části lidstva. Nemám pravdu?“

Proti tomu se nedalo nic namítat. Rosomák „filozofa“ podpořil:

„Poslouchejte ho. To je rozumná řeč. A já od vás budu, jako od představitelů pokroku, žádat ještě víc!“

Žádat – nic jiného ho nezajímá. Od něho žádá Kravcov a od Kravcova žádají ti, co jsou nad ním. Tak to jde dál až do Moskvy, až k lidovému komisaři Kuzněcovovi, který mimochodem začínal námořnickou kariéru také jako plavčík... Rosomák se dívá na své chlapce s nedůvěřivým údivem. On bude po válce vozit na své říční tramvaji cestující s melouny a kufry, bude pořádat projížďky po tichém, kouzelném Dněpru, ale tihle holohlaví kujóni půjdou dál... Zatím ovšem nejedná s budoucími admirály zrovna uctivě a houká na ně, když se příliš rozvádějí:

„Ticho-o! Brní mi z vás uši. Ticho-o!“

Pak přišel den, kdy se přestaly zavírat dveře ubytoven a dovnitř proudily teplé vůně půdy. Každý z chlapců si našel svou břízu a stavěl na noc pod zářez v kůře hrnek. Ráno vyráželi v houfu ke svým stromům a pili ledovou březovou šťávu, z které trnuly zuby. Na sklonku jednoho takového dne zazněl povel, že po večeři mají všichni zůstat před jídelnou. Mezi kmeny starých borovic bylo napjaté plátno. Plavčíci před ním nastoupili a plátno se rozsvítilo jako velká bílá skvrna uprostřed temného lesa. Nikdo ani nedutal.

Promítal se týdeník. Asi pětáctyřicetiletý muž v krátkém kabátku si stoupl na prázdný sud od benzínu. Na krk mu navlékli oprátku. Chlapci se zatajeným dechem sledovali popravu zrádce. Hlas komentátora výjev uzavřel:

„...necht' vědí, že neujdou odplatě lidu!“

Druhý den už si chlapci rozebírali pušky. Od rána do pozdního večera to na střelnici bouchalo. Chlapci stříleli z okopů na pevný cíl. Potom na štít, který se vysunul jenom na okamžik z okopu. Útočili na pomyslného nepřítele, padali na zem, zatajovali dech a vypálili tři rány na siluetu fašisty vyřezanou z překližky. Z figur odletovaly třísky. Nad první jarní zelení se táhl průsvitný závoj kouře ze střelného prachu.

Překvapivě vyšlo najevo, že Savka je výborný střelec. Feďa Arťuchov se zas osvědčil v boji muže proti muži s bodákem. Zbrojíři přivá-

želi na střelnici truhlíky s ručními granáty, na povrchu čtverečkoványými jako ananas. Každý musel provést hod ostrým granátem a zvyknout si na kvílivé zasvištění střepin „ananasu“ nad hlavou. V přestávkách mezi střelbou posedávali chlapi na mechu.

„Jestlipak se tu dočkáme zralých malin?“ dohadovali se. „Nebo už tady nebudeme?“

Pro plavčíky byl oficiálně zrušen zákaz kouření. Stalo se to zřejmě na doporučení lékařů, protože ti nejsilnější kuřáci, neschopní svého zlovyku zanechat, si začali balit cigarety ze všeho možného, i z obyčejného listí. Nicméně to bylo rozhodnutí pochybné. Z mnohých nekuřáků se totiž přes noc stali kuřáci. Nezkušené mládí rádo vystavuje na odiv vnější znaky mužnosti. Ale Savka Ogurcov, pamětliv slibu, který dal otci, když se s ním loučil v Solombale, kouřit nezačal a dále si vybíral místo tabáku náhradní příděl cukru.

Když led na Solovkách zčernal a začal tát pod slunečními paprsky a když ondatry opustily své zimní příbytky, vydal Agramov nekompromisní příkaz:

„Všichni plavčíci, vyjímaje nemocné, budou spát nazí!“

Za dlouhou dobu si chlapi zvykli na tílka a spodky. Bez tílka to ještě šlo. Ale svlékat navečer spodky a zalézat nahý pod studené povlaky – brrr! Rosomák každý večer svědomitě obcházel palandy a kontroloval. Bez cavyků zajížděl rukou pod přikrývku a hmatal:

„Co to máš na sobě?“

„Nechte mě,“ pištěl Kolja Poskočin, „to lechtá!“

„Počkej, cítím něco drsného.“

„To jsem se jen omotal třecím ručníkem.“

„Ty jsi pěkná padavka – dolů s tím!“ Jako provazolezec na laně se Rosomák sunul pod stropem dále. „A co je tohle?“

„Trenýrky,“ odpověděl po pečlivé úvaze Finikin.

Následovala pobouřená tiráda staršiny:

„Podívejte se na něj, na milostpána! Bude si spát v trenýrkách! Nebuď k smíchu a okamžitě to svleč.“

V šest hodin ráno si chlapi směli natáhnout jen plátěné kalhoty od pracovního oděvu a na programu byl vydatný lesní běh, dva nebo i tři kilometry.

„Dýchejte zhluboka!“ vykřikoval Kravcov, klusající podél řad.

Plavčíci běželi. Plavčíci dýchali. Plavčíci se zocelovali.

Rybáři už vyjížděli na jarní lov a v Sosnové zátoce vyrostl školní přístav. Byly tam nové šestiveslice, motorové čluny, šalupy. Ospalí

tuleni se vyhřívali vedle člunů vytažených na břeh a líně si hráli s mláďaty. Ale jakmile se některý z chlapců chtěl zapojit do jejich hry, zlověstně syčeli a beze spěchu couvali po ploutvích k vodě. Pod břehem rostly křivolaké břízy. Voda v přístavišti se často „zadumávala“, jak říkali místní lidé, vždycky před odlivem. Daleko do moře ubíhaly kameny, na kterých rádi vysedávali bílí rackové s ostrými zobáky. Chlapcům pukaly pod nohama bobulky mořského vína. Jako vlhký písek vrzalo mořské zelí – laminaria.

Vyučování teorie pokračovalo. Ale s příchodem léta Agramov rozhodl, že urychlí fyzickou přípravu, aby chlapci i na břehu ochutnali námořnický chlebiček. Podmínky pro to byly na Solovkách ideální.

Jednou večer přišel Agramov do jídelny. Mlčky a zamračeně chodil mezi stoly. Občas zůstal stát na rozkročených nohou jako na železných sloupech, propletl prsty rukou za zády a upřeně se díval, jak se plavčík svědomitě vypořádává s jídlem.

„Jídlo vám trvá příliš dlouho!“ začal náhle. „S tím musíme skoncovat. Tohle není zájezdní hospoda, ale námořnická jídelna. Navykněte si jíst rychle. Na lodích je to nutné.“

Potom se rozhovořil o veslech a plachtách tak procítěně, jako by vyprávěl poutavou ságu. I když se nedá říci, jakými cestami se bude ubírat další vývoj loďstva, je jasné jedno: člun zůstane věčně nejdůležitějším článkem při výcviku námořníka. Není ani možné vypočítat všechny funkce, které člun v námořní praxi vykonává. Vyzdvihnout je třeba například tu poslední, jaksí závěrečnou úlohu v životě námořníka: je to právě člun, který ho zachraňuje při ztroskotání plavidla.

„Zopakujte si, prosím vás,“ kladl plavčíkům na srdce Agramov, „teorii a konstrukci člunu. Čeká vás přitom mnoho příjemných zážitků, ale také těžká práce. Romantika i mozoly! Nejen na rukou, ale i na těch partiích, na které se za minulých časů uštědřoval výprask... Při práci s člunem se rozvine vaše obratnost, schopnost přesného odhadu a pohotovost reagovat na nebezpečí, umění řešit kritické situace. Upevní se vaše vůle. Konečně, a to je to nejdůležitější, ucítíte hloubku moře.“

Agramov byl pokládán za nejpovolanějšího odborníka v oboru veslic a byl autorem učebnice o člunech, z níž se před válkou učili sovětští námořní důstojníci. Teď se z ní učili i plavčíci.

Savka se vracel z jídelny nějak schlíplý.

„Copak ti zas přelítlo přes nos?“ ptali se ho.

„Nic... já o ničem nevím.“

Ale věděl dobře. Doslova ho deprimovala ta Agramovova věta: „Ucítíte hloubku moře.“ Kolikrát už zůstal sedět na břehu, když se ka-

marádi koupali, a vymlouval se, že se mu dneska nechce. A teď se před ním rozevře hloubka, ale on nemá sílu, aby se přede všemi přiznal, že neumí plavat. Celou tu noc ho tlačilo to hrozné slovo jako můra. *Hloubka!*

Ranní budíček vyhnal všechny z kavalců jako bojový poplach. V běhu si natahovali kalhoty a za pět vteřin už stáli v řadě. Následoval povel: „Poklusem v klus!“ a začínalo obvyklé ranní proběhnutí. Tentokrát však Kravcov vedl rotu jiným směrem. Tam, kde bydlela rota radistů. A už běželi z příkrého svahu přímo k jezeru.

Savka svědomitě pracoval lokty a v běhu vykřikoval:

„To přece není možné... voda je ledová!“

Nemohl uvěřit, že všechno vyjde najevo už dnes.

Ale poručík na břehu ukazoval rukou:

„První řad... do vody! Druhý řad... teď!“

Voda vysoko vystřikovala pod těly, která se vrhala do hloubky. Čtyřstup za čtyřstupem. Zadní řady už pochopily, oč jde, a chlapani honem svlékali kalhoty a odhazovali je tam, kde stáli. Savka si kalhoty nesundal, naopak si je křečovitě přidržel rukama.

„Dvacátý řad... do vody!“ křičel poručík.

Ozval se něčí úpěnlivý výkřik:

„Já neumím plavat! Ať se zezadu netlačí.“

„Co je to za výmysly! Do vody! Zadní tě přidrží.“

Hloubka začínala hned u břehu. Bokem a nenápadně se Savka ponořil – ne do jezera, ale do křoví a utíkal do lesa. Dál od roty. Co nejdál od své potupy. Zdálo se mu, že ho pronásleduje zrádný posměch: „Podívejte se na něj, on neumí plavat!“ Na chvílečku zaskočil do liduprázdné ubytovny a popadl svůj pracovní oblek. A jako štvané zvíře, celý poškrábaný, zase zmizel v houští. Utíkal, jako by mu šlo o život... Potom se mezi borovicemi zalesklo moře. Jeho milované moře!

Tolik ho mít rád a neumět plavat. Savka se učil s vášnivým zaujetím, přímo hltal všechno, co mu služba u námořnictva štědře nabízela: makaróny i matematické vzorce, služby navíc i teorii navigace. Jeho rota teď po koupání, ještě s mokkými vlasy, pochoduje do jídelny, a on sedí tady. Potom rota se zpěvem odpochoduje do třídy, a on bude pořád tady...

Savka seděl na břehu a díval se, jak malá racčí písklata, sotva se vyklubala z vajec, už plavou v moři. To umí raci od narození. Zato neumíjí od narození létat. Savka se na ně ponuře díval a v duchu si říkal:

„Copak člověk není od narození stvořen pro vodu?“

Bloumal po lese a slyšel hlaholit polnici, svolávající plavčíky na oběd. Zdátky se ozýval známý refrén:

*To do boje jdou námořníci,
to jdou moře do boje!*

Neměl by raději vyjít z lesa a poctivě se přiznat, že neumí plavat a má strach z vody? To se ví, všichni se začnou řehtat jako blázni. Jenže smíchem to neskončí. Popadnou ho za ruce a za nohy a odtáhnou ho na největší hloubku. A hned bude plavat. Ale na tohle kruté řešení neměl dost silnou vůli.

Navečer za lesem zas volala polnice. Celý den se potuloval po návrších i dolínách, občas bez chuti pozřel loňskou klikvu.

Tu a tam objevil břízu s podstaveným hrnkem a usrkl šťávy. Blížila se noc a zoufalství se zvětšovalo.

To hloupé pískle mu nešlo z hlavy. Jak to, že racek umí plavat od narození, a člověk ne? Pořád si připomínal, co se učili ve fyzice: specifická váha lidského těla je o mnoho menší než specifická váha vody. Jestli je to skutečně tak a fyzika nelže, pak... Ale jak je tedy možné, že se člověk utopí?

Celou noc měl děsivé představy. Ne snad proto, že by se bál přenocovat v lese: vlci na Solovkách nebyli a na strašidla nevěřil. Mučilo ho něco jiného: má fyzika pravdu? Věda se někdy pořádně zmýlí. Lidé možná tonou jen proto, přemítal, že se nalokají vody a tím se jejich specifická váha zvětší? Stačí tedy zavřít ústa a s důvěrou se svěřit vodě? Nedaleko zapraštělo suché chrastí. Kolem prošel osamělý jelen a žalostivě zatroubil na svou družku. Krajíček nebe nad mořem zesvětlil. Kamarádi si teď klidně spí, ale už brzy vyskočí z kavalců a znova skočí do ledové jezerní vody...

„Buď jsem člověk,“ řekl si Savka, „nebo onuce.“

Ptáci už se probudili. Savka se zvedl z pahrbku, na kterém seděl tak dlouho, že ho zahřál. Vydal se hledat jezero, kde by provedl zkoušku sám na sobě. Couvnout už nemohl.

Jezera by na Solovkách nikdo nespočítal, měl tedy velký výběr. Jedno lesní jezírko se mu nezamlouvalo rašelinovou barvou vody. Druhé bylo tak ledové, že mu spálilo patu. S botami v ruce došel k třetímu jezeru a tentokrát mu nic nevadilo. Ani dlouhou holí nedosáhl hned u břehu na dno. Právě to potřebuje, aby podstoupil zkoušku. Okamžitě a s konečnou platností! Nečekaně si vzpomněl na babičku, jak s ní před válkou časně ráno chodíval na trh nakupovat brambory a zelí, rajčata a

rybíz. V té chvíli ho zamrazilo. Co bude s babičkou, jestli jeho zkouška dopadne špatně? Je přece sama...

Vyšlo slunce. Savka neměl ani tužku, ani kousek papíru, aby mohl napsat dopis. Proto obrátil naruby límec své bundy, na němž měl našitou jmenovku: „S. Ogurcov. 1. rota.“ Ještě jednou si nahlas vštípil, že specifická váha těla nemůže být v žádném případě větší než specifická váha vody. Potom se rozhlédl po širých okolních lesích a vystoupil na kámen.

Několikrát se zhluboka nadechl a potom se energicky odrazil nohama a vrhl se do závratné hloubky. Oči měl otevřené, proto viděl všechno. Viděl hloubku, ale neviděl, kde končí. Voda tížila stále víc a už nebyla křišťálově průsvitná. Konečně pod sebou uviděl černé stíny. Poznal prastaré kmeny potopené na dně jezera, zdola se k němu vztahovaly dlouhé vlasy vodních řas. Nastal úkol vyplout, aby tu nezůstal navždycky. A vtom pocítil, že ho nějaká síla sama táhne nahoru. Potřeboval se nadýchnout, ale sevřel rty a vydržel. A stoupal... stoupal výš a výš!

Dlaně mu náhle růžově ozářilo slunce. Ony první prorazily tu slupku, která rozdělovala svět ve dva živly. Pak se vynořila i ramena a Savka, který nikdy předtím neplaval, začal dělat tempa rukama, jak to dělají všichni, a – plaval! Sám tomu nemohl uvěřit. *Plaval*. Zvítězil sám nad sebou a zvítězil nad svým strachem. Jaká škoda, že jeho vítězství nikdo neviděl. Jen les, který šuměl kolem jezera...

Vzdálený hlas polnice ho k sobě zavolal. Vylezl na břeh, sebral šaty a rozběhl se k rotě. Zastihl ji klusající a nenápadně se zařadil do řetězu kmitajících nohou. A už dobíhali k jezeru. Kravcov zas začal posílat řadu za řadou do vody. Savka se do ní vrhl spolu s ostatními, jako se vrhá do svého živlu racčí mládě, a s radostným výkřikem se ponořil do hloubky. Plných dvacet minut obcházeli jezero staršinové a nedovolili nikomu, aby se dotkl břehu.

A pak to začalo.

„Kdes byl?“ obořil se na Savku Rosomák. „Od včerejšího večera mi kvůli tobě mejou hlavu... Já bych tě...“

„Promiňte mi to. Já zabloudil,“ zalhal průhledně Savka.

Rosomák nevěřil: Sekyrná je přece skvělý orientační bod!

„Jdi za poručíkem, ten ti to vytmaví.“

Kravcov položil Savkovi stejnou otázku:

„Kdes vězel, Ogurcove?“

„Zabloudil jsem.“

„Jakto?“

„Zašel jsem tak hluboko do lesa, že jsem se nemohl vymotat.“

Poručík ho vyslechl, ale pak se mu podíval ostře do očí:

„To všechno je moc hezké, Ogurcove, ale teď chci slyšet pravdu!“

A Savka musel s pravdou ven.

„Já kvůli těm vašim kouskům jednou půjdu před tribunál. Co to máš mezi rameny místo hlavy? Pět hodin ráno. Široko daleko ani živá duše. A ty, neplavec, tam skočíš po hlavě. Kdyby ses jenom na chvíličku přestal ovládat a lokl si vody jako vzduchu, byl bys teď v pánu. O moji hodnost nejde, ale pomyslels aspoň ty na svůj život?“

„Pomyslel. Ale specifická váha mého těla je menší než specifická váha...“

Poručík ho nenechal domluvit:

„Jsi hlupák! Odpustím ti to jen proto, že přede mnou stojíš živý. Ale kdyby ses utopil, šoupl bych tě do arestu... Odchod!“

Veslování na člunu není pouhý sport, ale je v něm i kus umění. Na lavici sedí po dvou veslařích, oba zády k přídí a tváří k zádí, kde trůní staršina. Každý svírá veslo: jedna ruka na zesíleném konci rukojeti,

druhá obepíná rukojeť. Ten, kdosi myslí, že námořníci veslují rukama, neví o veslování nic. Ne! Veslař pracuje celým trupem, svaly na zádech se mu slévají v tuhé provazy. Pravý námořník ví, že hnací síla člunu je soustředěna do listu vesla. Proto se do toho krátkého záběru vkládá všechna energie – svalová, nervová a duševní.

Staršिनové udávají veslařům takt pronikavými výkřiky:

„Dva... a ráz! Dva... a ráz!“

Při výkřiku „ráz“ se list vesla vynořuje z vody a veslo se bleskurychle přenáší k přídi. List se s plesknutím noří k dalšímu záběru.

Člun se posunuje trhaně. Na konci záběru se mají záda veslaře dotknout kolen toho, kdo sedí za ním. Bezpodmínečně se vyžaduje, aby byl zákmih vesel co nejdelší. Když vytrhuješ vesla z vody, nedělaš kotrmelec jen proto, že máš nohy zastrčené do poutek na dně člunu. Začátky jsou těžké. Veslo nezabírá vodu, ale vzduch. Vlna se zvedla a veslo se ponořilo až po zesílený konec. Zanic ho nemůžeš vytáhnout z vody, i kdybys ho tahal kolmo jako hůl. Námořníci tomu říkají: „Chytil štiku!“

„Jé, mně uplavalo veslo!“ začal křičet Kolja Poskočin.

Staršina s klením otočil člun a chlapani se smíchem lovili veslo z vody.

„Kdyby ti upadla hlava, tak ji lovit nemusíš, ale vesla je škoda.“

Bílé moře je kouzelné moře. Nikdo předtím netušil, co je v něm života a krásy. Když dal staršina povel: „Osušit vesla!“, vykláněli se chlapani přes okraj a dívali se do vody. Co všechno tam neviděli: ohnivě mořské koničky i barevné želé medúz. Ospale se ploužili li dna bachratí platejsi a z hloubky třpytivě zářily hvězdice tak podivuhodně přesných tvarů, jako by je příroda vyráběla sériově na svých zázračných strojích.

Na štroku seděli ti nejsilnější – Feďa Art'uchov a Finikin – kdežto Savka s Koljou na háčku s kratšími vesly. Štrokové udávají od zádi rytmus, ovšem Finikin se projevoval jako nedostižný tupec. Na povel „Osušte vesla!“ skládal veslo pod stěžeň, zato když staršina houkl „Stát!“, začal sušit veslo nad vodou. Mezi oběma řadami veslařů ležel v obalu stěžeň s ráhny a plachtami. Finikin už poněkolkáté nabádal Rosomáka:

„Má tohle smysl? Už jsme úplně na dně... Nerozvineme plachty?“

„Plachty se dočkáš, až stokrát propotíš tričko. Zatím jsi ho propotil sotva čtyřikrát... No tak, zaber pořádně! Dva-a!“

Zesílená část vesel je kvůli rovnováze zalitá olovem, rukojeti jsou ohlazené smirkovým papírem. Do havlinky se veslo zasazuje na místě, kde je vřetenem obaleno kůží, a úpěnlivé vrzání mokré kůže se ozývá po

celou dobu veslování. Chlapci veslují svlečení a slunce už jim pozlatilo záda. Zítra ráno se budou zvedat z kavalců s nářkem a jako stařečkové se budou držet za kříž. To ale zítra, dnes se vesla z pružného jasanového dřeva ohýbají pod záběry jejich paží. V soudcích šplouchá zásoba pitné vody. Zákmih – záběr, zákmih – záběr!

S takovýmhle elánem se snad dá přeplout oceán.

„Připadám si jako na galěře,“ poznamenal Kolja Poskočin. „Chybí jen ten profous s karabáčem, který by nás občas pořádně přetáhl.“

„A kdo to byl, ten profous?“ zeptal se staršina.

„Lodní dozorce a kat. V minulosti byla na lodích taková hodnost.“

Z přístaviště se vraceli lesem, neseřazení, polonazí a bosí. Vtom se těsně před nimi ozval výkřik:

„Stůj! Kdo tam?“

Náhodou se dostali až k tomu muničnímu skladu, který kdysi střežil Savka, když se kolem v noci potuloval nepřítel. Teď už měl strážný v zásobníku ostré patrony.

„Nech toho křiku,“ smáli se chlapci. „Komu chceš nahnat strach? Nepoznáváš svoje lidi?“

V Savkařjevu požádal Savka staršinu, aby mu dovolil odejít.

„A kam chceš jít?“

„Chci zajít na politické oddělení k Ščedrovskému.“

„Co mu chceš?“

„Otec vůbec nepíše. Dostal jsem jen jediný dopis...“

Ščedrovskij se zatvářil užasle, když uviděl ve dveřích Savku.

„Kdo tě sem poslal?“

„Nikdo... ale řekl jsem si, že se musím poptat po otci.“

„To je zvláštní! Zrovna tu mám odpověď na náš dotaz. Jen jsem otevřel obálku, objevil ses ty... Je to možné?“

Savka mlčel a čekal.

„Těžko se to říká,“ začal Ščedrovskij. „Ale ty jsi už dospělý muž a sneseš i tu nejtrpčí pravdu. Tvůj otec už nežije. Z odpovědi na náš dotaz vyplývá, že byl vyškrtnut ze stavu už loni na podzim.“

Po usilovném veslování Savka náhle ucítil bolest v ruce.

„Plakat nebudu. Ale třeba je... v zajetí?“

Ščedrovskij zavrtěl hlavou:

„Námořníky a tím méně komisaře námořnictva nepřítel do zajetí nebere. A jak dobře víš, ani oni se nikdy nevzdávají...“

Prodlužovat rozhovor nemělo smysl.

„Brzy mi bude patnáct. Přesné datum neznám. Víím, že někdy v létě. Smím už tedy vstoupit do Komsomolu?“

Chlapci netrpělivě vyzvídali:

„Kdy už skončí učení? Kdy odejdeme na loď?“

Důstojníci odpovídali neurčitě. Nebo je odbývali:

„Dočkej času. Ještě se nabojuješ ažaž!“

Savka jednou náhodně rozevřel Učebnici pro kormidelníky a přitom si všiml, že vlastně probrali všechnu látku. Podíval se do Řízení a ovládní plavidla a zjistil, že zbývá probrat jen způsoby vleku lodí.

„Poslyšte,“ řekl kamarádům, „uvidíte, že odjedeme už brzy!“

Stále větší důraz se kladl na fyzickou přípravu. Uprostřed noci chlapce často burcoval bojový poplach. Prováděli dlouhé usilovné pochody terénem. Jestliže v cestě leželo jezero, nesměli je obejít, ale přepnout, ať bylo sebevětší. Byly to svérázné noční pochody: předvoj roty už vycházel z vody na břeh, ale konec teprve vstupoval do vody s puškami nad hlavou. Láska k vodě začala u plavčků nabývat až směšných rozměrů. Jakmile ohlásil zvonek přestávku, okamžitě odhazovali šaty na stoly a nazí se hrnuli z oken rovnou do vody. Deset minut plavali, a když zvonilo k vyučování, už seděli připraveni na svých místech, jenom si ještě utírali podolky blůz čela. Ze zrádného nepřítele se jim moře měnilo v přátelský živel a voda se stávala jejich rodnou kolébkou. Ještě nemysleli na to, že jim může moře ukázat i svou druhou tvář – tragickou... Teď jenom dychtivě čekali.

Od roty radistů u Banného jezera přiběhl Mazgut Nazypov: „Vy necítíte ten kouř? U nás pro kouř nevidíme.“ Někde hořel les. Nějakým záhadným způsobem přeskočil k jezeru radistů a odtud i k jezeru kormidelníků. Zprvu se mělo za to, že oheň mají na svědomí kuřáci. Celá škola musela nastoupit,

„Soudruzi,“ promluvil k plavčíkům Agramov, „je přímo otřesné, že si nevážíte lesa, který vám poskytl přístřeší. Nikdy jsem vám nezakazoval, abyste v lese rozdělávali ohně. Teď to však zřejmě budu muset udělat. Co chvíli na některém místě hoří. Copak je tak těžké oheň udupat a zalít ohniště vodou? A hlavně, vy, kuřáci! Dívejte se, zatraceně, kam odhazujete nedopalky!“ Kapitán prvního stupně jim jaksepatří promluvil do duše. Přesto měli pocit, že zbytečně. Všichni se s lesem dávno szili. Pravda, ohně jim šlehaly až do nebe. Kuřáci odhazovali nedopalky. Ale jak ohně, tak nedopalky přepečlivě zhášeli. Teď od nich tedy žádali, aby zvýšili opatrnost, a tak ji zvýšili. Dávali jeden na druhého pozor, aby někdo nezpůsobil požár nedbalostí. Lesy přesto hořely dál. Zničeho nic se ozýval praskot v chrástu. Syčivě uhelnatělo chvojí

borovic.

„To neděláme my!“ bouřili se chlapci. „My nejsme žháři!“ Savku z toho nepříjemně mrazilo, stejně jako tenkrát v noci, když stál na strážní s děravou puškou a kolem praskaly větvičky pod nohama *nepřítele*.

Ze zpráv TASS, červenec 1943

5. Fašistická vojska zahájila ofenzívu na úseku Orel-Kursk-Bělgorod. Za jediný den bylo vyřazeno 586 nepřátelských tanků.

6. Na úseku Orel-Kursk-Bělgorod za den vyřazeno a zničeno 433 nepřátelských tanků.

7. Na úseku Orel-Kursk-Bělgorod za den vyřazeno a zničeno 520 nepřátelských tanků,

8: Na úseku Orel-Kursk-Bělgorod za den vyřazeno a zničeno 304 německých tanků.

9. Na úseku Orel-Kursk-Bělgorod bylo za den vyřazeno a zničeno 233 nepřátelských tanků.

10. Na úseku Orel-Kursk-Bělgorod sovětská vojska odrážela četné útoky nepřítele. Vyřazeno nebo zničeno 272 německých tanků. – Britská a americká vojska se vylodila na ostrově Sicílii.

15. Severně a východně od Orla přešla v minulých dnech Rudá armáda do ofenzívy, prolomila nepřátelskou obrannou linii a ukořistila mnoho materiálu.

17. Na orelském úseku a ve směru Orel-Kursk útočí sovětská vojska si vynutila postup vpřed.

22. TASS dementovala zprávu německé informační kanceláře o údajném pokusu sovětských vojsk o vylodění na norském pobřeží, k němuž prý došlo 20. července.

25. Abdikoval Mussolini. Ministerským předsedou v Itálii byl jmenován maršál Badoglio. Král Viktor Emmanuel převzal velení ozbrojených sil.

26. Sovětská vojska pokračovala v ofenzívě v orelském úseku.

Tanková bitva v žhavém Kurském oblouku upevnila úspěch sovětské armády.

„Kdy už konečně přejdeme na lodě?“ strachovali se plavčíci.

„Takhle přijdem s křížkem po funuse.“

„Ticho-o! Dočkáte se. Karta se obrátila, ale válka zdaleka neskončila!“

Agramov byl obdivuhodný člověk. Ačkoliv už byl postarší, a jak se říká, jednou nohou admirál, nezdráhal se osobně vést výcvik plavčků s plachtami. A tak se ozvalo dlouho očekávané:

„Vesla odložit! Vztyčit stěžně!“

Co chyb napáchali za krátkou chvíli! Veslaři na pravém boku mají levou rukou uchopit ráhno a pravou obejmout tělo stěžně. Na levém boku naopak. Ale nikdo učený z nebe nespádl, a tak první pokus skončil tím, že štok Finikin dostal stěžněm pořádnou ránu do své zrzavé palice.

„Vy zvířata!“ zařval bolestí.

Agramov zatím nic neříkal, jenom podal Finikinovi pěřák:

„Tumáš, ochlad' si ho ve vodě a přitlač si ho na bouli. Do svatby se ti to zahojí. Aspoň budeš mít co vyprávět nevěště.“, Finikin strčil ruku do vody, aby minci ochladil, ale voda se mu zdála teplá. Ponořil tedy ruku až k lokti: „Jú, tady je ledová!“

„Cos myslel?“ usmál se Agramov, který se zájmem pozoroval, jak se plavčici pachtí s lany. „Tady se stačí prohrát jen vrchní vrstvy vody. A v Barentsově moři je voda věčně ledová.“

Stěžně už vězel v tuleji a chlapci ho připevnili k lavici. Teorie a praxe jsou dvě různé věci. Savka dokázal vyjmenovat, jako když bičem mrská, všecka táhla, kroužky, lana, ale podstatně jiné bylo umět s nimi zacházet v praxi. Vítr rval ráhna z ruky a mokřý lem plachty bolestivě šlehal do tváří. Vítr cloumal plachtou s ohlušujícím rachotem, jako když střílejí z děla.

„Hrůza!“ řekl Agramov. Zapálil si papirosu a schoval ohořelou zápalku zpátky do krabičky, aby nezaneřádl moře. „S tímhle fortelem byste tak mohli, chlapci, pracovat někde v šatně, a ne u námořnictva.“

Nařídil, aby stáhli plachtu a všecko schovali zpátky do obalů. Pekelná práce začala znova od začátku, ale tentokrát už Finikin nedostal po hlavě – i to byl pokrok. Agramov chlapce donutil, aby celou operaci opakovali snad čtyřikrát, dokud ji jakžtakž nezvládli.

„U zdvihacích lanek! Napněte plachtu! Uvažte lana! Přitáhněte otěže! Nelelkujte!“

Na břehu jsou otěže obyčejné provazy. Na moři se ale proměňují ve vzteklé zmije. Savka se celý zpotil, když se je snažil udržet, a Feďa Arťuchov si sedřel nehet a zastříkal krví kalhoty. Na lavicích se pod

napjatou plachtou sedět nedá, posádka se usazuje na dně člunu. Agramov odstranil vlajku ze zádi.

„Dovoluju hvízdát,“ řekl a vyměňoval kormidelní páku. „Košoví strážní totiž kdysi hvízdáním přivolávali příznivý vítr a svatě věřili v zázraky.“

Všecko se uklidnilo. Hovor ustal. Agramov dovedně „nabral“ vítr do plachty a člun se položil na bok. Naklonil se tak silně, že voda s tichým šploucháním proudila v jedné rovině s tvářemi chlapců. Od mořského živlu je odděloval jen úzký obrubník. Nahánělo to děs!

„Nepřevrhne se?“ zeptal se Kolja Poskočin.

Agramov se ohlédl dozadu, kde se v dýmu požárů dávno ztratil solovecký břeh. Odhadl vzdálenost a řekl:

„Doufám, že to uplaveš, jestli se převrhne.“ A stočil veslici ještě víc do větru. „Teď máme plný tříčtvrteční vítr zleva... Rozumíte?“

„To známe,“ tvrdili plavčíci. „Probírali jsme to!“

Hřebínky vln už se přelévaly do člunu a hlubina se chlapcům otvírala před ústy. Mohli ji pít, tu tajemnou hlubinu plnou ryb, medúz a tmy. Z té hlubiny se občas vynořil tuleň se zježenými vousy a vyvalenýma očima.

Když se vraceli, Agramov dal příkaz:

„Odvázat otěže!“

Plachta, když jí přestali poroučet lidé, se okamžitě nemohoucně zatřepetala a člun, který ztratil vítr, se zastavil. Slunce shora pražilo do svalnatých hřbetů. Dokonce až sem, do takové dálky, zalétali z pevniny ovádi a chlapci si zvučně plácali po zádech. Agramov vyhlédl přes okraj člunu. Nežtetelně už prosvítalo dno.

„Každý se ponořte a na důkaz toho, že jste byli u dna, mi odtud přineste něco na památku!“

Vzápětí byly kalhoty dole. Hlava žbluňkavě prorážela teplé vrstvy vody a nořila se do ledově studené mořské hloubky. Savka byl blahem bez sebe. Před očima se mu vznášely rozevřené červené deštníky medúz a lapal po nich rukama. Rozjařeně se díval na kamarády, kteří se vedle něho mocnými tempy prodírali ke dnu, a činil se, aby nezůstal pozadu. Zahlédl něco černého... Aha, to tuleň hledá něco k snědku a rozhrabuje na dně nánosy ulitek. A tady leze pórovitá hvězdice. Chňap po ní! A nahoru. Je to zvláštní pocit, vidět nad sebou bachraté dno svého člunu. Chlapci se s vyjevenýma očima vynořovali nad hladinu. Každý křečovitě svíral v hrsti něco neforemného a pomačkaného.

„Tady! Podívejte se,“ křičeli. „A já mám bahno!“

„Jste chlapíci!“ pochvalně kývl ze zádě Agramov. „Rychle zpátky

do kalhot.“

Při zvlášť silném větru plavčíci na moře nesměli. Velitelé měli strach, aby neudělali obrat „přes kýl“, jinými slovy, aby se s nimi člun nepřevrátil kýlem vzhůru. Naopak Agramov vždycky, když se moře rozbouřilo, napjal na šestiveslici plachty a sám a sám vyplouval na rozbouřené, hněvivě hučící moře.

„To je formát,“ mluvili o něm s obdivem chlapi. „Snad je příbuzný samotného Neptuna. A ne? Nás je přece šest a ještě staršina na zádi. Celkem čtrnáct rukou. Á přesto stěží zvládneme lanoví. On je ale na všecko sám, má na to všehovšudy dvě ruce, a nebojí se takového větru! Pašák!“

Věděli už z vlastní zkušenosti, jak tvrdá je to práce, když se hrubá plachta rozběsí a vítr rve z rukou drsné otěže, které rozdírají dlaně do krve. Agramov to všecko zvládl vždycky sám a riskoval jen svůj vlastní život... Chlapiček čekali celí znepokojení u ohně. Dozorčí v přístavišti člunů vyhlíželi na moře:

„Pořád nic. Je vidět jen pěnu... Kam se poděl?“

Už za tmy se přímo z bouře vynořila veslice s osamělou postavou na zádi. Člun se sveřepým syčením vysunul přední vaz na mokřý písek. Agramov vykročil k ohni.

„Vyčerpejte vodu. Sklopte stěžeň. Já si jdu lehnout...“

Plavčíci se připravovali na vyřazení. Ale i nepřítel byl připraven zabránit příslušníkům specialistů na sovětské válečné lodě. Teď už nikdo nevěřil, že požáry padají na vrub nedbalosti plavčíků. Nikdo už nehuboval ani na kuřáky. Škola se dusila v dýmu. Dýmem měli nasáklé pracovní oděvy i ložní prádlo. I ve spánku cítili, že jim do nosu vniká jako ostří nože kouř.

Solovky sužovaly záhadné požáry, vznikající vždycky neočekávaně a na nejrůznějších místech souostroví. Ozbrojené hlídky pročešávaly lesy, ale bezvýsledně – nepřítel se dovedně skrýval.

Jednou večer přijela do Savvaťjeva jedenapůltunka a Rosomák dal své třídě povel, aby nasedla do korby. Vstoje se drželi navzájem kolem ramen a tak dojeli do zátoky Klidu, kde hučel silnými motory člun SK-619 pod zelenou vlajkou námořní pohraniční stráž. Před válkou lovil tresky a platejse, lovci z něho vycházeli na led lovit tuleně. Nyní měli plavčíci v jeho kormidelní kabině prakticky zkoušet řízení lodi v udaném kursu. Celá třída se naskládala do podpalubí, které nebylo větší než normální světnice a páchlo rybinou, a tam i spali naskládání jako sardinky.

Motorový člun celé dni pomalu pojížděl kolem skalnatých břehů porostlých řídkým lesem. Proudů různých směrů tam s ním pořádně lomcovaly. Savka už věděl z krátké zkušenosti na *Volchovu*, že patří k té nešťastné skupině lidí, kteří trpí mořskou nemocí. Hrozně ho to hnětlo, ale byl rozhodnutý, že se nevzdá. „Námořnictvo je námořnictvo a jeho poslání je boj na moři. Na moři je námořníkův domov!“ vštěpoval si výroky slavných admirálů.

Pozdě v noci se v průlezu na pozadí hvězdného nebe objevila čepice staršiny Rosomáka. Pro dlouhý štítek jí plavčící říkali „čepice s držákem“.

„Ogurcove!“ zavolal Rosomák. „Ke kormidlu!“

Savka se s námahou, jako krab z kamení, vydrápal z valné hromady spáčů. Jakmile za ním zaklaply dveře kajuty a uviděl matnou žlut' větrné růžice kompasu, okamžitě se uklidnil. Rukojeti kormidla byly tak ohlazené, že hladily ruce. Velitel člunu se skromnou hodností podporučíka mu zahučel do ucha kurs a Savka se soustředil na blikavé zářící

kompasové dílce. Bylo to zvláštní, ale kormidlování ho vůbec nenadchlo, dokonce byl jeho všedností trochu zklamán. Po dvou hodinách zaujal jeho místo u kormidla Feďa Artuchov, který byl ze své první kormidelnické směny štěstím bez sebe... Každý podle svého gusta!

Zápočet z kormidlování dával plavčíkům velitel člunu, kterého nikdo neznal a který sám také nikoho neznal. Zřejmě nedělal mezi chlapci žádný rozdíl a dával každému šmahem výbornou, což se nelíbilo dokonce ani chlapcům, kteří reptali:

„Za co mi dal jedničku? Copak všichni řídíme loď tak mistrně?“

Teď když si plavčíci vydobyli první námořnické ostruhy, vyskytli se mezi nimi elegáni, kteří se nemohli smířit se standardním stříhem námořnických kalhot. Na obhajobu rozšířených nohavic udávali velice závažný důvod:

„Široké nohavice nejsou luxus, ale nutnost. Proč by jinak nosili na celém světě námořníci široké kalhoty? Už stříhem jsou totiž uzpůsobené k tomu, aby se daly rychle stáhnout ve vodě. Žádné knoflíky, ale jenom kapsa na zapínání! Když námořník spadne přes palubu, kapsa se otevře a kalhoty napité vodou vlastní tíhou sklouznou námořníkovi z nohou a jdou ke dnu. Ale zkuste ze sebe stáhnout uzounké roury. Utopíte se i s kalhotami jako hlupáci!“

Staršinové si obvykle všívali do kalhot klíny, ale plavčíci neměli kde vzít látku. Proto vymysleli něco jiného. Vyřezali si z překližky zvláštní šablony. Navečer nohavice namočili a ztuha natáhli na šablonu. Nohavice se stále víc roztahovaly a rozšiřovaly, ovšem látka na koncích byla pořád tenčí a průsvitnější. Brzy se skrze takové nohavice daly číst noviny.

Když Rosomák u někoho našel takovou šablonu, okázale ji lámal přes koleno:

„První velitel, který vás v tom uvidí, vás požene rovnou do arestu. Já nevím, proč jste tak umínění, mládenci!“

Chlapci se kvůli šablonám nezlobili, jenom vysoce ideově namítali:

„A co revoluční námořníci? Jistě jste viděl ty široké nohavice v My z Kronštadu? Copak velitel nepochopí, že roury se hodí na břehu, ale ne na moři?“

Poslední chvíle před spaním vyplňovalo vyprávění. Tentokrát vystoupil v úloze vypravěče staršina Rosomák.

„Tak poslouchejte, junáci,“ začal. „Když jsem před válkou sloužil v Sevastopolu, tak tam byl velitelem přístavu... ne, to nebyl velitel, to byl ras! Když uviděl na nějaké slečince námořnický knoflík s kotvou, bez pardonu jí ho ustříhl, i když se třeba zfanfrněla. O nějakých klínech se

nám v Sevastopolu ani nesnilo. Pořád při sobě nosil břitvu a na ulicích rozparoval námořníkovi kalhoty od boků až po kotníky. A potom ho dal odvést ke krejčímu Samuelu Šmejerzonovi (tak se skutečně jmenoval, znal ho každý námořník), aby mu nohavice zašil. A ještě jsi musel vysolit dva rubly od práce. No a jednou jeden sochař z Moskvy vytesal pro Sevastopol pomník černomořským námořníkům, kteří padli pro revoluci. Na pomníku nic nechybělo: čapky na stranu, kalhoty širokánské jako sukně, blůzy rozepnuté a každému padá do čela takováhle patka. No dobrá! Posádka nastoupila, vyhrávala kapela, byly projevy a my provolávali hurá! Potom stáhli z pomníku látku. Velitel si pomník prohlíží, vidí ty přestupky a výstfelky, a hned: *Bud' oni*, nebo já!“

„A odstranili ten pomník?“ zajímali se chlapci. „Nebo setřeli velitele?“

„Pomník zůstal stát. Ale vrchní velitel loďstva povolal toho sochaře z Moskvy. Ten sice nadával jako špaček, ale uřezal námořníkům patky, dlátkem jim zúžil nohavice a blůzy zapnul na všechny knoflíky. Pomník byl zohavený, zato velitelská dušička měla pokoj. No a tak vojenský řád pokořil umělecký vzlet! A teď spěte!“

Po Savvaťjevu se roznesla zvěst, že do zátoky Klidu už připlul transport nové směny plavčků. Zatím je ubytovali v klášterní pevnosti, ale brzy se přestěhují do Savvaťjeva. Ta novinka znovu potvrdila, že první absolventi školy plavčků brzy uvolní své ubytovny a třídy pro nováčky a rozejdou se k jednotlivým loďstvům. Teď všechno záleží na tom, jak kdo složí zkoušky. Když na výbornou, rozhodne sám, jaká vlajka se mu zatřepetá nad plavou. Chlapci odcházeli s učebnicemi hloub do lesa, kde to ještě čpělo spáleništi, uvelebovali se na hebkém mechu a začínali znova opakovat celou látku. Při tom mlsali šťavnaté maliny, borůvky a brusinky. Nad jejich ostříhanými hlavami zářily rudé plody na šípkových keřích.

Savka jednou dostal žízeň a seběhl s Koljou Poskočinem dolů k jezeru. Sehnul se k vodě, ale vtom vykřikl:

„Podívej, Koljo!“

Na břehu ležela mrtvá ondatra s vyceněnými malými zoubky. Poskočin ji vzal za ocas, zvedl ji a prohlížel si ji.

„Takovýhle kousek by přišel vhod leckteré parádnici. Ještě třicet čtyřicet takových kousků, a byl by kožich jedna radost.“

„Zahod' tu zdechlinu. Že se toho neštítíš!“

„Byla přece ve vodě, je čistá. Jsou to krásná zvířata. Mně je jí opravdu líto... Proč asi zdechla?“

Savka se zvedl a už se nenapil.

„Napiju se někde dál.“

Poodešel, ale sotva se znova sehnul nad vodou, přiskočil k němu Kolja a odtáhl ho za kraj bundy od břehu.

„Nepij.“

„Proč?“

„Radši ne. Vydrž to domů.“

„Myslíš kvůli té kryse?“

„Copak víme, na co umřela? V rákosí totiž leží ještě jedna a taky umírá, chudinka.“

Když se toho dne po obědě vraceli z jídelny, Feďa Art'uchov, snad nejzdravější chlapec ze třídy, najednou zbledl a celý se zkroutil.

„Je mi hrozně špatně... zničehonic.“

„Špatně?“ zasmál se Rosomák. „Asi ses přecpal.“

„Jindy toho spořádám ještě víc. Tohle je něco jiného.“

Navečer už Feďu odvezli k zdravotnické četě. Ráno se ukázalo, že tam kobyłka odvezla od všech rot ještě hezkou řádku chlapců, kteří stejně náhle onemocněli...

Vyřazení se blížilo a nepřítel to vyslídil. Když se mu nepodařilo narušit výuku požáry, provedl zločinnou záškodnickou akci, jakousi lokální bakteriologickou válku: otrávil solovecká jezera! Úvaha byla prostá – chlapci chodí a běhají po lese, co chvíli se některý napije z toho, co je nejbližší – z jezera. Břehy byly poseté mrtvolkami ondater, které se staly první obětí jedu. Otrávená zvířata připlouvala ke břehu a bezmocně umírala v rákosí. Savvaťjevská nemocnice už byla přeplněná. A právě v těch dnech začaly do Savvaťjeva přicházet v pochodových proudech plavčíci další, už druhé směny. „Staří mazáci“ vítali „zajíce“ u silnice.

„Jste tu někdo z Moskvy?“ volali na ně. „Jak to vypadá v Moskvě?“

„Staví se tam... Už je to veselejší“

„Co z Gorkého? Z Jaroslavu? Jak se jim tam vede?“

„Dobře. Těší se, že válka brzy skončí.“

Chlapce prozatímně umístili, kam se dalo. Ještě neostřílení a nestmelení vojenskou disciplínou, byli těžce zasaženi nápirem epidemie. Nepřítel si zřejmě počkal, až přelidněnost v Savvaťjevu vytvoří hygienicky nejzranitelnější podmínky, a chtěl skoncovat se všemi plavčíky najednou. V tom kritickém údobí školy plavčků kapitán prvního stupně Agramov doslova zestárl, zřejmě pod tíhou starostí o osud svých svěřenců. Epidemie se podle všeho nevyhnula ani jemu a jeho rodině,

nicméně Agramov neulehl.

„Závěrečné zkoušky složíme ve stanovené lhůtě,“ ujistil.

Savvaťjevo bylo izolováno přísnou karanténou. Nemocnice už vynesla lůžka pod širé nebe. I klub byl zaplněný lůžky. Nálada mezi chlapci byla přesto dobrá a žertovali:

„S tou běhalkou brzy vyběhneme!“

K novým plavčíkům byli shovívaví:

„Necháme vám tu všechno ve vzorném stavu. Takové ubytovny, jako jsme si postavili my, byste nikde jinde nenašli. Hotový palác! Vy už nemusíte nic stavět, můžete se jenom učit! Ale měli byste si užít, co jsme si tu loni užili my...“

Nováčci se vrhali na vojenskou stravu stejně dychtivě jako kdysi oni.

„To vás přejde,“ uklidňovali zelenáče. „Nás to přešlo taky. Dokonce nebudete dojídat. Budete vykrmovat kočky.“

Závěrečné zkoušky začaly bez ohledu na epidemii. Nyní měli složit účty velitelům i státu. Zkoušky probíhaly v bouřlivé situaci. Jedna skupina odcházela od zkušební komise rovnou do nemocnice, druhý den si vytahovali otázky zas ti, co byli z nemocnice propuštěni. Savka Ogurcov nevynikal železným zdravím ale nastojte, nemoc se mu vyhnula! V Rosomákově třídě bylo takových asi deset. Stěží si myli ruce častěji než druzí, spíš to byla souhra náhod. Doktorů se ovšem sjela do Savvaťjeva hezká řádka, a stejně nestačili píchat injekce a dohlížet na to, aby byla každá miska sterilně čistá. Všude to v těch dnech páchlo karbolou a chlórem. Ale učební program školy probíhal podle plánu.

Ve vzduchu už poletovaly stříbrné pavučinky, předzvěst blížícího se podzimu. Rota strojníků v klášteře dokončila zkoušky jako první. Příjímací komise pracovala klidně, ale přísně. Každá jednička stála chlapce hodně potu, ale Savka šel od zkoušky ke zkoušce se samými „výborně“ stejně jako Kolja Poskočin. Džek Baranov a Feďa Arťuchov vyplouvali na moře s dvojkami. Finikin se skromně spokojil s trojkami. Nedostatečný prospěch neměl nikdo.

Nepřítel se přepočítal: první vyřazení plavčíků v SSSR se konalo přesně ve stanoveném termínu.

Zbývala poslední meta: zařazení k jednotlivým loďstvům. Z toho bylo každému úzko. Bude mít štěstí?

„Já jim to řeknu na rovinu: Třeba si mě rozkrájejte, ale chci jen a jen na Balt!“

„A já k ponorkám,“ horlil Džek Baranov. „Ať se utopím třeba hned při první plavbě, ale můj sen se musí uskutečnit!“

„Já bych rád na Černé... Není možné, aby mi ho nedali!“

Rosomák a Kolesnik byli před blízkým loučením melancholičtí:

„Tak to vidíte. Vy si ujedete, a my abychom tu začínali znova od začátku. Vás už jsme znali jako svoje boty. Ale jací budou ti noví? Co když sem přitáhli kdovíjakí chuligáni?“

Komise začala u loďmistrů torpédových člunů. Premiantem třídy byl Miška Zdybněv a celou školu ohromilo, že se dobrovolně přihlásil k Severnímu loďstvu.

„Máš přece vyznamenání!“ upozorňovali ho.

„To snad neznamená, že nemám rozum,“ namítal Miška. „Jen klid. Uvidíte, že jsem si vybral to nejlepší. Ještě mi budete závidět.“

Naopak poslední co do prospěchu i kázně byl ve třídě Viťka Siňakov. Ale i toho zařadili k Severnímu. Tak se vyjasnila neočekávaná věc: k Severnímu loďstvu posílali buď nejhůřší, nebo naopak premianty, kteří si vybrali mlhy a smřště dobrovolně, z čisté uvědomělosti.

Potom předstoupili před komisi radisté. Hodně si jich vyžádalo Černomořské loďstvo a také přísný Balt. Dvacet radistů odjíždělo do Jaroslavu:

„Přeškolí nás na radarové operátory. Prospěli jsme na výbornou v technice, ale máme slabší sluch.“

„A co to jsou ti radaroví operátoři?“

„Pracují u radiolokátorů... u radaru. Chápeš?“

„Nechápu.“

„Copak jsi nebyl nikdy v kině? No, to máš jako v kině. Díváš se na plátno a vidíš tečku. A ta tečka leze jako veš... Ta veš je nepřátelská loď.“

Mazgut Nazypov, rekordman školy v rychlosti vysílání, si také vybral Severní loďstvo. Projevil přitom zvlášť praktický přístup.

„Služba je všude služba,“ vysvětloval Mazgut, „ale do Murmanska je to nejbližší. A sami víte, jak se dneska cestuje. Víc se stojí, než jede a horkou vodu na čaj na stanicích neseženete. No a tadyhle ráz dva, druhý den už budu na lodi.“

Konečně si komise vzala na paškál i navigátory.

Finikin nosil v kapse čtyřlístek pro štěstí.

„Já věřím v osud,“ tvrdil.

„Věř, když se ti to líbí,“ krčil rameny Poskočin.

Dveře třídy navigátorů, kde zasedala komise, se prudce otevřely a vyhlédl z nich neznámý kapitán druhého stupně:

„Soudruh Finikin... je tady? Pojd'te dál.“

Finikin sevřel v hrsti čtyřlístek a zmizel za dveřmi.

„První beránek na rožni,“ poznamenal Arťuchov.

Pozorovací okénko ve zdi bylo zabeďněné, aby chlapci nemohli z chodby potajjí pozorovat kamarády. Igor Moskovskij přitiskl ucho na klíčovou díрку.

„Co se tam děje?“ hořeli zvědavostí ostatní. „Na co se ho ptají?“

„Breptá tam něco o počasí. Že touží po teple.“

„To je číslo. Nejradši by Soči nebo Picundu, a přitom byl samá trojka.“

Finikin se vypoťácel ze třídy celý zpocený.

„To je konec,“ řekl a opřel se o stěnu.

„K jakému loďstvu jdeš?“

„Ke Kaspickému,“ vzdychl Finikin. „Jedu do Astrachaně.“

Kolja Poskočin spráskl ruce:

„Jú, tam si užiješ prachu jako na silnici!“

Arťuchov udělal na Finikina dlouhý nos:

„Teď to máš! Chtěls do tepla a půjdeš do pekla. Budeš čekat s dělo-

vým členem v Karabugazu, až přivezou cisterny vodu.“

Finikin beze slova odcházel. Už mu nebylo pomoci.

„Dobře mu tak,“ poznamenal Igor Moskovskij.

Zavolali Art'uchova. Za chvílku vyběhl na chodbu celý rozzářený.

„Dostal jsem Balt!“ triumfoval. „Ani jsem o něj nemusel prosit, poslali mě tam sami!“

Feďa byl ve třídě oblíbený a všichni se radovali s ním. Potom přišel na řadu Kolja Poskočín. Byl uvnitř dlouho a ozýval se odtud smích členů komise. Kamarádi hořeli netrpělivostí.

„Náš filozof se tam nějak zapovídal!“

Kolja vyšel ze třídy obdivuhodně klidný.

„Nechal jsem to úplně na nich. Víte přece, že se nikdy o nic neprosím... Rozhodli za mě: na Severní!“

Savka zazářil a objal ho:

„To je náhoda. Budeme spolu!“

„Tys tam přece ještě nebyl.“

„Ale už jsem rozhodnutý, že na sever. Jedině na sever!“

Ze dveří zavolali:

„Plavčík Baranov!“

Džek se napjal jako struna:

„Je mi jedno kam, hlavně aby tam byly ponorky.“

Zmizel za dveřmi a chlapci na chodbě posuzovali jeho vyhlídky.

„Ponorky jsou holá fantazie a na výběr stejně nemá nárok. To by neměl mít trojku z meteorologie.“

Za dveřmi se náhle ozval srdceryvný vzlyk.

„Snad se nám tam náš Džek Londoneček nerozbrečel?“

Baranov vyběhl na chodbu celý uslzený.

„Kam? Snad ne až na Tichý oceán?“

„Něco horšího,“ odpověděl s pláčem.

„Co může být ještě horší?“

„Na. Volhu mě poslali! A já si tolik přál... Tohle nepřežiju!“

Trousili se zvědavci z jiných rot a tiše se vyptávali:

„Co se mu stalo? Někdo mu umřel?“

„Kdepak, všichni jsou živi a zdraví. Šoupli ho na řeku.“

„Chudák! To jen ať pláče. Třeba si přece vypláče moře.“

„Oni na naše slzy nedají. Je zajímaví jedničky...“

„Má ale smůlu,“ cítili s ním. „Takhle najet na mělčinu!“

Rosomák si Džeka odvedl a nabídl mu svůj kapesník.

„Na řekách,“ těšil ho, „se dá taky bojovat, a jak! V Německu jich je: Odra, Rýn... propluješ celou Evropu a skončíš na nábřeží v Berlíně, kde

při měsíčku spřádal sny Hitler.“

„Na čem ji propluju?“ vzlykal Džek.

„Na pancéřovém člunu, na čem jiném?“

„Ale já chtěl na ponorku... chtěl jsem se potápět.“

Art'uchov postrčil Savku ke dveřím:

„Copak neslyšíš? Volají tě!“

Savka vkročil do třídy a stanul před komisí.

„Tak ty jsi z Leningradu?“ zajímali se. „Máš tam nějaké příbuzné?“

Savka podrobně vylíčil všechno, co věděl o babičce.

„S vyznamenáním?“ Důstojníci za stolem se dorozuměli pohledem a odložili Savkovy papíry stranou. „S tímhle absolventem zřejmě nebudou žádné komplikace. Kam jinam patří než na Balt?“

„Na Balt ne!“ ohradil se Savka.

„Tak do Sevastopolu?“ ptali se s úsměvem.

„Nechci Kronštadt ani Sevastopol... Chci polární moře! Snažně vás prosím, hrozně rád bych k Severnímu loďstvu.“

„Ale uvaž,“ upozornili ho, „že do Leningradu se dostaneš nejdříve, až skončí válka. Dovolena se nedává a za polárním kruhem je válka zvlášť tvrdá. Užiješ si tam ažaž.“

„To všechno vím,“ odpověděl Savka.

Několik dní nato ho potkal Agramov.

„Musím tě pochválit,“ řekl stručně. „U Severního loďstva poznáš víc než kdekoliv jinde. Rozumíš?“

„Rozumím!“

„Pořád máš ještě v lásce gyroskopický kompas?“

„Víc než předtím.“

„Odchod!“

„Provedu!“

Savka nezůstal se svou volbou osamocený. Severní loďstvo si uvědoměle vybrali i další, třebaže věděli, že tam nebudou mít žádný med. Čekají je tam bouře, které lámou lodě jako krabičky od sirek. Čekají je tam mlhy husté jako smetana. Čekají je tam mrazy, při kterých se lodě mění v ledovce. Čeká je tam dlouhá polární noc.

Kolja Poskočin to řekl výstižně:

„Čím tíž v mládí, tím snáz potom. To musí pochopit každý.“

Už za několik dní se rozlehl povel:

„Zařazení na Černé a Azovské moře nastoupit!“

Tentokrát i s osobními věcmi. Sbohem, Solovky!

I když každý netrpělivě čekal na tu nádhernou chvíli, kalil jejich štěstí smutek z loučení. Uvidí ještě někdy v životě ty krásné lesy, zasví-

tí jim do noci soví oko majáku na hoře Sekyrné?

Poslední slova, poslední pokyny na cestu.

„Tichý oceán a Amur – nastoupit!“

Těch je hrstka. Mračí se, jsou zklamaní z toho, že ačkoliv se připravili bojovat, do boje se nedostanou. Mrholilo. Agramov v koženém plášti rozmlouval s každou skupinou odjíždějících, utěšoval nespokojené a všem přál šťastnou cestu. Konečně se ozvalo:

„Na Balt! Nastoupit i s věcmi!“

Feďa Arťuchov si hodil tlumok na rameno:

„Balt, to jsem já!“

Postál proti budoucím příslušníkům Severního loďstva, které doposud nevyvolali.

„Možná že se ještě někdy uvidíme, možná už nikdy. Zkrátka, sbohem!“

Savka doprovázel pohledem jeho urostlou postavu. Brzy bude v Leningradě, napadlo ho a trochu mu při tom pomyšlení zatrnulo u srdce: Nedělám chybu, že jdu k Severnímu? Ale hned tu myšlenku zaplašil: Ne, udělal jsem dobře, Agramov mi to taky schválil!

Třikrát k nim dolehl zpěv a utichl daleko za horou Sekyrnou. Baltští odešli. Ti, co zbyli, se na sebe udiveně dívali:

„Už je nás pár, podívejte.“

Ano, nezbylo jich mnoho, stěží dvě stě. A na koho byste ukázali, patří k Severnímu loďstvu.

Co chvíli se dotazovali:

„Všichni už odjeli! Kdy přijdem na řadu my?“

„Trpělivost,“ říkali jim. „Nejdříve odjížděli ti, co mají dlouhou cestu. Vy to máte kousek.“

Neměli co na práci. Zatím byli volní jako ptáci. Žádná dozorčí služba, žádný úklid, žádné vyučování. Třikrát za den do jídelny a jinak se mohli bavit. Ale to už nedokázali, čekání je zmošlo.

„Čekejte. Brzy pro vás přijedou.“

Savka s Koljou seděli na lavičce před školní zemljankou, když se za lesem ozvalo tak dobře známé:

„Raz a dva, raz a dva... Nohy! Nestyďte se zvedat nohy!“

„Rosomák vede svoje zajíce!“ hádal Kolja.

Vynořil se malý oddíl plavčků druhé směny. Louže se rozstříkovaly pod jejich svědomitě dusajícími, zbrusu novými botami. Po kraji cesty skákal z drnu na drn junácky Rosomák a orlím zrakem pátral, kde je něco v nepořádku.

„Ruka se zvedá až k opasku,“ poučoval zelenáče, „a potom se zapazí

až do pětáctyřiceti stupňů. Raz dva, raz a dva!“

„Snaží se,“ řekl Savka. „Vtlouká to do nich.“

Staršina se u nich zastavil.

„Tak co jim říkáte?“ zeptal se Kolja.

„Slušní chlapi. Udělají všechno, co jim řeknu. Ne jako vy, uličníci. Ale s vámi to zas bylo veselejší.“ Staršina obracel v prstech pytlík na tabák, na kterém mu Táňa vyšila dvě cukrující se holubičky. „Jak to vypadá, tak se s tamtou osobou ožením,“ přiznal se. „Hm, takhle se věci mají. Nebafneme si?“

„Děkujeme. Neženíme se, ani nekouříme.“

„Vy se máte, chlapi!“ Rosomák si balil cigaretu a nevěděl, co chlapcům na rozloučenou říct. „Víte co, přijedte po válce do Kyjeva. Povožím vás na říční tramvaji. Samozřejmě zadarmo, na černo. Poseďme spolu v bufetu, strávíme pěkné chvíle. No tak hodně štěstí! Držte se!“

Odešel ke svým novým svěřencům a Savka vyprskl:

„Svézt se na černo v říční tramvaji. Velkorysé pozvání.“

Kolja Poskočin po něm zle blýskl očima:

„Tobě taky nic nedojde. Rosomák k nám přece přilnul. Chtěl říct na rozloučenou něco srdečného. Ale nevěděl co, proto plácl o té tramvaji. Musíš ho chápat... Jestli přežiju válku,“ uzavřel Kolja, „určitě ho v Kyjevě navštívím. Ať si mě vozí, dokud ho to bude bavit. Já o žádnou tramvaj nestojím, ale jeho to potěší.“

„To jistě,“ souhlasil Savka. „Copak se pšu? Je to správný chlapík, A my se ho něco natrápili.“

Zpovzdáli se ozval táhlý zvuk polnice. Signál k nástupu.

„Honem. Až se mi z toho rozbušilo srdce.“

„Mně taky,“ přiznal se Kolja. „To volají nás!“

Proběhla rychlá prověrka. Novopečení námořníci Severního loďstva vykřikovali hlasy zadrhlými rozčilením: „Zde! Zde! Zde!“ Věci už měli s sebou. Kolik toho plavčík má! Erární prádlo. Pár učebnic. Pár kousků mýdla. Nezbohatli tady. Právě k odjezdu plavčíků Severního loďstva přijela kapela. Postarší hudebníci v námořnických uniformách profukovali trubky, zkoušeli zvuk činelů. Ze štábní budovy vyšel Ščedrovskij a měl projev o slavných tradicích ruského námořnictva, o věrnosti přísaze a vlasti. Svou řeč uzavřel slovy:

„Dělejte na mořích čest hrdému jménu plavčíka!“

Slunce už zapadalo. Zablyštěla se měď dechových nástrojů, plavčíci vykročili a všechno kolem naplnil slavnostní smutek. Ohromná trouba helikónu ještě dlouho pobrukovala za lesem. Z elektrárničky jim zakla-

pal na rozloučenou diesel. Ve stáji naposled zařehkala kobylka Bubla. Když šli kolem lázně, právě odtud vycházela s metličkou a umyvadlem Táňa, rozpařená jako červená řepa. Byla v tílku a na hlavě měla modrý čepec.

„Zdar obráncům vlasti!“ popřála jim. „Zbytečně nepříteli do rány nelezte!“

Viřka Siňakov na ni na rozloučenou houkl:

„A ty dávej aspoň těm novým dobrou váhu cukru!“

Chlapci se divili, že se s nimi nerozloučil Agramov.

„Snad není nemocný?“

V dálce už bylo vidět strmé schody vedoucí k majáku na hoře Sekyrné. Kapitán prvního stupně na ně čekal u cesty.

„Vy jste poslední, kteří odcházejí,“ promluvil k nim. „Ale budete první u svého loďstva. Pojedete jedinou noc. Soudruzi plavčíci... *děti drahé!*“ našel potřebná slova. „Otevírá se před vámi celý život. Život nesmírný jako moře. Jako moře! Já, starý důstojník ruského námořnictva, se před vámi hluboce skláním.“

Agramovovi se zaleskly v očích slzy. Skutečně se plavčíkům poklonil a pokynul jim, aby pokračovali v cestě. Chlapci se ještě dlouho ohlíželi za náčelníkem školy. Stál pořád na stejném místě a díval se za nimi. Nač asi ten starý námořník v těch chvílích vzpomínal? Možná na své mládí a na zkrvavené moře u Cušimy...

Teď posílal do boje své mladé následovníky – plavčíky.

Ti ještě neměli minulost, ti vcházeli do budoucnosti!

Džek Baranov cestoval do Stalingradu s Černomořci a se svou třídou se ani nerozloučil. Před odjezdem se stranil kamarádů, jako by služba na řekách na něm vypálila znamení hanby. Chudák Džek! Byl tak nešťastný a tolik se naplakal. Kdyby byl tehdy věděl, co ho čeká.

Svou bojovou cestu začal u Volžské flotily a potom se zúčastnil násilného přechodu přes Dněpr. Jeho pancéřový člun se probíjel proti proudu Dunaje, útočil na Izmail, Budapešť a Vídeň. V sedmnácti už Baranov velel lodi. Jeho bojový říční člun pálil v Berlíně po oknech a střílnách, v nichž se usadili fanatici s pancéřovými pěstmi. Jako osmnáctiletému mu byla za jeho bojové zásluhy udělena hodnost podporučíka. A po válce ho čekalo teprve pravé studium.

Znovu se potvrdilo, že řeky se vlévají do moře! Sen Džeka Baranova dostat se k ponorkám se vyplnil víc než překvapivě. Z Baranova je teď kontradmirál. Savva Jakovlevič mi vyprávěl, že se s ním nedávno setkal.

„Starý pán naříká! Prý už mu neslouží zdraví. Motor začal vynechávat. Zavzpomínali jsme si na dobu, kdy naše motory fungovaly bezvadně. Džek se dodnes dává stříhat dohola, jako by byl pořád plavčík. Přitom už má syna poručíka. A ten se dostal k ponorkám!“

Úsvit je zastihl na palubě dopravní lodi *Karélie*. Když se kužel hory Sekyrné začal v dálce nořit za obzor, stáhl Kolja Poskočin čepici z hlavy a s nezvykle vážnou tváří řekl:

„Dívejte se, chapci! Vidíme ji naposled. A nikdy nezapomeňte, že jsme tady byli opravdu šťastní.“

„A ještě budeme šťastní!“ zahlaholili plavčíci.

„To budeme,“ souhlasil Kolja. „Ale už docela jinak než tady.“

Kolem pluly kamenité břehy, na kterých se pásly krávy. Místy se ve výšce klikatil pramínek kouře z osamělého rybářského ohně. Byl teplý den. Těžký transportér se skoro nehoupal a všem bylo hezky. Brzy se před nimi ukázalo město roztroušené po pahorcích – Kem.

Na nádraží čekal na plavčíky transport složený z pěti dobytčích vagónů s dokořan otevřenými dveřmi. Uvnitř byly jen pryčny a kamínka, jinak nic. Chlapci lezli do vozů se smíchem:

„Expresní vlak připraven k odjezdu... první třída! Toaleta vpravo, umývárna vlevo!“

Ale s odjezdem se otálelo. Chlapci se poznenáhlu rozptýlili na všechny strany. Kolem šel umouněný posunovač s lucernou.

„Hej, jak dlouho pojedeme do Murmanska?“

„Do rána tam budete. Jestli se nic nepřítrefí. Ale jestli slíznete nějakou tu bombu, tak se kapku zdržíte.“

Ano, za lesy už se táhla fronta. Bylo odtud slyšet jednotlivé výstřely odstřelovačů. Neprůhledné bažiny se odtud táhly k severu až k tajemnému Laponsku.

Teprve navečer se vlak pohnul. Na sever! Na sever! Pod koly začaly zvůně klapat výhybky. Vtom vykřikl Miška Zdybněv:

„Viťka tu není! Neviděl jste ho někdo?“

„Tamhle někdo běží. Není to on?... Motá se jak opilý.“

„Kde vzal na vodku, darebák!“

„Asi za špek.“

Vlak nabíral rychlost. Pod násep odletovaly žluté jiskry. Viťka Siňakov běžel podél vozů a potácel se.

„Musíme zastavit vlak,“ radil někdo.

„Jak ho zastavíme, prstem?“ Miška rychle svlékl plášť a utáhl si opasek. „Nemůžeme ho v tom nechat!“

Seskočil na násep a za ním další dva. Popadli Viťku a hodili ho do předposledního vozu. Všichni tři pádili podél vlaku, odkud se k nim natáhly desítky rukou a za límec a za paže je vytáhly nahoru, do posledního vagónu soupravy!

Všichni si s úlevou oddychli.

„Miška mu to hned na první zastávce jaksepatří vytmaví,“ říkali s jistotou.

Pestrost dojmů a bezesná noc na lodi chlapce umožily. Všichni spali na kodrcavých pryčnách dobytčáků jako zabití. Probudila je lezává, čišivá zima. Snad už bylo ráno, i když byla ještě úplná tma.

„Haló, kdo máte hodinky?“

„Copak jsme aristokrati? Jak bychom k nim přišli?“

„Tamhle strojník má v kapse cibule.“

Plavčík ze třídy strojníků dlouho studoval ciferník:

„Vypadá to na osm. Nebo na devět? Kdo se v tom má vyznat?“

„Tma jako v pytli,“ zahekal někdo. „Já bych do toho...“

„Zavřete dveře... taková zima...“

„Nezmrzneš, zvykej si. Radši se koukej.“

„Na co? Budeš hrát divadlo?“

„Proč divadlo? Kochej se přírodou!“

Z šera se nořily obrysy břidlicových skal. V hloubi velkolepých kaňonů matně prosvěcovalo mlhu studené stříbro jezer. Místy bylo shora slyšet hukot vodopádů, vrhajících se shůry do skalních rozsedlin. A v temných výšinách nebe bledl a uhasínal narudlý Mars.

„Bůh války nám svítí na cestu,“ řekl Kolja Poskočin.

Vlak projel bez zastavení stanicí Kola. Zasvítily bílé sněhy, zavoněla voda, to se otevřel Kolský záliv. Nakupení ve dveřích dobytčáků vjeli plavčíci do Murmanská.

Nedávno vrhl Göring proti tomu městu „všecko, co má křídla“ a zpolární metropole ležela v troskách. Všude trčely k nebi ohořelé komíny, v obnažených světnicích stály dětské postýlky zkroucené žárem, po zboženištích se toulaly zdivočelé kočky. Savka, který prožil blokádu Leningradu, zůstal při pohledu na tu spoušť klidný – válka je válka –, na ostatní chlapce však ty ohořelé ruiny udělaly otřesný dojem. Práce v přístavu se však nezastavila, od zálivu troubily lodní sirény, napůl potopené americké dopravní lodě stály vyhozené na mělčinu, aby se z nich dal zachránit náklad, životně důležitý pro válku.

Vlak zastavil daleko před stanicí.

„Vystupte!“

Přihnal se nákladák. Neznámý staršina, kde se vzal, tu se vzal, okamžitě převzal velení:

„Věci do auta! Do čtyřstupů seřadit!... Vyrovnejte řady! Soudruzi plavčíci, Murmansk nutně potřebuje pracovní síly. Náklady čekají pod jeřáby na vyložení. Je naší svatou povinností přispěchat na pomoc a ulehčit vojákům na frontě. Vlevo v bok! Pochodem v chod!“

Pracovali až do pozdního večera. Jeřáby vytahovaly z útrob lodí složená křídla stíhaček, bedny s technikou, občas i všelijaké hlouposti: časopisy, prací prášek, ananasové konzervy, dámské punčochy, všechno v pestré směsici. Když skončili, stěží se vyčerpáním drželi na nohou. V bráně je hlídky pečlivě prohledaly. Staršina je zavedl na břeh zálivu, kde stály v ohradě z ostnatého drátu baráky pro lodní posádky.

„Prohledali nás šikovně,“ pochlubil se přede všemi Siňakov, „ale zapomněli se mi podívat do hrstě, naivkově!“

Roztáhl prsty a na podlahu se jako barevný padák s tichým šustotem snesly lehounké, průsvitné ženské šaty.

„No teda...“ zašumělo to mezi chlapci.

První se vzpamatoval Miška Zdybněv.

„Tahle paráda sice leckomu udělá náramně dobře,“ prohlásil autoritativně, „ale k vítězství tenhle hadřík rozhodně nepřispěje. Jsem přespříliš unavený, takže dneska si se Siňakovem účty vyřizovat nebudeme... Nikomu ani muk! Nebudeme přece, sotva jsme přijeli, zostouzet sami sebe. Jasně?“

Všecko bylo jasné. Ale co s těmi šaty? Zářily na podlaze jižními barvami, nadýchané jako obláček. Kolja Poskočin k nim náhle přikročil a s ledovým výrazem na tváři si do nich utřel boty. Ostatní okamžitě pochopili. Jeden po druhém beze slova přistupovali a utírali si obuv do kradených šatů.

Za chvílku ležel na podlaze baráku špinavý hadr.

„Ta záležitost je vyřízená,“ prohlásil Miška.

Těch několik dní, které strávili v barácích, pro ně bylo doslova utrpením. Za ostnatým drátem už na ně mávaly vlajky lodí, vábily je sirény minonosek, v noci je budilo táhlé kvílení ponorek, ale oni se nečinně povalovali po kavalcích a čekali... Čekali, až se na ně sejde poslední komise, která je rozřadí na jednotlivé lodě.

Savka si vybral kavalec mezi oběma nejlepšími kamarády: vlevo ležel Kolja Poskočin, vpravo Mazgut Nazypov. Potichounku si povídali.

„Všichni na tom asi nebudou tak dobře jako my s výborným prospěchem. My si můžeme vybrat.“

Tady na kavalcích šeptem, aby nikoho nerušili, dlouze probírali každou podrobnost svých skvělých životních snů.

Mazgut vyrazil od komise jako opařený:

„Já tomu nerozumím! Nejdřív něco slíbí, a pak si dělají, co chtějí. Tak proč nám zbytečně pletou hlavy?“

Ukázalo se, že ho zařadili do posádky TAM-216.

„Ale co to vlastně je za posádku, to mi nikdo neřekne,“ rozčiloval se Mazgut.

„Tak jim jdi říct, že jsi měl vyznamenání a máš právo zvolit si druh lodi...“

„Myslíš, že jsem jim to neříkal?“ hájil se Mazgut. „Mleli pořád jedno a to samé: Ne protestuj, uvidíš, že budeš spokojený! Jenže já nejsem. Co když zůstanu někde zalezlý celou zimu?“

Savka měl po náladě. Jeho sen o torpédoborcích se pomalu rozplýval. Zatím volali před komisi další, napřeskáčku radisty, loďmistry, navigátory. Jeden strojník odtud vyběhl celý rozčilený:

„Výjimečně k ponorkám! Ale nejdřív budu na břehu opravovat die-

sely.“

Nezoufal, měl naději, že se brzy dostane k dieselům na ponorce. Pak se vrátil od komise Miška Zdybněv:

„Se mnou je všechno v pořádku. Nikdo mi žádné klacky pod nohy neházal.“

„A kam tedy jdeš?“

„Tam, kam jsem měl jít ze školy: na torpédový člun. Půl roku bojové praxe a potom k torpédometu.“

Savka si všiml, že se Siňakov kouše do rtu, zřejmě záviděl.

Za chvíli si zavolali před komisi i Savku. Stanul před aparátem kádrových pracovníků. Po místnosti přebíhali s deskami osobních materiálů písaři, za psacím strojem u okna se choulila do šály stará písarka s cigaretou v ústech. Savka se ohlásil.

Nejdříve dostal několik běžných, seznamovacích otázek:

„Tak ty jsi z Leningradu? Syn komisaře? Sirotek?“

Savka jen přitakával. Ze samého vzrušení otáčel v rukou čepicí jako kolem. Konečně uslyšel:

„Jak víte, máte právo, abyste si sám vybral libovolnou třídu plavidla. Mimo bitevní lodě a křižníky, které v Severním loďstvu zatím nemáme. Nenabízíme vám ani ponorky, protože služba pod vodou vyžaduje speciální znalosti, které nemáte... Takže je na vás. Vyberte si.“

Šťěstí mu samo letělo vstříc.

„Torpédoborec!“ vydechl.

„Jaký?“ zeptali se. „U nás jsou nasazeny dva typy. Proslavené, ale už zastaralé NOV a eskadrové *sedmičky*. Co se vám líp zamlouvá.“

Savka se dlouho nerozmýšlel:

„Na starých začínal sloužit můj otec, ale mně už se nezdají. Rád bych na *sedmičky*, ačkoliv jsem je ještě neviděl.“

Členové komise se chvíli přebírali v nějakých lejtrech, něco si šeptali, potom rázně odšoupli židle a všichni najednou povstali:

„Plavčíku Ogurcove, budete vykonávat službu kormidelníka na torpédoborci Hrozný. Blahopřejeme vám. Dejte si vyhotovit rozkaz. Navečer vás zaveze auto do zátoky Vajenga.“

Savka vyletěl na chodbu jako střela.

„Hurá, na *sedmičky*! Na Hrozný!“

„Výborně, gratuluju!“ stiskl mu ruku Kolja Poskočin. „Třicet uzlů máš v kapse.“

„Kam se poděl nešťastník Mazgut?“

„Támhle... dokonce si na tu bídu zapálil.“

„Tebe pořád ještě nezavolali, Koljo?“

„Dočkám se. Stejně si nic vybírat nebudu. Ať mě komise sama pošle tam, kde mě nejvíc potřebuje.“

Bylo to od něho sice velkorysé, ale Savka přesto poznamenal:

„Jen abys toho svého donkichotství nelitoval.“

„Nikdy. Půjdu na všechno.“

Kolja vyšel od komise a na rtech mu hrál záhadný úsměv.

„Co tam s tebou tak dlouho dělali?“ zeptal se ho Savka.

„No, oťukávali si mě pořádně. Z jednoho kapitána se tam vyklubal hrozně chytrý člověk. Pohovořili jsme si spolu anglicky.“

Savka i ostatní plavčíci se nestačili divit:

„Copak ty umíš anglicky? Jak to, žes nám nic neřekl?“

„Proč? Když má někdo pižmo v kapse, tak to nevykřikuje, stejně to každý pozná. V mých papírech si to mohl každý přecíst a teď se to zřejmě hodilo.“

„Tak kam tě tedy zařadili?“

„Taky do té tajemné posádky TAM-216!“

„Mazgute!“ začal křičet Savka. „Honem sem pojď! Máš tady spolu-luštitele křížovek a hádanek. Chachacha!“

Mazgut se s obavou díval do Koljových jasných očí.

„Taky nevíš, co s námi udělají?“

„Nepanikař předčasně.“

„Kdyby s námi aspoň mluvili otevřeně a nepletli nám hlavu. Takhle nás mučit!“

„Přestaň,“ usadil ho Kolja. „Nikdo nás nemučí. Jednoduše nám to neřekli. Myslím, Mazgute, že jsme měli z pekla štěstí.“

Jako na potvrzení jeho slov se na chodbě baráku náhle objevil poručík v elegantním gabardénovém plášti. Zlaté nárameníky mu odstávaly nad rameny jako křídla anděla strážce.

„Kdo z vás byl přidělen k posádce TAM-16?“

„Já!“ předstoupil Kolja Poskočin.

„A já!“ ohlásil se Mazgut Nazypov.

„Těší mě. To jsem rrrád!“ zadrnčel bujaře poručík. „Rrradista a navigátorrr? Doufám, že mi vybrrrrali dobrrré lidi.“

„Kam teď půjdeme, soudruhu poručíku?“

„Nejdříve k výměně oděvu. Ušijí vám nové uniformy. Z důstojnického sukna!“

Oba vybraní vykročili za ním, ale poručík je zarazil zdviženými pažemi:

„Kampak? Rozlučte se přece s kamarády.“

„Copak už...“ zarazil se Kolja.

„Ano,“ odpověděl poručík, „asi se hned tak nevidíte.“

Savka ve spěchu stiskl přátelům ruce:

„Ani jsme se nenadali, a už se loučíme... Sbohem!“

Dva už odešli za svým důstojníkem do velkého světa lodí, plného bouří a větru. Z týchž bouří a z téhož větru vešel do baráku chlap jako hora. Chlapci až vyjekli. Jeho kožešinový oblek byl protkaný zipy, kalhoty byly vybělené nánosy mořské soli.

„Jsem z torpédových člunů. Kde mám svoje lidi? Půjdemě.“

Odvedl si loďmistry, jako si děda Mráz odvádí děti k veselým kratochvílím v metelici. Teprve teď si Savka všiml, že Siňakov se dál potlouká po baráku.

„Jak to, že tě nevezali na čluny?“

„Pojedeme spolu do Vajengy. Šoupli mě taky na torpédoborec.

Ne jako loďmistra, to se ví, ale do loď mistrovského družstva.“

Do loďmistrovských družstev obvykle zařazovali námořníky, kteří nezáskali žádnou odbornost. Viťka to dopracoval!

Savka viděl z okna baráku, jak v metelici, s tlumokem v ruce rázně odchází Miška Zdybněv. Loďstvo měli společné, ale lodě byly různé. Lodě byly roztroušené po moři stejně jako lidé. Savka se s Miškou ne-

setkal celou válku, ale jeho jméno často nacházel v novinách Severního loďstva. Po odvážných útočných akcích ve Varangerském fjordu noviny několikrát otiskly jeho portrét. Byl vyfotografovaný v kulometné věži, bylo vidět jen ovál obličeje lemovaný námořnickou přilbou. Setkali se v témž vlaku a v témž voze až po válce. Savka jel do Leningradu a Zdybněv do Moskvy na vítěznou přehlídku jako zástupce Severního loďstva. A Zdybněv reprezentoval to hrdinské loďstvo velmi působivě: měl hrudník jako korbu, mohutný ryšavý knír, širokánská ramena a pod cinkajícími řadami medailí ani nebylo vidět sukno blůzy...

Savka se díval tak dlouho, dokud metelice nezavála stopy kamarádů, odcházejících na své lodě – na život nebo na smrt!

Konečně se od dveří ozvalo dlouho očekávané: „Pozor! Je připraveno auto do Vajengy... Kdo jde na torpédoborce?“

Savka chytil Siňakova za rukáv a táhl ho z baráku r „To volají nás... pojď honem. Jsme na řadě!“

Epilog čtvrtý

(Z pera Savvy Jakovleviče Ogurcova)

Pokud mě neklame paměť, bylo to časně na jaře v čtyřiačtyřicátém roce. Torpédoborce se unaveně houpaly u přístavních hrází ve Vajenze. Zrovna jsem byl vystřídán ve službě, když na mě někdo dolů volá:

„Pojď nahoru! Máš tady návštěvu.“

Vyšel jsem na přístavní hráz. Až na jejím konci vidím stát dva mládence. Na zádech jejich blůz čtu velká písmena: TAM-216. Jdu blíž. Oba jsou vytáhlí a opálení do černa. Pod blůzami nemají tílka, ale svetry z prvotřídní vlny.

„Nepoznáváš nás?“ smějí se. „Však tys taky vyrostl, tuláku.“

Přede mnou stál Kolja Poskočin a Mazgut Nazypov.

„To je překvapení!“ říkám. „Kde jste se tak opálili?“

„Řeknu ti to přesně: na Floridě!“ odpověděl Kolja. „Na pláži v Miami.“

Ani se mi to nechtělo věřit:

„Nech těch vtipů a pověz mi vážně, odkud jste přijeli?“

„Říkám ti přece, že z Friska, jak říkají v Americe San Francisku. Moc hezké město... Tady Mazgut ti potvrdí, že se San Francisco hodně podobá jeho rodnému Kasimovu.“

Kolja se rozpustile zařehotal. Mazgut ho vážně doplnil:

„Je to doopravdy tak. Přeppluli jsme dvakrát Atlantik. Dopravili jsme domů loď postavenou pro Severní loďstvo. Je to teprve týden, co jsme nocovali ve Scapa Flow v Anglii. Odtud jsme odpluli do Reykjavíku, načerpali jsme z tankerů palivo a hajdy domů.“

Kolja mě pozval na jejich loď:

„Pojď se podívat. Náš TAM-216 je vlastně normální doprovodná minolovka, ale naši spojenci říkají těmhle škatulkám korvety. Máme tam dokonalý servis, ze začátku nám to bylo až protivné. Kalhoty žehlí stroj, brambory škrábe stroj, prádlo pere i ždímá taky stroj. Když máš žízeň, stiskneš tlačítko a rovnou do úst ti teče voda se sirupem, horká nebo studená, jak je libo. Námořník nemá co na práci, jenom si odstát službu.“

Za kopcem se vynořily stěžně neznámé lodi, krátké jako prsty. Vrcholky stožárů byly zakončené masivními kupolemi.

„Radarové zařízení,“ vysvětlil mi Mazgut.

Do podpalubí vedly široké povlovné schody. Lanové zábradlí bylo ovinuté fialovým sametem. Byl jsem tak zvyklý na naše příkré schůdky, že jsem si na povlovných div nezlámal nohy. Moji přátelé už vytahovali z ledničky plechovky s ovocnými šťávami.

Zeptal jsem se, jak se žije za oceánem.

„Žijou si tam dobře,“ vyprávěl Mazgut. „Nevědí, co je to smutek a hlad. Mrakodrapy stojí pevně. Věcí mají, že ze začátku až oči přecházejí. Ale potom si rychle zvykneš a zdá se ti, že to tak musí být. U nás v Kasimově vařila maminka v jedenačtyřicátém kopřivy, ale tam zkrmují pohanku a kukuřici prasatům. K Rusům se tam ovšem chovají výborně. Jdeš třeba po ulici. Jak poznají, žes ruský námořník, hned zastaví auto a musíš si nasednout, prý je to pro ně čest. Sotva nasedneš, už tě pouštějí k volantu, aby sis řídil sám a jel, kam se ti líbí. Jenže my auta řídit neumíme. Přesto se našli takoví, že si sedli k řízení. Ve Finsku to odneslo šest výkladních skříní. Vjeli s autem až do obchodu. A co myslíš? Neplatili ani pokutu.“

Jak jsem se tak na své přátele díval, náhle jsem shledával, že to jsou krásní mladí lidé, jistí si sebou i tou věcí, kterou dělají pro konečné vítězství. Nezapírám, že jsem v té chvíli zatoužil, abych se mohl i na sebe podívat z odstupu a uvidět, jak hodně jsem se změnil. Vyrovnam se jim?

Tenkrát jsme se rozloučili a naše cesty se rozešly. Jen jednou jsem u mysu Kanin viděl, jak kolem proplul zpěněným mořem TAM-216. Právě prováděl takzvané volné pátrání po nepříteli. Čas mi tehdy ubíhal rychle.

Hodina našeho vítězství už byla v dohledu, když jsem se náhodou doslechl, že v sousedství na minonosce je radistou plavčík. Ze zvědavosti jsem se zašel podívat ze svého *Hrozného* na palubu staré minonosky. Na to setkání nikdy nezapomenu...

Se sluchátky pošoupnutými na spánky seděl v rádiové kabině minonosky hubený člověk s prošedivělými vlasy a trpitelsky zašpičatělým nosem. Nejvíce mě však překvapilo, kolik měl kolem sebe elektrických kamínek. Celkem čtvery. Pomalu ke mně otočil hlavu a já v něm jen stěží poznal Mazguta Nazypova.

„Kde máš Kolju?“ byla moje první otázka.

... Stalo se to v Karském moři za úplného bezvětří, kdy se arktická voda podobala černému sklu. TAM-216 plul jako součást konvoje směrem k ostrovu Dixonu. Všude bylo klidno, když náhle jeden strážní člun vyslal záhadnou depeši, která se přerušila v půli slova. Velitel doprovo-

du dal rozkaz, aby TAM-216 uhnul z hlavního kursu a jednal samostatně, podle situace. Na místě, kde se potopil strážní člun, plavala slupka oleje zhoustlého mrazem. Z černé lepkavé kaše vytáhli jen jediného námořníka, ale ten zemřel, dřív než ho stačili odnést na ošetřovnu a než mohl promluvit. Nicméně bylo jasné, že nepřítel slídí nablízku. TAM-216 začal prozkoumávat temné, mrazivé mořské hlubiny.

„Dobře si vzpomínám na ten okamžik,“ vyprávěl Mazgut a přitom lovil zvuky v éteru. „Sonarový operátor náhle vykřikl, že zachytil šelest šroubů a vzápětí udal polohu. Zamířili jsme k ponorce s pumovnicemi připravenými k palbě. Věř mi, Savko, že jsme nezpозorovali ani nejmenší stopu torpéda. Ani periskop nikdo neviděl. Zčistajasna zaburácel výbuch a všecko letělo k čertu. Přístroje to vytrhlo z desek i s vnitřnostmi a zůstaly viset na drátech. Kabina se změnila v hromadu plechu, taktak jsem se z té změti vydrápal. Trup byl zdeformovaný od zádi po přední vaz. Člun se třásl jako v horečce. Nikdy nezapomenu na tu podívanou, když se z vody najednou vynořily šrouby a setrvačností se ještě otáčely...“

„A co Kolja?“ zeptal jsem se.

„Počkej... Vypustili jsme palivo do moře, abychom jakžtakž vyrovnali náklon. Vzal jsem přenosnou vysílačku, která se mi zdála v pořádku, a usadil jsem se s ní na můstku u kapitánových nohou. Hlas, dělej! pobízěl mě. Vysílal jsem zprávu, že torpédo nezanechávalo stopu. Ale nebyla to mina. Jde o nějaký nový německý typ torpéda, které nezanechává na hladině stopu... Nad můstkem už šlehaly plameny.“

„Výbuch loď zapálil?“

„Ne, to Kolja Poskočin ve spěchu páčil tajné mapy a dokumenty. Kapitán dal rozkaz spustit na vodu pontony. Já a Kolja jsme ještě zůstali, potřebovali nás. Já vysílal a Kolja vystřeloval raketu za raketou. Doufali jsme, že nás doprovodné lodě zpozorují. Náš člun se náhle rozdrnčel tak, že nám jektaly zuby. Kapitán dal v té chvíli i nám plavčíkům rozkaz, abychom opustili loď. Mně svěřil balík se stranickými legitimacemi důstojníků a Koljovi pytlík s řády. Pontony s našimi lidmi už se houपालy daleko od lodě.“

„Až na kapitána se zachránili všichni?“ zeptal jsem se zas.

„Co tě vede! V kajutě zůstali důstojníci. Seděli na pohovce a kouřili cigaretu za cigaretou, Byly to poslední cigarety v jejich životě. U děl zůstaly i dvě dělostřelecké obsluhy.“

„A co vy s Koljou?“

„Už jsme po nakloněné palubě scházeli k hladině, a vtom mě Kolja zatahal za blůzu: ‚Mazgute, to je konec,‘ řekl. Pomalu, přesně podle

instrukce jsme se nořili do vody, nejdříve po kolena, potom do pasu, po prsa. Srdeční šok z prudkého ochlazení nás proto nepostihl a byli jsme s to plavat. Nedaleko se houkala na vodě červená bójka, kterou výbuch utrhł z naší zádě. Věděl jsem, že se u té boje tak tři minuty, než k nám dopluge ponton, dokážeme udržet. V nejhorším případě i pět, ale víc ne.“

„Plavali jste spolu?“

„Pořád. Ale já jsem silnější, proto jsem byl tak dva metry před ním. Jemu asi taky vadil ten pytlík s řády. Každou chvíli jsem se po Koljovi ohlédl a najednou vidím, jak se z vody těsně vedle mě vynořuje věž ponorky a na ní dvě zplihle visící vlajky. Jedna státní s hákovým křížem a druhá... Nebudeš mi věřit, ale já na to můžu přísahat, že ta druhá byla černá a že na ní byla lebka a zkřížené hnáty jako na lahvičkách s jedem. Obě naše děla okamžitě zahájila palbu. Zasařla přesně a z věže to utrhlo zábradlí. Ponorka se okamžitě ponořila a pod vodou vypálila druhé torpédo. Ani plesknutí se neozvalo... Zvedl se ohnivý sloup a vzal s sebou všechny... Všechny do jednoho. Hned nato ponorka vyplula znova a teprve za chvíli mi došlo, že po nás pálí z kulometů. K bójce už to byl jen kousek... Počkej!“ řekl Mazgut a posunul si sluchátka ze spánků na uši. Chvíli poslouchal pípání morzeovky a potom se zaklonil na opěradlo otočného sedátka. „Ne, to není pro nás... volají tvůj torpédoborec.“ Odmlčel se a potom si přitáhl blíž elektrická karmínka. „Je mi pořád hrozná zima. Od toho dne nestojím za nic. Skoro všechny z našeho TAM poslali do civilu. Měl jsem jít taky, ale vydynal jsem si na doktorech, aby mě nechali u aparátů až do vítězství. Jen to mrazení mě sužuje...“

Přepadla mě úzkost. Zeptal jsem se:

„Mazgute, proč nemluvíš o Koljovi?“

„Kolju zasařli z kulometu. Do zad. Utonul i s tím pytlíkem řádů.“

„A konec?“

„Ne. Kolju jsem pak viděl ještě dlouho...“

„Zdávalo se ti o něm?“

„Ve vodě jsem ho viděl... Ještě dlouho svítil z hloubky jako bílá skvrna. Potom ta skvrna pomaloučku bledla, až ho nakonec propastná hloubka pohltila navždycky. A to je myslím všecko,“ dokončil pevně Mazgut, ale nezvedl ke mně oči. „Teď by bylo Koljovi šestnáct.“

„Jako mně,“ řekl jsem.

Byli jsme stejný ročník.

Rozhovor pátý

Byl to náš nejkratší rozhovor. Ogurcov totiž prohlásil:

„Konec si dopíšu sám. Vy už mi do toho nezasahujte.“

„Proboha... jak to? Knížku píšu přece já!“

„I kdybyste se snažil sebevíc, stejně nenapíšete o námořnících nic lepšího než já.“

Odešel jsem od něho uražený. Nevím, jak se s tím vypořádá.

Teď, když se naše práce chýlí ke konci, musím se přiznat, že se mi s Ogurcovem nepsalo snadno. Při své tvrdosti a umíněnosti mě hodně omezoval a často jsem se ocital pod jeho vlivem. Byl to pro mne těžký úkol psát o něm jako o chlapci, když jsem neměl před očima chlapce, ale strohého, silného člověka...

Navečer jsem Ogurcovovi zatelefonoval:

„Tak dobře. Dopíšte to sám. Nebudeme se přece hádat.“

„To se ví,“ souhlasil Ogurcov.

„A jak chcete nazvat poslední kapitolu?“

„Kapka medu.“

„Jakého medu? A proč jen kapka?“

„Protože se na našem společném vítězství podílím svou kapkou medu i já. Sice maličkou, ale bez ní by soudek nebyl plný.“

Později svoje rozhodnutí sám změnil a nazval kapitolu jinak. Tu „kapku medu“ jsem však stejně našel v textu, až docela na konci...

Dobrá, už se do toho nebudu plést. Chce psát sám, tak ať si píše!

Kapitola pátá

DRŽTE SE!

*Ten kdo jednou zřel třeba maní
hladinu modrou jako sen,
ten už se nikdy nevymaní,
tomu je moře osudem.*

E. Bagrickij

Tady jsou! Houpají se u přístavních hrází a nasávají do svých útroh pitnou vodu a hustý mazut. Mají štíhlé trupy dravců třesoucí se od vibrační motorů a pomačkané boky od bouří a pumových útoků. Leckdy plují obalené ledem uprostřed moře jako ledové kry, pod tíhou ledové námrazy se trhají jejich tenké antény. Jejich svažitě paluby se mírně chvějí při práci turbín a nad nimi se převracejí vrstvy teplého vzduchu.

Takové jsou *torpédoborce*, můj životní sen!

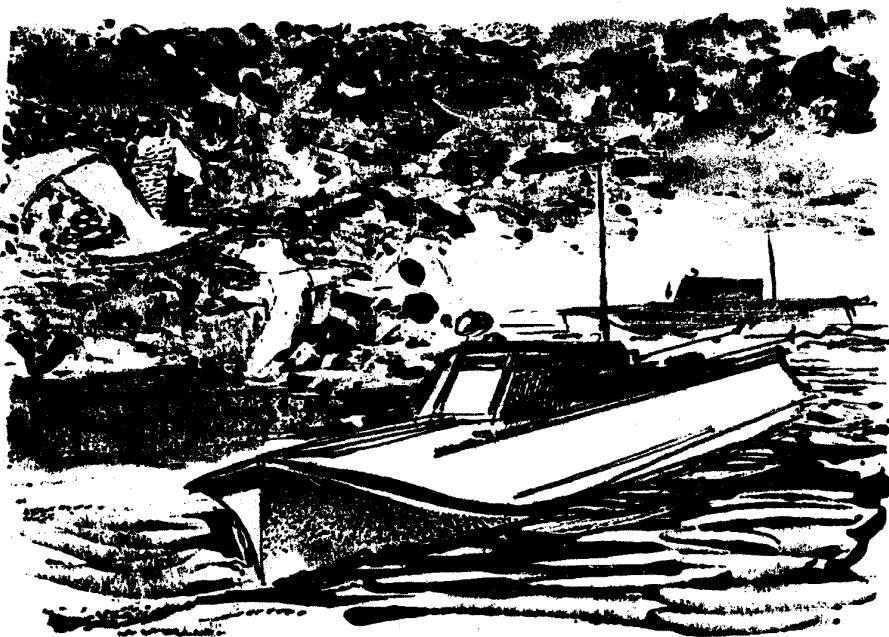
Celý rozechvěný jsem vkročil na palubu *Hrozného*.

Můj první dojem byl, že mají všichni práce nad hlavu a nikdo na mě nemá čas. Druhý dojem: je to tu docela jiné, než jak jsem četl v knížkách. Takhle jsem si to nemaloval a nepředstavoval. Ohlazená ocel paluby, místy prožraná rží, je zastříkaná mazutem. Je chladno, ale jen zřídka potkáš námořníka v bundě. Všichni jsou v pracovních oděvech, dlouhé blůzy jim jdou až po kolena. Mnoho jich svírá v zubech nebo má v kapse šroubovák. Po schůdkách skáčou jako opice, skoro se nedotknou rukama zábradlí. A schůdky jsou nějak strmé, skoro kolmé. Tata-ta! – už je nahoře. Tatata-ta! – zpátky dole.

Přistoupil ke mně dozorčí, pohrávající si řetízkem píšťalky.

„Na první palubu,“ řekl mi.

Další novinka. Kolik je sekcí, tolik je palub. V podstatě každá podlaha na lodi je paluba. Když někdo sestupuje do podpalubí, říká, že jde na tu a tu palubu. Každá má svoje číslo.

S tlumokem v ruce jsem šel po kolejích minové dráhy. Připletlo se ke mně huňaté štěně a čichalo k mým úzkým kalhotám. U schůdků na zvýšenou přední palubu mě nechalo být. Všude bylo kluzko. Došel jsem až na nejzazší příď a tam jsem uviděl průlez. Slézal jsem dolů zády kupředu. Nejednou mi dal někdo přes zadek:

„Idiote! Copak někdo leze jako rak? Předkem napřed musíš!“

Sjel jsem dolů jako pytel. Tlumok mi vypadl z rukou.

„Jenom se nepřeraz!“

Dostal jsem se do komůrky, která vypadala jako krám: u kuchyňských vah stál muž v bílém plášti a se soustředěným výrazem krájel tvrdé, zmrzlé máslo.

„Kde je tady první paluba?“ zeptal jsem se ho.

„Níž, nevidíš průlez?“

Nakoukl jsem do okrouhlého otvoru: byl plný brambor.

„To je sklad. Musíš čtvercovým...“

Čtvercovým průlezem jsem se konečně dostal do té části podpalubí, která se měla stát mým domovem. V potrubí ústředního topení syčela pára. Podél stěn obložených korkovými pláty stály truhly a nad nimi

sklápěcí lůžka staršinů, přiklopená pod řetězy ke stěně. Bylo tu čisto a svěže. Nějaký námořník zrovna telefonoval. „Tos ty, plavčíku?“ zeptal se a zavěsil sluchátko. „Zrovna volal navigátor. Nech tu svoje nádobíčko a běž k němu do kajuty.“

Hodil jsem tlumok na truhlu a chtěl lézt zpátky na schůdky.

„Kampak? Tudyhle to je blíž.“

Námořník odklopil ve stěně víko na kulatém průlezu, jen o maličko širším než lodní okénko, a já vlezl dovnitř hlavou kupředu. Rukama jsem se opřel o linoleum v druhé kajutě a odsud začali popichovat lodní dělostřelci:

„Hele, co to sem leze za blázna!“

Teď jsem se mohl odrážet jenom rukama a lézt jako nemluvně. Jenže zadní půlka mého těla uvázla v první kajutě. Tam nelenili, popadli mě za kalhoty a vytáhli mě nazpátek.

„Nemehlo!“ dostalo se mi poučení. „Nás je tady čtyřiatřicet. Kdyby se při poplachu takhle soukal ven každý, Němci nás dávno pošlou ke dnu a právem... Podívej, jak se musí vyskakovat!“

Námořník povyskočil, chytl se okraje kavalce zavěšeného nad průlezem a nohama napřed, nikoli hlavou, vjel do otvoru, jen se na něm vzdula blůza. No tohle hned tak nezvládnou... Prošel jsem dvěma dalšími kajutami a po schůdkách jsem znova vyšel na zvýšenou přední palubu. Teď už mi bylo jasnější rozložení hlavních příďových sekcí. Dozorčí přede mnou otevřel masivní pancéřované dveře k důstojnickým kajutám a lakonicky řekl:

„Druhé napravo. Navigátor Prisjažňuk. Otrí si boty.“

Rudý běhoun mě vedl do zátiší důstojnických kajut, odkud se ozývaly zvuky klavíru. Na konci chodby jsem vešel do kajuty navigátora. Prisjažňuk mi řekl:

„U nás se nejdřív všichni představujeme veliteli. Jdeme.“

Z chodby vedly ještě další schůdky do salónu. Tam už byl na podlaže skutečný koberec. Do salónu ústily čtyři dveře umělecky vykládané dřevem na motivy ruských národních pohádek. Tady bydlel náčelník šifrovacího oddělení, zástupce velitele pro politické věci, velitel lodi a jeho zástupce. Prisjažňuk mě zavedl do salónu, posadil se do křesla a vytáhl cigaretu.

„Tady ho máte!“ řekl komusi a s přimhouřenýma očima si zapaloval.

Salón byl rozdělený jasně modrým sametovým závěsem, po stranách visely bronzové svícny. Závěs se náhle rozhrnul jako opona v divadle a přede mnou stál velitel torpédoborce. Očekával jsem vousatého hromtuka s pěstmi jako tykve, ale uviděl jsem kapitána třetího stupně jen o

málo vyššího, než jsem byl já, s kulatým, ruměným chlapeckým obličejem a řídkými světlými vlasy. Zamnul malýma baculatýma rukama a vesele řekl:

„S plavčíky jsem doposud neměl tu čest. Vyprávěj nejdřív o sobě.“

Oba důstojníci mě vyslechli. Lehkými otázkami sondažovali hloubku mých znalostí a velice brzy se dostali na jejich dno.

„Ať se chlapec zaučí u Kurjadova,“ rozhodl kapitán a Prisjažňuk přikývl. „Potom uvidíme. Zítra dostaneš bojové číslo a zařazení. Abys věděl, kde je tvoje místo při poplachu, ať už bojovém, vodním nebo požárním, při nástupech a úklidu.“

Ze salónu mě zas vyprovodil Prisjažňuk. Postrčil mě k velitelským schůdkům, po kterých vycházeli důstojníci na můstek:

„Staršina kormidelníků Kurjadov je nahoře.“

Ještě troje schůdky a mohl jsem se rozhlédnout po svém torpédoborci z výše můstku. Stál tam signalista v bytelném kožichu.

„Kolik je ti let?“ zeptal se mě.

„Patnáct.“

„A jéje,“ zabědoval a vyhrnul si límec kožichu.

Na můstku to pořádně profukovalo. Staršina Kurjadov, můj nejbližší nadřízený, měl na sobě vaťák a na nohou ohromné válenky v červených galoších. Byl to místní člověk odněkud z břehů Kolského zálivu, skoupý na slovo, a když promluvil, tak tiše, jako by přede mnou cítil ostych. To první, čeho jsem si v kormidelní kabině všiml, bylo to, že tam nebylo nic, co by aspoň trochu připomínalo kormidlo. Na dvou podstavcích byly ovládací páky a před nimi dvě desky s tachometry, které udávaly počet obrátek dvou turbín, a ukazatele výchytky kormidla. Kurjadov mi dovolil sklopit páku, někde v zádi se poslušně rozhučely motory otáčející kormidlem a ručičky – tik-tik-tik – se rychle rozběhly po stupnici opakovače.

„Paráda!“ řekl jsem a vyhlédl jsem okénkem před sebe. „Copak tady nemáte stěrače jako v autech?“

„To je zbytečné,“ odpověděl staršina.

„Ale až sem stříká voda, fičí vítr!“

„Při plavbě je okno pořád otevřené, kormidelník se nedívá kupředu skrze sklo, ale rovnou, ať to stříká, nestříká.“

„Ale potom je celý promočený.“

„Co na tom?“ odpověděl Kurjadov lhostejně.

Rozhlédl jsem se po kabině a zaťukal jsem na sklo opakovače:

„Á tady ho máme... A kde je matka gyrokompasu?“

Za ní jsem musel znova slézt dolů. Z druhé paluby až u dna lodi ved-

ly dva průlezy. Vybral jsem si jeden, ale omylem jsem slezl do muničního skladu. Jako jsou v pekárně rozložené veky a bochníky, tak tady byly vyrovnané v regálech dělostřelecké náboje s barevnými čepičkami. Až na to, že v žádné pekárně nemůže být takový pořádek a tak ideálně čisto jako tady. Námořníci pracovali u pneumatického výtahu. Můj příchod je překvapil:

„No ne, co je to za zjevení?... Co tady hledáš?“

„Nic ... jen se podívat.“

„Podívat se jdi do kina. Odsud koukej zmizet!“

Vylezl jsem zpátky a odklopil víko druhého průlezu. Uslyšel jsem slabý hukot a jemné bzučení, jako bych přišel na letní palouk s včelími úly. Ano, to bylo stanoviště gyroskopického kompasu. Na kavalci, pod kterým hučel generátor a kvílelo čerpadlo, ležel vyzáblý čahoun s naježenými kníry a četl. Když mě spatřil, skoro se polekal:

„Co jsi zač? Kdo ti dovolil sem lézt?“

Vysvětlil jsem mu, že jsem nový člen posádky a budu sloužit na torpédoborci jako kormidelník, ale od malička že jsem celý pryč do gyroskopických kompasů. Poprosil jsem ho, aby mě nevyháněl a dovolil mi se u něho porozhlédnout.

Měl jsem před sebou staršinu Lebeděva, zkušeného odborníka na kompasu systému Anschütz, jemuž bylo souzeno, aby sehrál významnou úlohu v mém životě. Poddůstojník Sajgin na Solovkách mě uvedl do teorie, ale až teď jsem uviděl gyroskopický kompas v chodu. Všecko kolem bylo přeplněné přístroji a ty přístroje zpívaly, mrkaly, zurčely a cvrlikaly.

„To je krása!“ řekl jsem. „Smím sem občas zajít?“

„Myslíš na návštěvu?“

„Třeba na návštěvu.“

„Tak to by nešlo,“ mínil Lebeděv. „Tohle je příliš odpovědné místo.“

„Já už bych se postaral, abych tu byl něco platný!“

„Co ty bys tu mohl být platný? Tvoje místo je na můstku!“ Z mých dotazů však staršina pochopil, že o gyroskopických kompasech něco vím. Svěřil jsem se mu, že bez nich nemohu žít, a Lebeděv odložil knížku Bezhlavý jezdec.

„Poprvně vidím člověka, který nemůže žít bez gyrokompasu. Když je to teda takhle, zajdi někdy. Nenechám tě přece umřít!“ Do boku torpédoborce něco lehce narazilo. Všiml jsem si, jak se pod sklem potočila kompasová růžice. To „anschütz“ okamžitě zareagoval na výchytku lodi.

„Patrně přirazil torpédový člun,“ řekl Lebeděv. „Naložíme si z něj bojové torpédové hlavice.“

Ten den mi bylo mezi námořníky torpédoborce jako koťátku, které se dostalo mezi ohromné tygry. *Hrozný* byl právě po opravě, v kotlech vyměnili propálené trubky. Podle přísných předpisů musela být na dobu, kdy se provádělo elektrické svařování a odletovaly jiskry, odstraněna z lodě všechna munice. A teď – bylo tedy nutno znova našroubovat na bezhlavá těla torpéd, ospale čekajících v rourách torpédometů, bojové hlavice, v nichž bylo po čtyř stech kilogramech výbušniny. Člun jich byl plný, plavaly v husté vazelině v nejspodnějším podpalubí. Překládali je tak, že je uchycovali hákem za špičku.

Frajerský námořník, jmenoval se Drjabin, poplácával rukavicí oceťové tělo hlavice olepené mazivem. Stejně poplácává dobrý hospodář svini-rekordmanku, která vylezla z chlívku, aby se nadýchala čerstvého vzduchu a spokojeně si pochrochtala.

„Tak, dobře,“ pokřikoval Drjabin na jeřábníka. „Ještě kapku!“

Stál jsem hned vedle a zvědavě přihlížel. V prvním okamžiku jsem nepochopil, co se stalo. Zадuněl strašlivý úder o palubu, až celá loď zadrnčela, a kousek ode mne dopadla kolmo hlavice, která se utrhla od háku. Chvilíčku zůstala stát a potom se začala pomalu kácet. Nebezpečná situace!

Drjabin na ni prudce nalehl svým bohatýrským hrudníkem, ale hlavice ho svou tíhou přimáčkla na palubní podpěru.

Přiskočil jsem k Drjabinovi a vší silou jsem se snažil od něho odtáhnout smrtonosné pultunové závaží. Dlaně mi ale klouzaly po husté vrstvě maziva. Ale to už přiskočili další a Drjabina vyprostili.

První, co Drjabin udělal, bylo, že sebral konec přetrženého lana a začal rvát na člun:

„Za takovouhle práci zasluhujete, aby vás postavili před tribunál, vy neřádi! Tuhle hlavici si zas pěkně odvezte, není už k ničemu, Sepíšeme protokol!“

Potom se otočil ke mně a položil mi ruku na rameno:

„Plavčíku! Tys mi přišel na pomoc první. Na takovéhle věci Drjabin nezapomíná. Pojď se mnou. A tady máš moji ruku.“

Tuhnoucí vazelína pevně spojila naše dlaně. Stěží jsme je od sebe odtrhli. A Drjabin už jistým krokem starého mořského vlka rázoval na záď a já cupitavým krokem pospíchal za ním.

Sešel jsem za svým novým přítelem do těsného úseku náhradních dílů, kde to vypadalo jako v zámečnickém skladu. Drjabin odněkud vytá-

hl průzračný flakón od voňavky Bílý akát a řekl mi:

„Na Drjabina se můžeš vždycky spolehnout! A teď si ťukneme na přátelství!“

„Co je to?“ zeptal jsem se vyděšeně.

„Tím protíráme čočky mířidel. Vždycky nám něco zbyde.“

„Mám z toho strach,“ přiznal jsem se. „Nikdy jsem nepil.“

„Hlouposti! Teď už nejsi plavčík, ale námořník!“

Protože nebyly sklenice, nalil Drjabin líh do měděných nábojnic od trhavých granátů. Ze zkušenosti jsem věděl, že dospělí, když se napijí, honem hledí něco zajíst.

„A čím zajíme?“ zeptal jsem se jako starý mazák.

Drjabin vytáhl odněkud z kouta velký gumový pytlík, ve kterém šplouchala nějaká tekutina.

„Zapijeme to tímhle, když není pivo. To je čistá destilovaná voda s troškou glycerínu. Vyhovuje? No tak, napij se už!“

Byl jsem ještě celý umazaný a měl jsem pocit, že jsem stoprocentní námořník. Sebral jsem všechnu odvahu a obrátil jsem do sebe celou nábojnici. Drjabin mi dal na zapití vodu z pytlíku, lepkavou jako likér a sladkou.

„Skoro jako limonáda,“ odfoukl jsem si. „Akorát nesyčí“

„Žádný strach,“ utěšoval mě Drjabin a pevně zašroubovával závěr na pytlíku. „Běž k staršinovi, pořádně na něj dejchni, a uvidíš, jak bude syčet. Celej den!“

Když jsem vyšel nahoru, všecko kolem už bylo růžové. Byl jsem tak rozjařený, že si ke mně námořníci podezřívavě čichli:

„Ech, ty utřinose! Snad jsi nepil? My tu jsme kolik let a ještě se nám to nestalo. On je tu první den, a už se nadrátoval.“

Sešel jsem dolů, podložil jsem si hlavu tlumokem a usnul jsem. Na jednu slyším shora píšťalku a volání:

„Plavčík k zástupci pro politické věci!“

„Copak může? Leží tady a je namol.“

Do průlezu znova někdo houkl a zahvízdal:

„Politický už to ví. Má přijít v tom stavu, v jakým je!“

„Už jdu,“ řekl jsem a zvedl jsem se z truhly.

V kajutě zástupce pro politické věci stál Drjabin a hájil se:

„Nejsem přece nelida! Když se ke mně někdo pěkně zachová, tak mu to chci nějak oplátit. Nemám pravdu?“

„Mohl jste mu nějak jinak vyjádřit svoje díky, a ne ho napájet špiritusem.“

Drjabin se upřímně divil:

„A jak jsem mu je měl vyjádřit? Snad ne penězma? Kdepak, já nejsem nelida, já jsem člověk. Ruskej člověk! Ze? No tak jsem mu nalil. Ale jenom kapičku. Náprstek. Jako námořník námořníkovi. A že ho to hned porazilo – tak proč se hrne na moře? Měl sedět doma...“

Po Drjabinovi si zástupce vzal na paškál mne. Na papíře mi vyčísлил, kolik jsem toho já nevděčník snědl a unosil za dobu výcviku, kolik stáli mí učitelé a tak dále. Když mi to všechno spočítal, bylo mi jasné, že do smrti nevybřednu z dluhů. To mě tak dojalo, že jsem se rozbrečel. Ale zástupce měl pevné nervy a nedal se tím zmást.

„Proč myslíš, že jsme tě školili? Abys přišel na loď a pil nám tady erární líh? To je do nebe volající, soudruhu plavčíku! Jak si to představuješ? Dej nám adresu svého otce, my mu napíšeme, žes zklamal důvěru vlasti a Komsomolu.“

„Já nemám otce,“ odpověděl jsem. „Tatínek padl.“

„Tak adresu matky.“

„Je pochovaná na hřbitově v Solombale!“

Zástupce odhodil tužku a roztrhal svoje výpočty.

„Poslyš, kamaráde. Máš vůbec někoho?“

„Babičku. V Leningradě.“

„No, babičce s tím nebudeme přidělovat starosti. Má jich tam dost. Ale ty musíš sloužit tak, abys odčinil, co jsi spáchal... Jsi si toho vědom?“

Důstojníci tu historii zbytečně nenařkovali. Drjabin byl potrestán. Mám dodnes schovanou jeho fotografii, kterou mi věnoval, když se vrátil z arestu. „Svému nejmilejšímu příteli na památku na hrdinské dny, kdy jsme bránili Zapolární kraj!“ napsal na rubu. Drjabin byl nejlepší minér na lodi a jeho portrét se často vyskytuje ve vzpomínkových knihách o Severním loďstvu. Je vyfotografován u svého torpédometu. Byl to člověk dost primitivní, ale statečný a dobrý. Těsně před koncem války při nešťastné havárii oslepl a musel jsem ho do kanceláře k demobilizaci vést pod paží. Když jsme se loučili, vřele mě objal a s pláčem řekl:

„Vzpomínáš si, Savko, na ten náš malér? Jak nám tenkrát dávali do těla? Kdepak, ty časy už se nevrátí. Devět let života jsem dal loďstvu. Celých devět let na torpédoborcích. To už je co říct...“

Moje úloha ve válce je malá, ale ne bezvýznamná. Jsem už si plně vědom své ohromné odpovědnosti. Udělám samozřejmě všechno, co budu moci pro vítězství udělat. Jestli je mi souzeno, abych zemřel, zemřu. To jsem si předsevzal od samého začátku. Proto jsem si také oblékal

vaťák, který jsem vyfasoval, se stejnými pocity, s jakými si asi mladí rytíři před turnajem oblékali brnění. Dál jsem vyfasoval teplé prádlo, prošívané kalhoty, boty do bouřky a válenky do mrazu. Podpisem jsem musel potvrdit, že jsem dostal zvlášť cennou část výstroje – nafukovací plovací vestu, která se oblékala podobně jako padák. Konečně jsem byl začíslen do posádky *Hrozného*. Nesmytelným lakem mi natiskli na kapsu námořnické bundy pětimístné *osobní* číslo. Pod tímhle číslem budu bojovat! Jestli mě vlny vyhodí na rodné břehy, to číslo umožní zjistit, u které bojové jednotky jsem byl zapsán, na kterém místě jsem bojoval, a podle seznamů vojenského námořnictva snadno zjistit i mé jméno. Babička dostane zprávu: „S hlubokým zármutkem Vám oznamujeme, že plavčík S. Ogurcov padl v boji jako hrdina...“ Stejně číslo jsem měl našité i na korkovém sedátku, schopném udržet člověka na vodě plných dvacet minut, pokud si ho správně přivážu a utáhnu.

Za tu krátkou dobu už se na mne staršina Kurjadov skoro zlobil: Ogurcova prý aby člověk od gyrokompasu odháněl holí. Ale staršina Lebeděv mě hájil:

„Ale Vasjo! Chlapce to přece zajímá... Snad bys ho neodháněl. On tady neokouní, ale sbírá zkušenosti.“

Lebeděva jsem pokládal za nesmírně chytrého člověka. Ať jsem se ho zeptal na cokoliv, jenom si pohladil svůj mohutný knír a dal mi přesnou odpověď. Gyroskopický kompas v naší škole plavčků byl studený a nehybný. Tady však z něho vyvěralo teplo usilovné práce, jíž přispíval k našemu vítězství. Byl to podstatný rozdíl. V chodu jsem snáz poznal vzájemnou součinnost všech součástí a lépe jsem pochopil elektrický systém „anschütze“. Opravdu mě překvapilo, když mi staršina Lebeděv řekl, že než nastoupil službu u námořnictva, pracoval v Moskvě v jednom předním cukrářství a dělal dorty pro recepcie v Kremlu. Dorty mají ke kompasům pořádně daleko, tím víc jsem si začal staršinových odborných znalostí vážit.

Do podpalubí přišel ze služby signalista. Shodil kožich, sedl si na truhlu a začal si stahovat vatované kalhoty.

„Jsem jako rampouch. A začali zahřívát stroje.“

„Tak to vyplujeme,“ řekl Kurjadov.

Večerku ohlásili hodinu před půlnocí. Poprvé v životě (kolik jsem toho tenkrát dělal „poprvé v životě“!) jsem si uvazoval lůžko k podvlastku. Z paluby jsem se nedokázal do té visuté sítě dostat. Musel jsem si stoupnout na stůl. Naše loď se pohupovala u přístavní hráze a já se příjemně houpal s ní ve svém visutém lůžku.

„Tak co?“ zajímali se námořníci. „Jak se ti to líbí?“

„Báječně! Jako na letním bytě.“

Kurjadov, který ležel na lůžku s drátěnou matrací, poznamenal:

„Takhle si hovíme, jen když jsme na základně. Ale na moři jsme na tom hůř než toulaví psi. To jsi rád, když si můžeš lehnout tam, kde stojíš. Čtrnáct dní třeba nesvlečeš vaťák. Signalisti spí v čepicích. Je dovoleno nanejvýš si povolit opasek. To všecko si ještě užiješ, kamaráde.“

Uprostřed noci jsem se svým „letním bytem“ sletěl od stropu a zaduněl o železnou palubu. Všichni kolem se probudili, někdo rozsvítil.

Rozespálí námořníci huhlali:

„Co se děje? Dostali jsme přímý zásah?“

„Ale to plavčík bombarduje. Navečer se špatně přivázal. Spíme, chlapi!“

Ale nepospali jsme si. Do sekce se poplašeně ozval z reproduktoru hlas velitele služby:

„Plavidlo k vyplutí a boji připravit. Urychleně!“

Zvonění, zvonění, zvonění... Poplach!

Duní železné schůdky, průlezy vyvrhují námořníka za námořníkem.

Všude na lodi řinčí poklopy, utahují se všechny uzávěry...

Důstojníci se změnili k nepoznání. V kožešinových bundách s kapucemi vypadali jako huňatí tlustí medvědi, na nohou se jim bělaly vysoké boty pokryté vrstvou zaschlé soli, měděné přezky zezelenaly v mořské vodě.

Na schodech mě chytil navigátor:

„Poslyš, plavčíku! Mládí se rádo plete tam, kde nemá co pohledávat. Varuju tě: na moři není čas napravovat chyby, protože každá může mít ty nejhorší následky. Drž se tedy!“

„Provedu! Budu se držet!“

„Dobře! A nezkoušej běhat skrze vlny. Na to už doplatili jiní orli než ty. S mořem nejsou žádné žerty! Vždycky si přesně vypočítej, kdy se bude přes palubu převalovat vlna. Nezapomínej, že sloužíš na válečné lodi a už to že je dostatečné riziko. Jasně?“

Prokřehl jsem na kost, ale nehnul jsem se z přední paluby celou dobu, co náš torpédoborec plul z Vajengy k ústí Kolského zálivu. Byla hluboká arktická noc, ale polární záře plála všemi barvami duhy. Proti nám propluly z oceánu dva torpédové čluny, unaveně střílející výfuky. Odněkud ze břehu zablýskly volací signály a přední člun krátce odpověděl svými poznávacími značkami.

Skály byly pořád strmější, doslova neochotně se před námi rozestupovaly jako kamenná chodba a přední vaz *Hrozného* se náhle nadzdvihl v oslnivém víru bílé pěny. Voda fosforeskovala tak silně, že svítila do černé noci. Rozhlédl jsem se po skalách a hrklo ve mně. Ohromnými písmeny se na nich bělala naléhavá výzva vlasti všem, kdo vyjžděli na moře:

NÁMOŘNÍKU SEVERNÍHO LOĎSTVA, POMSTI SE! SMRT NĚMECKÝM OKUPANTŮM!

Byla to tak působivá agitace, že mě až zamrazilo. Lepší místo pro výzvu k vítězství by nemohl nikdo najít. Ale to nebylo ještě všechno. Radisté zapnuli reproduktory a podpalubí zaplnila hudba.

*Dám sbohem skále i hoře,
rodná zem do boje volá.
Plujeme na širé moře
chcem nepřítele zdolat...*

Kolikrát už jsem slyšel tuhle píseň, ale ještě nikdy mě tak nedojímala. Mou duši naplnil povznesený pocit.

*A vlny v stenech a pláči
bijí na všechny strany.
V dálce se pomalu ztrácí
běh tolik milovaný...*

V té chvíli jsem se loučil s rodnou zemí, která mi dala život, a rodná zem se loučila se mnou jako se svým synem. Ano, všecko bylo tak jako v té písni a mně dojetím až vyhrkly slzy z očí.

Ach, kdy se zas vrátím zpátky...

I to je pravda. Ach, kdy já se vrátím domů!

Moje první plavba s torpédoborcem na oceán navždycky utvrdila mé přesvědčení: těmi dvěma větami na skalách a písni v lodních reproduktorech.

Tak jsem vyplul na moře. Na moře svého mládí!

Vyplul jsem na polární moře v údobí, kdy začínala sezóna nelítostných předzimních bouří. Drž se! vštěpoval jsem si. Ale ať jsem se držel a přemáhal sebevíc, bylo to málo platné a hned za ostrovem Kildinem jsem moři daroval svou večeři. Zhltno ji, ani mi neřeklo děkuju, a čekalo, až se nasnídám. Notně mě to roztrpčilo, ale umínil jsem si, že se nevzdám, a dělal jsem *všecko*, co patřilo k povinnostem plavčíka.

Snídali jsme časně, v šest ráno. Chleba s máslem vázl v hrdle. Naše kajuta byla v nejzazší přídi. Když se loď vyhoupla na vrcholek vlny, dalo se to ještě snést. Ale když začínala drobně vibrovat a propadat se hluboko mezi vlny, tak... Bylo to podélné kymácení a znalci tvrdili, že si na ně člověk zvykne jako na výtah. Mně neznalci se ale zdálo, že si nezvyknu nikdy. O nic lepší není příčné, když lítáš od truhly k truhle a myslíš jen na jedno na světě: čeho by ses chytil...

Stoly se během plavby vytahovaly se sklopenými nohama ke stropu a měli jsme je nad hlavou. Posádka jedla porůznu po koutech, každý seděl, na čem se dalo, ale nejčastěji se jedlo vstoje. Během bojové plavby se jedlo málo a ledabyle.

Řekli mi, že vystřídám Korsakova při roznášení jídla a mytí nádobí. Vyhlídka na styk s jídlem pramálo zlepšila mou náladu.

Zatím jsem si zkoušel trochu spravit žaludek klikvovou šťávou, kterou jsem si hojně přidával do čaje. Byl to utřejch, o kterém vtipáلكově tvrdili, že by srovnal oči šilhavému.

Lebeděv mě povzbuzoval, jak mohl:

„Drž se! Trpí tím všichni. Vidíš, zrovna teď to s náma hodilo tak, že se musím jít mrknout na kompas. I na techniku je to někdy moc.“

Dole nepřetržitě drnčel zvonek: jedna směna předávala službu, druhá ji přejímala. Palubní směna se vracela dolů mokrá, že ji mohli ždímat, ti, co měli službu dole, se střežili lézt nahoru, aby se nenamočili. A sotva člověk jakžtakž uschne, už zas drnčí zvonek a volá ho nahoru. S němým zděšením jsem zíral, jak se po podpalubí začíná roztékat voda. Nejdřív se objevily klikaté potůčky na linoleu, potom už začala šplíchat, nakonec už se přelévala po kajutě a byla nám po kotníky. Zlostně syčela na rozpálených trubkách parního topení a měnila se v oblaka páry. V té studené páře plavaly postavy a vyzváněl zvonek. Seděl jsem skrčený na truhle a myslel jsem si: Tak takhle vypadá skutečný život na moři. Jinak než v kině...

„Na to si zvykneš,“ uklidňovali mě námořníci. „Torpédoborce mají slabou palubu. Vlnobítí uvolňuje nýty. Zebra povolujou. Proto nám sem zatýká, ale čertví kudy.“

Z můstku přišlo hlášení:

„Mráz a vítr sílí. Začíná se tvořit námraza. Ochranná lana kolem torpédometů přeřatá. Držte se!“

„Jak to, přeřatá?“ zeptal jsem se.

„Až půjdeš s kotlíkem do kuchyně, sám uvidíš. Samozřejmě se nepřetínají sekyrou, prostě se odstraní z paluby, aby nepřekážela při vypalování torpéd.“

Když ohlásili oběd, vzal jsem kotlík a spěchal jsem pro jídlo našim kormidelníkům a navigačním technikům. Kuchyně byla skoro až na zádi. Od přední až k záďové palubě se po palubě táhly koleje – lodní úzkokolejka pro dopravu min. Teď byly ovšem ty koleje, které jinak skýtaly oporu pro nohy, obalené vrstvou pórovitého slaného ledu. Paluba byla pokrytá hrbolatou ledovou kůrou. A kolem torpédometů skutečně nebyla ochranná lana. Klidně se dalo sejít rovnou do moře. Ale určité zajištění tu přece jen bylo. Podél celé paluby se táhlo tenké ocelové lano a na něm visela podobná kožená poutka, jako jsou pro cestující v tramvaji. Strčil jsem do poutka ruku a nápor větru mě ve chvílce donesl k cíli, jako bych jel na bruslích. Dveře do kuchyně jsou dokořán – přímo do moře. Ve dveřích stojí kuchař. Rychle vyleje do nastaveného kotlíku naběračku polévky a přitom kouká, co vlna. Když se hrne, zavře

dveře. Vlna se převalí a kuchař zas kouká, kdo je další? Naplnil mi kotlík vrchovatě a já si teprve v té chvíli uvědomil, že mám obě ruce plné a mohu se držet jedině holého vzduchu.

Rozběhl jsem se zpátky, vařící polévku jsem si šplíchal na ruce. Kolem prvního torpédometu jsem proletěl jako peříčko. Klokotající hlubiny na mne zahrozily jen zdálky dravě zahnutým hřebínkem: „Já ti dám, ty zelenáči!“ A je tu druhý torpédomet. Ještě deset metrů bez ochranného lana a budu v bezpečí. Ale najednou se loď prudce vychýlila na bok. Pozor! Aniž jsem pustil kotlík z rukou, běžel jsem rovnou... do moře! Zastavil jsem se ti; samého obrubníku paluby a dokonce jsem nakoukl tam, odkud není návratu. Měl jsem štěstí, že následující vlna převalila loď na druhý bok. I s kotlíkem mě to přirazilo zády k torpédometu. Svalil jsem se, ale kotlík jsem z rukou nepustil. Na sedátku mířiče seděl skrčený Drjabin. Dlouho se nerozmýšlel a dal mi pořádnou herdu:

„Nelelkuj a maž!“

Za chvíličku jsem promočený na kůži, bez čepice postavil kotlík s polévkou před kormidelníky. Když jsem provedl ještě řadu složitých akrobatických cviků, podařilo se mi přesto vylít první naběračku na hlavu mého staršiny Kurjadova, a tak jsem radši naléval do misek přímo z kotlíku.

„Jezte,“ vybídl jsem je, „já nemám chuť.“

Zapomněl jsem říct, že Lebeděv měl podřízeného, také u „anschützu“, jistého Ivana Vasiljeviče Ivanova. Moje babička pocházela z téhož Dědovičského okresu v Pskovské oblasti, z kterého odešel k námořnictvu také Ivanov. Přes tuto krajanskou spřízněnost se náš vzájemný vztah zdaleka nedal nazvat vřelým. Ivanov mě podezíral z toho, že se chci dostat ke gyroskopickému kompasu z nějakých tajných kariéristických pohnutek. Mimoto byl svatě přesvědčen, že plavčík není hoden, ani aby mu zavázal šňůrky u bot.

I teď si všichni hleděli jídla a mlčeli, jenom Ivanov, sotva polévku ochutnal, začal reptat:

„Dneska ta polívka nestojí za nic. Je to studená ředina.“

Nezbylo mi než se přiznat, že jsem půl kotlíku vylil přes palubu a že mi ho moře při opačném náklonu štědře dolilo.

„Jestli chcete, doběhnu tam znova, je to pár kroků.“

Lebeděv loupal po Ivanovovi okem a tvrdě řekl:

„Ne, lana jsou pryč a paluba je zledovatělá.“

Rýžovou kaši jsem donesl v pořádku. To už jsem mohl držet kotlík jen v jedné ruce a druhou se přidržovat. Umýt nádobí byla maličkost. Kurdajov mi po obědě řekl:

„Dneska to zkusíš u kormidla. Vyspi se na to.“

Okénka jsou neprodyšně uzavřena, denní světlo k nám nepronikne. Aby mohla směna, která bude střídat, odpočívat, osvětlují kajutu jenom modré noční žárovky. V tom mrtvolně modrém světle vidím, jak k nám dolů leze dešifrátor. Zvláštní člověk. Bydlí v salónu, chodí po kobercích, spí v peřinách, ale pro jídlo si chodí k nám. Nahmatal mě v šeru a zatřásl mnou:

„Hej, plavčíku! Nezbyl vám tu aspoň žvanec?“

Kývl jsem ke skřínce, kde jsme měli do zásoby chleba, máslo a cukr. Zeptal jsem se:

„Kam plujeme?“

„Co je ti do toho?“ odpověděl mi s plnými ústy.

„Ty to přece víš?“

„Jak bych to nevěděl! Já a velitel to víme. Ale ty lež.“

Ležet, to bylo taky to jediné, čeho jsem byl schopen. Byl jsem polomrtvý od mořské nemoci.

Ale vtom to zapraskalo v reproduktoru, z můstku se dolů prodral hukot moře, bylo slyšet nezřetelné hlasy signalistů a potom se ozval příkaz velitele směny:

„Plavčík Ogurcov nastoupí službu na můstku!“

Odtrhl jsem hlavu od truhly, ale hned mi zase spadla. Ne, nevstanu. Za starých časů bili takové jako já řetězem. Vypláceli je tak dlouho, dokud bolest nepřekryla útrapy mořské nemoci. Člověk pak vstal a nastoupil službu. Bylo to kruté, ale jiné řešení nebylo, neužitečná přítěž je na lodi nemyslitelná. Ale já vstát prostě nemohl. Mám se tedy rozloučit se svými sny?

Reproduktor neúprosně opakoval:

„Plavčíku Ogurcove, na můstku čekají!“

Zvedl jsem se. Všecko kolem mne se v mlze s rachotem otřásalo. Zamířil jsem k schůdkům na můstek. A už mě přivítalo moře! V neproniknutelné tmě se nade mnou zdvihala černá břicha vln a mezi nimi byl náš *Hrozný* ztracený jako křehká skořápka. Z přední paluby se ježily hlavně protiletadlových kulometů. Na kulatých sedačkách seděli střelci omotaní od hlavy k patám telefonními kabely a pomalu se měnili v rampouchy. Skrže řev větru jsem zaslechl, jak na mě křičí:

„... zoor ...na... kách... vlny... metou!“

Byly to nejnebezpečnější schůdky na lodi, na místě, přes které se nejčastěji přelévaly vlny. Ale na můstek nebyla jiná cesta. Ani mě přival neušetřil a dodnes nechápu, jak je možné, že mě vlna nesmetla do moře. S hořkou chutí moře v ústech, v okamžení prokřehlý větrem jsem

zdolal čtvery další schůdky a octl jsem se na plošině můstku. Jak tady to houpalo! Dole to byla legrace, dětinské škádlení. Výkyv můstku byl daleko širší než dole v podpalubí. Pod zastříkaným sklem zběsile poskakovala ručička sklonoměru. Chvillemi se vychýlila až na konec stupnice a doslova tam uvázla. K hledáčku s nočními světelnými filtry se nakláněl velitel směny a pátral v temnotě bouřlivé noci. Obou stran můstku se křečovitě drželi signalisté, aby nesletěli do moře. Z výše můstku vypadal torpédoborec jako dlouhé úzké vřetenno, provrtávající zběsilý chaos vody a chladu. Shora je zvlášť dobře vidět, jak se jeho ocelový trup na vlnách prohýbá jako ocelová čepel šavle. Ohýbá se, ale nezlomí.

Vešel jsem do kabiny a až tady jsem objevil světlo. To slabě zářily přístroje na palubní desce. Pod maskovacím krytem se zimomřivě chvěla ryska našeho kursu. U pák stál Kurjadov a v koutě kabiny ležely na hromadě jakési kožichy. Náhlý prudký náklon lodi mnou smýkl právě na tu hromadu. Tu se z chomáče kožichů ozval rozespalý hlas našeho velitele:

„Co se děje? To už se neudržíte na nohou?“

Kurjadov na mě zasyčel.

„Nech ho spát.“ Potom mi uvolnil místo u pák a řekl: „Převezmi kormidlo. Předávám kurs dvaadevadesát stupňů. Vlny nás bijou do pravého boku... Počítej s tím!“

Chopil jsem se rukama v palčákách pák a přejal jsem službu:

„Provedu, dvaadevadesát. Do pravého boku... budu s tím počítat.“

Staršina však zůstal v kabině a opravoval moje pohyby:

„Jakmile ztratíš nervy, hned se to projeví na kursu. Torpédoborec je hrozně citlivá dáma a hned začne trojčit.“

Co jsem před sebou viděl? Houpalo se přede mnou temné filmové plátno noci, na které živly promítaly pořád stejný nekonečný film. Na pozadí tmy a hučících vln občas vyvstaly obrysy špičaté přídě, která umíněně rozrážela moře. Dvě příďová děla přitiskla hlavně těsně k palubě, aby do nich nevnikla voda.

„Zvykni si,“ poučoval mě Kurjadov, „střídat pohled na kompas s pohledem dopředu. To je nutné. Může se stát, že zpozoruješ něco, co propásli signalisti. Třeba minu! V tom případě prudce strhni páky až na doraz, loď opíše ostrou křivku a potom ohlas minu. Nejdřív ale proved' manévr. Odpovědnost máš ty.“

„Velitel tu takhle spí pořád?“ zeptal jsem se.

„Pořád a má toho dost. Při operaci se z můstku nehne. I jídlo mu nosí sem. Důstojníci, ti si přece jen na chvilku odskočí do kajuty. My námořníci si proti nim žijeme jako páni.“

Po boku staršiny jsem byl klidný. Kladl na můj palčák svou ohromnou rukavici z psí kožešiny:

„Takhle... levým motorem... maličko uhneme.“

V žlutém světle palubní desky chvějivě, ale bezpečně vytrvávala cifra 92.

„Tak takhle,“ řekl s povzdechem staršina. „Myslíš, že to zvládneš?“

„Jistě,“ odpověděl jsem. „To jsme se všechno učili.“

Když staršina odcházel z kabiny, ještě řekl:

„Kdyby se něco dělo, dloubni nohou velitele, aby vyskočil.“

Vyvalil jsem oči. Copak já, plavčík Ogurcov, budu kopat do velitele, který má hodnost kapitána třetího stupně?

„Neboj, neurazí se, sám to po kormidelnících žádá.“

Staršina odešel a já s lodí osaměl. Já a torpédoborec. Torpédoborec a já. Nikdo jiný. Jen u mých nohou spí velitel *Hrozného*.

V matném světle se stupnice plavně vychýlila a ukázala kurs 99 stupňů. Pohnul jsem pákami do strany, abych vyrovnal odchylku, ale loď mě neposlechla. Na stupnici se teď zimničně chvěla cifra 102... Panenko skákává! Co to provádím! Vychýlil jsem páky jak to šlo, číslice se hnuly nazpátek: 10... 97... 92! Na tomhle čísle teď musím loď udržet. Ale číselník se vracel dál a já s panickým zděšením četl: 90... 88... 85... Odklonil jsem se od kursu opačným směrem. V promrzlé ocelové kabině mi náhle bylo horko jako v parní lázni. Tytéž údaje přece ukazují přístroje v navigační kabině u velitele směny. A u gyroskopického kompasu staršina Lebeděv jistě na matce pozná, jak s lodí klikuju.

Najednou se to zachrulo v hromadě huňatých kožichů, jako by se v kabině probouzelo nějaké zvíře, a ozval se velitelův hlas:

„Tak co, plavčíku? Kurs je v pekle, vid’?“

Nemohl jsem mu přece dokazovat, že jsem byl vynikající žák. Vší silou jsem naléhal hrudníkem na páky a snažil jsem se loď vyrovnat.

„Kam je to tiskneš?“ Kapitán rozhrnul kožich a stoupl si vedle mne. „Otoč pákou a vyčkávej.“

Provedl jsem to, ale *Hrozný* se hnál dál do větru a nepohody a nemínil se podřídit slabé výchylce kormidla. Vtom se v něm všechno otráslo a plynule přešel na potřebný kurs. To vedle mého palčáku pracovala na pákách kožená rukavice velitele.

„Teď ho musíš udržet! Takhle...“ poučoval mě. „Nesmíš s kormidlem zacházet jako se svým nepřítelem, jen ho tisknout a tisknout. Musíš věřit, že kormidlo udělá, co je třeba. Kvůli tvému tancování už spálili v kotlech zbytečně spoustu mazutu. Na kormidelníkovi totiž závisí i hospodaření s palivem. Tankové lodě nám dodávají mazut s největším ohrožením.“

Za dvě hodiny mě vystřídal zkušený kormidelník Korsakov. Sešel jsem z můstku do navigační kabiny, kde Prisjažňuk skoro ležel na mapách a pomocí pravítka a úhloměru vytyčoval dráhu. Těžké magnety rozložené po okrajích map je pevně tiskly ke stolu, žádný průvan by je neodnesl. Poprosil jsem, abych se směl podívat na kursograf.

„Jen se podívej, podívej se,“ zabručel nespokojeně.

Pod sklem se otáčel papírový pásek a hrot na něm vyznačoval čáru kursu.

Podíval jsem se na zápis své služby a málem mi to vyrazilo dech. Automat vyznačil čáru mého kormidlování nepravidelnými cikcaky, podobala se kardiogramu člověka s nemocným srdcem. Prisjažňuk řekl:

„Řídils loď špatně. Pod vší kritiku.“

Vyčkal, až se loď vyrovná, a přešel k zapisovači.

„Tadyhle se pokochej, jak řídil loď Kurjadov.“

Byla to ideální čára, jako by tam někdo napjal strunu. Ta moje vypadala jako cesta opilce, který se snažil přejít ulici a smýkalo to jím ze strany na stranu.

„Nezlobte se,“ řekl jsem s trapným pocitem. „Snažil jsem se, jak jsem mohl.“

V kabině začal pracovat radionáměrník. Radiomaják Cyp-Navolok vysílal svoje volací znaky. V hukotu a praskotu se ozvalo známé: „Rozkvétaly jabloně a hrušky...“ Prisjažňuk zas vyčkal, až se loď vyrovná, a přiskočil k vyladovači.

„Nikdo ti nic nevyčítá,“ řekl mi. „Všichni takhle začínali. Někdo hůř, někdo líp. Každá loď má svoje mouchy a ty musí každý nejdřív dobře poznat. Vědět, jak poslouchá kormidlo. Takže nezoufej! Uvidíš, jak budeš loď řídit za takové tři měsíce.“

Navigátor zaměřil další radiomaják, který vysílal celou noc píseň „Kolik je na světě hezkých děvчат...“. Navigátor měl nad stolem seznam populárních písní a u každé poznámku, který maják tu píseň vysílá. Za chvíli se na mapě objevily dvě přímký. Prisjažňuk se spokojeně usadil na sklápěcí sedátko a dýmající papirosovou mi ukázal na místo, kde se zaměřovači linie prořaly:

„Teď jsme v tomhle bodě. Brzy budeme na místě, plavčíku!“ Zjistil jsem, že připlouváme k Nové zemi.

V poledne se nakrátko nejasně prosvětlo. V té příhodné chvíli se náš torpédoborec protáhl do divoké zátoky olemované zasněženými skalami. Za clonou mlhy se před námi otevřel opuštěný, ztracený svět ticha a smutku. A uprostřed zátoky, jako návštěva z jiného světa, kotvila ohromná nákladní loď. Dobře takových deset až dvanáct tisíc tun výtlačku. Připlula sem pod vlajkou Panamy, která byla členem protihitlerovské koalice. Nevím, čím byla naložena, vzpomínám si jen, že na palubě stály čtyři nablýskané lokomotivy.

Moře se utišilo.

Zástupce velitele pro politické věci a stranický instruktor obcházel podpalubí a až teď nás obeznamovali s naším bojovým úkolem:

„Panamská loď se zachránila při útoku německých ponorek a letadel a oddělila se od konvoje. Zalezla si do téhleté díry a pokládá náklad za dopravený a nemá zájem dál něco podnikat. Ale přístav určení je Archangelsk! Proto ji doprovodíme do Jokangy a odtud popluje dál v konvoji bělomořských nákladních lodí. A my se v Jokanze spojíme se

štábem a dostaneme další úkol. Zároveň si z cisternové lodi Jukagir nasajeme trochu mazutu, abychom se cítili jistější.“

Zátoku profukoval ostrý vítr z okolních vysokých hor. Náš velitel se rozhodl, že schová *Hrozného* pod vysokánský bok transportní loď, pevně zakotvené dvěma kotvami. Pomaloučku jsme tedy přiráželi k boku lodi a viděl jsem, jak z naší přední paluby vyhazují nahoru připoutávací lana. Pokaždé však přiskočil jakýsi černochoch – hlasitě se chechtající! – a nohou v žluté botce shodil konce lan zpátky.

Byli jsme v ošklivé situaci. Nápor větru nás tlačil zpátky na skaliska, kde jsme si mohli poškodit šrouby, a velitel musel *stále* opakovat choulostivý manévr. Z naší přední paluby se ozývaly šťavnaté nadávky. Nakonec už jsme měli toho žertování dost. Velitel vzal ten nejsilnější tlampač a vyčinił panamské lodi v angličtině výrazy srozumitelnými na celém světě. Hned nato přispěchal na záď mladý džentlmen v šedém obleku s motýlkem. Hrozně mě překvapilo, že ten pán nedal černochovi, co mu patřilo, ale nešťítíl se zachytit svýma jemnýma rukama naše rezavá, špinavá lana a dovedně je uvázal. Když zjistil, že jeho ideální sako je poničené, na místě ho svlékl a hodil přes palubu. Potom vyplivl z úst cigaretu a vrátil se do kajuty. Černochoch se opřel o zábradlí a plival do moře... Ten podivuhodný výjev se mi tak vryl do paměti, že ho mám dodnes před očima jako živý. Náš velitel s navigátorem okamžitě vystoupili na panamskou loď. Tam zřejmě na kapitána jaksepatří uhodili, protože to netrvalo ani půl hodiny, a loď s lokomotivami na palubě vyplula na moře.

Naším úkolem bylo postarat se, aby ji Němci nepotopili. Dopravná služba je vždycky trochu nudná. Ale ochabnout v pozornosti není možné ani na chvíli. Všecko probíhá klidně, ale nikdy nikdo neví, co se může stát už v příštím okamžiku.

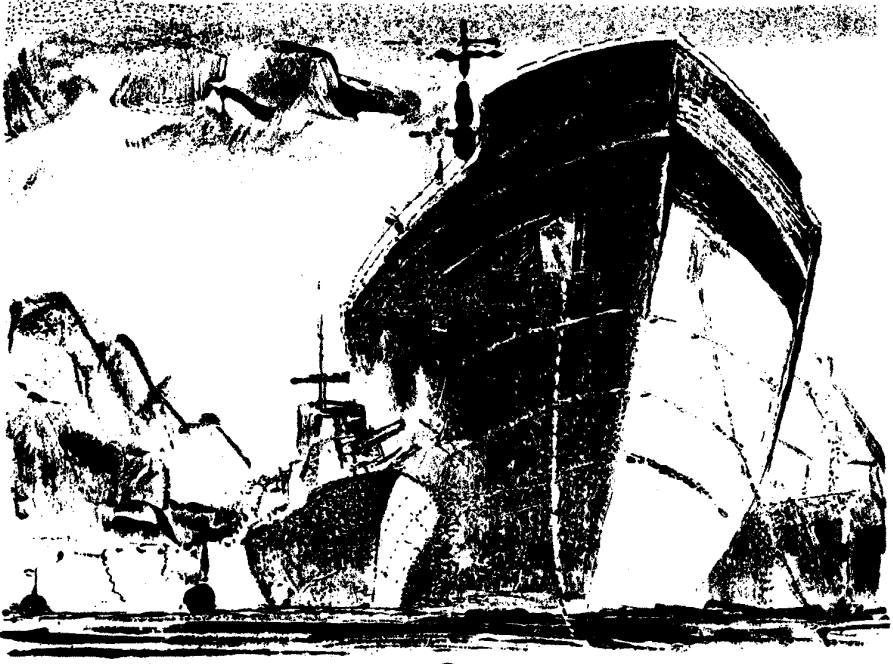
Do Jokangy jsme se táhli nemožně dlouho. Ačkoliv jsme panamskou loď důrazně žádali, aby zvýšila rychlost, byla jako hluchá a vytrvale dělala pouhých osm uzlů. Slyšel jsem, jak náš velitel říká:

„Má přece turbíny. Klidně dokáže dvanáct uzlů!“

Měli jsme toho ploužení po krk. Uprostřed noci jsem uslyšel detonace. Ze zádi svrhli hlubinné pumy. Snad neútočíme?

„Shodili jsme jich pár naschvál,“ vysvětlil mi Kurjadov, „aby sebou spojenci hnuli.“

Rychloměr zacvakal rychleji a ukázal třináct uzlů. Strach z ponorek byl zřejmě silný. Pluli jsme dál. Nemohu tvrdit, že jsem přestal mít mořskou nemoc. Zvykl jsem si prostě, že mi plave žaludek a že jsem slabý a ospalý jako moucha.

Na torpédoborci byli tři kormidelníci, takže mých služeb nebylo nezbytně třeba. Přesto mě ale zaučovali a stavěli mě ke kormidlu, někdy na hodinu, někdy na dvě.

Až do Jokangy jsme dopluli klidně, nepočítám-li to, že poblíž Svatého Nosu nás těsně minulo německé torpédo. Sonary tentokrát neodhalily přítomnost ponorky, zřejmě číhala schovaná těsně u břehu na vhodný cíl, proto ji přístroje nezaznamenaly. Torpédovala nás, zrovna když jsem měl službu. Vůbec jsem nechápal, co se děje. Na můstku najednou spustili signálníci v kožiších křik a já dostal povel:

„Obrat' doleva! Jak nejlíp můžeš!“

Před očima se mi prudce vychýlily modře fosforeskující ručičky tachometrů, jak ve strojovně přidali obrátky, a potom začaly nervózně klapat kontrolní přístroje. Když jsem provedl ostrý obrat, uviděl jsem, jak se daleko na moři od nás rychle vzdaluje šedavá cestička zpěněná petrolejovými plyny torpédového motoru. Smrt kolem nás prošla tím nejprozaičtějším způsobem. Vůbec mě to neudivilo, jako by po mně

vypalovali torpédo každý den. Mládí vůbec hned tak něco nenažene strach, mládí si myslí, že bude žít věčně.

Když panamská nákladní loď vplula do jokangského přístavu, doprovodili jsme ji na hlubokou rejdu a tam už proti nám pospíchaly dva rychlé čluny pod gardovými vlajkami ponorku stíhat. Na přídi měly všeho všudy malé dělíčko, na zádi pár hlubinných pum a přitom jsou skutečný postrach nepřátelských ponorek.

Když jsem se ráno probudil, zjistil jsem, že na rejdě dýmají tři naše minolovky připravené převzít doprovod panamské lodi.

Bílé moře už sevřel ledový krunýř a lodi bude razit cestu ledoborec. Černí lodníci na palubě měli rýmu zajištěnou.

Dověděli jsme se však, že minolovky přivezly z Archangelska třicet poddůstojníků amerického vojenského loďstva, radiolokačních specialistů. Štáb nám uložil, abychom tu skupinu vzali s sebou do Murmanska, odkud se se zpátečním konvojem vrátí domů.

Na první palubě torpédoborce měla kajuty, jak se tehdy říkalo, námořnická inteligence, k níž jsem měl tu čest patřit i já. Byli to kormidelníci, obsluha kompasů a akustických aparátů, signalisté. I když to tady pořádně houपालo, v zád'ových kajutách na tom byli ještě hůř, tam námořníkům drkotaly zuby od práce lodních šroubů. Proto bylo rozhodnuto, že hosté budou ubytováni v naší kajutě. Byli jsme požádáni, abychom se přechodně ubytovali v jiných sekcích.

„Rozmístěte se po koutech, jak to půjde,“ řekli nám. „Poplujeme rychle. Takových osmnáct uzlů. Dlouho tedy trpět nebudete. A ty, plavčíku, budeš muset nosit hned na dva stoly.“

Ze svých jsem strach neměl, zato ze zámořských...

„Mám strach,“ přiznal jsem se. „Co když se mnou nebudou Američani spokojení?“

Kurjadov jen mávl rukou:

„Ale prosím tě! To nejsou Angličani. S Američany to máš jednoduchý. Slupnou všechno, co jim dáš, a ještě chtějí nášup. Jsou už takoví.“

Osazenstvo vyklidilo kajutu, každý předtím čistě povlékl lůžko. Nalil jsem do nádrže převařenou vodu a vedle jsem postavil láhev s klikvovou esencí, k tomu jsem položil lžičku. „S tím vystačíte na měsíc,“ řekl mi zásobovatel, když mi š'ávu vydával. Jedna lžička téhle esence do většího hrnku vody stačila, aby člověk začal šilhat. Všecko bylo připraveno.

Zvedl jsem telefon a zavolal navigátorovi:

„Soudruhu nadporučíku, jsem se vším hotov. Je ještě něco třeba, nebo smím odejít?“

„Jen na ně pěkně počkej,“ řekl mi navigátor. „Jsou to naši hosté, tak se projev jako zdvořilý hostitel.“

„Copak jim můžu něco říct? Neumím anglicky ani bleptnout.“

„Nějak se s nimi domluvíš. Na tvé řeči stejně nejsou zvědaví.“

Slyším, že nahoře začala harašit lana a odbíječe. Loď se zakymácela a ozvalo se silné zaprašnění – to k nám nešikovně přirazila minolovka a zlomila nám uvazovací ráhno. Shora se blíží halas a dupot. Už jdou! Podíval jsem se na sebe v zrcadle a byl jsem spokojený. Upravil jsem na sobě blůzu.

Nejdřív se průlezem dlouho sypaly kufry a rance, bendža a balalajky. Američany ještě není vidět, ale ze schůdků už se kutálí jejich pestré nádobíčko. A pak oni sami. Vesměs mladíčkové, nikomu jistě není přes pětadvacet. Samí pořízkové, jeden jako druhý, se stejným ruměncem na tvářích. Nevím proč, ale všichni měli báječnou náladu. Nejspíš proto, že se vraceli domů. Vrhli se do podpalubí jako velká voda a naráz tam nebylo k hnutí. A jejich první starost byla honem honem zotvírat všechna okna v kajutě. Za chvíli byla uvnitř pekelná zima.

Přes zimní dobu měli Američané na hlavě bílé tropické námořnické čapky a na nohou polobotky a tenké ponožky. Když se posadili na truhlu, krátké ponožky se jim vytáhly a bylo vidět chlupatá svalnatá lýtka. Zimy se jak vidět nebáli a tím si u mne získali respekt. Bez ladu a skladu naházeli své dlouhé bundy, kam se jim zlíbilo. Všichni měli na blůzách naše odznaky – vzorných střelců, Připraven k práci a obraně. Nějakého plavčíka si vůbec nevšimli a dívali se skrze mne, jako bych byl skleněný.

Najednou zazvonil telefon a jeden Američan něco řekl. Co, to jsem nevěděl, ale znělo to asi takhle:

„Uaj, uaj, uaj, uaj...“

Celou dobu, co jsem telefonoval, všech třicet Američanů ukázněně mlčelo a já s uznáním kvitoval jejich ohleduplnost. Volal ze salónu velitelův zástupce kapitánporučík Grigorjev.

„Poslyš, plavčíku, už jsou tam?“

„Jsou. Už si i zapálili. Smějí kouřit?“

„Jen ať kouří, koneckonců jsou naši hosté,“ dával mi pokyny zástupce. „Z vlastní zkušenosti vím, že Američané nesnesou, když je něco zavřené, ať je to plechovka, láhev, průlez nebo okno. Asi proto je Němci tak pohodlně potápějí. Ale my na dno zatím nepospícháme.“

„Soudruhu kapitáne,“ hlásil jsem, „tady už jsou všechna okna doko-

řán. Co mám dělat. Mám se s nimi hádat? Nebo je mám nechat, ať si dělají, co chtějí?“

„Až vyplujeme, hned všecko zavři. A dohlížej na to. Jasně?“

„Provedu.“

Sluchátko zaklaplo. Všech třicet Američanů okamžitě zahalasil. Jeden z nich, zřejmě jejich velitel, stanul proti mně a dlouho mi něco horlivě vykládal anglicky. Plácl mě přes čelo, potom plácl sebe a ukázal na svoje hodinky. Samozřejmě jsem nerozuměl ani zbla, ale odpověděl jsem mu správně:

„Ól rajt. Ou kej!“

Hned se uklidnil a znova se zapojil do společné debaty. Uslyšel jsem, jak se pod vodou s rachotem sunou kotvy a drásají kamenité dno. Aha, už je zvedají! Začal jsem tedy pěkně obcházet podpalubí ve směru hodinových ručiček a zavíral a zajišťoval jsem okna. Ale když jsem se ohlédl, viděl jsem, že Američané, také ve směru hodinových ručiček, za mnou zas okna otvírají. Bez nejmenší zlosti a rozčilování. Vidí, že je zajišťuju, ale klidně je zas odjišťují. A pořád se živě baví. Zapnul jsem tedy ventilaci, a ačkoliv jsem jaktěživ nemluvil anglicky, houkl jsem po anglicku:

„Kamarád, okno nou, ventilátor jes!“

Pochopili. Neurazili se. Náš torpédoborec odrazil...

Američané mě začali brát na vědomí, až když jsem jim přinesl z kuchyně první oběd. To už jim došlo, že nejsem kus nábytku, ale že jsem na lodi důležitá osoba. Začali mě poplácávat po zádech a z jejich tónu jsem poznal, že mám jejich sympatie. Sotva jsem prostrčil průřezem kotlík s polévkou, spustili milí spojenci nepopsatelný povyk. Znělo to asi takhle:

„Aj-jo-jo! Je-je-je vo!“

Dívat se na ně, jak jedí, byl hotový požitek. Okamžitě si vyžádali druhý chod. Míchali si ho s polévkou. Rýpali se v kompotě. Vylovili hrušku, švestku. Prohlíželi si ji a pořád hlučně diskutovali. Potom šup s kompotem k polévce a hlavnímu jídlu. Smíchali to všecko dohromady a baštili, až jim za ušima praštělo. Na bílý chleba nebyli zvědaví, ale po našem černém by se utloukli. Nosil jsem jim ho plné podnosy – spořádali všecko. Ani drobceček nezůstal.

Když dojedli, vidím, jak se jeden zvedá od stolu a s hrnkem jde k nádržce. Vzal láhev s esencí, zatřepal s ní a podíval se proti světlu. Ani nepřičichl, co to je, a nalil si hned půl hrnku. Chytil jsem ho za ruku:

„Co to děláš? Ne že by mi toho prevítu bylo líto, ale pochop – až do samé Ameriky budeš šilhat!“

Myslím, že pochopil jediné slovo „Amerika“. Dolil si do hrnku vodu a obrátil to do sebe. To je jeho konec, pomyslel jsem si. Ale chyba lávky. Ani se nezašklebil. Vytáhl kartáček a šel si čistit zuby. Po něm přišel další a taky si nalil půl hrnku esence. Při živé zábavě si ji dokonce zapomněl zředit vodou. Vypil všechno. A taky si šel čistit zuby. A stejně všech třicet. V láhvi, kterou vyfasovala dvě bojová družstva na měsíc, nezbyla ani kapka.

Kdo se v nich vyznal. Třeba jim to chutnalo?

Než jsme dopluli do Murmanska, skoro jsem necítil nohy. Sotva jsem donesl jídlo našim a opláchl nádobí, už jsem musel pádit do kuchyně nasytit Američany. Užil jsem si s nimi, jen co je pravda! Ale Kurjadov měl pravdu. Američanům zcela vyhovovala ta drsná exotika, kterou u nás nacházeli. A v Murmansku vystoupili na břeh v stejně báječné náladě, v jaké přišli na naši loď v Jokanze.

Za války jsem měl víckrát příležitost poznat zblízka Američany, Angličany i Nory. Na základě svých zkušeností jsem dospěl k závěru, že největší klidásové jsou Norové, nejlíp se vychází s Američany a nejméně trpěliví jsou Angličané. Vážím si Angličanů jako houževnatého, energického národa, ale žít bych s nimi nechtěl a mám k tomu pádné důvody. Nejvíc se mi líbili Norové, kteří dokážou jít se stejným klidem na smrt jako na svatbu. Od nich jsem převzal výborný návyk snášet zimu. Teď už třicet let nenosím rukavice ani za nejtrřskutějších mrazů.

Na *Hrozném* se pro mne ovšem hned nenašla vhodná práce. Při dvou plavbách jsem dokonce působil na záďové páté palubě spolu s obsluhami vrhačů pum a torpéd. Můj úkol byl prostý: při bojovém poplachu jsem letěl jako splašený na záďovou palubu a tam jsem pomáhal odpouštávat hlubinné pumy, když jsme útočili na ponorky. Zád' torpédoborce je nízká, přelévají se přes ni vlny, pracuje se tam těžko. Nejvíce stržených přes palubu je právě odtud. A tady bylo častěji než jinde slyšet: „Držte se!“ Velitelé se však přesto zřejmě báli o můj mladý život, protože mě brzy přeložili na jiné stanoviště, kde jsem měl prodělat výcvik na mířiče.

Mým působištěm se stala velicí zaměřovací věž, vyčnívající nad můstkem. Z boků trčí trubice dálkoměrů, zjišťujících vzdálenost nepřítelů. Praš' jako uhoď! Seděl jsem v nízkém křesle zkroucený jako prec-lík, kolem dokola pancéřové desky potažené kůží. Měl jsem pocit, že jsem neprodyšně uzavřený ve zmrazeném tanku, který kličkuje sem a tam a chce ze mě vytřást duši. Před sebou jsem měl optiku zaměřovače s vertikálním vláknem, které musí splynout s předním stěžněm nepřátel-

ského plavidla. Vedle mě sedí druhý mířič, který má v zaměřovači vodovodné vlákno a má za úkol umístit je pod čáru ponoru nepřátelské lodě. Když se oba naše údaje spojí, může naše loď vypálit salvu.

Ve věži jsem si však dlouho nepobyl. Brzy shledali, že tahle práce se pro mne nehodí. Byla i nebezpečná, to je pravda. Hlavní nebezpečí bylo v tom, že se člověk musel s opičí obratností při poplachu dostat nahoru do zaměřovací věže. Byly známy případy, kdy mířiče strhl při náklonu vítr. Když měl štěstí, přesto se zachytil třeba na můstku, když měl smůlu, sletěl do moře a jeho dokumenty odevzdali do archívů vojenského námořnictva. Nakonec jsem dostal příkaz, abych se při bojovém poplachu zdržoval v kabině navigátora. Tady jsem se cítil jako doma. Hovět jsem si na pěkné kožené pohovce a přede mnou se ohýbala nad mapami záda navigátora. Prisjažňuk při práci rád hovořil nahlas a já mu přitom nevadil. Byl to dobrý člověk a taky jsem si ho vážil, i když mě proháněl jaksepatří, proč bych to tajil...

Pomaloučku jsem se dostával tam, kam mě to táhlo. Gyroskopický kompas a jeho tajě mě lákaly čím dál víc. Často jsem po službě u kormidla sešel z můstku až dolů na dno lodě a tam jsem pomáhal Lebeděvovi, tentokrát jako technik elektronavigačních přístrojů. Ivanov se neznal zlostí, když viděl, že mi staršina nezakazuje, abych mu pomáhal.

„Chceš udělat kariéru?“ syčel na mě. „Necpi se, kam nemáš, ty nedochůdče. Nestačí ti to, co dostáváš?“

Ale kompas byl moje láska. Lebeděv mě bral a tenhle „krajan“ mi mohl být prostě ukradený. Jací jsme my dva soupeři? Mně přece nejde o to, abych ho připravil o nadřízené místo. A copak je vůbec něčí nadřízený? Před Lebeděvem stojím v pozoru a dělám mu, co mu na očích vidím. Ale staršina dobře viděl můj zájem o elektronavigační přístroje a všemožně ho u mne podporoval. Brzy to vypadalo tak, jako bych měl dva velitele:

Kurjadova a Lebeděva. Staršinové se o tom po službě sami se smíchem dohadovali.

„Bere si moc velké sousto,“ mínil Kurjadov. „Dvě porce najednou.“

„Co se dá dělat?“ říkal Lebeděv. „Patří nám oběma. Snad abychom si ho rozpůlili a netrápili se s tím, kdo mu vlastně velí.“

Prisjažňuk věděl o mé vášni ke gyroskopickým kompasům a jako navigátor měl zájem na tom, aby se jeho kormidelník dobře vyznal v navigačních přístrojích. A já byl rozpolcený mezi službou u kormidla nahoře na můstku a službou u kompasu až na dně torpédoborce. Hořce jsem litoval, že škola plavčíků nezařadila výcvik elektronavigačních specialistů. Ostatně Lebeděv mi už často svěfoval odpovědnost nad

gyroskopickým kompasem.

„Počkej tady,“ říkal mi. „Za chvíli se vrátím. Občas mrkni na termostat. Kdyby něco, zesil výkon čerpadel.“

V prosinci vyplul náš *Hrozný*, aby převzal doprovod spojeneckého konvoje. Na moři byl třesutý mráz. Ve směru plavby se nedalo dýchat, mráz spaloval plíce. Člověk musel odvrátit tvář, nadýchnout se a pak se zas mohl dívat kupředu. Začínala se tvořit nebezpečná námraza.

Když na palubě mrznou tuny vody v balvany ledu, zvyšuje se zátěž lodě a zvyšuje se nebezpečí při náklonu. *Hrozný* v takových situacích kriticky setrval na boku a jen těžce se vracel na kýl. Potom se ozývalo v lodním rozhlase: „Komsomolci na odstraňování ledu!“ Mně připadla práce na zvýšené přední palubě, kam se nejvíc opíraly vlny. Všichni jsme byli připoutaní lany za opasky. Led jsme rozbíjeli škrabkami a sochory. Sami jsme vypadali jako rampouchy. Když jsme skončili, naše loď už vplouvala do Kolského zálivu. K přístavní hrázi jsme přirazili zároveň s torpédoborcem *Závodčí* a zůstali jsme stát těsně vedle sebe. Na *Závodčím* ještě pořád osekávali led. Náhle jsem uviděl mezi námořníky Viťku Siňakova.

„Zdravím tě!“ zavolal jsem na něj.

Zdál se mi skleslý a zubožený. Zřejmě byl se službou na štíru. Vaťák měl pocákaný nějakou barvou. Měl ho pevně stažený řemenem a vypadal zuboženě. Čepice mu plandala na zátylku. Vyspěl a nebylo na něm už nic chlapeckého.

Po práci jsme se sešli u pažení našich torpédoborců. Dětila nás propastná černá hloubka.

„Nestojí to za nic, kamaráde,“ svěřil se mi Siňakov. „Slízl jsem už dvakrát deset ostrých. Seděl jsem ve Vajenze, naštěstí tam nemají štěnice, jídlo taky ujde. Ale proč ti to vyprávím. Nebo tys ještě neseděl?“

„Ne, zatím mě měl pánbůh rád.“

„Vidíš, a já musel čistit domovní žumpy. Všecko zmrzlé na kámen, jako stalaktity...“

„Stalagmity,“ opravil jsem ho. „Ty rostou zdola.“

„Ty máš vždycky pravdu. No, odrejpněš toho pořádněj kus a vlečeš to do moře. Zbluňk! Ale ono to hned zas vyplave!“

„Tys chtěl přece do tanečního kroužku.“

Viťka se na mě sklesle podíval.

„Zkoušel jsem to. Naznačoval jsem politickému, že pohřbívají talent. Ale zarazil mě hned ve dveřích. Taneční soubor Severního loďstva prý už má plno a žádné další tanečnický nepotřebuje. Zatím...“

Bylo mi Viťky líto. Tak to dopadá, když se někdo dostane k námoř-

nictvu, ale nemá rád moře. Teď doplácí na pětky a čtyřky ve škole. Loďmistrovská služba na torpédoborci není žádný med. Úklid, natírání trupu, kotevní řetězy, uvazovací lana... Siňakov není Zdybněv, nesedí v kožených rukavicích u kulometu, ale v juchtových palčákách narovnává ocelová lana na přední palubě. Jak se vyskytne nějaká těžká práce, už volají loďmistrovské družstvo...

Víc jsme si neměli co říct a rozloučili jsme se. Tady bych svoje vyprávění rád přerušil a pověděl, jak Viťka Siňakov dopadl.

Na torpédoborcích se to praktikovalo, tak, že když se někdo vrátil z dovolené nebo z nemocnice a jeho loď nebyla na základně, hlásil se na kterémkoliv jiném torpédoborci. Tam ho přijali jako svého a poskytl mu jídlo i lůžko, dokud se nedočkal návratu své lodě. Kormidelník byl samozřejmě hostem u kormidelníků, dělostřelec u dělostřelců, strojník ve strojovně. A jestliže plavidlo, na kterém byl hostem, vyplulo ze základny na bojovou operaci, přešel na jinou loď a čekal n? té.

Bylo to už těsně před koncem války, když jsem nečekaně zastihl Siňakova v kajutě našich dělostřelců, ačkoliv na naši loď nepatřil.

„Co tady děláš?“ zeptal jsem se ho.

„Ale čekám na Závodčího, až se vrátí z plavby.“

Navečer vplul na rejdu *Závodčí*, ale nepřirazil k hrázi a zakotvil stranou. Mně se zdálo, že Viťka o tom neví, proto jsem mu řekl když jsem procházel druhou palubou:

„Tvůj Závodčí už stojí na rejdě. Vrátili se.“

„Vážně? Díky, kamaráde. Hned tam letím.“

Z můstku, kde jsem seškraboval z přístrojů zaschlou sůl, jsem všechno viděl. Neušlo mi, že Viťka Siňakov přeskočil z našeho torpédoborce na palubu starého veterána *Kujbyševa*. Rozhlédl se a vklouzl do průlezu. Bylo mi to divné. Na druhém konci hráze zrovna přebíral člun ze *Závodčího* pytel s poštou. Proč tedy Viťka nenasedl do člunu?

Pozdě večer nás a *Kujbyševa* vyzvali, abychom se připravili k vyplutí. Za chvílečku po vyhlášení pohotovosti jsem viděl, jak Viťka vyklouzl z průlezu *Kujbyševa* a přeskočil na palubu *Smělého*, který se nechystal vyplout. Naše loď odrazila od hráze a zádí kupředu pomalu vyjížděla na rejdu.

Když jsme se vrátili z plavby, Závodčí už na kotvě nestál. A Viťkova hlava se za pár dní nato mihla na palubě Vítěze. Měl jsem tam známého a zeptal jsem se ho:

„Co u vás ten chlapík dělá?“

„Ten? Ten je z Krutého, čeká, až se Krutý vrátí z operace.“

V té chvíli jsem všechno pochopil. Měl to chytře vymyšlené. Všichni kolem mysleli, že je všechno v pořádku, dostával stravu, spal v teple. A přitom opustil svoje bojové stanoviště.

Schválně jsem se zeptal našeho pracovníka zvláštního oddělení, kapitána druhé třídy, co soudí o dezertérech.

„Žádné dezertéry na torpédoborcích nemáme. I kdyby se našel takový padouch, kam by se poděl? Bez dokladů. Bez peněz. Bez potravinových lístků. Mimoto je u loďstva zavedeno, že už tři hodiny po uplynutí lhůty, kdy se měl námořník dostavit, o tom podáváme hlášení na štáb.“

Jeho klid a jistota mě rozčílily.

„Vy dokážete,“ řekl jsem mu zlomyslně, „prošťourat všechno od západu až k východu, ale nikoho vás nenapadne hledat dezertéra z torpédoborce – na torpédoborci!“

A pověděl jsem mu o Viťkovi Siňakovovi: takhle by mohl až do konce války přebíhat z lodi na loď a nechávat se hostit. Druhý den mě kapitán sám vyhledal:

„Měls pravdu... Příkaz k pátrání po dezertérovi Siňakovovi už štáb před delší dobou poslal do místa jeho bydliště. Předpokládali, že ho to potáhne k rodnému krbu. A zatím je tady. Mizera! Dokonce byl hladce oholený. A v náladičce. Samozřejmě ho sebrali.“

Připomněl jsem si, jak mi někdy bylo na moři zle. Jak jsem spal čtyři hodiny denně. Promočený na kůži. Ve vlasech led. A ten bídák si poletoval z lodi na loď jako vrabčáček – tam si zobl, tam popil, tam se oholil. Zeptal jsem se kapitána:

„Co se s ním teď stane?“

„Kdybys takový kousek provedl ty, vyloučili by tě z Komsomolu a jako nezletilého by tě vyškrtli ze služby. Ale u tohohle lotra je to jasné. Půjde do trestního praporu.“

„Je tím opravdu každý odsouzen k smrti?“

„To ne. Ale musí vykoupit svou vinu krví. Ztráty jsou tam samozřejmě velké.“

Zanedlouho nato vplul náš torpédoborec do Motovského zálivu a dopravil skoro k přední čáře pěchotní výsadek. Nemohl jsem se nepodívat na poloostrov, který se proslavil svou hrdinskou obranou. Tak jak jsem byl, v pracovním, ve vaťáku, jsem šel kus po silnici směrem na Musta-Tuntury, kde zuřily těžké boje ve skalách. Nahlédl jsem do jedné zemljanky. To nebyly zemljanky jako na Solovkách, takhle připomínala vnitřek hrobky. Při káhánku tam dva vojáci mačkali na blůzách vši. Jeden byl už starý, s velkou lysinou a mefistovským knírem a druhý...

druhý byl Viřka Siňakov! Srdečně se se mnou pozdravil:

„Žiju, žiju... buď zdrav! Seznamte se, tohle je můj kolega, včera jsme tam taktak nezůstali. Byl štábní důstojník v Ladožské flotile. Skoro admirál! Bez rozkazu odvedl pancéřové čluny z pozice a za to ho zašili sem. Jak vidíš, jsem ve vybrané společnosti.“

Plešatý „skoroadmirál“ zarejdl huňatým obočím a zeptal se mě:

„Poslyš, prošacuj se, jestli bys u sebe nenašel čouda.“

„Nebo jsi pořád nekuřák?“ hrozil se Viřka.

„Pořád. Slíbil jsem tatínkovi, že do dvaceti se cigarety nedotknu.“

„Sežeň nám někde machorku!“ zaúpěl Viřka.

Řekl jsem, že doběhnu na loď a nějakou jim přinesu.

„To ti tak věřím,“ řekl pochybovačně „skoroadmirál“.

Ale nezklamal jsem je. Mladé nohy mě rychle donesly na Hrozný a nazpátek s balíčkem machorky. Oba se na ni žádostivě vrhli.

„Nevykašlals se na starého kámoše. Díky,“ řekl uznale Viřka.

Bylo mi ho líto, ale řekl jsem si, že budu nemilosrdný.

„Nepovídej!“ řekl jsem. „Kamarádi jsme nikdy nebyli. Tímhle ti jenom splácím starý dluh.“

„Jakej dluh?“

„Ten, že jsem se na moře dostal vlastně tvou zásluhou. Tenkrát v Solombale bych vyhladovělý po blokadě sám těch sedmdesát kilo nezvedl. Tys je zvedl za mě.“

Pak už jsem ho nikdy neviděl. Jak dopadl, nevím.

Nejspíš špatně. Ale zaslouží si lítost?

Hodograf je chytrý elektromechanický brouk, který leze po mapě a automaticky na ni zakresluje všechny změny kursu lodi. Když torpédo-borce zahajovaly lov na ponorky, kladl se do přístroje obyčejně nový list a po návratu velitelé odevzdávali zápis do štábu brigády. Byl to státně důležitý doklad o útoku na nepřítele. Takový zápis odhaloval každou chybu velitele a důstojníci se podle nich učili potápět nepřátelské ponorky. Všechny manévry při vrhání pum, všechny složité útočné pohyby torpédo-borce hodograf zaznamenal. Potřebné údaje mu dodávala matka gyrokompasu a log.

Mimochodem, potopit ponorku není nikterak snadné. Nejednou se stalo, že se vzduchovými bublinami vyplouval na hladinu obsah záchoďů, zásoby sušené mrkve, kusy můstku roztříštěného detonacemi. Už jsme oslavovali vítězství a chystali se vepsat do hvězdy na kabině nové číslo, ale průzkum nám hlásil, že poškozená ponorka se dověkla na základnu. Námořníci německého ponorkového loďstva byli zdatní a

zkušení.

Potom se mi přihodila věc, která byla na první pohled málo závažná, ale přesto od základu změnila můj život. Stalo se to při útoku na ponorku, kterou se podařilo zaměřit hydroakustickými přístroji. Když jsem po vyhlášení poplachu vyběhl na své stanoviště, navigátor už hodograf spustil. Silné magnety tiskly přístroj k zmagnetizovanému stolu, aby mohl pracovat při náklonech lodi.

Prisjažňuk mi podal stopky:

„Jdu na můstek a ty tady zaznamenávej na zápisu čas každého výbuchu. Je ti to jasné?“

Samozřejmě bylo. Sklonil jsem se, jako to dělal navigátor, nad stůl. Rozkročil jsem se co nejpevněji. Nade mnou bylo ústí hovorové trubky. Slyšel jsem v ní všechno, co se dalo na můstku.

Ozval se povel velitele třetího bojového stanoviště:

„První sérii – teď! Druhou připravit!“

Zaznamenal jsem čas svržení první série hlubinných pum. Pisátko na tiše pocvakávajícím hodografu se pohnulo a zaznamenávalo změnu kursu. Aha, zatáčíme. Vyhlédl jsem z kabiny, právě když za zádi torpédo-borce vyrostly čtyři gejzíry s čepicemi oranžového kouře. Opět jsem zaznamenal čas. Z můstku bylo slyšet, jak obsluha akustických přístrojů chraptivě hlásí:

„Ponorka se vzdaluje... směr... hloubka ponoru...“

„Třetí – připravit! Hloubka detonace čtyřicet – šedesát!“

Náhle hodograf ztichl a zastavil se.

„Hodograf selhal,“ zavolal jsem trubkou na můstek.

Odpověděl mi zlostný výkřik velitele:

„A máme po zápisu. Zatraceně!“

Rychle jsem vytáhl z kapsy šroubováček, který jsem po příkladu Lebeděva pořád nosil s sebou. Co je s tebou, kamaráde? Vada v solenoidu? Přerušený kontakt s logem? Ne, zřejmě to bude v motorku, který posunuje hodograf po mapě. Vsunul jsem šroubováček mezi svorky, stiskl jsem je a přístroj začal znovu pracovat.

„Zápis bude!“ ohlásil jsem na můstek.

Svrhli další sérii. Do dna lodě čtyřikrát udeřilo těžké vodní kladivo. Vtom však nadzdvihl kýl pátý, daleko silnější úder a já uslyšel z můstku radostné výkřiky:

„Ten pátý nebyl náš!“

Do kabiny vběhl navigátor a hned přiskočil ke stolu:

„Co je s hodografem? To byl útok! Škoda že jsme ho nezapsali!“

Řekl jsem, že výpadek trval jen okamžik a že už jsem závadu od-

stranil.

„Slyšels tu řachu? Na ponorce asi vybuchly akumulátory.“

Propluli jsme nad místem zkázy ponorky. Viděl jsem, jak se na vlnách těžce houpe mastná skvrna solarového oleje. Tváří dolů plavalo mrtvé tělo vyhozené z hlubiny, na zádech se mu dmula záchranná vesta. Vrátil jsem se do kabiny.

„Jak velká je posádka takové ponorky?“

Navigátor vypnul hodograf. Zápis byl hotov.

„Podle toho, o jakou ponorku jde,“ odpověděl navigátor. „Padesát mužů i více, když je to ponorka pro dálkové plavby. Proč?“

V duchu jsem si tu půlstovku fašistů rychle vydělil stovkou členů naší posádky.

„Aha!“ řekl jsem. „Půlku fašisty jsem tedy pohřbil. Teď ještě druhou půlku a budu mít na kontě celého hitlerovce.“

Navigátor se dal do smíchu:

„Co to je za účetnictví. Copak můžeš dělit nepřátele na čtvrtky a půlky? Důležitý je úspěch celé lodi.“

Z můstku se ozvalo zdušeným basem:

„Je tam plavčík? Ať hned přijde na můstek.“

Právě skončil poplach a z můstku se sypali proti mně jako brambory mířiči a signalisté. Velitel seděl vedle lodního telegrafu na rozkládací židli a natíral si spánky kolínskou proti bolesti hlavy. Když mě spatřil, položil mi podivnou otázku:

„Proč jsi spravoval hodograf?“

„Přece se zastavil...“

„Copak jsi oprávněný k tomu, abys strkal šroubovák do věcí, o kterých nemáš ani ponětí? Co kdybys spálil solenoid?“

Signalisté pozorovali obzor a zároveň poslouchali, jak to skřípe, když plavčíkovi propírají ledví pískem a mýdlem. Namítal jsem kapitánovi, že nejsem tak hloupý, abych ničil přístroj, jehož konstrukci znám jako svoje boty. Ale velitel dotíral:

„A kdybys ho přesto zničil? Ani za tebe bychom na bazaru nedostali tolik, kolik stojí tenhle hodograf.“

Páky telegrafu byly v poloze „střední vpřed“. Příklad torpédoborce se hned nořila hluboko do moře, hned vyletovala vysoko nahoru v hukotu rozrážené vody. Břehy nebyly v dohledu.

„Tak ukaž ten svůj slavný nástroj, kterýms tam kroutil!“

„Tady,“ vytáhl jsem šroubovák.

„Heleďme ho, mistra. Slouží se šroubovákem!“

Zdola přišel navigátor a hned se mě zastal:

„Pavle Vasiljeviči, za Ogurcova ručím. Postupoval přesně podle instrukcí. Vyzná se v hodografu stejně dobře jako kterýkoliv elektrotechnik.“

„Ale je jenom kormidelník,“ zabručel velitel. Vstal, přikročil k mířidlu a schoval obličej v kaučukové obrubě optiky. Rozhlížel se po obzoru na sluneční straně, odkud je nepřátelský útok nejpravděpodobnější. Úsečně řekl: „No dobře. Můžeš jít i s tím svým šroubovákem.“

Když jsem odcházel z můstku, zaslechl jsem, jak říká zástupci pro politické věci:

„Sergeji Arseňjiči, ten chlapec se snaží. Časem z něj bude určitě schopný odborník. Musíme ho v tom jeho snažení něčím povzbudit.“

„Vyslovit mu pochvalu?“

„Těch už dostal... Vymyslete něco jiného.“

Když jsme se vrátili na základnu, zavolal si mě zástupce pro politické věci k sobě. Úvodem, abych nezpychl, mi vypočetl všechny mé přehmaty a prohřešky ve službě. Potom zahrál na veselejší strunu:

„Ale jinak, když to vezmeme objektivně, sloužíš zdatně. Velitelé se proto rozhodli, že tvou snahu ocení. Pochval už máš dost, chceme proto raději napsat tvé babičce, že její vnuk vzorně vykonává službu a je na předním místě v bojové i politické přípravě... Dej mi její adresu.“

Dal jsem mu ji a v návalu radosti jsem se zástupci svěřil se svým vytouženým snem:

„Já bych nejradši... ke kompasu!“

A tím začaly moje trampoty. Netušil jsem, že mi babička tak zákeřně vpadne do zad.

V té době už se Leningrad úplně vymanil z blokády, moje babička si žila dobře a totéž přála i mně... Asi za měsíc po tom, co jí odeslali dopis, si mě zase zavolal zástupce pro politické věci. Přivítal mě nasupený a v ruce třepal dopisem, který přišel od babičky.

„Přečti si,“ vyjel si na mne, „co jsem ti tu podtrhl!“

To, co jsem si přečetl, bylo vlastně udání. Ale neměl jsem své drahé babičce psát, že nemám ruku docela v pořádku. Takto mi mohl zástupce v dopise podtrhnout:

„... žasnu, jak vás mohl tak oklamat! Vždyť můj vnuk má levou ruku zchlomlou a není schopný pořádné práce. Marně jsem mu v dopisech domlouvala, aby šel k lékaři...“

„Vysvětli mi, co to znamená!“ zeptal se mě zástupce.

mlčel jsem.

„Pojď se mnou!“

Šel jsem za ním k veliteli jako na popravu. V hlavě mi zněla jen jediná myšlenka: Copak je to konec?... Už je to za námi, ale v té chvíli jsem dokonce zalitoval, že babička přežila blokádu. Raději kdybych byl zůstal jako kůl v plotě...

Velitel si přečetl babiččín dopis a obrátil se na mě:

„Tak co to máš s rukou?“

Natáhl jsem obě ruce před sebe.

„Nic zvláštního. Je to zbytečná panika.“

„Sevři prsty!“ nařídil mi.

Na pravé ruce jsem sevřel prsty v zaťatou pěst, ale na levé jsem je nedokázal sevřít, jenom se zkroutily. Velitel skoro vyjekl:

„No to je nádhera! Na vojenské lodi... Jak ses vůbec dostal k námořnictvu? Odkdy to máš?“

To už jsem se rozplakal. Usedavě. Plakat mě nechali.

„A nebolí tě?“

Prudce jsem zavrtěl hlavou, až ode mne odstříkly slzy:

„Ne, nic mě nebolí... To dřív.“

Musel jsem vyprávět všechno pěkně popořádku a začal jsem od oné hrozné noci na kolejích ve Vologdě, vylíčil jsem mamčinu smrt na archangelském nádraží a potom i jak tatínek poslal od Stalingradu jen jediný dopis a od té chvíle po něm zmizela jakákoliv stopa.

„Udělejte se mnou co chcete, jenom mě odsud nevyžehňte.“

Velitel mě uklidnil:

„Teď už tě jen tak nehodíme přes palubu, když jsme tě tak dlouho cvičili. Námořnictvo si svých lidí váží a neohrozuje s nimi. Zajdi si na ošetřovnu a my se tu zatím poradíme, co s tebou.“

Než jsem přešel na záď, zřejmě stačili od velitele telefonicky informovat našeho lodního lékaře. Když jsem sešel do ošetřovny, už mě tam očekával poručík Epštejn a jeho věrný pomocník sanitář Budkin, vyhlášený jedlík. Náš doktor byl podivín, když něco říkal, nikdy nikdo nevěděl, jestli je na tom dobře nebo špatně. I teď, když mě uviděl, uvítal mě s nasupenou tváří:

„Nachtali jsme tě, simulante! Rychle kalhoty dolů. Budkine, máš připravenou rákosku?“

„Rozkaz. Máčel jsem ji i posolil. Všecko jak má být.“

„Tak spánembohem začni. Však víš, co a jak.“

Kdyby mi byli tenkrát nařezali a nechali mě na pokoji, rád bych s tím byl souhlasil. Ale sanitář se ke mně přiblížil zezadu a jako hřebík do prkna do mne zabodl pořádnou injekční jehlu. V tu ránu jsem přestal plakat.

„Tu injekcičku máš za to, aby ses nemohl vyhýbat službě,“ řekl Epštejn. „Budkine, hotovo, můžeš jít. A my se s tebou, ty postrachu moří a oceánů, podíváme na tvou zatrolenou tlapku. Ukaž!“

Nejdřív mě prohlédl celého a až nakonec si vzal na paškál mou ruku. Všeljik s ní kroutil, ohýbal ji a tahal mě za prsty.

„Ukaž mi, kam tě tenkrát praštil ten hák?“

Ukázal jsem mu to.

„Měls štěstí!“ řekl. Sedl si ke stolu a začal něco psát. „Připrav se na to, že budeš chodit do nemocnice na rehabilitaci. Budeme tě léčit. Traumatická kontraktura, tak se jmenuje tvoje vada. Zítra ti dám gumový míček. Budeš ho nosit v levé kapse, a jak se ti naskytne volná chvíle, budeš ho mnout v prstech a tisknout, jak nejvíc to půjde. Rozumíš?“

„A proč?“

„Aby se ti vrátil cit do prstů.“

Zazvonil telefon, zřejmě volal velitel. Z odpovědi doktora jsem pochopil, že mi zatím nic strašného nehrozí.

„Vrať se k veliteli,“ řekl poručík.

U velitele jsem mimo jeho zástupce pro politické věci uviděl ještě i navigátora. Zřejmě byla řeč o mně. Velitel řekl:

„Tak poslyš i my jsme tu zatím dali hlavy dohromady a došli jsme k závěru, že u kormidla sloužit nemůžeš. Chápu, že tě to roztrpčí, ale musíš pochopit také ty nás. Jako kormidelník prostě pro naši loď nejsi nejplatnější.“

To jsem věděl taky. Co se dalo dělat? Necítil jsem žádné roztrpčení.

Velitel chvíli vyčkával a potom kývl na navigátora:

„Nadporučík Prisjažňuk nám tady říká, že ses uhnízdil u kompasu a nejsi odtud k vypuzení. Co za tím je? Obyčejná zvědavost? Nebo opravdová láska a touha po vědění?“

„Láska, soudruhu kapitáne.“

Veliteli se má odpověď zřejmě zamlouvala.

„Láska? To je dobře,“ pochválil mě a potom se obrátil na Prisjažňuka. „Brnkněte ke kompasu... vy sedíte blíž.“

Prisjažňuk řekl do telefonu:

„To jsi ty, Lebeděve? Přejď k veliteli.“

Ztuhl jsem napětím. Staršinu Lebeděva jsem od začátku zbožňoval, teď však záleželo na jeho výroku velice mnoho pro můj další život.

Ozvalo se opatrné zaklepání na dveře.

„Vstupte.“

Lebeděv byl jako vždycky v bezvadně čistém pracovním obleku. Tvářil se vážně, ani se neusmál. Jak málo se podobal poddůstojníkovi Sajginovi!

Velitel ukázal na mne:

„Staršino, víte něco o téhle pozoruhodné osobě?“

Lebeděv se na mne podíval tak, jako by mě spatřil poprvé:

„Něco málo ano, soudruhu kapitáne.“

„To je dobře. A co o něm můžete říct?“

Očekával jsem, že Lebeděv vychrlí celý gejzír chvály na moji chápavost a bezúhonnost, ale staršina místo toho o mně začal vykládat v mé přítomnosti hrozné věci:

„Je to ještě fanfarón. Do toho, co se mu líbí, se hrne, ale s tím, co mu nevoní, nechce nic mít. Je nepořádný. Kurjadov ho musí nutit, aby na sebe vypral. A nevychovaný je až hrůza. Ivanov slouží osmý rok, ale plavčík Ogurcov s ním jedná neurvale.“

Musel jsem ten gejzír statečně vydržet. Velitel poslouchal a přikyvoval. Jeho zástupce přecházel po salóne. Navigátor kouřil a mhouřil očima.

„Takhle tedy,“ řekl velitel. „Rozumíme. Ale teď nám ukažte druhou stranu mince, staršino.“

„Provedu!“ odpověděl pohotově Lebeděv. „Líc mince vypadá asi takhle: Gyroskopické kompas má rád a rozumí jim. Samozřejmě v tom ještě převládá teorie. Hlubší znalosti mu ještě chybějí. Ale časem by se mohl stát dobrým technikem elektronavigačních přístrojů. Pokud ovšem bude brát svou práci vážně a ne ledabyle.“

„Dobře. Jste ochoten, Lebeděve, ujmout se výcviku plavčíka Ogurcova na obsluhu gyroskopického kompasu?“

Lebeděv řízně odpověděl:

„Jsem, nejdříve ho však musím trochu uzemnit. Beru si za stranický úkol, že s ním mezi službami začnu všecko od začátku. Nejdříve se základy elektrotechniky. Upřímně řečeno, ten chlapec má hlavu na svém místě. Zvládne všecko, jen když se mu to dobře vysvětlí.“

Nato ke mně přistoupil navigátor a zaťukal mi prstem na čelo:

„Uvědom si, že kormidelník stojí u pák dvě hodiny a potom čtyři hodiny odpočívá. Ale u kompasu trvá služba dvanáct hodin denně. A ještě si vás volám co chvíli na můstek. Tak si dobře rozvaž, jestli to vydržíš.“

„Vydrším!“ odpověděl jsem, jako bych skládal přísahu.

Zástupce pro politické věci srovnal špičkou boty shrnutý okraj koberce a uzavřel:

„Všecko je tedy jasné, Lebeděve, odved'te si ho. Kdyby tu práci neměl rád, bylo by to špatné. Ale s láskou k věci vydrží všecko.“

„Provedu!“ odpověděl Lebeděv.

Odcházel jsem a štěstím se pode mnou podlamovaly nohy. Ani jsem si hned nevšiml, že moje zpocené ucho svírá Lebeděvova ruka a že mě za ně vleče k sobě.

„Já ti ukážu, zač je toho loket!“ říkal a svatě věřil, že mi to skutečně ukáže.

Tenkrát jsem ještě netušil, že časem se moje záliba změní v povolání a kompasy budou trvale provázet můj život a poskytovat mi obživu. Vydělávám si na své živobytí práci, kterou mám rád. Zřejmě právě proto žiju šťastně.

I kdybys chtěl na moři stonat, nikdo ti to nedovolí. Než jsem se ze všeho vzpamatoval, už mě na palubě chytil poručík Epštejn. Měl na sobě plášť a bílou šálku.

„Chystej se, rychle!“

Pod zádí drkotal motor člunu. Sedli jsme do něho a zamířili jsme na rejdu. Zeptal jsem se doktora:

„A co teď se mnou uděláte?“

„Utopíme tě jako štěně, abys nám nepřidělával práci.“

Člun přirazil k naší vedoucí lodi, kde měli dva lékaři k dispozici rentgenový přístroj. Zrentgenovali mi ruku a poslali mě za dveře, aby si mohli o mém zdraví vědecky pohovořit. Potom jsme se vrátili na Hrozný, kde už na mě čekal jedlík Budkin s horským sluncem. Vzali si mě pěkně do parády! Ale do parády, i když jinak, si mě vzal i staršina Lebeděv. Už za měsíc jsem měl u kompasu první samostatnou službu.

Brzy se ukázalo, že nás je u kompasu příliš. O odborníky naší specializace byla vždycky nouze a jednoho z nás bylo nutné převelet na jinou loď.

Ivanov mi navztekanež říkal:

„Nemysli si, já dobře vidím, že mě chceš odsud vypíchnout. Vidím ti až do žaludku.“

„Nehudruj, krajane,“ chlácholil jsem ho. „Ty možná nechceš umět

víc, než umíš, ale já ano. Chci být dobrý námořník, a ne dělat kariéru.“

„To vidím, jaký jsi námořník. Sloužím osmý rok, a teď se mám nechat vystrnadit od takovýho utřinosa.“

Bylo rozhodnuto, že na Hrozném zůstane u kompasu jeden starší a jeden mladší specialista. Báł jsem se, aby neodvolali Lebeděva a já nedostal za nadřízeného Ivanova. Ale dopadlo to dobře, jednoho dne Ivanova vyzvali, aby si sbalil věci.

„Přece jsi mě vystrnadil!“ nařikal, když se s námi loučil.

Ale nenařikal dlouho. Zároveň ho totiž povýšili na staršinu a odplul s vracejícím se konvojem do Londýna, kde ze všeho nejdřív běžel do muzea voskových figurín. Kdežto já s Lebeděvem jsme zůstali na Hrozném a drželi dvanáctihodinové služby. Mezi službami jsme spali, ale v kapse jsme pořád měli šroubovák, lahvičku s lihem a vatou. Za mrazivých nocí se co chvíli ozvalo volání na naši adresu: „Na můstek!... Na můstek!... Na můstek!“ To znamenalo, že se zas potáhly ledem čočky zaměřovačů nebo se vytvořila námraza na sklech palubních přístrojů. Museli jsme je protírat... Služba byla namáhavá a neklidná. Někdy jsme si vypůjčili v knihovně knížku, ale celý měsíc jsme se nedostali ke čtení.

Když jsem získal potřebnou praxi, zůstal jsem u kompasu jako hlavní já a staršina Lebeděv vypomáhal nahoře navigátorovi.

Tak jsem se stal velitelem bojového stanoviště.

Právě v té době jsem dovršil šestnáct let!

Když se na mém stanovišti ozvaly signály bojového poplachu, zavíral jsem nad sebou průlez a hlásil jsem do telefonu:

„Stanoviště kompasu hlásí na můstek: k boji připraven!“

Byl to zvláštní boj. Seděl jsem na dně torpédoborce a nikdy jsem neviděl nepřítele na vlastní oči, jen jsem slyšel, jak boky lodě s řevem obtéká moře. Byl jsem mladý, ale chápal jsem, že stačí, abychom dostali jediný zásah torpéda a budu pohřben tady na svém stanovišti, půjdu ke dnu i se svým milovaným gyroskopickým kompasem.

Nikdy jsem nebyl příliš sentimentální. Ale když válka vítězně skončila a já musel odejít z lodi, objal jsem na rozloučenou kompas jako člověk objímá věrného přítele. A hořce jsem se nad ním rozplakal. Uvědomil jsem si, jak mnoho mi dal a jak mnoho s ním ztrácím.

Někdy se v tichu svého pokoje ptám:

„Měl jsem vůbec mládí? Nebo to byl jen sen?“

Jistě, měl jsem mládí. A myslím takové, jaké má být!

Skončilo toho dne, kdy jsem naposled vylezl průlezem svého bojového stanoviště na torpédoborci Hrozný. Na památku mi zůstaly dvě

námořnické stuhy – jedna se jménem lodě, druhá s nápisem Plavčík.

Byl jsem propuštěn z námořnictva, aniž jsem se stal skutečným námořníkem. V dokladech mám zapsanu svou první a poslední vojenskou hodnost: plavčík.

Jistě, nebyl jsem to já, kdo přinesl vlasti vítězství. Nebyl jsem to jen já, kdo přiblížil ten nádherný den. Ale udělal jsem, co jsem mohl. Ve velké, úžasné hostině vítězství byla i moje kapka medu.

Teď už je mi přes čtyřicet a dávno se mi nezdají námořnické sny. Dodnes však o sobě někdy přemýšlím jako o plavčíkovi. Ta vysoká a čestná hodnost mi dává právo být věčně mladý. Plavčíci nezestárnou!

Epilog poslední

Člověk a moře...

To je téma samo pro sebe a vzrušuje lidi stále víc, soupeří s myšlenkou proniknutí člověka do tajemství vesmíru.

V předhistorických dobách náš vzdálený předek poprvé opatrně vystoupil z moře na souši a jeho slizké žábry poprvé s pronikavým svistem nasávaly místo obvyklé vody vlahý dusivý Vzduch...

Byl to náš předek, milý čtenáři!

Lidstvo se zrodilo v moři. Snad proto dodnes bouřlivě pulsuje v lidských žilách krev slaná jako voda v oceánech. Snad proto se nemůžeme vynadívat na hru vln na širém moři prostoupeném sluncem a věčností...

Co v těch dálkách vidíme? O čem sníme v takových chvílích?

Moře nás mocně vábí jako kolébka, z níž jsme vyšli a postavili se na nohy. A my tomu vábení ochotně podléháme.

Jistý věhlasný oceánolog napsal, když se ohlížel na historii dobývání moří člověkem, pravdivá a vzletná slova:

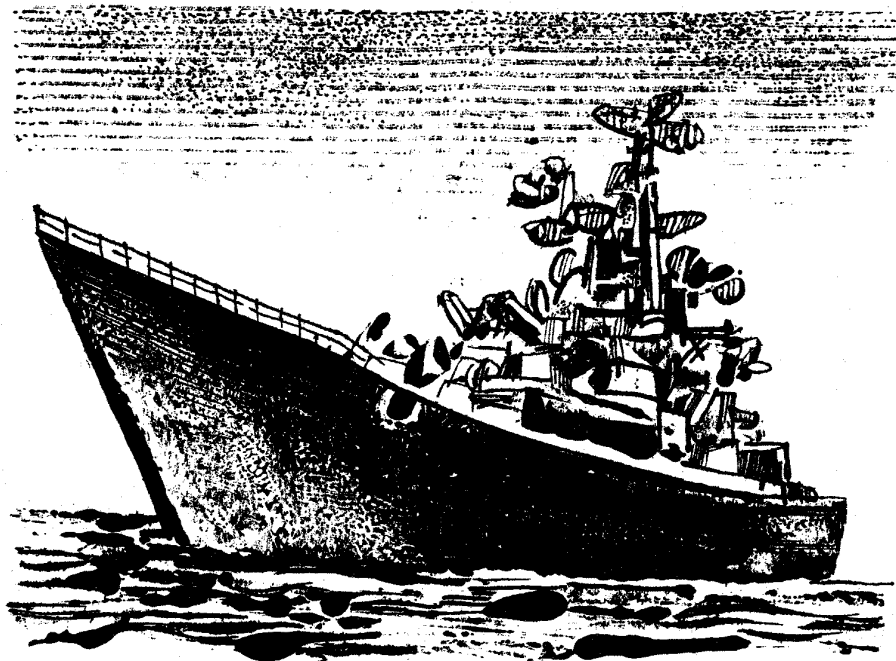
„Život námořníků měl i své stinné stránky: bezstarostnost, fatalismus, drsnost mravů. Zároveň však moře vypěstovalo u námořníků vysoké morální hodnoty – obětavost, nezištnost, houževnatost a statečnost. Jestliže tyto lidské hodnoty někdy zaniknou, naše civilizace tím utrpí: nenajde nikde jinde náhradu za to, co ztratí, ztratí-li člověk sepětí s mořem.“

Člověk bude věčný tak dlouho, jak dlouho bude věčné moře.

Moře se dávno stalo kolbištěm mírové vědy i válečného hrdinství. Moře je náš životel. Oceány spojují pevniny, sblížují národy a jejich kultury.

Pokrok, který se kdysi šířil pod plachtami karavel, nyní přenáší dieselovy motory a atomové reaktory. Romantické a tuláci si však dodnes svazují starodávné vory, vztyčují nad čluny třírohé kosatky a odplouvají, odplouvají... Odplouvají od nás, aby vychutnali sladkou blízkost hlubinných prapředků.

Šťastní jsou ti, jejichž mládí uběhlo v řevu vln na vratkých palubách. Na moři plyne mládí v sveřepém mužném zápase rychleji než na břehu. Z vysokých můstků lodí chlapečtější vidí horizonty života. Přísný řád služeb a bojových úkolů nestrpí nebezpečné váhání. Tupci a povaleči nesnášejí rytmus námořnického života.

Život na palubě vychovává od mládí k disciplíně, vytrvalosti, umění trpělivosti, k odpovědnosti za každé slovo, za každé gesto.

Sovětskou zemi potkalo velké štěstí: její břehy bez ustání omývají dva oceány a čtrnáct moří. Její loďstvo je stále mohutnější.

*My, děti Kolumbovy,
dědici Magellanů
směle brázdíme vlny
velikých oceánů.*

To nám prorokoval Lomonosov a jeho proroctví se splnilo.

K tomu, aby se člověk stal námořníkem, není zdaleka nutné, aby se narodil na majáku. Leckdy stačí, když chlapec zahlédne moře jenom náhodou, jenom na okamžik z okna výletního vlaku, když mu moře zamává šedým křídlem racka...

A je s ním konec! Podlehl jeho kouzlu navždy.

Jinou cestu už před sebou nevidí.

Rád bych ještě jednou opakoval verše Eduarda Bagrického:

*Ten, kdo jednou zřel třeba maní
hladinu modrou jako sen,
ten už se nikdy nevymaní,
tomu je moře osudem.*

Je pošetilé bránit člověku, jestliže ho zavolá moře. A volání moří zní zvláště naléhavě v mládí.

Můj čtenáři a příteli, já dobře vím, že i ty vypluješ!

Až se opět setkáme, budeš nám o sobě mnoho vypravovat.

Budeš vypravovat o podivuhodných věcech, které může člověk prožít jen uprostřed vln, když dlouhé měsíce nezahlédne břeh.

Šťastnou plavbu, milý čtenáři!

OBSAH

Rozhovor první	7
Kapitola první KOLO	10
Epilog první	41
Rozhovor druhý.....	45
Kapitola druhá ZÁTOKA KLIDU	47
Epilog druhý	78
Rozhovor třetí	81
Kapitola třetí PRAVÝ POLEDNÍK	83
Epilog třetí.....	139
Rozhovor čtvrtý	144
Kapitola čtvrtá BEZ PRÁZDNIN	146
Epilog čtvrtý	185
Rozhovor pátý.....	189
Kapitola pátá DRŽTE SE!	190
Epilog poslední	230

KNIHY ODVAHY A DOBRODRUŽSTVÍ

Řídí Eva Dolejšová

Svazek 161

Valentin Pikul

ŠKOLA PLAVČÍKŮ

Ilustroval Vladimír Rocman. Z původního ruského vydání Malčiki s bantikami, vydaného nakladatelstvím Dětskaja literatura v Leningradě roku 1979, přeložil Jaroslav Hulák. Vydal jako svou 6492. publikaci Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, v Praze roku 1983. Odpovědná redaktorka Eva Dolejšová. Výtvarný redaktor Zdeněk Kudělka. Technická redaktorka Zoe Bláhová.

Ze sazby písma Baskerville vytiskla Stráž, tiskařské závody, n. p., Plzeň, závod ve Vimperku. 15,83 AA (13,77 text, ilustr. 2,06), 15,90 VA. Náklad 20 000 výtisků. 1. vydání.

13-745-83 14/64 Vázaný výtisk 22,- Kč

Pro čtenáře od 12 let